

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Збірник наукових статей за матеріалами
I Всеукраїнської науково-практичної конференції

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Збірник наукових статей за матеріалами
І Всеукраїнської науково-практичної конференції
за загальною редакцією доктора педагогічних наук, професора
Т.К.Андрющенко

м. Черкаси – 19 квітня 2023 року

УДК 37.091.12:005.963

П 84

Рекомендовано до друку вченою радою комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». Протокол № 2 від 06 червня 2023 року.

Редакційна колегія:

Андрющенко Т.К., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Назаренко Г.А., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-методичної роботи КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Норкіна О.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Шило С.Б., доктор філософії, доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Ющенко Л.О. кандидат філологічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

П 84

Професійний розвиток педагога в контексті викликів сьогодення: збірник наукових статей за матеріалами I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 19 квітня 2023 р). / за ред. Т.К. Андрющенко. Черкаси: КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2023. 400 с. (Електронна книга).

У матеріалах науково-практичної конференції представлено наукові розвідки та теоретико-практичні розробки науково-педагогічних працівників закладів вищої та післядипломної освіти, керівників, вчителів та вихователів закладів загальної середньої та дошкільної освіти. Напрями дослідницьких пошуків за проблематикою всіх рівнів сучасної освіти згруповано у збірнику матеріалів конференції за відповідними розділами («Інноваційні технології в системі післядипломної педагогічної освіти», «Цифрові інструменти у траєкторії професійного становлення педагогів», «Педагогіка партнерства в умовах реформування освіти», «Психологічний супровід професійної діяльності педагога в умовах воєнного стану», «Інклюзивна освіта: пріоритетні аспекти розвитку педагогів», «Технології професійного розвитку викладачів закладів вищої освіти», «Сучасні підходи до розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти»).

Відповідальність за автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів та грамотність несуть автори публікацій

© Колектив авторів, 2023

© КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2023.

ЗМІСТ

Передмова	8
Розділ I. Інноваційні технології в системі післядипломної педагогічної освіти	10
Біляковська Ольга. Технологія навчання як основа інноваційної діяльності сучасного педагога в закладах післядипломної освіти.....	10
Вороніна Галина. Освітній хаб як творчий центр розвитку професійної компетентності вчителів технологічної освітньої галузі	14
Гейко Людмила. Післядипломна (безперервна) освіта педагога в дистанційному форматі.....	18
Гловацький Сергій. Сучасний урок мистецтва у новій українській школі: вимоги та особливості проведення.....	23
Голодюк Лариса. Інноваційні форми розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у системі неперервної освіти...	32
Гула Олена. Інноваційні методи особистісно-професійного розвитку керівника закладу освіти.....	36
Гуменюк Віра. Кризовий менеджмент як фактор успішного управління закладом освіти в сучасних умовах.....	46
Мельник Надія. Інноваційні технології як чинник професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти.....	49
Мієр Тетяна. Сутність свідомізаційного підходу в контексті розгляду освіти як соціокультурного інституту, системи, процесу та результату....	54
Наумчук Інна. Академічна доброчесність у науково-дослідницькій діяльності здобувачів освіти.....	59
Норкіна Олена. Педагогічний дизайн як ефективний інструмент навчання..	62
Побережна Людмила. Інноваційні технології організації роботи з педагогами	66
Розділ II. Цифрові інструменти у траєкторії професійного становлення педагогів	71
Антонченко Марія Цифрове освітнє середовище.....	71
Воронкін Олексій ARDUINO в STEM-освіті: сервіс TINKERCAD CIRCUITS як інноваційний засіб професійного розвитку педагога.....	76
Кондратова Вікторія Цифрові інструменти в роботі вчителя образотворчого мистецтва закладу загальної середньої освіти.....	81
Кравчук Неля Психологічні особливості синдрому «Професійного вигорання» у вихователів ЗДО.....	86
Литвиненко Ольга Цифровий освітній простір сучасного педагога.....	91
Магілін Антон Цифрові технології як складова успіху сучасного педагога.....	95
Неумитий Володимир Роль центрів прпп у розвитку цифрової компетентності педагога.....	99
Ніколаєнко Лариса Сутність поняття «цифрові освітні ресурси» та їхня педагогічна ефективність.....	104

Пахомов Юрій, Стрільчик Галина, Буждиган Христина	
Використання штучного інтелекту для вдосконалення професійних умінь педагога.....	107
Ракута Валерій Курс «PYTHON у шкільному курсі інформатики «Основи програмування» як засіб для професійного розвитку вчителів інформатики.....	112
Сліпенко Ганна Гейміфікація: сучасний засіб вивчення історії України.	117
Столяр Вікторія Використання сервісу TELEGRAM в умовах дистанційного навчання біології.....	122
Розділ III. Педагогіка партнерства в умовах реформування освіти.....	127
Бугайчук Наталія. Роль батьківської спільноти в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.....	127
Велика Зоя. Практичний аспект організації самостійної читацької діяльності молодших школярів як передумова їх ефективності в майбутній інформальній освіті.....	132
Жоголева Вікторія. Педагогіка партнерства – одна із умов успішної реалізації завдань розвитку особистості НУШ.....	136
Кірішко Людмила Педагогіка партнерства як основа формування інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти.....	140
Кравчук Лариса Учитель і батьки: секрети ефективного спілкування.....	146
Локоть Юлія Педагогіка партнерства в умовах реформування освіти.....	150
Одинець Валентина Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах нової української школи.....	155
Пришлюк Алла Одна бджола меду не наносить або крок до рівноправності у спілкуванні.....	160
Прядка Ірина Партнерські взаємини між учнем, учителем та батьками..	164
Смілянець Олександра Застосування педагогічної технології театралізації на уроках англійської мови в контексті НУШ.....	169
Студенець Олена Педагогіка партнерства як важливий чинник реалізації завдань всебічного розвитку сучасної особистості.....	173
Тарапака Наталія Педагогіка партнерства в умовах реалізації концепції Нової української школи.....	177
Трофаїла Наталія Педагогіка партнерства як умова успішної взаємодії суб`єктів освітнього процесу.....	182
Шаповал Валентина Погляд на молодшого школяра через призму самостійності, замкнутості та самостійності у міжособистісному спілкуванні.....	186
Шило Світлана Педагогічне наставництво: як ефективно взаємодіяти....	191
Шипокіна Ірина Як не втратити інтерес молодших школярів до процесу навчання?.....	196
Шкретій Наталія Педагогіка партнерства в умовах сучасної школи.....	199
Шмалюх Інна Педагогіка партнерства в умовах реформування освіти....	204

Ющенко Людмила Ефективні форми взаємодії закладу освіти і сім'ї.....	210
Розділ IV. Психологічний супровід професійної діяльності	
педагога в умовах воєнного стану.....	215
<i>Артеменко Тетяна.</i> Соціально-емоційне навчання педагогів у контексті компенсації освітніх втрат.....	215
Журавко Тетяна Використання ігрових технік для зниження тривожності дошкільників в умовах воєнного стану.....	220
Руденко Ілона Психопрофілактика емоційного вигорання педагогічних працівників в умовах сьогодення.....	223
Сидоренко Тетяна Психологічна підтримка педагогів.....	227
Теслюк Павло Емоційне вигорання вчителів як теоретико-практична проблема.....	231
Харитонова Світлана Педагог у часи війни. Безпека. Підтримка. Допомога.....	235
Яковлева Жанна Психологічний супровід професійної діяльності педагога в умовах воєнного стану.....	242
<i>Якухіна Наталія, Брайченко Тетяна</i> Компенсаторна освіта для здобувачів освіти кейс психологічної підтримки школяра «Моя психологічна стійкість».....	248
Розділ V. Інклюзивна освіта: пріоритетні аспекти розвитку педагогів	253
<i>Борійчук Яна.</i> Інклюзивне навчання в умовах війни.....	253
<i>Горідько Оксана.</i> Взаємодія асистента вчителя з учителями-предметниками в інклюзивному класі.....	256
Досінчук Оксана, Тищенко Світлана Розвиток діалогічного мовлення у дітей з порушеннями слуху під час проведення корекційно-розвиткових занять.....	261
Задорожня Вікторія. Актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні.....	264
Коновал Наталія. Інклюзивна освіта: пріоритетні аспекти розвитку педагогів.....	268
Литвин Інна Національне законодавство у сфері інклюзивної освіти...	273
Матвєєва Лариса, Директоренко Тетяна Розвиток просторових уявлень в конструктивній діяльності дітей з порушеннями зору.....	278
Патлай Юлія, Чупилко Оксана Розвиток слухового сприймання в дітей з особливими освітніми потребами.....	283
Сахно Тетяна Застосування рухливих та дидактичних ігор в освітній діяльності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.....	286
Розділ VI. Технології професійного розвитку викладачів	
закладів вищої освіти.....	291
<i>Бабовал Надія, Бабовал Діана.</i> Особливості професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.....	291
<i>Іванюк Ірина.</i> Моніторинг ефективності навчання учасників курсу з наставництва в педагогічній освіті.....	295
Савош Валентин Готовність вчителів фізики до професійного розвитку:	

практичний компонент.....	299
Хекало Євгеній Розвиток професійної компетентності майбутнього педагога-музиканта шляхом інтерактивного навчання.....	303
Хекало Леся Ідеї продуктивного навчання у практиці підготовки майбутніх вчителів музики.....	308
Розділ VII. Сучасні підходи до розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти.....	313
<i>Авраменко Оксана.</i> До проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.....	313
<i>Андрющенко Тетяна.</i> Інноваційна культура вихователя закладу дошкільної освіти: особистісний потенціал.....	317
<i>Гагаріна Наталія.</i> Сучасні підходи щодо формування національно-патріотичного виховання дошкільників шляхом впровадження stream-проектів.....	322
<i>Гарбар Світлана.</i> Педагогічні умови використання мультиплікаційних фільмів у роботі вихователя закладу дошкільної освіти.....	328
<i>Ищенко Людмила.</i> Актуалізація аксіологічної сфери майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку...	332
<i>Коврова Євгенія.</i> Майстер - клас «Я – креативний педагог»	336
<i>Кравчук В. В., Кравчук Н.П.</i> Формування здоров'язбережувальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....	342
<i>Лохвицька Любов.</i> Формування м'яких навичок у здобувачів освіти спеціальності дошкільна освіта як вимога сучасності.....	347
<i>Мельникова Ольга.</i> До проблеми важливості формування soft skills у фахівців дошкільної освіти.....	351
<i>Ободзінська Лариса.</i> Формування сенсорно - пізнавальних і математичних компетенцій дошкільників засобами інноваційної технології «Блоки Дьенеша»	356
<i>Онофрійчук Лілія.</i> Методика ECERS -3 як умова організації якісної діяльності закладів дошкільної освіти.....	362
<i>Павліченко Наталія.</i> Використання чарівних кругів Луллія в роботі з дітьми раннього віку.....	366
<i>Стагіла Марина.</i> Формування логіко-математичної компетенції засобами LEGO конструктора.....	370
<i>Степанова Наталія.</i> Розвиток soft skills майбутніх вихователів.....	374
<i>Тищенко Світлана.</i> Формування соціальної та громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку (на прикладі музичної розваги «Щедрий колосок»)	378
<i>Харченко Алла.</i> Формування професійної компетентності педагога дошкільного закладу в сучасних умовах.....	384
<i>Шворінь Л.</i> Сучасні підходи до розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти.....	390
<i>Шульга Є. В., Кравчук Н.П.</i> Особливості розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку в освітньому просторі ЗДО.....	396

ПЕРЕДМОВА

Інформаційне суспільство ставить перед системою освіти завдання підготовки сучасного спеціаліста, який володіє необхідними для професійної діяльності знаннями, вміннями, навичками та ефективно використовує їх на практиці, вміє передбачати зміни, гнучко реагувати й адаптуватися до них. Фахівець має критично мислити, вміти ідентифікувати наявні проблеми та визначати шляхи їх оптимального вирішення, грамотно працювати з інформацією. Необхідним є вміння бути контактним і комунікабельним у різних соціальних групах, у колективі, команді; самостійно працювати над власним розвитком, підвищенням свого професійного, культурного і освітнього рівнів. Однак, оскільки раз і назавжди підготувати такого спеціаліста неможливо, то зазначену проблему має вирішити неперервна освіта, яка передбачає:

1. Набуття людиною необхідних компетенцій (знань, умінь, навичок, установок, цінностей) по мірі виникнення потреби в них.
2. Розподіл етапів здобуття освіти на фази – базова (дипломна освіта) і післядипломна освіта (короткотермінове навчання, підвищення кваліфікації тощо).
3. Зростання ролі післядипломної освіти.
4. Забезпечення раціональної послідовності навчання і трудової діяльності.
5. Неперервність навчання упродовж життя.

Основними принципами, на яких ґрунтується неперервна освіта в умовах сучасного суспільства, є наступні:

- пріоритетність особистості людини та її розвитку;
- перехід від знаннєвої парадигми освіти до компетентнісної;
- спрямованість на забезпечення стійного розвитку цивілізації;
- неперервність і фундаментальність освіти;
- інформатизація.

Зважаючи на вищезазначене, варто відмітити, що організація неперервної (і післядипломної) освіти дорослих має свої особливості, які впливають із загальної характеристики тих, хто навчається. Необхідно зважати на той факт, що провідну роль у процесі навчання дорослих відіграють їхні потреби, мотиви і професійні проблеми. Дорослі люди прагнуть до самостійності, самореалізації, самоуправління в усіх сферах життя, володіють досвідом, який необхідно використовувати у процесі їхнього навчання. Вони розраховують на миттєве застосування результатів навчання (соціологи визначили, що якщо протягом першого тижня після навчання його результати не були використані на практиці, то через 1 тиждень з пам'яті зникає 40% отриманої інформації; через 2 тижні – 70%; через 1 місяць в пам'яті залишаються лише зовнішні характеристики отриманої інформації). Однак дорослі мають багато обмежень (соціальні, часові, фінансові, професійні), а також ряд психологічних бар'єрів: стереотипи, установки, побоювання, що перешкоджають процесу навчання, і які необхідно враховувати при його організації.

Систематична освіта впродовж життя необхідна як людям з певною вже набутою освітою і стабільним соціальним статусом у суспільстві, так і тим, хто працює і потребує освітніх послуг, максимально наближених до місця роботи чи проживання. Освіта дорослих значною мірою сприяє забезпеченню більш успішного пристосування до життя і професійної діяльності. Отже, для підвищення ефективності подальшого розвитку системи післядипломної освіти, необхідно в більшій мірі враховувати різноманітність індивідуальних вимог і підходів до освіти дорослих, забезпечити змістовність і збалансованість її форм.

*Тетяна Андрющенко,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти та
професійного розвитку педагогів
КНЗ «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради».*

РОЗДІЛ І.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

*Біляковська Ольга,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

На нинішньому етапі розвитку освіти не викликає сумнівів необхідність інноваційних процесів у школі, орієнтації вчителя-практика на прийняття, засвоєння та використання у власній професійно-педагогічній діяльності інновацій, на творчий характер діяльності, що забезпечує самореалізацію та особистісний, професійний розвиток педагога.

Технологія навчання за визначенням науковців: «системний метод створення, застосування й визначення всього навчання і засвоєння знань з урахуванням людських і технічних ресурсів та їх взаємодії, що ставлять своїм завданням оптимізацію освіти» [1, с.331]; «відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета, теми, питання й у межах цієї технології, що є близьким до окремої методики» [6, с. 23].

Структура освітньої технології містить компоненти: 1) концептуальна основа; 2) змістова частина навчання: мета навчання – загальна і конкретна; зміст навчального матеріалу; 3) процесуальна частина – технологічний процес; організація освітнього процесу; методи і форми навчальної діяльності школярів; методи і форми роботи вчителя; діяльність учителя з керування засвоєння навчального матеріалу; діагностика освітнього процесу.

Водночас, якщо підсумовувати підходи та поняття «педагогічної технології», то можна виділити такі складові, як системного способу організації освітнього процесу: 1) планування цілей і завдань, прогнозування результатів педагогічної взаємодії; 2) реалізація цілей через систему засобів,

інструментальних дій і операцій у процесі організації педагогічної взаємодії; 3) оцінювання та корегування результатів педагогічної взаємодії.

Зауважимо, що педагогічна технологія (чи більш вузке технологія навчання) є процесуальною частиною системи навчання, що взаємозв'язана з дидактичними процесами, засобами та організаційними формами навчання. Тому, є детально продуманою моделлю спільної навчальної і педагогічної діяльності у проектуванні, організації і проведенні освітнього процесу, яка зможе забезпечити комфортні умови для всіх учасників. Зокрема, педагогічна технологія реалізує ідею цілковитого управління освітнім процесом.

Інноваційну діяльність педагога можна розглядати як комплекс заходів щодо забезпечення інноваційного освітнього процесу, основними функціями якої є зміни його компонентів: цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, системи управління. Власне інноваційна діяльність сучасного педагога має бути системною та спрямованою на впровадження, реалізацію нововведень, а саме, нових наукових ідей, знань, підходів або ж трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Важливим аспектом інноваційної діяльності педагога є використання сучасних педагогічних, освітніх технологій. Адже, саме технологія навчання в особистісному виконанні педагога стає головним продуктом на ринку освітніх послуг.

Вочевидь, аби технологія навчання була ефективною й дієвою, необхідно, щоби вона базувалася на глибокому знанні природи дитини, законів її розвитку й виховання. Сучасна педагогічна наука вражає різноманіттям освітніх технологій. Зазвичай учителю важко визначити, яку саме технологію слід обрати для ефективної професійно-педагогічної діяльності. Водночас логічними є запитання – чому, так звані, деякі інноваційні технології не дають бажаних результатів навчання? Чому традиційна технологія навчання й виховання продовжує панувати в освітньому процесі освітніх закладів? Однією з причин, на нашу думку, є подекуди недостатня інноваційна кваліфікація вчителів. Дехто з них не готовий до інноваційної діяльності, як-от, одні не

готові методично, інші же не хочуть або не можуть сприйняти будь-яку іншу, окрім звичної, традиційної технології. Якщо учитель зуміє побороти у собі традиційний педагогічний авторитаризм, тоді його технологічне «Я» міститиме такі складові: соціальну сенситивність, тобто готовність виконувати соціальне замовлення, вміння передбачати потреби ринку і працювати так, щоби забезпечити готовність учнів до майбутніх випробовувань; постійну самоосвіту: читання, дослідження, пізнання, засвоєння механізмів створення нових навчальних технологій; використання досвіду кращих педагогів-новаторів, застосування кращих освітніх практик для створення власної технології навчання; повне інформування про педагогічні технології, як традиційні так і інноваційні; володіння набором дидактичних методів, прийомів і організаційних форм, які сприятимуть оптимізації освітнього процесу; сучасне навчально-методичне забезпечення для викладання предмета, що відображено в авторських програмах, посібниках тощо; глибоке знання педагогічної спадщини та сучасних освітніх трендів для подальшого використання в удосконаленні педагогічної майстерності; формування умінь саморегуляції, тобто здатності адекватно оцінювати, розпізнавати будь-яку ситуацію; готовність до емпатії – здатність ідентифікувати себе з дитиною, учнівським колективом.

Сучасне цифрове суспільство перед закладами загальної середньої освіти ставить низку завдань у підготовці випускників, які будуть здатні:

- ✓ гнучко адаптуватися у змінних життєвих ситуаціях, самостійно одержувати знання, уміло використовувати їх на практиці;
- ✓ самостійно, критично мислити, вміти бачити проблеми, які виникають у реальній дійсності й знаходити оптимальні шляхи для їхнього розв'язання; усвідомлювати дієвість одержаних знань, здатними генерувати ідеї, мислити креативно;
- ✓ грамотно працювати з інформацією, знаходити необхідні для розв'язання певної проблеми факти, аналізувати їх, висувати гіпотези,

робити необхідні узагальнення, співставлення, аргументовані висновки, використовувати одержані висновки для розв'язання нових завдань;

✓ бути комунікабельними, контактними у різних соціальних групах, вміти працювати у команді, передбачати й уміло виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;

✓ самостійно працювати над розвитком власного інтелектуального, культурного рівня.

Застосування вчителем в освітньому процесі широкого спектру педагогічних технологій, зокрема цифрових дасть змогу забезпечити якісну підготовку школярів.

Інтерактивна технологія у поєднанні з цифровими інструментами навчання змінює усталених підходів і ідеалів змісту навчання, зокрема й у контексті взаємодії учасників освітнього процесу. Так, на заміну учневі, що перебував у ролі пасивного об'єкта навчання приходить учень, як активний, рівноправний суб'єкт освітньої взаємодії. Суттєво змінюється і роль самого учителя, який позбувається своєї домінуючої ролі єдиного, головного носія навчальної інформації, стаючи організатором, ментором, тьютором, менеджером навчально-пізнавальної діяльності учнів. Учитель готується не лише до того як краще пояснити новий матеріал, а як оптимальніше управляти навчально-пізнавальною діяльністю учнів.

Таким чином, у сучасній школі має утвердитися вчитель, який володіючи новими освітніми технологіями, готовий до впровадження інновацій, зуміє розвивати й підтримувати бажання учнів учитися, із задоволенням «вчиться» сам, перебуваючи у постійному творчому пошуку творення власної технології, спрямований на постійний професійний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
2. Освітні технології / За ред. О. М. Пехоти. Київ : «А.С.К.», 2002. 255 с.

Вороніна Галина,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виховання й розвитку особистості
Харківська академія неперервної освіти*

ОСВІТНІЙ ХАБ ЯК ТВОРЧИЙ ЦЕНТР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Вступ. Проблеми розвитку професійної компетентності педагогічних працівників в системі підвищення кваліфікації нині в усіх розвинутих країнах світу визначаються як пріоритетні, що безпосередньо пов'язано з економічним і культурним розвитком, соціальною стабільністю будь-якої держави. Саме ефективне функціонування відповідної системи забезпечує в суспільстві високу рівень професіоналізму, сприяє гармонійному поєднанню суспільних та особистісних інтересів. Система післядипломної педагогічної освіти покликана максимально задовольнити професійні, соціальні, культурологічні запити педагогів-практиків, спонукати їх до постійного самовдосконалення в професійному та особистісному вимірах, формувати готовність до професійної діяльності в сучасних умовах.

Ключовими напрямками вдосконалення професійної компетентності педагога в системі післядипломної освіти є оновлення змісту науково-методичної підготовки, орієнтація на особистість, суб'єктивний розвиток і саморозвиток педагога, здатність до професійної самоосвіти.

У контексті інтеграційних європейських освітніх процесів постає актуальною та необхідною детальна розробка й запровадження нових форм організації навчального процесу в системі післядипломної освіти, що забезпечували б розвиток й самоосвіту педагогів під час професійної діяльності.

Специфіка навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти полягає не стільки в передачі та засвоєнні професійних знань, умінь, навичок, скільки орієнтує на професійне вдосконалення, розвиток творчого потенціалу, особистісне зростання. Усвідомлення цього створює необхідність здійснення

впливу на слухачів на особистісному рівні через розвиток мотивації особистісного зростання, що дозволяє асимілювати нові знання, уміння, навички у структуру життєвого досвіду педагога [1, с. 49].

На період 2021–2030 років визначено такі глобальні напрями розвитку освіти, як упровадження в національний освітній простір основних ідей на засадах ціннісного та компетентнісного підходів; створення безпечного для життя і здоров'я учнів середовища; розвиток інтелектуального потенціалу нації; трансформацію системи управління освітою.

Спрямовуючи зусилля на підготовку педагога, спроможного до забезпечення якості освітнього процесу, у Харківській академії неперервної освіти розроблено проєкт «Освітній технопарк Харківщини – 2030».

Освітні технопарки, на думку Т. Сорочан, можуть створюватися й функціонувати у закладах післядипломної освіти, університетах, наукових, методичних установах, базових закладах освіти в територіальних громадах, при громадських організаціях, ґрунтуючись на багатий досвід проведення наукових досліджень і методичної роботи, упровадження наукових ідей та інновацій у практику освіти, підвищення кваліфікації й розвитку професійної компетентності педагогічних працівників [4].

Освітній технопарк є структурою, що надає власні ресурси та консультаційні послуги з метою підтримки інновацій в освіті, їх експертизи, наукового й економічного обґрунтування, технологічної розробки та супроводу практичного запровадження. Такі характеристики притаманні закладам післядипломної освіти, тому вони є потужним технопарком, у якому концентруються ресурси для забезпечення інноваційної діяльності.

Способом організації роботи, в основі якої лежить динамічне поєднання різноманітних талантів, дисциплін та навичок для посилення інноваційного потенціалу проєкту «Освітній технопарк Харківщини – 2030», визначені креативні ХАБи – творчі центри [3].

Так, своєрідним простором творчої роботи вчителів технологічної освітньої галузі став методичний воркшоп «Сучасні концепти діяльності

вчителя технологічної освітньої галузі» як додаткова складова до основної частини освітньої програми підвищення кваліфікації за напрямом «Учителі трудового навчання та технологій».

Сучасні вимоги до технологічної підготовки дітей та учнівської молоді потребують запровадження принципів, які визначають сутність і перспективність технологічної освіти. Визначальне місце в забезпеченні високого рівня технологічної освіти, крім загальнодидактичних (науковості, наочності, зв'язку навчання з практикою, послідовності й наступності, урахування вікових особливостей, міцності, активності), належить таким важливим принципам, як творчість, варіативність, диференціація, системність, ергономічність, педагогічне проєктування.

Провідною місією технологічної освіти є забезпечення цілісного інтелектуального, соціального й духовного розвитку особистості школяра, формування його технологічної культури, виховання внутрішньої потреби й поважного ставлення до праці, підготовка до успішної творчої предметно-перетворювальної діяльності та професійного самовизначення.

Зрозуміло, що формувати технічно, технологічно й комп'ютерно освічену особистість здатен учитель нової формації, носій нового світогляду, тому мета воркшопу спрямована насамперед на вдосконалення та розширення предметно-методичної та інноваційної професійних компетентностей учителів предметів «Трудове навчання» і «Технології».

Для організації практичних занять не випадково обрана форма воркшопу як виду практичного семінару, на якому учасники отримують знання на основі активної роботи, взаємодії, обміну досвідом. Основними відмінностями воркшопа (з англійської workshop – «робоча майстерня») від заходів іншого типу є висока інтенсивність групової взаємодії, що забезпечує активність, емоційність і самостійність учасників, актуалізує їх досвід [5, с. 13].

Структура методичного воркшопу, ураховуючи воєнний стан, передбачає проведення чотирьох занять в дистанційному асинхронному форматі протягом року.

Зміст вебсемінарів, методичних практикумів, вебконференцій спрямований на розкриття потенціалу технологічної освітньої галузі щодо формування ключових компетентностей особистості, актуалізацію значення естетично-ціннісного ставлення до традицій українського народу, обмін досвідом форм, методів та прийомів розвитку креативного та технічного мислення здобувачів освіти, удосконалення вмінь педагогів користуватися сучасними онлайн-інструментами для реалізації STEM-проектів.

Висновки. Таким чином, учасники методичного кластеру «Сучасні концепти діяльності вчителя технологічної освітньої галузі» в межах регіонального проекту підвищення якості освіти «Освітній технопарк Харківщини – 2030» не тільки отримують науково-методичну й практичну допомогу. У процесі навчання для слухачів створюються умови для розвитку таких компетентностей, як предметно-методична (здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей; здатність формувати ціннісні ставлення в учнів; здатність розвивати в учнів критичне мислення); інноваційна (здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, використовувати інновації у професійній діяльності; інформаційно-цифрову (здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі) [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Набока Л. Особливості навчання дорослих з погляду педагогічних технологій. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 1. С. 49
2. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
3. Регіональний проект «Освітній технопарк Харківщини – 2030». URL: <https://edu-post-diploma.kharkov.ua/?news=%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE>
4. Сорочан Т. Освітній технопарк: інновації для якості освіти. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/287/350>
5. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых. Проведение воркшопов: семинаров, мастер-классов. М. : Генезис, 2010. 360 с.

*Гейко Людмила,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Червонослобідський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 2
Червонослобідської сільської ради Черкаської області*

ПІСЛЯДИПЛОМНА (БЕЗПЕРЕРВНА) ОСВІТА ПЕДАГОГА У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Вступ. Післядипломна освіта — це система підвищення кваліфікації осіб, котрі вже мають вищу освіту. Післядипломна освіта в українському законодавстві визначається як спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду.

Відповідно до п.7 Постанови КМУ від 21 серпня 2019р. № 800 «Про порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами згідно з постанови КМУ від 27 грудня 2019р. № 1133) починаючи з січня 2020 року педагогічні працівники самостійно обирають конкретні форми, види, напрямки та суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації.

При цьому в п. 14 Постанови зазначено, що кожен педагогічний і науково-педагогічний працівник закладу загальної середньої освіти зобов'язаний щороку підвищувати кваліфікацію обсягом не менше 30 годин.

Підвищення кваліфікації педагогічними працівниками у школі здійснюється відповідно до плану курсової перепідготовки закладу освіти на певний рік, який затверджується на педагогічній раді у грудні місяці на наступний календарний рік. У кінці року на нараді заслуховується питання щодо проходження курсової перепідготовки педагогами за поточний рік та кількість отриманих сертифікатів на різних онлайн-платформах, які мають ліцензію на проведення навчання післядипломної освіти.

У систему післядипломної освіти щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників свої корективи вносить дистанційне навчання. Вчитель навчає дистанційно учнів і навчається дистанційно сам.

Формування життєво компетентної особистості - одна з основних проблем сучасної школи. Щоб мати можливість іти в ногу з часом, вчитель повинен вдосконалювати власну особистість. Постійно отримуючи нові навички і беручи участь у конкурсах, вчитель займається післядипломним вдосконаленням. В умовах реформування освіти учитель повинен бути одночасно і предметником, і психологом, і вихователем. Забезпечення високого рівня навчання у закладах післядипломної освіти та вищих навчальних закладах країни, на базі яких можна проходити курсову перепідготовку, особлива увага повинна надаватися професійній підготовці вчителів, постійному вдосконаленню їхньої педагогічної майстерності. Знання, навички та вміння вчителя не стануть надбанням учнів, якщо він не володіє теорією і практикою навчання, в основу яких покладено досягнення сучасної науки.

Діяльність закладів післядипломної педагогічної освіти спрямовано на роботу з педагогічними працівниками, досягнення збалансованості між попитом і пропозицією фахівців на ринку праці, істотне поліпшення науково-методичного забезпечення процесу навчання, упровадження інноваційних концепцій і технологій. Водночас післядипломна педагогічна освіта, як система навчання дорослих, зможе бути ефективною лише за умов, якщо вона спиратиметься на найголовніший принцип – оперативно і максимально повно забезпечувати потреби як суспільства, так і окремих громадян.

Учителі закладу оволоділи та використовують у роботі різноманітні освітні платформи, онлайн сервіси, інструменти (Googl Meet, Googl Classsroom, Zoom), як для організації освітнього процесу з учнями так і для проходження курсової перепідготовки у дистанційній формі. Введені в практику роботи навчального закладу сучасні інноваційні технології є важливим джерелом виховання компетентної особистості, розвитку творчих здібностей, інтересів, умінь і навичок в умовах дослідно-експериментальної роботи.

Сучасні інформаційні технології є основою процесу інформатизації освіти, реалізація якого забезпечує:

- поліпшення якості навчання шляхом більш повного використання доступної інформації;
- підвищення ефективності навчального процесу на основі його індивідуалізації та інтенсифікації;
- розробку перспективних засобів, методів і технологій навчання з орієнтацією на розвиваючу, випереджальну і персоніфіковану освіту;
- інтеграцію різних видів діяльності (навчальної, навчально-дослідницької, методичної, наукової, організаційної) у рамках єдиної методології, що ґрунтується на застосуванні інформаційних технологій;
- підготовку учасників освітнього процесу до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства; підвищення професійної компетентності і конкурентоспроможності майбутніх фахівців різних галузей;
- подолання кризових явищ у системі освіти.

Варто вказати на соціальні наслідки процесу інформатизації освіти. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі істотно змінює роль і місце викладача та суб'єкта навчання.

У закладі освіти досвідчені педагоги для колег проводять навчання з удосконаленням практичних навичок використання додаткових сервісів Google, Moodle, Мій клас, На урок, Youtube, IT книга, Test Pad, Всеукраїнська школа онлайн, Learningapps, Google forms. На означених сервісах педагоги створюють власний роздатковий дидактичний матеріал, який використовують на своїх онлайн-уроках. За пророблену роботу отримують сертифікати.

Зміна засобів і методів навчання призводить до необхідності коригування змісту навчальної діяльності, яка стає усе більш самостійною і творчою, сприяє реалізації індивідуального підходу. Різкий стрибок у розвитку комп'ютерної техніки, телекомунікацій і програмного забезпечення сприяв упровадженню в освітній процес таких технологій, як мультимедіа - та гіпертекстові технології, інтернет-технології, педагогічно доцільне використання котрих сприяє

створенню навчального середовища нового типу, комплексному розвитку особистості і здібностей людини. У навчальному середовищі, основою якого є сучасні засоби і технології навчання, змінюється зміст діяльності викладача, котрий стає співрозробником нової технології навчання, що, з одного боку, підвищує його творчу активність, а з іншого — вимагає високого рівня технологічної і методичної підготовленості. З'явився новий напрямок діяльності педагога — розробка інформаційних технологій навчання і програмно-методичних навчальних комплексів.

Ефективною формою підготовки вчителів може бути дистанційно керована самоосвіта. Завдання дистанційно керованої самоосвіти — спонукати людину нестандартно мислити, генерувати ідеї, домагатися їх виконання, створюючи для цього можливості і творчо використовуючи обставини.

Особливість дистанційно керованої самоосвіти в тому, що вона (за допомогою Інтернету й інших засобів інформації) передбачає розвиток навичок самостійного мислення, пошуку власних ідей, здатності ефективно діяти за будь-яких обставин. Запровадження цієї методики підвищує рівень компетенції, надає можливість реалізувати власні, часто нестандартні шляхи вирішення проблем, набувати професійних навичок, тобто відбувається становлення творчої особистості. Дана самоосвіта вчителів тим докорінно відрізняється від нині діючих семінарів, курсів післядипломної перепідготовки вчителів та ін., що суб'єкт навчання може самостійно формувати траєкторію власного навчання, зважаючи на власний досвід навчальної діяльності (як у ролі учня, так і в ролі вчителя).

Інформаційно-комунікаційні технології – це широкий спектр цифрових технологій, які використовуються для створення, передачі, поширення інформації та надання послуг. Це зокрема: програмне забезпечення, комп'ютери, телефонні лінії, мобільний зв'язок, електронна пошта, мультимедіа, Інтернет. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес школи забезпечує поступовий перехід освіти на новий, якісний рівень.

ІКТ позитивно впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи й організаційні форми, засоби. Тому підготовка керівників до сучасного управління школою за допомогою ІКТ є дієвим складником ефективного освітнього менеджменту. Проте час вимагає змін ще й характеру інформаційно-комунікаційної взаємодії, рівня сформованості у керівників інформаційної компетентності. Апаратне і програмне забезпечення удосконалюється й оновлюється практично щодня, але заклади освіти навряд чи зможуть змінювати свою комп'ютерну техніку відповідно до мінливих тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Саме хмарні технології відкривають нові можливості управління науково-методичною роботою в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Висновки. Отже, сучасна система післядипломної педагогічної освіти перебуває у стані пошуку нових підходів до її реформування. На сьогодні використання сучасних технологій суттєво спрощує всі сфери які оточують людину. Цифрова наука дає широкий спектр можливостей організації освітнього процесу – використання комп'ютерів, нових електронних дошок, принтерів насичує навчання, не виключенням стає і післядипломна освіта.

Другий рік педагогічні працівники закладу проходять тестування на національній онлайн-платформі «Дія. Цифрова освіта» та отримують сертифікат, що свідчить про високий рівень цифрової грамотності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанови КМУ від 21 серпня 2019р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами згідно з постанови КМУ від 27 грудня 2019р. № 1133).
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/Післядипломна_освіта
3. Бейко О. Освіта – основний чинник розвитку цивілізації // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали науково-практичної конференції. / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – С. 83–85
4. Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіті // Проблеми освіти: Науково методичний
5. <https://osvitoria.media/experience/12-innovatsijnyh-tehnologiyi-v-osviti-shho-ukrayintsyam-mozhna-zapozychyty-prosto-zaraz/>

*Гловацький Сергій,
методист предметів мистецької освітньої галузі
комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»*

СУЧАСНИЙ УРОК МИСТЕЦТВА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: ВИМОГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ

Сучасне суспільство потребує самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань неможливе без розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому – і професійних ситуаціях.

Для успішної реалізації головних завдань сучасної загальноосвітньої школи пропонується використовувати систему активних та інноваційних художньо-педагогічних технологій, які є основою сучасного уроку мистецтва і забезпечують ефективний розвиток мистецьких здібностей учнів. Тому вчителю потрібно відійти від старих парадигм і працювати творчо, професійно спрямовуючи свою педагогічну діяльність на ефективний кінцевий результат.

Основне завдання учителя в умовах реформування української школи – це розвиток дитини й створення освітнього середовища, у якому їй буде цікаво навчатися. Учителі мають виконувати свою педагогічну діяльність відповідно до основної мети музичного мистецтва – формування естетичних почуттів, розвитку музично-творчих здібностей, художньо-образного мислення та естетичного смаку учнів. Для цього учитель повинен не тільки володіти сучасними методиками викладання, а й опанувати педагогікою як мистецтвом, бути артистом. Має велике значення рівень виконавської майстерності вчителя музичного мистецтва, глибоке проникнення у зміст музичного твору, вивчення різних граней творчості композитора та самостійного пошуку засобів

виразності. А сила образного слова вчителя, що супроводжується власним виконанням музичного твору, може мати вирішальне значення для виховного впливу на дитину. Під час проведення уроків мистецтва необхідно намагатися бути більшою мірою тренером, диригентом, концертмейстером, а ніж традиційним учителем.

На кожному занятті вчитель повинен намагатися створити оптимальні умови для адекватного різнобічного розвитку учнів, дотримуючись принципу природовідповідності, згідно з яким для розвитку певних здібностей та формування вмінь, зокрема музичних, природа відвела певні вікові періоди. Якщо природні можливості своєчасно не реалізовані, то здібності та якості більшості людей уже не можна розвинути в подальшому житті у повному обсязі. Тому надзавдання сім'ї, школи та кожного вчителя – своєчасна та послідовна реалізація можливостей дитини відповідно до її вікових особливостей.

Особливу увагу потрібно приділяти обдарованим дітям, формувати для них індивідуальні траєкторії навчання та розвитку. Важливо враховувати високий рівень творчих можливостей обдарованих дітей. Доручати їм функції помічників, експертів, керівників творчих груп тощо. На кожному уроці намагатися створювати для них зону комфортного розвитку.

Бажано частіше практикувати проведення бінарних та інтегрованих уроків мистецтва з різними дисциплінами: мовами, історією, літературою тощо. Такі уроки набагато ефективніші, а ніж монопредметні. Особливості музики, літератури й живопису як видів мистецтва: література найповніше і найглибше втілює в життя думки людини, музика – життя її почуттів і переживань, образотворче мистецтво – зміст уявлень людини про світ у тій формі, яку дає їй реальне почуттєве сприйняття дійсності. Під час проведення інтегрованих уроків усі компоненти мають бути представленими на професійному рівні. Особливо це стосується використання української та іноземних мов, музичного та образотворчого мистецтва, театру, хореографії тощо. Методистами України, провідними вчителями музики були запропоновані та розроблені різноманітні,

цікаві, корисні та демократичні типи уроків: урок-вікторина, урок-оркестр, урок-конкурс, урок – «круглий стіл», урок-самопізнання, урок-картина галерея, урок КВК тощо.

Кожний з цих уроків має свою мету, специфіку та методичну основу, але всі вони – це різновиди сучасного уроку мистецтва в умовах НУШ.

Потрібно пам'ятати, що на уроках мистецтва також необхідно забезпечити процес формування якісних знань.

Усі знання у галузі мистецтва можна поділити на три категорії:

- *опорні поняття*, що мають засвоїти учні (знання про музичні жанри стилі й форми музичних творів, епохи розвитку музичного мистецтва та класичні школи, імена видатних композиторів і виконавців; інформація про оркестри, музичні інструменти, історію створення та описи характеристик окремих творів і т. ін.);

- *знання з теми/предмета*, розуміння яких є обов'язковим;

- *інформація культурологічного характеру*, емоційного тла уроку.

Потрібно чітко визначити для себе, які саме опорні поняття учні мають засвоїти на уроці, домагаючись цього шляхом їх закріплення та повторення.

Особливо важливою є послідовна робота над формуванням розвивальних і виконавських умінь та навичок учнів, зокрема практична діяльність, пов'язана з:

- розвитком в учнів почуття музичного метра (розміру) й ритму, ритмічної пам'яті та навичок ансамблевого виконання;

- розвитком мелодійного та гармонійного слуху;

- розвитком уміння сприймати та споглядати твори мистецтва, визначати її зміст, розуміти, яким чином він розкривається, характер, виявляти власні враження, описувати емоційні стани, викликані почутим, побаченим, голоси та інструменти, що звучать, засоби виразності, формувати культуру емоційного сприймання й реагування на твір мистецтва:

- умінням рухатися під музику;

- умінням грати на найпростіших музичних інструментах тощо.

Необхідно також чітко уявляти не лише те, яких знань, умінь та навичок мають набути учні на уроці, але й на якому рівні.

Під час планування та підготовки до уроків, намагайтеся зробити їх динамічним і різноманітним у дидактичному та художньому планах, тобто раціональну послідовність та доцільну зміну видів і форм навчальної/творчої діяльності, зумовлену віковими та індивідуальними особливостями учнів класу.

Під час індивідуальної роботи з окремими учнями та/або групами завжди давати завдання класу та контролювати його виконання: учні не завжди здогадаються, що необхідно робити. Перед виконанням кожного завдання на уроці потрібен короткий і чіткий інструктаж учнів і перевірка, що вони зрозуміли, як саме слід виконувати його.

Важливо створювати для себе протягом уроку кілька пауз – можливостей для «відсторонення» від його безпосереднього проведення, і доручати це учням із високою мотивацією до навчання, коригувати свою роботу на уроці: спостерігати, оцінювати її ніби збоку.

Упродовж уроку не потрібно стояти над дітьми й не ходити без потреби по класу, адже діти стомлюються від безперервного нагляду та контролю. Зробіть учнів центральним суб'єктом уроку, більше довіряйте їм. Контроль виконання частково передавайте дітям, наділяючи їх функціями експертів.

Урок мистецтва має проходити в оптимальному темпі, розмірено та ґрунтовно. Говорити швидко і проголошувати марні, стресогенні заклики і зауваження на зразок «швидше», «швиденько», «будь уважним» не бажано.

«Поспішай повільно! (лат.)», – одне з улюблених висловлень римського імператора Октавіана Августа (63 р. до н. е. – 14 р. н. е.).

Важливе значення в професійній діяльності вчителя має динаміка та виразність власного голосу під час вербальної комунікації з учнями. У разі спілкування з великою групою учнів, говорити потрібно помірковано, голосно; спілкуючись із малою групою – напівголосно; індивідуально – пошепки. Адже люди, які говорять дуже голосно, зазвичай мають знижений слух (їм здається, що всі навколо не достатньо чують). У кабінеті мистецтва необхідно

дотримувати тиші, адже гучні шумові звуки «забруднюють» мистецтво, заважають його сприймати й споглядати.

Під час вокально-хорової роботи, виконуючи вокальні вправи та пісні, робити це потрібно артистично, виразно, з гарною інтонацією, виділяючи музичні фрази, штрихи, динаміку. Пам'ятаючи, що наслідувальний спів – першооснова вокального виховання. Отже, самому потрібно добре вивчити пісню, щоб можна було виразно і правильно виконати її на уроці, демонструючи своє власне виконання перед учнями.

Учителям-чоловікам доцільно під час виконання або показу користуватися *фальцетом*, потрібно максимально наближати звучання власного голосу до дитячого. Необхідно навчати дітей виконувати пісні виразно, з гарною інтонацією, динамікою та дикцією. При необхідності нагадувати учням та їхнім батькам, учителям інших предметів, що діти повинні співати неголосно, не зловживали гучною динамікою, щоб якомога точніше інтонувати. Гучний спів призводить до форсованого витягування звуків, що неприйнятно з точки зору вокальних норм, формування художнього смаку, а також це шкодить здоров'ю.

Проведення сучасного уроку мистецтва неможливе без використання колективних бесід, відповідей і обговорень! Мінімізуйте індивідуальне опитування та спілкування в режимі «самостійно». Найпоширеніший метод вербальної комунікації під час проведення уроку музичного мистецтва – евристична бесіда (проблемні питання, колективне обговорення та закріплення навчального матеріалу). Оптимальної ефективності можна досягти, залучаючи до розмови більшість або всіх учнів класу. Тому звернення на зразок: «Оленко, як ти вважаєш..?» – у такій ситуації є невдалим. Краще: «Діти, як ви вважаєте..?», а потім після три- чи п'ятисекундної паузи слід звернутися до одного з учнів або класу. Отриману відповідь необхідно уточнити/узагальнити й закріпити. Типова помилка багатьох учителів: одержавши відповідь від одного учня, вони одразу ставлять наступне запитання.

Учителю потрібно формулювати запитання чітко, точно та влучно. Уміння професійно ставити запитання відповідно до завдання уроку, теми, предмета й курсу шкільного навчання – найважливіша компетентність вчителя. А високий рівень професійної діяльності сучасного вчителя – це легкість, природність й простота в роботі і спілкуванні з дітьми, їхніми батьками та колегами-педагогами. Такому вчителеві властиві такі якості як професійна впевненість у собі, добрий гумор, виразність на вербальному та невербальному рівнях, гнучкість, уміння швидко імпровізувати тощо.

Одним із найважливіших показників уроку сучасного уроку є його щільність/насиченість. Критерієм щільності уроку є раціональне використання навчального часу як групою (класом), так і кожною дитиною. «Надзавдання» учителя – досягти високої щільності уроку, тобто ситуації, коли кожен учень ефективно розвивається/навчається в зоні свого найближчого розвитку, оптимально використовує кожен хвилину.

Традиційні пасивні форми навчання (лекція, розповідь учителя, індивідуальне опитування, перевірка домашнього завдання та ін.) надають навчальному заняттю низької щільності. Високу щільність на уроці музичного мистецтва забезпечують групові й колективні форми роботи, що належать до активних/партисипативних (інтерактивних) методів. Наприклад:

- вхід учнів до навчального кабінету під марш, визначаючи під лічбу вголос сильні та слабкі частки метра (розміру);
- гра групи учнів на найпростіших музичних (шумових) інструментах під час лічби вголос, виконуючи певний метр і ритм;
- колективне (а за потреби й індивідуальне) повторення заданих учителем або учнем-експертом ритмічних рисунків в ансамблі з певною розстановкою акцентів;
- колективне виконання вправ на формування вокального дихання, гарної дикції, уміння розуміти й підкорятися диригентським жестам; «настроювання» голосів на розспівування;
- хорове виконання пісень;

- рух під музику у вигляді довільної танцювальної композиції відповідно до характеру музики;
- колективна бесіда про композитора й про музичний твір, що прослуховують та аналізують на уроці;
- слухання музики (краще у відео форматі) з попереднім завданням щодо опрацювання її змісту, характеру, засобів виразності, музичної форми, інструментів/голосів, що виконують соло, особливостей оркестру/хору та ін.;
- колективне аналізування прослуханих музичних творів тощо.

Кожен учитель має використовувати на уроках загальноприйняті методики збереження здоров'я дітей, а також уживати певних заходів. Приміром.

1. Забезпечити санітарно-гігієнічні умови в навчальному приміщенні (температурний і світловий режими, вологе прибирання та ін.).

2. Дотримуватися нормативів повітряного режиму, установлених з урахуванням віку дітей, пори року та температури атмосферного повітря.

3. Проводити для учнів уроки в режимі сидячи-стоячи; постійно стежити за поставою дітей, дотримувати правильної співочої позиції, а також у положенні сидячи (спина рівна, руки на колінах).

4. У початковій школі диференціювати дітей, об'єднавши їх у три групи залежно від музичних здібностей, рівня підготовки, чистоти інтонування та культури поведінки (група «А» – для дітей з гарною інтонацією та високою навчальною мотивацією; група «Б» – для дітей з неточною, нестійкою інтонацією; група «В» – для «гудошників»).

Важливо мати на увазі, що причини диференціації та розсаджування учнів за групами відомі лише вчителю. Пояснення для учнів може бути таким: у групі «А» співають діти з високими голосами, у групі «Б» – із середніми, у групі «В» – з низькими. Причому необхідно постійно підкреслювати, що всім важливо вчитися співати високими голосами. Співвідношення кількості дітей у групах змінюється з розвитком та опануванням вокальних навичок. Практика свідчить, що вже в 3-му класі в групі «Б» дітей не залишається – вони

переходять до групи «А», а в групі «В» залишаються лише ті учні, які потребують індивідуальної роботи з учителем або лікування голосових зв'язок. Щоб забезпечити достатню динаміку уроку, під час кожного уроку (у початковій школі) потрібно організовувати 2-3 динамічні паузи та музичні руханки, інсценування пісень та ін. Потрібно суворо дотримуватись рекомендацій медико-психолого-педагогічного консилиуму під час роботи з дітьми з групами ризику, тобто з тими учнями, які мають хронічні захворювання й інші відхилення. Учителю важливо безпосередньо брати участь у динамічних паузах, рухливих і валеологічних заходах разом із дітьми; подавати їм (та їхнім батькам) приклад здорового способу життя та рухової активності; створювати для учнів позитивний та комфортний морально-психологічний клімат під час уроку. Під час проведення уроку:

- використовувати всі види оцінювання навчальної роботи та корисної праці учнів;
- стимулювати їхню працездатність схваленням, оплесками та ін.;
- формувати у дітей (під час хорового співу, слухання музики та ін.) почуття команди, творчої взаємодопомоги та чуйності;
- звертатися до дітей на ім'я спокійним і доброзичливим тоном;
- виховувати в дітей оптимізм, життєлюбність, бажання бути здоровими, сильними та спритними;
- навчати їх отримувати радість від мистецтва, кожного прожитого дня, від спілкування з учителем, однокласниками та ін.

Для ефективного проведення уроків мистецтва (особливо в початкових класах) потрібен спеціалізований навчальний кабінет. У кабінеті мистецтва необхідно мати та постійно використовувати: набір найпростіших музичних (шумових) інструментів; портрети композиторів і видатних виконавців; ілюстрації зі сценами з відомих опер та інших музичних вистав; зображення музичних інструментів; книги про мистецтво; переліки характерів музики – для визначення особливостей музичних творів; таблицю динамічних відтінків та ін.

Важливо створити в кабінеті умови для об'єднання дітей у вокальні групи («А», «Б», «В») з урахуванням того, що, починаючи вже з 2-го класу, у групі «А» зазвичай співає 80–90 % учнів класу. Дітей, які потрапили до групи «В» («гудошники»), необхідно розмістити між групою «А» та вчителем. Важливо, щоб вони постійно чули спів однокласників позаду себе та водночас звучання музичного інструмента, на якому грає учитель, спереду.

Доцільно також розмістити на бічних стінах навчальної кімнати додаткові нотні дошки, портрети українських та зарубіжних композиторів, художників, таблиці динамічних відтінків, переліки, що відображають характери музичних творів, а також максимально використовувати все це для підвищення щільності та продуктивності уроків.

Учителеві слід мати для себе додаткові робочі місця у класній кімнаті, що допоможе змінювати психолого-педагогічну ситуацію під час уроку, усунути домінування педагога, створити творчу атмосферу колективної роботи, надати можливість учням випробувати себе в ролі педагога тощо. Наприклад, залежно від завдань окремих етапів уроку вчитель може відійти у кінець класу, перебувати поза учнями або серед них, поруч із ким-небудь за партою тощо.

Згідно з реформою Нової української школи сучасним можна назвати той урок, що побудований на засадах розвивального навчання, а також сприяє розвитку в учнів розумових операцій: умінь аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, систематизації, класифікації, визначення причинно-наслідкових зв'язків та залежностей між різноманітними фактами, явищами, а також виробленню навичок логічного структурування. Але урок музичного мистецтва, за словами Василя Сухомлинського – це ще й пізнання світу почуттів, яке «неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основною емоційної, естетичної, моральної культури». Тож намагайтеся зробити його таким!

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» / Нормативно-правове забезпечення освіти: у 4-х частинах. Харків : Видав. гр. «Основа», 2004. Ч. 1. С. 26–58.
2. Зязюн І. А. Національна державна комплексна програма естетичного виховання. *Рідна школа*. 1995. № 12. С. 30–51.
3. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навч. Посібник. Київ: Либідь, 2001. 272 с.
4. Букреєва Д. Види діяльності на уроці музичного мистецтва: [в початкових класах загальноосвітньої школи] *Музичний керівник*. 2013. № 2. С. 7–13.
5. Гончаренко М. М. Формування творчої активності на уроках музичного мистецтва. *Мистецтво в школі*. 2013. № 2. С. 6–8.
6. Мілюкова Н. П. Нетрадиційні уроки музичного мистецтва. *Мистецтво в школі* (Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура). 2013. № 5. С. 2.
7. Пашкевич О. А. Дидактична гра на уроці музичного мистецтва. *Мистецтво в школі* (Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура). 2012. № 2. С. 16/1–16/5.
8. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>
9. Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців: збірник наукових праць / за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 122 с.
- Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2000.

Голодюк Лариса,

*доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної діяльності
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти імені Василя Сухомлинського»*

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

В умовах освітніх інноваційних перетворень основним викликом та новим мірилом суспільства є розвиток професійної компетентності освітянина, професіоналізм якого розглядається не просто як володіння комплексом професійних умінь, а як розвинутість різноманітних здібностей, якостей особистості системного характеру, високого ступеня їхньої продуктивності. Підвищення рівня професіоналізму педагогів спрямоване не тільки на компенсацію професійних знань або набуття нових, а й на зміну менталітету педагогічних кадрів, розвиток в учителя сприйнятливості до нового наукового знання, потреби в освоєнні нової системи професійних цінностей, що вимагає певної гнучкості та багатовимірності мислення, нарощування потенціалу

педагогічної діяльності, професійного саморозвитку та самовдосконалення, розвитку професійних і особистих якостей [1].

Вирішення проблеми розвитку професійної компетентності вчителя спроектувалося у розв'язання низки першочергових науково-методичних завдань: переорієнтація освіти на інтереси безперервного процесу самовдосконалення особистості; упровадження моделі компетентнісно зорієнтованого оновлення психолого-педагогічних та фахових знань; персоналізація у підвищенні професійного рівня; оновлення інноваційного потенціалу вчителя та ін.

Післядипломна педагогічна освіта, доповнюючи фахову освіту, забезпечує умови для підвищення компетентності вчителя як конкурентоспроможного професіонала, створює умови для його саморозвитку, швидко реагуючи на зміни в освіті та запити суспільства. Одним із факторів ефективного впливу є науково-методична робота, що має цілісну систему дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації та розвиток професійної компетентності кожного освітянина. Вона ґрунтується на інноваційному рівні професійної діяльності педагога, додає новизну до вже відомих прийомів, методів, технологій; попередніх надбань та нових інтелектуальних продуктах.

Необхідність оновлення форм науково-методичного супроводу педагога у його професійному зростанні сприяла упорядкуванню моделі діяльності ОППО у створенні інновацій та розробці інноваційних форм щодо розвитку професійної компетентності педагога у системі неперервної освіти (рис.1), застосування якої дозволило інтегрувати традиційні форми між собою, з інформаційно-комунікаційними технологіями, отримавши внаслідок цього процесу нову форму науково-методичної роботи, яка підсилює інноваційний характер вказаного супроводу та сприяє зміні менталітету педагогічних кадрів, освоєнню нової системи професійних цінностей.

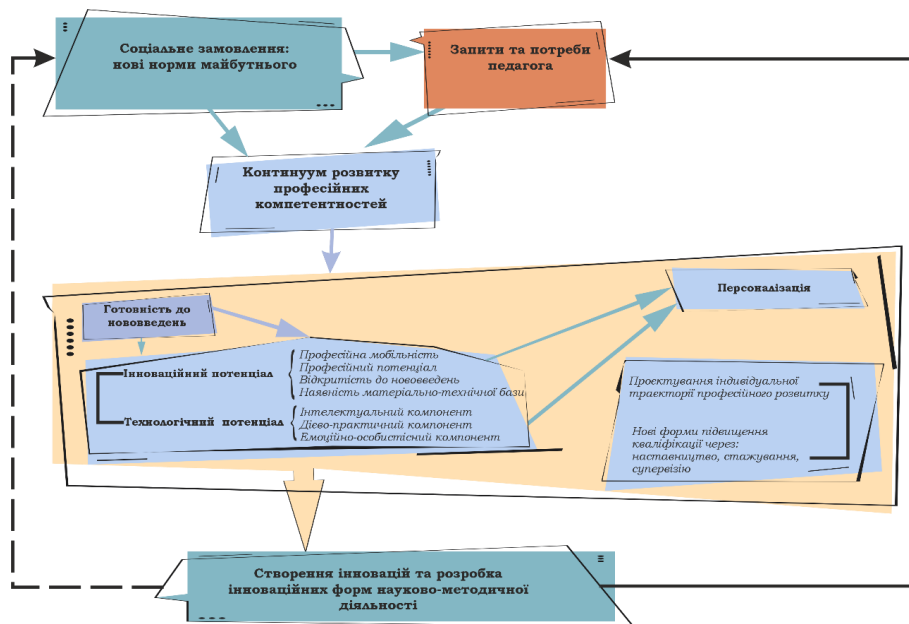

Рис. 1. Модель діяльності комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» у створенні інновацій та розробці інноваційних форм щодо розвитку професійних компетентностей педагога у системі неперервної освіти

Такою інноваційною формою, запровадженою на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», є методичний серфінг. Позиціонуючи методичний серфінг як форму методичної роботи, яка спрямована на забезпечення системного педагогічного консультування на основі ефективної комунікації з урахуванням виявлених потенційних та задоволення актуальних освітніх потреб педагогів у самоосвітній діяльності в умовах неперервної освіти, маємо можливість координувати реалізацію індивідуальної траєкторії професійного саморозвитку та розвитку професійної компетентності педагогів області. Таким чином, наразі запроваджена інноваційна форма методичної роботи (методичний серфінг) надає можливість координувати провадження інформальної освіти педагога, яку розглядаємо як: індивідуальну пізнавальну діяльність; самоосвіту, яка реалізується через активну діяльність педагогів у соціумі; професійне спілкування; відвідування майстер-класів, тренінгів тощо.

Коротко охарактеризуємо вказану інноваційну форму методичної роботи у взаємозв'язку: мета – функції – етапи реалізації – результат впровадження. Методичний серфінг започаткований і проводиться з метою безперервного

підвищення професійної компетентності та координації здійснення інформальної освіти педагогів області. Враховуючи функції методичного серфінгу: діагностична (виявлення потреб та запитів педагога щодо його професійної діяльності з траєкторією на запровадження професійних стандартів); відновлювальна (оновлення та поглиблення знань відповідно до змін у змісті освіти); коригувальна (корегування науково-методичної інформації з урахуванням нових психолого-педагогічних теорій та методичних практик); компенсаційна (розвиток професійної мобільності педагогів); прогностична (визначення знань та вмінь, необхідних педагогам у майбутньому); моделювальна (розроблення перспективи та орієнтирів педагогічної діяльності) був упорядкований алгоритм проведення заходу. Етапи проведення методичного серфінгу: *підготовчий етап* (визначення тем вебінарів (з урахуванням запитів педагогічних працівників області); укладання і погодження плану проведення методичного серфінгу на місяць; розміщення плану проведення методичного серфінгу на головній сторінці сайту, ФБ закладу та інтернет-ресурсах структурних підрозділів; підготовка плану проведення вебінару (тема, напрям, мета, понятійний апарат); комплектування теки матеріалів для самостійного опрацювання педагогами; розробка анкети-опитувальника); *діяльнісний етап* (збір інформації (фіксація учасників кожного вебінару; вивчення запитів та потреб педагогів для визначення тематики наступних вебінарів); проведення вебінару (2 академічні години); надання доступу до теки матеріалів для самостійного опрацювання педагогами); *аналітико-підсумковий етап* (укладання списків учасників методичного серфінгу, які були присутні на восьми і більше вебінарах; здача заступнику директора з науково-методичної діяльності підсумкових матеріалів; видача наказу про участь педагогів у заході; інформування закладів освіти області про результати навчання (самоосвіти) педагогів; підготовка аналітичного звіту).

Результат запровадження методичного серфінгу як форми методичної роботи для педагогічних працівників, які мають науковий ступінь та/або вчене, почесне чи педагогічне звання (крім звання «старший вчитель»), може бути

визнання педагогічними радами закладів освіти як підвищення кваліфікації педагогічних працівників [2].

Резюмуючи зазначимо, що завдяки новим способам соціальної взаємодії, заснованим на розвитку та впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій суттєво видозмінюється структура інформаційних каналів і комунікативний простір підвищення кваліфікації. Інтеграція традиційних та інноваційних форм співпраці з вчителем у площині розвитку його професійної компетентності дозволяє з'явитися новим або видозмінити існуючі форми, створити сприятливе, мотивуюче, стимулююче середовище для розвитку і самореалізації педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Темченко О.В. Розвиток професіоналізму вчителя в умовах інноваційної діяльності загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Випуск 29 (82). С. 486–492.
2. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року (зі змінами) № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>
3. Голодюк Л. Методичний серфінг. URL: https://docs.google.com/document/d/1_nNJ6nQ43Lg9HLwG6FkoD1Q-BJLz71NIxv22iS8Sk8/edit

Гула Олена,

Здобувач III (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівський національний університет імені Івана Франка

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Інноваційний розвиток держави та модернізація освітньої галузі зумовлюють інноваційні зміни як у змісті післядипломного навчання, так і в інформаційному супроводі цих інновацій, пріоритетним напрямком якого стає реферативне забезпечення організації освітнього та наукового процесів в цій ланці освіти. Як органічна складова неперервної освіти педагогічних кадрів, післядипломна освіта має свою структуру, функції, специфіку; забезпечує

умови для наступності і неперервності професійної освіти вчителів; включає в себе перепідготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації та стажування педагогів [1]. Якісна професійна підготовка педагогів є необхідною детермінантою сталого розвитку суспільства. Ці імперативи знайшли свою реалізацію в неперервній освіті, особливе місце у структурі якої належить саме післядипломній педагогічній освіті [2].

В умовах сьогодення, викликів та завдань, які постають перед освітою, закладами освіти, вагому роль відіграє ефективний менеджмент керівника закладу освіти. Сучасний керівник закладу освіти має бути готовим до управління закладом освіти на засадах сучасної теорії менеджменту, організації освітнього процесу за державними освітніми стандартами в контексті реформування системи освіти. Формування цих умінь та компетентностей передбачено Типовою програмою підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, що реалізують новий Державний стандарт базової середньої освіти. Актуальність розроблення та впровадження Типової програми зумовлена швидкими змінами в соціально-економічному, політичному житті країни, викликами глобалізації, цифровізації, поступовим переходом до децентралізації суспільства. Програма розроблена на основі принципів системного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного, андрагогічного й культурологічного підходів, а також принципів технологічності й варіативності [6].

Як особистість фахівця у цілому, так і провідні риси людини як особистості та фахівця формуються в процесі набуття професійної освіти, розвиваються безпосередньо в процесі професійної діяльності та вирішення конкретних фахових завдань, актуалізуються в процесах професійного становлення та розвитку як суб'єкта професійного буття. У зв'язку з цим у психології праці, професійній педагогіці, психології професійного розвитку та психології діяльності проблема особистості фахівця та його професійного розвитку, формування та розвитку професіоналізму фахівця, як суб'єкта професійної діяльності, є важливою системною науковою проблемою.

Безумовно, підвалину будь-якого фахівця складає його особистість, яка надає набуттю професійної освіти, професійному становленню та розвитку яскраво особистісний смисл, унікальну індивідуальну траєкторію, неповторний характер, навіть інколи неочікуваний результат. Особистість фахівця – це соціально зумовлена система провідних якостей людини, що включає найсуттєвіші соціальні та професійно важливі якості, риси та прояви, які формують суб'єкта професійної діяльності, визначають неповторну культуру його фахової поведінки, професійної взаємодії, індивідуальний стиль професійної діяльності як суб'єкта індивідуального, соціального та професійного буття у соціально-професійному середовищі [8].

Проблема професіоналізму управлінської діяльності є особливо значущою. Від рівня індивідуальної самореалізації учасників управлінського процесу залежать зростання, масштаби й успіх управлінської діяльності. Професіоналізм керівника характеризується певним рівнем психологічної готовності до управлінської діяльності. З одного боку, він є інтегральною якістю, властивістю особистості, що формується у діяльності й спілкуванні, з іншого – процесом і результатом діяльності та спілкування [4, с. 65].

Професійне становлення і розвиток керівника пов'язані із зростанням його комунікативних можливостей, розкриттям комунікативного потенціалу, формуванням стійких комунікативних зв'язків і відносин, які забезпечують його ефективну управлінську діяльність [4, с. 92].

У сучасних психолого-педагогічних літературних джерелах немає єдиного визначення технологій навчання (ТН) дорослих. У документах ЮНЕСКО технологія навчання трактується як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що має завдання оптимізувати форми освіти [9, с. 115]. В інших джерелах технології навчання розглядається як «сукупність способів організації навчальної праці, що забезпечують досягнення поставленої мети навчання». Водночас технологія навчання дорослих, з одного боку, є самостійною галуззю наук про освіту, що

має свій об'єкт, предмет, свої теоретичні та науково-методичні принципи. З іншого боку, вона являє собою складову частину андрагогіки – науки про освіту дорослих. В освіті дорослих найбільш поширені такі технології навчання: - структурно-логічні (задані) технології, комп'ютерні технології, тренінгові технології, дистанційні освітні технології, організацією безпосереднього спілкування за допомогою форумів, інтернет-пейджерів і відеоконференцій; віддаленим виконанням практичних робіт; поточним контролем засвоєння знань в онлайн-режимі. У контексті досліджуваної проблеми слід дати роз'яснення щодо сутності терміносполуки «дорослий учень». Дорослий, який навчається – це людина, що володіє п'ятьма основними характеристиками, які відрізняють її від «недорослих» учнів [4, с. 116]: 1) усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю; 2) накопичує все більший запас життєвого (побутового, професійного, соціального) досвіду, який стає важливим джерелом навчання його самого та його колег; 3) готовність до навчання (мотивація) визначається його прагненням за допомогою навчальної діяльності вирішити свої життєво важливі проблеми і досягти конкретної мети; 4) прагне обов'язкової, швидкої реалізації отриманих знань, умінь, навичок і якостей; 5) навчальна діяльність значною мірою зумовлена тимчасовими, просторовими, професійними, побутовими, соціальними факторами (умовами). Навчання розглядається як двобічна діяльність, що передбачає передачу й набуття знань, умінь, навичок, якостей і моральних цінностей [4, с. 11]. Будь-яка технологія навчання містить сукупність певних форм, методів, прийомів, засобів, що дозволяють досягти запланованих результатів. Технологія навчання дорослого учня організовується у формі спільної діяльності того, хто навчає і того, хто навчається, на всіх етапах їх проектування та впровадження. У сучасній науці виокремлено основні андрагогічні принципи, покладені в основу теорії навчання дорослих: пріоритет самостійного навчання (самостійна діяльність тих, хто навчається, є основним видом навчальної роботи дорослих учнів і тлумачиться як самостійне здійснення організації процесу свого навчання, а не як самостійна робота як вид

навчальної діяльності); принцип спільної діяльності (передбачає спільну діяльність тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими учасниками щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання); принцип опори на досвід того, хто навчається (згідно з цим принципом життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання [7].

Сучасна андрагогіка підпорядковується наступним основним принципам: пріоритет самостійного навчання; принцип спільної діяльності, що забезпечує єдність діяльності тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими, які навчаються, щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання; принцип опори на досвід того, хто навчається, згідно з яким досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання самого слухача та його колег; індивідуалізація навчання; системність навчання; контекстність навчання спрямована на визначення конкретних, життєво важливих для того, хто навчається, цілей, орієнтованих на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості з урахуванням умов професійної, соціальної, побутової діяльності; принцип актуалізації результатів навчання; принцип елективності навчання(надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, місця навчання, оцінювання результатів навчання); принцип розвитку освітніх потреб; принцип усвідомленості навчання.

Цікавим, є аналіз, зроблений Макгольмом Ноулсом щодо порівняння методів, які застосовує педагогіка та андрагогіка. У світовій науковій літературі можна зустріти різні думки з приводу відмінностей педагогіки та андрагогіки. Наприклад, відомий англійський педагог П. Джарвіс вважав, що потрібно бути дуже обережними щодо твердження, що в андрагогіці є щось відмінне. У своєму коментарі він зазначає, що те, що лежить за цими формулюваннями, є конкуруючими концептуалізаціями самої системи освіти. Принципово важливим є те, що вони безпосередньо не пов'язані з віком або соціальним статусом учнів. [1].

Сучасна андрагогіка підпорядковується наступним основним принципам: пріоритет самостійного навчання; принцип спільної діяльності, що забезпечує єдність діяльності тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими, які навчаються, щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання; принцип опори на досвід того, хто навчається, згідно з яким досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання самого слухача та його колег; індивідуалізація навчання; системність навчання; контекстність навчання спрямована на визначення конкретних, життєво важливих для того, хто навчається, цілей, орієнтованих на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості з урахуванням умов професійної, соціальної, побутової діяльності; принцип актуалізації результатів навчання; принцип елективності навчання(надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, місця навчання, оцінювання результатів навчання); принцип розвитку освітніх потреб; принцип усвідомленості навчання.

Цікавим, є аналіз, зроблений Ноулсом щодо порівняння методів, які застосовує педагогіка та андрагогіка . У світовій науковій літературі можна зустріти різні думки з приводу відмінностей педагогіки та андрагогіки. Наприклад, відомий англійський педагог П. Джарвіс вважав, що потрібно бути дуже обережними щодо твердження, що в андрагогіці є щось відмінне. У своєму коментарі він зазначає , що те, що лежить за цими формулюваннями, є конкуруючими концептуалізаціями самої системи освіти. Принципово важливим є те, що вони безпосередньо не пов'язані з віком або соціальним статусом учнів. [1].

Зважаючи на освітню реформу, в межах якої значно розширилася автономія закладів загальної середньої освіти, Професійний стандарт окреслив профіль директора нової української школи через перелік трудових функцій і опис загальних та професійних компетентностей, якими має володіти фахівець, аби стати успішним керівником.

У Новій українській школі відбувається перехід від спільнот із чіткими вертикальними зв'язками до спільнот, які діють за принципом «рівний-рівному». Координаторами професійних спільнот зазвичай стають консультанти центрів професійного розвитку педагогічних працівників чи директори закладів загальної середньої освіти, які переймаються професійним зростанням колег управлінців. Під час зустрічей важливо приділяти також належну увагу створенню індивідуальних планів професійного розвитку. Рекомендовано визначити 1–2 професійні компетентності з Професійного стандарту, які будуть розвиватися, та означити, які ресурси потрібні, аби їх вдосконалити; обмінюватися управлінським досвідом, обговорювати професійні труднощі і проблеми та ідеї щодо їх вирішення. Професійний стандарт визначає що має знати та якими компетентностями має володіти директор. Цей стандарт є орієнтиром, який мають використовувати керівники (директори) закладів загальної середньої освіти для планування професійного розвитку і підвищення кваліфікації. А також важливий для створення чи коригування директором індивідуальної траєкторії професійного розвитку на основі рефлексії своєї професійної діяльності. Адже, для керівника закладу необхідне щорічне підвищення кваліфікації, яке здійснюється шляхом неформальної (тренінги, семінари, семінари практикуми, вебінари, майстер-класи тощо) та інформальної освіти.

На основі Професійного стандарту центри можуть розробляти різні інструменти (опитувальники, форми самооцінювання та інше), які можуть використовувати для здійснення оцінювання рівня сформованості компетентностей. Це дає змогу виявити особистісні якості, сильні сторони керівників й ті, що потребують покращення. Наступний крок – спланувати заходи, які допоможуть розвинути визначені компетентності. Разом із тим радимо брати до уваги особисті й професійні інтереси, набутий досвід, рівень виконання посадових обов'язків. Важливо, аби форми і види підвищення кваліфікації, які обирає директор, сприяли набуттю нових та/або вдосконаленню наявних компетентностей. Крім цього, наголошуємо, що вибір

суб'єкта підвищення кваліфікації має ґрунтуватись на реальних потребах і запитах керівників (директорів) закладів освіти та забезпечувати досягнення задекларованих очікуваних результатів відповідно до вимог Професійного стандарту [3].

Індивідуальну траєкторію освіти можна розглядати як доцільний вибір ним змісту, форм, методів, технологій, прийомів освіти на основі узгодження індивідуальних цілей, потреб, мотивів, інтересів цілей. Освіта протягом життя – це поповнення знань, формування умінь, навичок, компетенцій у межах організованої дидактичної системи та самостійним шляхом (відвідування лекцій, тренінгів, участь у семінарах, конференціях, спілкування з іншими людьми, навчання на уроках минулого та досвіді).

Самоосвіта надає більшої свободи у виборі шляхів навчання й розвитку особистості у відповідності з її потребами. Організовані системи безперервної освіти містять частину освітнього простору для реалізації індивідуальної траєкторії освіти.

Отже, індивідуальна траєкторія освіти може здійснюватись за вибором різних форм (видів) безперервної освіти, але слід зазначити, що в організованих формах (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації) вона є більш обмеженою, ніж при реалізації самоосвіти. Для реалізації індивідуальної траєкторії освіти та самоосвіти, що може здійснюватись паралельно, необхідним є її моделювання, прогнозування та визначення результатів. Моделювання індивідуальної траєкторії освіти та самоосвіти повинно враховувати фактори (зовнішні та внутрішні), що впливають на вибір чи побудову траєкторії, прийняття рішень щодо вибору форм і способів освіти, розробку моделей освіти, інструментарію вимірювання результатів. Моделювання індивідуальної траєкторії освіти й самоосвіти здійснюється під впливом внутрішніх потреб, цілей, мотивів працівника й вимог зовнішнього середовища. Індивідуальна траєкторія освіти і самоосвіти може здійснюватися за двома напрямками:

- по-перше, за вибором організованих форм системи неперервної освіти (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації),
- по-друге, шляхом моделювання змісту й засобів самоосвіти та саморозвитку.

Тож можна визначити напрями індивідуальної траєкторії освіти й самоосвіти:

- розвиток професійної компетентності, що забезпечить успішність професійної діяльності, що містить такі компоненти: когнітивний (здатність до пізнання й застосування знань), функціональний (здатність до реалізації й поповнення способів дій, виконання функціональних обов'язків), поведінковий (здатність проявляти адекватні до ситуації поведінкові компоненти) та особистісний (здатність до прояву особистісних і професійно значущих якостей);
- опанування практикою самоменеджменту, що дозволить управляти найважливішим ресурсом – власним часом і власною діяльністю, користуючись технологіями раціонального планування, самоорганізації, самоконтролю, прийняття рішень для забезпечення власного успіху;
- розвиток власної сфери спілкування й взаємодії з іншими людьми, що дозволить ефективно спілкуватися, будувати та розвивати міжособистісні (формальні та неформальні) стосунки, працювати в команді, впливати;
- розвиток власного інтелектуального й загальнокультурного потенціалу, що забезпечить поповнення власного ресурсу (оскільки специфіка педагогічної діяльності – віддавати знання, уміння, емоції), йти «у ногу з часом», задовольняти духовні потреби;
- розвиток власного інтелектуального й загальнокультурного потенціалу, що забезпечить поповнення власного ресурсу (оскільки специфіка педагогічної діяльності – віддавати знання, уміння, емоції), йти «у ногу з часом», задовольняти духовні потреби.

Процес вибору й побудови індивідуальної траєкторії освіти є циклічним, оскільки орієнтований на задоволення певних потреб, мотивів, цілей особистості педагогічного працівника. Як тільки вони задовольняються, виникають нові цілі, потреби, мотиви, і цикл починає новий оберт.

Безперервна освіта дає не тільки розвиток професійних знань і способів діяльності, але й нову матрицю особистого досвіду дій і поведінки у різних ситуаціях, розв'язання проблем та їх запобігання у різних сферах життєдіяльності.

Тож можна зробити такі висновки:

- безперервна освіта необхідною для забезпечення успішного функціонування й розвитку як керівника, так і закладу освіти й суспільства в цілому;
- самоосвіта є основною формою безперервної освіти в умовах постійних змін;
- найефективнішим способом реалізації безперервної освіти та керівника є побудова та реалізація індивідуальної траєкторії її одержання, що може здійснюватися за напрямками пошуку ефективних форм в системі безперервної освіти та моделювання власної самоосвіти й саморозвитку з визначенням їх змісту та засобів;
- моделювання індивідуальної траєкторії безперервної освіти та самоосвіти враховує вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на потребу в освіті й самоосвіті, має циклічний характер визначення та задоволення потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрагогічні принципи освіти дорослих та забезпечення якості неперервної педагогічної освіти. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua>.
2. Кропачева Н. М. Актуальні проблеми післядипломної педагогічної освіти в галузевому реферативному ресурсі ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 20 грудня 2022 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2022. С.56–57.
3. Методичні рекомендації спрямовані допомогти керівникам закладів загальної середньої освіти, засновникам закладів освіти, відділам/ управлінням освітою, центрам професійного розвитку педагогічних працівників, суб'єктам підвищення кваліфікації у впровадженні професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (далі – Професійний стандарт): затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 06.01.2021 №30.
4. Прищак М. Д., Лесько О. Й.. Психологія управління в організації: навч. посіб. Вінниця, 2016. 150 с.
5. Проектування особистої освітньої траєкторії професійного розвитку педагога. URL: <https://urok.osvita.ua>
6. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації керівників закладів загальної освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти: Наказ Міністерства освіти та науки України від 12.10.2022 р. №905

7. Технології навчання дорослих. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>

8. Ягупов В.В. Професійний розвиток особистості фахівця. Особистість в умовах кризових викликів сучасності: матеріали методологічного семінару НАПН України (м. Київ, 24 березня 2016 року). За ред. академіка НАПН України С.Д. Максименка. Київ, 2016. С. 229–237.

Гуменюк Віра,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри менеджменту та освітніх технологій,
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ФАКТОР УСПІШНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вступ. Управління закладом освіти в умовах сучасних суспільних викликів потребує від керівника гнучкості, швидкої реакції на зміни та можливі загрози, прийняття нестандартних рішень у нестандартних ситуаціях, рішучості, орієнтування нерідко швидше на процес, ніж на результат. Інструментом забезпечення ефективної діяльності керівника в запобіганні та реагуванні на кризові ситуації у різноманітному і складному просторі реальних та потенційних загроз з високим рівнем невизначеності виступає кризовий менеджмент.

Проблема дослідження кризового менеджменту в управлінні закладами освіти належить до актуальних напрямів педагогічної науки і практики, оскільки сьогодні діапазон кризових ситуацій, в які потрапляють освітні заклади, значно збільшується.

У вікіпедії знаходимо визначення кризового (антикризового) менеджменту як процесу застосування форм, методів і процедур, направлених на соціально-економічне оздоровлення діяльності організації, створення і розвиток умов для виходу з кризового стану [1].

Кризовий менеджмент розуміється нами як своєрідний процес порятунку організації від руйнівних впливів зовнішніх чи внутрішніх чинників та створення умов для стабілізації і подальшого її розвитку.

Функціями кризового менеджменту є інформаційне забезпечення управління, яке передбачає збір, обробку, аналіз, збереження і використання даних, необхідних для прийняття управлінських рішень; моніторинг ситуації, процесу; аналіз і прогноз сценаріїв ескалації загроз та кризових ситуацій; планування заходів; прийняття рішень про організацію, підготовку, розгортання, застосування сил і засобів реагування на розвиток кризових ситуацій; оперативне управління та контроль застосування необхідних засобів.

Як зазначає М. Сунгуровський, виконання даного комплексу функцій складає певну технологію, проєкція якої в інституційний простір визначає організаційно-виконавчу систему кризового менеджменту [3]. Цю проєкцію лише умовно можна назвати якоюсь окремою “підсистемою” системи захисту від загроз – це швидше сукупність елементів загальної системи, відповідна організація діяльності яких надає цій системі властивості ефективного реагування на розвиток різноманітних кризових ситуацій.

Головними принципами кризового менеджменту є гнучкість і адаптивність; здатність до посилення неформального управління, мотивація ентузіазму, терпіння, впевненості; пошук найбільш прийнятних типологічних ознак управління у складних ситуаціях; зниження централізму задля забезпечення своєчасного ситуативного реагування на проблеми, що виникають; посилення інтеграційних процесів, які дозволяють концентрувати зусилля і більш ефективно використовувати потенціал компетенції; вбудованість у загальну систему запобігання, реагування, врегулювання та подолання наслідків кризових явищ; повнота і глибина аналізу безпекового середовища; детальне планування шляхів урегулювання криз з урахуванням просторових, часових, політичних, гуманітарних, економічних тощо параметрів конкретної кризової ситуації; цілісність антикризових заходів, забезпечення внутрішньої і зовнішньої взаємодії та координації всіх ресурсів, врахування коротко-, середньо- та довгострокових наслідків; своєчасність антикризових заходів на засадах якісного прогнозу ескалації загроз і розвитку кризових

ситуацій; оперативність управління, що досягається злагодженістю процесу прийняття рішень, стійкістю і швидкою дією управлінських зв'язків.

До основних етапів кризового менеджменту належать:

- діагностика кризової ситуації, під якою розуміється система ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану організації, оцінку загрози та (або) подолання кризи;

- виявлення ключових проблем;
- локалізація кризової ситуації;
- реалізація плану з ліквідації кризової ситуації;
- згортання кризового менеджменту.

Успішність діяльності залежить від команди антикризового менеджменту. На роботу команди впливає зовнішнє середовище; кількість і якість працівників (їх компетенції, мотивація); ролі у команді (чітка визначеність хто і за що відповідає); процеси (комунікація, співпраця, конфлікти, атмосфера у колективі); цілі (чи досягає команда очікуваних результатів) [2].

Називають 8 правил антикризового менеджменту в умовах суспільних викликів, яких має дотримуватися керівник.

1. Подбайте про свою команду.
2. Орієнтуйтеся на процес, а не на результат.
3. Проблеми – це пошук шляхів їхнього вирішення.
4. Не пропонуйте готових рішень.
5. Розвивайте працівників, створюйте для цього умови.
6. Навчайте власним прикладом.
7. Будьте чесними і справедливими.
8. Будьте гнучкими.

Висновки. Кризовий менеджмент є важливим фактором успішного управління закладом освіти в сучасних умовах. Він допомагає зберегти та розвивати освітню організацію завдяки тому, що відкидаються будь-які ілюзії і

все називається своїми іменами; тимчасово реорганізується менеджмент для спрощення і прискорення прийняття управлінських рішень; керівники не бояться брати на себе відповідальність за важкі і непопулярні рішення; рішення приймаються дуже швидко; менеджмент працює на межі можливостей до тих пір, поки ситуація не стабілізується. Подальших наукових розвідок потребують питання використання технологій кризового менеджменту щодо мінімізації та подолання освітніх втрат в умовах воєнного та післявоєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикризовий менеджмент. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82
2. Бути менеджером в умовах війни. URL: <https://www.management.com.ua/hrm/hrm360.html>
3. Сунгуровський М. Перспективи кризового менеджменту в Україні. URL : https://razumkov.org.ua/upload/1434698994_file.pdf

Мельник Надія,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки й освітніх інновацій
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Вступ. В Україні продовжується реформування освітньої галузі. В умовах реалізації завдань Концепції Нової української школи, нових освітніх і професійних стандартів значно розширилися функції та можливості педагогічних працівників, з'явилися нові соціально-професійні ролі вчителя в освітньому процесі. Сучасний педагог має академічну свободу, володіє навичками випереджувального проєктного менеджменту (планування й організація освітнього процесу, розроблення сучасного навчально-методичного забезпечення, критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти та ін.), вміло реалізує компетентнісну/дитиноцентричну парадигму освіти, сучасні

підходи в навчанні, планує індивідуальну траєкторію професійного розвитку. Актуалізується необхідність підготовки фахівців, які відповідають викликам відкритого суспільства й відкритої освіти, здатних до неперервного інтелектуального, культурного і духовного розвитку протягом життя шляхом формальної і неформальної освіти [3, 178]. Більшої актуальності набувають питання, пов'язані з проблемою пошуку сучасного формату розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, необхідністю використання інноваційних педагогічних технологій навчання як аспекту інноваційної діяльності педагогів у контексті розвитку сучасної освіти, як ефективного чинника їх професійного розвитку в умовах післядипломної освіти. Набуття практичних умінь використання інноваційних педагогічних технологій, методів, прийомів та форм організації освітнього процесу сприяє не лише активному неперервному професійному розвитку вчителів у системі післядипломної освіти, а й формуванню в здобувачів освіти ключових та предметних компетентностей і наскрізних умінь, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, мотивує до навчальної діяльності.

Успішна реалізація завдань сучасної освітньої реформи неможлива без формування та розвитку професійних компетентностей педагогів як визначального фактора підвищення якості освіти в умовах Нової української школи, без широкого впровадження інноваційних технологій навчання у процес підвищення кваліфікації фахівців-практиків та в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Пріоритетним завданням стає неперервність освіти, перенесення акценту із набуття нових знань на їх практичне застосування для досягнення цілей у житті та професійній діяльності. Важлива роль у реалізації такого завдання, у забезпеченні якісних змін в освіті належить післядипломній педагогічній освіті.

Питання інноваційного розвитку закладів післядипломної педагогічної освіти, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, їх професійного розвитку розкрито в працях таких науковців, як Н. Білик, В. Гуменюк, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, А. Зубко, Л. Колосова, Н. Клокар, В. Луговий,

Н. Любченко, В. Маслов, В. Олійник, Л. Покроєва, Н. Протасова, Т. Сорочан та ін. На важливій ролі закладів післядипломної педагогічної освіти як лідерів дієвої модернізації національної системи освіти у підготовці сучасного вчителя наголошує Г. Дмитренко [1, 8], а також М. Кириченко, який підкреслює, що післядипломна педагогічна освіта як складник системи неперервної освіти спрямована на формування високоерудованих і конкурентоспроможних фахівців, які здатні забезпечувати випереджувальність розвитку країни, активно зреалізовувати освітні проєкти національного масштабу [2, 29]. Вагомий внесок у розвиток теорії інноваційних технологій навчання в системі післядипломної педагогічної освіти зробили Л. Даниленко, І. Зязюн, В. Луговий, В. Маслов, В. Олійник, І. Підласий, О. Пометун, Н. Протасова, В. Пуцов, С. Сисоєва, А. Фасоля, Т. Шамова та інші.

Підготовка педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти до реалізації нових державних освітніх стандартів, ефективного застосування інноваційних технологій та методик в освітньому процесі потребує насамперед переходу закладів післядипломної педагогічної освіти від традиційного підвищення кваліфікації до розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників. Роль закладів післядипломної педагогічної освіти як складової освіти впродовж життя, як важливої ланки реалізації компетентнісного підходу надзвичайно важлива ще й тому, що професійний розвиток педагогічних працівників стає одним із невід'ємних складників якісної освіти. Післядипломна педагогічна освіта має забезпечувати вдосконалення раніше набутих або набуття нових загальних та професійних компетентностей педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти для здійснення ефективної професійної діяльності, тому освітній процес у закладах післядипломної педагогічної освіти повинен передбачає наступність навчання як на курсах підвищення кваліфікації і в процесі стажування, так і під час системного науково-методичного супроводу.

Зміни в методології освітньої діяльності, окреслені в Концепції Нової української школи, зумовили формування нового змісту підвищення

кваліфікації педагогічних працівників, розроблення курикулуму, нових освітніх програм, сучасного навчально-методичного забезпечення та визначення нових векторів здійснення науково-методичного супроводу. Особливої актуальності у зв'язку з цим набуває питання формування загальних та професійних компетентностей; умінь ефективно застосовувати інноваційні технології та методики (особистісно орієнтоване, проблемне, глибинне, проєктне, розвивальне, модульне, інтерактивне, диференційоване навчання, дослідницько-проєктна методика; ігрові технології, інформаційно-комунікаційні технології, технологія розвитку критичного мислення, інтенсивного навчання, кооперативного навчання, тестові технології, технологія «перевернутий клас», колективно-групового навчання, опрацювання дискусійних питань, ситуативного навчання та інші); набуття практичного досвіду створювати самостійно, добирати із запропонованих та модифікувати електронні (цифрові) освітні ресурси, оцінювати їх ефективність для досягнення навчальних цілей під час навчальних занять, для комунікації з колегами, обміну досвідом, формування бази даних новаторського досвіду.

Педагоги для ефективного здійснення освітнього процесу потребують набуття практичних умінь щодо застосування таких інноваційних методів і прийомів компетентнісного навчання, як: скрайбінг (ілюстрування ключових моментів розповіді з метою зацікавлення), гейміфікація (застосування елементів гри в неігрових процесах із метою активізації пізнавальної діяльності), коучинг (консультативна допомога у вирішенні завдань, які учню не під силу), ментальні карти (графічний спосіб ведення запису за допомогою схем, які легко запам'ятовуються), фішбоун (розклад цілого на окремі частини з метою детального дослідження), сторітелінг (донесення інформації за допомогою цікавих історій, розповідей), кроссенс (візуалізація навчального матеріалу, побудована на асоціаціях), мем (весела картинка (фраза), яка відтворює певні емоції та поширюється в інтернеті), квест (інтерактивна гра, сенс якої полягає в поетапному вирішенні різноманітних завдань), QR-код (графічне зображення, яке дає доступ до інформації в мережі інтернет за

допомогою смартфонів), ейдетика (метод зорового промальовування для кращого запам'ятовування) та інших.

В умовах реалізації компетентної моделі навчання Т. Сорочан рекомендує зосередити увагу на таких технологіях професійного розвитку педагогічних кадрів, як технопарк, технологія науково-методичного супроводу, проекти професійного розвитку, взаємодія у професійних мережах; організація, яка навчається. Застосовувати у післядипломному навчанні педагогів такі інтерактивні технології, як воркшоп, мозковий штурм, тренінг пропонують Я. Катюк, Л. Ніколенко, М. Скрипник та Т. Кравчинська. Методичні поради з організації і проведення майстер-класу, педагогічного коучингу, інтелектуальних змагань, застосування імітаційно-ігрового підходу, організації колективного пошуку оригінальних ідей, практичного застосування акмеологічних технологій в освіті дорослих репрезентують В. Сидоренко, А. Єрмоленко, М. Ілляхова, Л. Горяна, В. Наумова та В. Левченко [4, 11].

Особливої допомоги педагогічні працівники потребують також у набутті вмінь щодо застосування освітніх технологій і методик роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, насамперед тими, що приносять позитивний результат: особистісно орієнтоване навчання; кооперативне навчання, під час якого діти з ООП швидше інтегруються в учнівський колектив і більше відчують допомогу та підтримку однокласників; SMART-технології, що розвивають творчі здібності, навички комунікації, грамотність у сфері ІКТ, формують критичне мислення та вміння ефективно співпрацювати.

Висновки. Закладам післядипломної педагогічної освіти в умовах реформування освітньої галузі відводиться важлива роль у реалізації завдань Нової української школи, підготовки конкурентоспроможного педагога, орієнтованого на впровадження інноваційних технологій та методик. Сучасні педагогічні технології й методики можуть використовуватися з певними змінами, корекцією, орієнтацією на формування особистості професіонала, розвиток пізнавальної активності, нахилів до наукової та інноваційної діяльності, формування низки професійно значущих і соціально необхідних

особистісних умінь, зокрема вміння працювати в команді. Важливою умовою ефективної реалізації інноваційних педагогічних технологій є мотивація та підготовленість педагогів, тому необхідно забезпечити перехід закладів післядипломної педагогічної освіти від традиційного підвищення кваліфікації до розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитренко Г. А. Післядипломна освіта як реалізатор людиноцентричної модернізації національної системи освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2015. № 2 (37). С. 3–8.
2. Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. Олійника. Київ: НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». 2016. 604 с.
3. Сидоренко В. В. Розвиток педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / кер. авт. кол. Н. В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. С. 177–257.
4. Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik. (2016) / упоряд.: Т. Сорочан, М. Скрипник. Київ: ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». 231 с.

Мієр Тетяна,

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти
факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка*

СУТНІСТЬ СВІДОМІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В КОНТЕКСТІ РОЗГЛЯДУ ОСВІТИ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ, СИСТЕМИ, ПРОЦЕСУ ТА РЕЗУЛЬТАТУ

Освіта як відкрита гуманітарна система, з одного боку, зазнає постійних зовнішніх впливів регіонального, державного і глобального характеру, а з іншого –, реагує на внутрішні протиріччя, виявленні в самій системі освіти. Значущі впливи та суттєві протиріччя породжують розроблення теоретичних положень та їх реалізацію у ранзі реформаційних, модернізаційних та трансформаційних процесів в освіті як в соціокультурному інституті, як в системі, процесі та результаті.

У 20-ті роки ХХІ століття, не дивлячись на неймовірно складні випробування для України, які тривають і до нині, відбулися кардинальні прогресивні зміни в розумінні вихідних положень функціонування та подальшого розвитку освіти як соціокультурного інституту. Відповідно до цих вихідних положень освіта впродовж всього життя має формувати людину і як біосоціальну істоту, і як «істоту ноосферну, космопланетарну» [1, с. 24].

Освіта як система має створювати умови для поетапного розкриття самотнього внутрішнього потенціалу кожної людини та її реалізацію як активного члена суспільства. Освіта як система має передбачати не підготовку до життя, а створення умов для формування особистості, яка перебуває в постійному процесі самовдосконалення та творчого формування соціальних умов життєдіяльності в суспільстві.

Відповідно до напрацювань Василя Кременя, освіта як процес має здійснюватися відповідно до гуманістично-людиноцентрованої мети освіти та реалізовуватися на засадах трансдисциплінарної та міждисциплінарної моделей освіти [3], які мають забезпечити спрямування помислів людини у глибини власного «Я» задіянням рефлексії, критичного мислення, самосвідомості [4].

Освіта як процес має сприяти не лише, і не скільки формуванню дій з регуляції зовнішнього середовища, а надавати перевагу формуванню дій з «самовпливами» [2, с. 241]. Це оволодіння діями з самонавчання, самовиховання, саморегуляції, самореалізації, самовдосконалення тощо).

Освіта як процес має сприяти педагогічній взаємодії як двобічному процесу, в якому здійснюється як «обмін діями, операціями, вербальними та невербальними сигналами між учасниками діяльності, так і обмін установками, емоційними станами, цінностями, тобто всім тим, що чинить вплив на внутрішній світ людини» [7, с. 144].

Освіта як процес має базуватися не на зовнішніх стимулах, а на внутрішній мотивації до навчання. Також освіта як процес має реалізовуватися як творчо-продуктивна «школа мислення» зі знаннями, орієнтованими на майбутнє.

У період глобальної дестабілізації соціально-економічної реальності, спричиненої пандемією COVID-19 [6], теоретичні положення організації освіти як процесу доповнилися положеннями про зміну світосприйняття, яким передбачено правильне налаштування на сприймання змін, що відбуваються. А також положеннями про зміну ставлень, що виявляється у переходу від деструктивних (тривожних) станів (страху, невмотивованої агресії, недовіри, апатії, депресії) до усвідомленої стабілізації власного психологічного стану.

Події відтинку починаючи 24 лютого 2022 року – сьогодні стали і є наймовірно складним випробуванням не лише для нашої країни, її громадян, а й для освіти як соціокультурного інституту, системи, процесу і результату, а також для педагогів та здобувачів освіти. Аналіз загарбницько-злочинних дій країни-агресорки, спотвореної індивідуальної й суспільної свідомості її членів та переосмислення того, що відбулося й відбувається, породжує розмірковування про ефективність функціонування освіти в післявоєнний період розвитку України. На моє глибоке переконання, на часі введення в науковий обіг термінів «свідомізація освіти» та «свідомізаційний підхід» на позначення способів завдання стратегічного напрямку, який будучи вихідним теоретичним положенням організації освіти, скеровує освітній процес на цілеспрямоване формування індивідуальної і суспільної свідомості, що зумовлює аналітично-осмислене сприймання навколишнього, передбачає усвідомлену активність, спрямовує кожного на постійний особистісний розвиток задля інтенсивного розвитку українського суспільства.

Свідомізація освіти та свідомізаційний підхід забезпечують реалізацію «людиноцентриської», «дитиноцентриської» та «студентоцентриської» парадигм [3] та доповнюють низку підходів в освіті, які стосуються змісту, процесу та результатів навчання.

Доповнення культурологічного, фундаментального, аксіологічного, діадного підходів та підходу гуманітаризація освіти як підходів в освіті, які є вихідними теоретичними положеннями, що визначають зміст навчання, підходом свідомізація освіти забезпечуватиме спрямування змісту освіти на

поетапне формування соціального потенціалу українського суспільства на основі задіяння таких ресурсів як свідомість та самосвідомість.

Свідомізаційним підходом слід доповнити перелік підходів, які безпосередньо скеровують процес навчання. Це такі підходи як особистісно орієнтований, синергетичний, інтегрований, діяльнісний, диференційований, індивідуальний, дослідницький, комунікативний, екоінтедиференційний, середовищний тощо. Свідомізаційний підхід у ранзі вихідного положення скеровуватиме процес навчання на організацію усвідомлено-аналітичного сприймання світу та самопізнання динаміки власного розвитку як внеску у процес формування соціального потенціалу українського суспільства.

Також свідомізаційний підхід доповнює підходи, які конкретизують результати навчання. Йдеться про особистісний (особистість – як мета, суб'єкт, результат і головний критерій ефективності конструювання і реалізації педагогічного процесу) та компетентнісний (результат навчання розглядається в категоріях, що стосуються компетентності як динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність) підходи. У контексті результатів навчання свідомізаційним підходом передбачено розгляд результатів освіти в категоріях, які засвідчують про формування свідомості та самосвідомості відповідно до певного етапу здобуття освіти.

Події відтинку 24 лютого 2022 року – сьогодні переконаливо доводять, що застосування кожною людиною сформованих компетентностей є похідним процесом від результатів розвитку індивідуальної і суспільної свідомості та самосвідомості.

Також слід наголосити на тому, що передумови започаткування свідомізаційного підходу унормовано Професійним стандартом «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», який затверджено наказом Міністерства економіки №2736 від

23.12.2020р. У цьому документі зазначено, що основна мета професійної діяльності вчителя полягає в організації навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них **ключових компетентностей і світогляду** на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання.

Отже, процес досягнення основної мети професійної діяльності вчителя має ґрунтуватися і на компетентнісному, і на свідомізаційному підходах. Свідомізаційним підходом освітній процес спрямовується на формування свідомості та самосвідомості учнів з опорою на рефлексію. Стосовно самосвідомості рефлексія постає самопізнанням, орієнтованим на свій внутрішній суб'єктивний світ у процесі здійснення навчальної діяльності. Стосовно свідомості рефлексія постає пізнанням, спрямованим на власні дії. Стосовно процесу здійснення навчальної діяльності рефлексія постає механізмом саморегуляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознюк О. В. Розвиток особистості педагога в умовах цивілізаційних змін: теорія і практика: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 604 с.
2. Ковальчук З. Я. Перебіг педагогічної взаємодії при різних типах професійних ставлень. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського ДПУ ім. Павла Тичини. За ред. кол.: Н. С. Побірченко (гол. ред.) та інші. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. Вип. 39. Ч. 2. С. 214–220.
3. Кремень В. Г. Трансформації особистості в освітньому процесі сучасної цивілізації. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2. С. 5–14.
4. Кремень В. Г. Формування особистості в умовах розвитку української державності: доповідь на загальних зборах Академії педагогічних наук. Педагогічна газета. 1999. №12. С. 1–2
5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Мінекономіки №2736 від 23.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
6. Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В.Г. Кременя; [координатор інтернет-посібника В.В. Рибалка; колектив авторів]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 243 с.
7. Miyer T., Holodiuk L. Didactic Triadas «Learning – Teaching – Management» in the Context of Realization in the Educational Process of Innovative Author's Novations: [of the collective monograph] / *The Actual Problems of the World Today*. Volume 2. London: Sciencsee Publishing is part of SCIEEMCEE, 2019 PP.140–151.

Наумчук Інна,

*кандидат педагогічних наук,
методист Хмельницького обласного центру
науково-технічної творчості учнівської молоді,
м. Хмельницький, Україна*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Вступ. Чесний та відповідальний підхід до науково-дослідницької діяльності, уникнення плагіату, використання добре перевірених даних у дослідженнях, відповідальне ставлення до роботи з літературними, інформаційними, нормативно-правовими, науковими джерелами – усе це характеристики такого поняття як академічна доброчесність, що покликана забезпечити довіру до результатів освітньої та науково-дослідницької роботи.

Поряд з тим практика показує, що незважаючи на посилення уваги до академічної доброчесності на законодавчому, науковому, методичному, педагогічному рівнях, дотримання академічної доброчесності учасниками науково-дослідницької діяльності залишається ще нерозв'язаною проблемою. Плагіат, недоброчесне цитування без посилання на джерело, непоодинокі випадки використання без посилання на джерело чужого тексту, фотографій, малюнків, діаграм тощо є, на жаль, ще досить розповсюдженою практикою в нашій освіті.

Поняття академічної доброчесності трактується Законом України «Про освіту» як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/ або наукових (творчих) досягнень [3]. Відповідно до цього Закону формується система та механізми забезпечення академічної доброчесності у провадженні зокрема і науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти.

Ми цілком поділяємо думку Мері А. Сіні про те, що академічна доброчесність як ознака освіченої особистості проявляється в умінні навчатись від інших та використовувати ці знання при створенні власних ідей і підходів, завжди віддаючи належну шану тим, хто торував їй цей інтелектуальний шлях [1]. Саме у цьому сутність академічної доброчесності.

Формування академічної доброчесності у здобувачів освіти під час проведення ними досліджень повинно складати систему цілеспрямованої роботи педагогів. Насамперед, педагогічні працівники мають самі неухильно дотримуватись норм академічної доброчесності і власним прикладом демонструвати важливість слідування її принципам. Потрібно інформувати здобувачів освіти про необхідність дотримання норм академічної доброчесності та відповідальність, яка може наступити в разі її недотримання. Це насамперед, відповідальність члена академічної спільноти перед самим собою, відповідальність за свої конкретні дії і вчинки перед іншими суб'єктами академічної діяльності, відповідальність перед суспільством і державою. Згідно з законодавством, за порушення академічної доброчесності до здобувачів освіти може бути застосовано такі види академічної відповідальності, як зауваження; повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; позбавлення отриманих із порушеннями академічної доброчесності академічної стипендії, призових місць на інтелектуальних змаганнях, турнірах, олімпіадах, конкурсах тощо.

Що ж стосується видів порушення академічної доброчесності, то вони визначені Законом України «Про освіту» у розділі V, ст. 42, пункті 4 [3]. До них відносяться:

- академічний плагіат: оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження;
- самоплагіат: оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових;
- фабрикація: вигадкування даних чи фактів, що використовуються в наукових дослідженнях;

- фальсифікація: свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються наукового дослідження;

- списування: виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел, крім дозволених для використання;

- обман: надання завідомо неправдивої інформації;

- хабарництво: надання (отримання) коштів, майна, послуг тощо;

- необ'єктивне оцінювання: свідоме завищення або заниження оцінки.

Наукові керівники повинні спрямовувати зміст завдань під час проведення досліджень на творчу та аналітичну роботу здобувачів. Не повинно бути готових відповідей на поставлені завдання в підручнику чи інших джерелах, це буде спонукати їх критично мислити та забезпечить розвиток відповідних компетентностей. Важливим також є недопустимість протекціонізму та шахрайства при проведенні конкурсів-захистів наукових робіт, олімпіад тощо; дотримання норм законодавства України про авторське право і суміжні права; дотримання правил посилання на джерела інформації, яка використовується; чесність і ретельність в інноваційній та дослідно-експериментальній роботі.

Значну допомогу педагогам у поширенні знань про академічну доброчесність та у протидії фактам її порушення може надати просвітницька кампанія, яку здійснює Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP) [2].

Основними аспектами дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти під час пошукової роботи є, насамперед, самостійне виконання усіх визначених дослідженням завдань; використання лише перевірених та достовірних джерел інформації; дотримання правил посилання на джерела інформації, яка використовується; надання достовірної інформації про результати власної дослідницької діяльності.

Таким чином, академічна доброчесність має принципове значення для формування у суспільстві поваги до закону, доброчесної поведінки стосовно

результатів чужої інтелектуальної праці, справедливого оцінювання освітніх результатів здобувачів освіти.

Висновки. Академічна доброчесність є невід’ємною складовою забезпечення якості науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, а дотримання принципів академічної доброчесності під час провадження такого роду творчої діяльності впливає не лише на якість результатів досліджень, а й на формування у здобувачів освіти таких важливих цінностей, як чесність, довіра, справедливість, взаємоповага, відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f4f90e6-1c33-4f59-b9ff-82636f74cfd2/content>
2. Проект сприяння академічній доброчесності. URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/proekt-sprijannja-akademichnij-dobrochesnosti-v-ukraini-saiup/>
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 18.04.2021. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Норкіна Олена,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
та професійного розвитку педагогів
КНЗ «Черкаський ОПОПП ЧОР»*

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИЗАЙН ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ

Виклики сьогодення, інформатизація суспільства та сучасні потреби дітей і молоді у способах сприйняття інформації потребують від педагогів пошуку оптимальних способів організації освітнього процесу. І тут дуже корисними виявляються навички педагогічного дизайну.

Педагогічний дизайн як феномен сучасної освіти вже десятиріччями використовується в зарубіжних країнах, проте для нашої держави є новим. Поняття «педагогічний дизайн» досить нечасто використовується вітчизняними дослідниками (С. Денисенко, В. Глазова, С. Наход, В. Пономаренко, О. Пушкарь та ін.) для організації мультимедійного уроку, як засіб

електронного навчання і підвищення мотивації учнів. Інколи науковці вживають аналогічні поняття, як от «проектування навчання», «проектування уроку», «універсальний дизайн» освітнього процесу (М. Близнюк, С. Денисенко, Н. Софій та ін.).

Серед різних підходів до визначення педагогічного дизайну, найбільш повним є трактування, запропоноване Лабораторією прикладних досліджень «Навчальний і педагогічний дизайн» (США), що розглядає поняття «педагогічний дизайн» як [2]:

- процес аналізу потреб і цілей навчання та розробку систем викладання для задоволення цих потреб;

- галузь знань, в рамках якої досліджується і розробляється теорія про педагогічні стратегії, а також процес їх розробки і реалізації; науку про створення підходів для розробки, реалізації, оцінки і збереження ситуацій, що забезпечують процес вивчення предметних блоків;

- реальність – від появи ідеї, що закладає основи педагогічної ситуації, до проведення аналізу та перевірки результатів щодо відповідності базовим потребам.

У нашому дослідженні ми послуговуємось визначенням американських науковців (М. Меррілла, Л. Дрейка, М. Лейсі і Дж. Пратта), які запропонували таке трактування: «Педагогічний дизайн – це наукова дисципліна, яка займається розробкою найбільш ефективних, раціональних і комфортних способів, методів і систем навчання, які можуть бути використані у сфері професійної педагогічної практики» [1, с. 135].

Зазначимо, що педагогічний дизайн – це є інструмент вчителя, що дозволяє зробити навчальний матеріал, простір і процес більш привабливими для учнів, ефективними та результативними. При цьому педагогічний дизайн завжди пов'язаний із новаціями, які інтегрують сучасні технології, зокрема цифрові, в освітню діяльність і перетворюють звичайні заняття на захоплюючі квести або гру з використанням інфографіки, карт думок тощо.

Термін «педагогічний дизайн» народився в США у середині ХХ століття і є поняттям, що об'єднує в собі розробку навчально-методичних матеріалів (графічний дизайн підручників, посібників, відеоконтенту), організацію освітнього процесу (підбір оптимальних методів, прийомів) та створення відповідного навчального середовища та стилю закладу освіти (дизайн інтер'єрів, ландшафтів, костюмів).

Головна мета педагогічного дизайну – створити і забезпечити комфортний педагогічно обґрунтований розвиток суб'єктів освітнього процесу.

Для забезпечення доступності сприйняття учнями контенту навчального заняття та навичок використання знань в практичному житті варто дотримуватись принципів американського психолога, одного із засновників педагогічного дизайну, Роберта Ганьє [4]:

- науковості – використання теоретично обґрунтованих і перевірених на практиці прийомів та методів організації навчального матеріалу;
- наочності – виправдане використання під час навчання максимального числа каналів сприйняття інформації;
- доступності науки – забезпечення доступності наукових знань і їх використання учнями; рівень складності знань повинен перебувати в зоні найближчого розвитку учнів;
- зримості мислення – максимальне врахування психології сприйняття й навчання, забезпечення відображення ходу процесу пізнання;
- безперервності та наступності – забезпечення узгодженості навчальних курсів, порядків, правил і засобів їх освоєння;
- комфортності – забезпечення для учнів зручності та ергономічності сприйняття.

Дослідник Роберт Ганьє у книзі з теорії навчання називає дев'ять етапів педагогічного дизайну [3], що сьогодні можуть бути корисними правилами для вчителя:

- привернення уваги учнів;
- пробудження інтересу до теми;

- донесення цілей та завдань;
- формування ланцюжка асоціацій з наявними та новими знаннями;
- утримання отриманого матеріалу у довгостроковій пам'яті;
- застосування отриманих знань практично;
- конструктивний зворотний зв'язок;
- оцінка;
- перенесення практичних навичок у нові умови.

Такі поради педагогічному дизайнеру (вчителю, який користується педагогічним дизайном) допоможуть структурувати навчальний процес, який складається з підготовки, планування і добору матеріалів, створення освітнього середовища, робота з очікуваннями, зворотним зв'язком та оцінюванням тощо.

Із масовим переходом на дистанційне і змішане навчання педагогічний дизайн набуває нового рівня, оскільки у віртуальному середовищі взаємодія суб'єктів освітнього процесу відбувається інакше. Від педагогічного дизайнера це потребує врахування у навчальних планах можливостей електронних платформ, подачі матеріалів відповідно до особливостей сприйняття учнями інформації, інтегрування знань з різних предметів та стилю викладання окремого вчителя. Для цього педагог розробляє рекомендації (інтерактивну допомогу), щоб задовольнити потреби, інтереси та особливості кожного учня, підбираючи такі інтерактивні методи і прийоми, що базуються на сучасних освітніх тенденціях та наукових дослідженнях.

Тож зазначимо, що педагогічний дизайн як ефективний інструмент навчання дозволяє знаходити рішення сучасним освітнім проблемам. Ті педагоги, які готові перебудувувати власну діяльність під теперішні вимоги з урахуванням педагогічного дизайну матимуть успіх і захоплення учнів і стануть професіоналами у професійній справі. Інакше кажучи, зміна форматів занять, способів їх організації та вигляду навчальних матеріалів сьогодні неможливе без педагогічного дизайну і розвитку потрібних для цього навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи. К.: Просвіта, 2004. С. 135–136.
2. Definitions of Instructional Design [Електронний ресурс] / Education University of Michigan. URL: <http://www.umich.edu/~ed626/define.html>
3. Gagne R. The conditions of learning. 4th ed. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1985. 361 p. Instructional Design, Conditions of Learning (Robert Gagné) URL: <http://www.instructionaldesign.org/theories/conditions-learning.html>

Побережна Людмила,

вихователь I категорії

дошкільного навчального закладу ясел-садка комбінованого типу № 33, м. Умань

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГАМИ В ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Інтенсивність розвитку процесів в освітньому просторі України акцентує увагу суспільства на необхідності безперервної освіти педагогів як важливої умови розвитку їх особистості та творчого потенціалу. Підвищення рівня професіоналізму з урахуванням накопиченого досвіду та особистісних змін забезпечує післядипломну освіту, яка триває протягом усієї професійної діяльності. Безперервність підвищення кваліфікації педагога спрямована не лише на послідовне удосконалення його професійних досягнень, оновлення знань та умінь, а також і на розвиток особистісних якостей, індивідуальних освітніх потреб, соціальний захист для можливості самореалізуватися в процесі професійної діяльності.

Інноваційний характер післядипломного освітнього простору детермінований зростанням обсягу інформації, появою нових педагогічних технологій, необхідністю задоволення потреб у особистісному та професійному розвитку педагогів не завжди готових до змін в освітньому процесі. Через це у професійній діяльності виникають відповідні труднощі, серед яких:

- здатність очолювати дослідницьку діяльність;

- готовність реалізувати методичні моделі, технології та прийоми;
- уміння аналізувати результати освітнього процесу та їх подальше використання в педагогічній діяльності;
- готовність до вивчення, узагальнення та творчого використання передового педагогічного досвіду.

Вищевказані причини роблять актуальним пошук сучасних прийомів, методів і технологій задля організації, діагностики та оцінювання освітнього процесу, а також для формування освітнього середовища в закладах післядипломної освіти.

Педагогічна технологія є системою телеологічних дій, які можна об'єднати у декілька груп постійних і загальних цілей що будуть визначати форми навчання. Відомий американський вчений-андрагог Малкольм Ноулз в працях, присвячених теоретичними і практичними проблемами освіти і виховання дорослих, виділяє шість таких цілей:

- отримання знань (узагальнений досвід, оволодіння інформацією);
- розуміння, усвідомлення (узагальнення та практичне використання інформації);
- оволодіння уміннями (можливість нових практичних дій);
- формування якостей (поява нових емоційних рис);
- формування цінностей (прийняття та рівність переконань);
- задоволення інтересів (прагнення до нових видів діяльності).

Досягнення вказаних цілей є можливим за умови використання широкого спектру освітніх технологій, що забезпечують ефективність навчальної діяльності та особистісного розвитку педагога [2, с. 49].

Інноваційні освітні технології базуються на різних формах та рівнях співпраці, яка розвивається завдяки максимальній допомозі викладача (методиста) слухачу-педагогу на шляху до послідовного зросту активності та налагодження конструктивного партнерства суб'єктів освітнього процесу.

Технологія організації групової діяльності в закладах післядипломної освіти базується на взаємному розумінні слухачів з метою досягнення бажаного професійного результату.

Її ефективній реалізації сприяють такі фактори:

- організація колективної пізнавальної діяльності педагогів;
- забезпечення позитивного емоційного мікроклімату
- чіткий розподіл функцій;
- взаємодія, що передбачає індивідуальну відповідальність кожного із членів групи;
- рефлексія групової роботи, яка передбачає аналіз результатів колективної роботи та самоаналіз.

Технології організації самостійної роботи слухачів дозволяють стимулювати активність, самостійність, пізнавальний інтерес і є імпульсом для подальшого саморозвитку. Специфіка післядипломної педагогічної освіти дозволяє поділити завдання для самостійної роботи на такі групи.

1. Для оволодіння знаннями – робота з різними джерелами інформації, навчально-дослідна робота.

2. Для закріплення та систематизації знань – аналітична обробка тексту, підготовка відповідей на контрольні питання тесту, підготовка повідомлень для виступів на семінарах, засіданнях «круглого столу», конференціях, підготовка рефератів.

3. Для формування умінь – виконання варіативних завдань та вправ, розв'язання ситуативних професійних задач, підготовка проектів із впровадження інноваційних технологій до навчального процесу, виконання випускної роботи [3, с. 26].

Технології евристичного навчання педагогів спрямовані на розвиток продуктивних процесів мислення задля можливості оволодіння новими, більш раціональними варіантами дій в нестандартних педагогічних ситуаціях.

Найбільш популярним методом евристичного навчання є метод «мозкового штурму», який активізує колективну творчу діяльність. Особливістю його використання є проблемність пошукового завдання та можливість вибору різних варіацій його виконання, навіть тих, які гіпотетично не можуть бути результативними. Наступним кроком є всебічне обговорення кожної з ідей та висновки щодо доцільності використання обраного варіанта. Це надає педагогам можливість розглянути велику кількість різних поглядів на вирішення одного професійного завдання.

Технологія продуктивного навчання передбачає організацію конкретної діяльності слухачів, яка формує вміння екстеріоризувати (зовнішньо проявляти) професійні знання.

Одним з методів, що найкраще реалізує ідеї продуктивного навчання, є кейс-метод. Його використання в навчальному процесі закладів післядипломної освіти надає можливість розвивати у слухачів аналітичні, дослідницькі, комунікативні навички, формувати вміння аналізувати ситуацію, планувати стратегію, приймати рішення.

Кейс – це спеціально підготований навчальний матеріал, який містить структурний опис ситуацій із реальної практики педагогів. Кейс є єдиним інформаційним комплексом, в якому висвітлюється конкретна ситуація в різних аспектах.

За способом отримання первинної інформації виділяють такі види кейсів: польові (факти з реального життя) та образні (видумка автора); за конкретною метою розрізняють ілюстровані та навчальні кейси [4, с. 97].

Використання технології ігрового моделювання дозволяє максимально наблизити навчальний процес закладу післядипломної освіти не лише до реальних умов взаємодії суб'єкта з об'єктом діяльності, а також до умов практичної взаємодії між педагогами.

Визначення проблеми, яке формується під час ділової гри, стає базовим для загальної дискусії та розуміння її багатогранності. Набуваються не лише фактичні знання, а також вміння погоджувати дії під час вирішення проблем.

Проведення ділової гри передбачає спільне відновлення реальних педагогічних ситуацій та наповнення їх змісту відповідними ролями для всіх учасників. Надалі кожен з них, залежно від обраної рольової позиції, аналізує зовнішні та внутрішні фактори, визначає шляхи вирішення проблеми, прогнозує подальший розвиток подій [1, с. 74].

Розглянувши деякі педагогічні технології, слід звернути увагу на багатовекторність їх напрямків в контексті особистісного та професійного розвитку педагога.

Ми вважаємо, що використання інноваційних технологій в навчальному процесі закладів післядипломної освіти сприяє визначенню та чіткому усвідомленню власних переконань кожного педагога. Також це сприяє підвищенню рівня ефективності його подальшої професійної діяльності, усвідомленню ступеня взаємного впливу учасників навчально-виховного процесу, усвідомленню використанню досвіду своїх колег, нівелюванню стереотипів педагогічної діяльності та формуванню особистісної мотивації педагога до подальшого професійного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Набока Л.Я. Особливості навчання дорослих з погляду педагогічної технології // Післядипломна освіта в Україні. 2007. № 1. С. 49-51.
3. Присяжнюк Ю.С. Використання інноваційних технологій у післядипломній педагогічній освіті. 2010. № 2. С. 24–27
4. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / НАПН України, Педагогічної освіти і освіти дорослих. К.: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

РОЗДІЛ II.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ У ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІВ

Антонченко Марія,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітніх та інформаційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

ЦИФРОВЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Вступ. Швидкий розвиток українського суспільства у сфері цифровізації надає системі національної освіти потужного поштовху до глибоких змін та швидкої адаптації до глобальних викликів, визначає нові підходи до цифровізації освітньої системи в цілому та, зокрема, освітнього процесу в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Цифровізація освіти набула великих масштабів у зв'язку з вимушеним переходом освітніх установ на дистанційне навчання. Використання цифрових технологій відкривають широкі можливості педагогам для доступу до цифрових сервісів та інструментів, що складають цифрове освітнє середовище педагогів або закладу освіти. У зв'язку з цим сучасний етап розвитку післядипломної педагогічної освіти характеризується якісними змінами у структурі, формах і змісті освітнього процесу [1, с. 2].

В умовах цифрового середовища навчання у здобувачів освіти формується багато найважливіших якостей та вмінь, що затребувані суспільством XXI століття та визначають особистісний та соціальний статус глобально, здатність до безперервної освіти та вирішення творчих завдань, готовність працювати у командах, комунікативність та професійна мобільність, виховуються громадянська свідомість, етика та безпечне користування Інтернет-ресурсами. Але це середовище надає лише можливості, які втілює у життя педагог.

Цифрове освітнє середовище дозволяє педагогам використовувати широкий спектр сучасних інформаційно-цифрових технологій, що потребує переосмислення навчального процесу щодо зміни практики його організації, де однією з першочергових стає завдання вироблення та реалізації нового підходу до його планування [3].

Використання сучасних інформаційно-цифрових технологій та цифрового освітнього середовища дає вчителю можливість провести будь-який урок на високому технічному та методичному рівнях, насичує урок, робить його більш різноманітним, динамічним, допомагає швидко здійснити комплексну перевірку засвоєння знань. Тому задачі вивчення освітніх можливостей цифрових сервісів та інструментів, що складають цифрове освітнє середовища; розвитку цифрової компетентності і культури педагогів на курсах підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти стають все більш актуальними [1–3].

Метою статті є огляд структури цифрового освітнього середовища закладу освіти (педагога) та його застосування на курсах підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Основний виклад. У Проєкті Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року підкреслюється, що «створення єдиного цифрового середовища, яке об'єднує всіх суб'єктів освітньої та наукової діяльності, що забезпечує простір для комунікації та обміну даними, значно зменшить бюрократичне навантаження системи освіти і науки та спростить управлінські процеси, які відбуваються в них» [4].

Дамо визначення цифрового освітнього середовища. Його можна трактувати відносно закладу освіти або педагога. Отже, цифрове освітнє середовище закладу освіти (педагога) – це сукупність електронних (цифрових) платформ, сервісів, додатків, документів що є у користуванні закладу освіти (або педагога), і які об'єднують учасників освітнього процесу у єдиному електронному просторі.

Як правило платформи та додатки мають відкритий доступ, а електронні (цифрові) документи можуть бути з різним рівнем доступу:

- для індивідуального користування;
- для групи користувачів (адміністрації, вчителів, певного класу, батьків тощо);
- для усіх хто має посилання (можна переглядати, можна коментувати або можна редагувати).

Якщо ми розглядаємо цифрове освітнє середовище закладу освіти, то в ньому повинен бути адміністратор, який визначає рівень доступу до різних Інтернет-платформ та документів, які використовують усі педагоги закладу.

Що входить до цифрового освітнього середовища закладу освіти (педагога)?

- *Електронні документи педагога (закладу освіти);*
- *Дистанційні платформи (краще, якщо адміністрація закладу обирає одну дистанційну платформу);*
- *Хмарні сховища та застосунки;*
- *Сайти (блоги) педагогів (закладу освіти);*
- *Електронні освітні платформами з відкритим доступом;*
- *Засоби комунікації між учасниками освітнього процесу закладу;*
- *Онлайн інструменти;*
- *Додатки для створіння тестів (анкет, вікторин тощо);*
- *Електронні дидактичні матеріали, що створено вчителями (презентації, навчальні відео, тести, інфографіка, вправи, методичні розробки).*

Розглянемо структуру цифрового освітнього середовища та його застосування на курсах підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти більш детально.

До електронних документів педагога та закладу освіти відносять такі офіційні електронні документи як ЄДБО (Єдина державна електронна база з питань освіти) до якої вносять данні про заклад, педагогів та здобувачів освіти;

система "Єдина школа" для закладів освіти; електронні журнали, електронні щоденники тощо.

До дистанційних платформ, що найбільш часто використовуються, відносять: Microsoft Teams, Google Classroom (+Google Meet), Moodle та інші.

Хмарні сховища та застосунки служать вчителю для створення та збереження електронних (цифрових) дидактичних матеріалів на хмарі (віддаленому сервері). Їх прикладами є Google Диск, OneDrive, Застосунки Google, Microsoft Office 365 та інші.

Для створення сайтів (блогів) педагогів або закладів освіти найчастіше використовують Microsoft SharePoint, Google Сайти, Google Blogger та інші.

Найбільш популярними електронними освітніми платформами з відкритим доступом, де вчитель може як використати електронні (цифрові) методичні нароби інших вчителів так і створити та в подальшому використовувати власні, є: На Урок, Всеосвіта, Урок. Освіта, Wordwall, LearningApps, Canva, Vaamboozl тощо.

Щоб організувати комунікацію між учасниками освітнього процесу при дистанційному навчанні використовують електронну пошту, соціальні мережі, месенджери, онлайн застосунки та мобільні додатки. Прикладами електронних (цифрових) застосунків для організації комунікації є: MS Teams; Google Meet; Zoom; Skype; Yammer; GoToMeeting; Viber, Telegramm та інші.

Онлайн інструменти служать для створення одиничних електронних дидактичних матеріалів через застосунки Інтернет. До них можна віднести такі онлайн документи як: дошки, презентації, навчальні відео, вправи, ментальні карти, кросворди, хмаринки слів, QR – коди, пазли, ребуси тощо.

Великою популярністю серед педагогів користуються такі додатки для опитування та оцінювання здобувачів освіти: Google Форми та Microsoft Forms (для створення тестів та опитувальників), Classtime (для створення та використання тестів), Kahoot та Mentimeter (для створення вікторин) та інші.

Що стосується підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти, то застосування сервісів та

інструментів цифрового освітнього середовища значно розширює можливості з розвитку цифрової компетентності педагогів. Так, у Типовій програмі підвищення кваліфікації педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності [5] виділено модуль «Електронні (цифрові) освітні ресурси», який передбачає роботу педагогів з цифровим освітнім середовищем та розгляд наступних питань: добір, модифікація, створення, управління та спільне використання електронних (цифрових) освітніх ресурсів; використання та створення електронних (дистанційних) курсів; захист електронних (цифрових) освітніх ресурсів із предмета (ів) / інтегрованих курсів, що викладає педагогічний працівник.

У системі післядипломної освіти втілення на практиці роботи з інформаційно-цифровими технологіями, електронними (цифровими) ресурсами, Інтернет-сервісами та інструментами цифрового освітнього середовища здійснюється через навчання педагогів на курсах за вибором інформаційно-цифрової ланки та інформаційно-цифрового модуля фахових курсів із залучанням цифрових технологій.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що застосування сервісів та інструментів цифрового освітнього середовища педагога у процесі підвищення кваліфікації педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти є дієвим засобом розвитку цифрової компетентності педагогів. Подальшим розвитком цього дослідження може бути розгляд окремих методик застосування Інтернет сервісів та інструментів цифрового освітнього середовища у освітньому процесі підвищення кваліфікації педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонченко М. О. Цифровізація освітнього процесу в закладах післядипломної освіти. Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії : збірник наукових праць III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав, 31 січня 2023 р. С. 26–27.
2. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку : матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / за ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка. К., 2019. С. 20–26. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718692/1/Microsoft%20Word%20-%20%D0%91%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%20%D0%92_2019_2.pdf.

3. Колеснікова І. В. Цифрові технології в освітньої діяльності закладу післядипломної педагогічної освіти: перспективи та виклики. Нові технології навчання. №95. 2021. С. 141–147. URL: <http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/214/283>.
4. Проєкт Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproschuye-do-gromadskogo-obgovorennya>.
5. Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності: наказ МОН України №1340 від 10.12.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-programi-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-z-rozvitku-cifrovoyi-kompetentnosti>.

Олексій Воронкін,

*кандидат педагогічних наук, викладач-методист,
викладач фізики, математики та інформатики*

Севєродонецький фаховий коледж культури і мистецтв імені Сергія Прокоф'єва

ARDUINO В STEM-ОСВІТІ: СЕРВІС TINKERCAD CIRCUITS ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Вступ. В епоху розвитку цифрових технологій значна увага світової педагогічної спільноти приділяється питанням інтеграції інформатики, математики, фізики та інших природничих наук з метою розвитку в учнів навичок логічного мислення, інженерної творчості та компетентностей, необхідних для реалізації різноманітних STEM-проєктів [3].

Разом з цим STEM-освіта в українських закладах загальної середньої освіти більшою мірою розкривається як удосконалення методик навчання окремих предметів або включається у навчальний план у формі факультативних занять та гуртків [8], під час яких учні з використанням специфічних технологічних лабораторних та робототехнічних платформ [2] вивчають основи цифрової схемотехніки та програмування.

В якості бази до згаданих платформ використовуються LEGO, RoboRobo, Mindstorms, Iskra.JS, BrainPad, MicroBIT, Arduino Uno, Arduino Mega, Arduino Nano, ESP32, Raspberry Pi Pico, TinyPico та ін.

Arduino – це *платформа* зі створення прототипів електронних пристроїв та роботів, основними компонентами якої є мікроконтролерна плата з набором вхідних/вихідних контактів та середовище розробки Processing/Wiring, в основу

якого покладено мову програмування C/C++ зі своєю специфікою. Класичний підхід полягає в тому, що розробка, компіляція та завантаження скетчу в Arduino здійснюється за допомогою вільно поширюваного середовища Arduino IDE [1].

Великий асортимент різноманітних модулів (shields) і датчиків, що дозволяють гнучко і швидко розширювати функціональність STEM-проектів, побудованих на базі Arduino, а також доступність цін на комплектуючі, зробили Arduino найпопулярнішою платформою в контексті філософій мейкерства (Maker culture) та Do It Yourself (DIY) [6]. Таким чином, освітній потенціал Arduino є надзвичайно високим.

У 2021 році Міністр освіти і науки України презентував ідеї **Національного технопарку, реалізація яких** стосується «підвищення якості освіти; розвитку інтелектуальної еліти нації; створення безпечного для життя та здоров'я середовища; трансформації системи управління освітою» [5] та передбачає «функціонування оффлайн- та онлайн-ресурсів ціннісних орієнтирів освіти, кардинальне оновлення системи підготовки та супроводу компетентного вчителя для Нової української школи» [7]. У цьому напрямку сьогодні працюють як викладачі-ентузіасты-новатори, так і окремі освітні установи. Були створені STEM-центри, освітні high-tech хаби, тренінгові хаби на базі закладів освіти різних рівнів. Так, платформа Arduino використовується в освітньому процесі КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», КЗПО «Центр освітніх інновацій Івано-Франківської міської ради», Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола, НВК «Мишковицька загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Великоберезовицької селищної ради Тернопільської області, *Раківського* закладу повної загальної середньої освіти *Бериславської міської ради* Херсонської області, Інгулецького закладу повної загальної середньої освіти Білозерської районної ради, Вінницького коледжу Національного університету харчових технологій, КЗО «Калинівська середня загальноосвітня школа – загальноосвітній навчальний заклад І–ІІІ ступенів»

Гречаноподівської сільської ради Широківського району Дніпропетровської області.

У той же час внаслідок активних військових дій відбулися масштабні руйнування освітньої інфраструктури з вимушеним переміщенням учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що зумовило необхідність організувати освітній процес в дистанційному режимі з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Логічно, що серед багатьох педагогів постало питання «Як повноцінно застосовувати платформу Arduino в STEM-проєктах, якщо учні мають обмежений доступ до фізичних плат?».

Відповідь на це питання буде залежати від вікової групи учнів, їх попереднього досвіду, поставлених задач і розвитку програмістських навичок вчителя-предметника. Наприклад під керівництвом педагога з фізики учні можуть розробляти пристрій для демонстрації трикомпонентної моделі світла, під керівництвом вчителя біології досліджувати фотоперіодизм в лабораторних умовах або **цито**фізіологічні реакції рослин на опромінення різними довжинами хвиль. *Під керівництвом декількох вчителів-предметників може реалізовуватися й модель розумної теплиці, й автоматичної метеостанції.*

Залежно від названих вище факторів можуть використовуватися спеціальні сервіси, які дозволяють писати та тестувати скетчі для Arduino без потреби фізичної плати, серед них Arduino Web Editor (частина проєкту Arduino Create), Wokwi, Tinkercad Circuits.

Tinkercad Circuits є безкоштовним онлайн-сервісом для моделювання та тестування віртуальних схем та проєктів, зокрема з використанням платформи Arduino та відповідних електронних компонентів і давачів. Сервіс підтримує не тільки текстову мову програмування, а й графічне Scratch-подібне середовище, що дозволяє залучати як учнів молодшого віку, так і педагогів, які за фахом не є інформатиками. Саме ця особливість робить сервіс дружлюбним і зручним для початківців. Вбудований симулятор дозволяє тестувати написані програми на емуляторі Arduino. Крім того, сервіс дозволяє експортувати код програми як скетч для подальшого завантаження його на фізичну плату. Tinkercad Circuits

підтримує можливість спільної роботи над проектом разом з іншими користувачами, що дозволяє розглядати сервіс як засіб для організації групової діяльності. У хмарному сховищі сервісу зберігаються всі проекти, створені користувачем під своїм акаунтом, що зручно для педагогів, які хочуть демонструвати, тестувати й змінювати різні проекти, та для учнів, які можуть експериментувати з різними компонентами та давачами, вивчаючи як їх програмувати.

Створений автором публікації цикл відеоуроків «Arduino в Tinkercad» буде корисний для педагогів, які починають опановувати платформу Arduino, також вчителі можуть використовувати ці відео на своїх заняттях, надавати їх учням для самостійного вивчення або домашнього завдання. Нині доступно 39 уроків, які розміщені на популярному відеохостингу YouTube з відкритим доступом [4].

Урок 1. Створення облікового запису в Tinkercad

Урок 2. Перша проста схема (батарея, світлодіод, резистор, кнопка)

Урок 3. Блімання світлодіодом з частотою 1 Гц

Урок 4. Почергове увімкнення трьох світлодіодів

Урок 5. Підключення кнопки до Arduino

Урок 6. Кнопка, RGB-світлодіод і шіроотно-імпульсна модуляція

Урок 7. Різнокольорове блімання RGB-світлодіодом

Урок 8. Мигалка з плавним регулюванням частоти

Урок 9. Керування яскравістю світлодіода за допомогою фоторезистора

Урок 10. Керована зміна параметрів кольору RGB-світлодіода

Урок 11. Виведення температури з датчика TMP36 на монітор послідовного інтерфейсу

Урок 12. Керування RGB-світлодіодом за допомогою датчика температури TMP36

Урок 13. Програвання Державного Гімну України

Урок 14. Ультразвуковий далекомір

Урок 15. Internet-прикладі STEM-проектів для початківців

Урок 16. Огляд апаратної складової платформи Arduino Uno

- Урок 17. Структура програмного коду Arduino. Перші скетчі
- Урок 18. Використання циклів For та While
- Урок 19. Функція analogWrite
- Урок 20. Масиви. Гімн України
- Урок 21. Простий дверний дзвінок з кнопкою
- Урок 22. Брязкіт контактів при зчитуванні даних із цифрових контактів
- Урок 23. Дверний дзвінок з мелодією
- Урок 24. Бібліотеки коду Arduino. Як додати бібліотеку в Tinkercad
- Урок 25. Виведення символів на рідкокристалічний дисплей
- Урок 26. Термометр на базі датчика tmp36 з виведенням температури в градусах Цельсія
- Урок 27. Як використовувати функції scrollDisplayLeft() і scrollDisplayRight
- Урок 28. Підключення рідкокристалічного дисплея 1602 по протоколу I2C
- Урок 29. Створюємо світлодіодний нічник
- Урок 30. Підключаємо модулі NeoPixel до Arduino
- Урок 31. Демонстрація базового тестування StandTest Neopixel
- Урок 32. NeoPixel: нескінченні біжучі вогні
- Урок 33. Модель для демонстрації трикомпонентної теорії кольору на базі NeoPixel
- Урок 34. Інфрачервоний пульт для дистанційного керування
- Урок 35. LED нічник з інфрачервоним пультом керування
- Урок 36. Керування яскравістю світлодіода за допомогою інфрачервоного пульта
- Урок 37. Підключаємо матричну клавіатуру до Arduino
- Урок 38. Матрична клавіатура з озвученням та індикацією
- Урок 39. Безкоштовні проєкти для Arduino в Tinkercad.

Висновки. Відеоуроки побудовані таким чином, щоб ними могли користуватися як вчителі STEM-предметів закладів загальної середньої освіти, так й учні молодшої та старшої школи. Всі вихідні проєкти, розроблені в Tinkercad Circuits, є відкритими та доступними для моделювання. Пропоновані уроки відповідно до класифікації видів занять, наданої в [6], можуть використовуватися для програмування за зразком, програмування з моделлю,

програмування із задумом (як творча модернізація наданих схем і скетчів), програмування за темою (як актуалізація і закріплення набутих компетентностей).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arduino IDE. Downloads. URL : <https://www.arduino.cc/en/software>.
2. Кривонос О. М., Кузьменко Є. В., Кузьменко С. В. Огляд та перспективи використання платформи Arduino Nano 3.0 у вищій школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Том 56. № 6. С. 77–87.
3. Павлюс В. П. Використання платформи Arduino для організації курсу «Основи робототехніки» в навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : зб. тез за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю (Тернопіль, 9–10.11.2017). Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. № 1. С. 61–65.
4. Воронкін О. С. Плейлист YouTube до циклу уроків «Arduino в Tinkercad». URL : <https://www.youtube.com/playlist?list=PLiIM1MtRdEuXAYALthxwIQs3ZI8DYSF3d>.
5. Рогова В. Б. Інноваційна експериментальна діяльність у системі освіти України в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність* : науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці : «Букрек», 2022. С. 7–8.
6. Хараджян Н. Проблемы выбора оборудования для STEM-лаборатории. *Inter / Transdisciplinary Approaches in the Teaching of the Real Sciences, (STEAM Concept)* : Proceedings of the International Scientific Conference (Republica Moldova, Chişinău, 29–30.10.2021). Chişinău : Universitatea de Stat din Tiraspol, 2021. Vol. 2. P. 93–97.
7. Шкарлет С. М. Педагогічна інноватика в Україні *Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність*: науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці : «Букрек», 2022. С. 5–6.
8. Юзбашева Г. С. Шлях до STEM освіти на Херсонщині. *STEM-школа – 2022* : зб. матеріалів / уклад. С. Л. Горбенко, Н. І. Гущина, Л. Г. Булавська, І. П. Василяшко, О. В. Коршунова. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. С. 31–45.

Кондратова Вікторія,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вступ. Творчий характер педагогічної діяльності вимагає від учителя постійного розвитку, удосконалення, змінення відповідно до нових соціальних вимог, запитів суспільства, нового покоління дітей.

Діти мають отримувати якісну та конкурентоспроможну освіту. Провідна роль у цьому належить сучасному вчителю, який є ключовою фігурою реформування та справжнім агентом змін в освіті.

Педагог має швидко реагувати на всі зміни, що відбуваються у системі педагогічної освіти та освітньому процесі. Особливо це важливо зараз, в умовах воєнного стану, коли вчителі здійснюють дистанційне навчання учнів. Набуває актуальності інформаційно-цифрова компетентність вчителів початкових класів [1].

Формула Нової української школи передбачає наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. ІКТ суттєво розширяють можливості педагога, дадуть можливість сформуванню в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності [2].

Інформаційно-цифрові технології дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття інформації учнями та якість її засвоєння, організувати дослідницько-пошукову роботу, проєктну діяльність здобувачів освіти, зацікавити їх та створити емоційно-комфортне середовище.

Сучасний вчитель має навчитися створювати й використовувати мультимедійний та інтерактивний контент, щоб стимулювати пізнавальну діяльність школярів та надихнути їх на творчість. Тому питання використання педагогом цифрових інструментів в освітньому процесі наразі є актуальним.

Ефективність уроків образотворчого мистецтва залежить від їх унаочнення (зображення, відео, демонстрація послідовності виконання практичної роботи, віртуальні екскурсії до художніх музеїв України та світу тощо).

Під час підвищення кваліфікації вчителів образотворчого мистецтва в інституті післядипломної педагогічної освіти під час онлайн навчання за програмою «Формування вчителями, які викладають інтегрований курс «Мистецтво» у закладах загальної середньої освіти, спільних для ключових компетентностей вмінь. Піднапрямок: розвиток творчих та цифрових компетентностей учнів на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» та у гуртковій роботі» ми проводимо зі здобувачами освіти практичні заняття та майстер-класи щодо використання в освітньому процесі растрових графічних редакторів, онлайн-ресурсів для створення мультимедійного та інтерактивного контентів з метою розвитку їх цифрової компетентності. Педагоги навчаються

створювати зображення в графічному редакторі Paint, електронні презентації, відео, інтерактивні книги, комікси, онлайнві картинні галереї, навчально-інструктивні плакати тощо за допомогою цифрових інструментів Google, платформи графічного дизайну Canva, онлайн-сервісів StoryBoardThat, Book Creator, Genially тощо. Як результат – створення освітніх продуктів для використання в роботі з учнями, які дають можливість в доступній та яскравій формі розкрити тему, поняття уроку. Назву творчої роботи та покликання на неї здобувачі освіти розташовують у спільній Google Презентації з метою обміну досвідом та подальшого використання цих надбань на уроках образотворчого мистецтва в інтегрованому курсі «Мистецтво» та проєктній діяльності.

Щоб пояснити учням складний для їх розуміння термін, вчителю можна використати онлайн-інструмент StoryboardThat для створення коміксів. Наприклад, Орлова Анна, вчитель КЗ «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №5» Бобринецької міської ради Кіровоградської області розробила комікс «Захоплюючий світ перспективи. Повітряна перспектива» <https://annavictoriivnaart.blogspot.com/2020/05/blog-post.html>.

У кадрах коміксу є важливими: місце події, композиція, зображення персонажів, їх рухи. Тексти мають форму «мовної бульки» або «мовної хмаринки», яка передає мову чи думку персонажа. Яскраві зображення дають можливість школярам швидше опанувати те чи інше поняття.

Із метою пояснення нового матеріалу або узагальнення вивченого, чи як результат підсумків проєктної діяльності учнів може бути інтерактивна книга, створена за допомогою онлайн-сервісу Book Creator, яка може включати в себе текст, зображення, аудіозаписи, відео. Так, вивчаючи в 5 класі тему «Види графіки. Книжкова графіка» можна запропонувати учням короткотривалий інтегрований інформаційно-творчий проєкт «Твори В.О. Сухомлинського надихають на творчість», освітнім продуктом якого буде книга для учня 1 класу з казками видатного педагога Кіровоградщини на певну тематику та власною

казкою чи віршем, проілюстровану самими учнями. Пропоную приклад інтерактивної книги, як результат роботи над проектом, створеної учнем 5 класу під керівництвом вчителя образотворчого мистецтва КЗ «Лицей «Європейська освіта» Кропивницької міської ради» Пич Лариси <http://surl.li/gihcn>. Ця книга ознайомить учня 1 класу з казками В. О. Сухомлинського про пори року, оповіданням самого учня на дану тему, ілюстраціями інших учасників групи до цих творів, познайомить з роллю ілюстрації в книзі та надасть можливість проявити свою творчість й теж написати казку про природу і виконати ілюстрацію до неї (для цього в книзі є вільні аркуші).

Розгляньмо кілька прикладів інтерактивних книг, створених педагогами, з метою пояснення нового матеріалу, висвітлення послідовності виконання практичного завдання та ознайомлення учнів з серією туторіалів та квестів з образотворчої діяльності:

- Орлова Анна «Туторіали і квести» <https://cutt.ly/1GS8aov>;
- Жиган Ірина «Графіка. Стилзація форми. Створення метелика» <http://surl.li/gihcu>;
- Пич Лариса «Календар» <http://surl.li/gihde>.

Із метою демонстрації послідовності зображення пейзажа, портрета, натюрморта як олівцями, фарбами, так і у графічному редакторі під час дистанційного навчання можна використовувати власні майстер-класи, створені за допомогою зйомки на камеру або програм для створення відео. Подаю приклад своїх майстер-класів:

- Майстер-клас «Створення художнього образу засобами кольору. Святковий букет. Живописна техніка (малюнок гуашшю)» <https://youtu.be/nt2UNnsaJ9g>.

- Майстер-клас «Силуєтно-площинне зображення квітів. Чарівні айстри. Змішана техніка (малюнок восковими олівцями та акварельними фарбами)» <https://youtu.be/eIXjextGhsE>.

- Майстер-клас «Малюємо пейзаж» <https://youtu.be/r9cT2P4mm24>.

- Майстер-клас «Малювання натюрморту в графічному редакторі Paint» <https://www.youtube.com/watch?v=HuGLKqUdxzE>

Під час вивчення теми «Графіка» у 4 та 5 класах учням можна запропонувати виконати рекламний буклет своєї майбутньої професії, візитівку в графічному редакторі Paint [3; 4].

Мультизадачний онлайн-сервіс Genially можна використовувати для створення презентацій, онлайн-галерей, навчально-інструктивних плакатів, інтерактивних зображень, інфографік, вікторин, відео, ігор та віртуальних книг, персональних портфоліо як вчителю, так і учням. Сервіс містить понад тисячу різноманітних шаблонів, за допомогою яких можна швидко і без зайвих зусиль створювати онлайн інтерактивний контент як індивідуально, так і у групі.

Подаю приклади робіт вчителів образотворчого мистецтва:

- Рачкован Катерина Навчально-інструктивний плакат «Види образотворчого мистецтва». 5 клас <http://surl.li/gihik>;

- Гаврилова Тетяна Онлайн галерея «Українські художники». 6 клас <http://surl.li/gihim>.

Висновки. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності вчителів образотворчого мистецтва, бажання вчитися впродовж усього життя, самовдосконалення, уміння застосовувати набуті навички використання цифрових інструментів у педагогічній діяльності, удосконалення професійної майстерності під час онлайн навчання за програмами в інституті післядипломної педагогічної освіти забезпечує підвищення якості мистецької освіти, зокрема, в умовах дистанційного навчання учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Професійний стандарт вчителя початкових класів.
URL: https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti?fbclid=IwAR2F1Uxo4P_n95xTRAqSc6rdqDOEcPyTombA32ImxPzGjhAvzyXzA9s52Cg
2. Концепція «Нова українська школа».
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Державний стандарт початкової освіти.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
4. Державний стандарт базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.

Кравчук Неля,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНДРОМУ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» У ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО

Вступ. Професія педагога належить до так званих **хелперських** (від англ. Help – допомагати), оскільки вона пов’язана із системою «людина – людина», тривалим міжособистісним спілкуванням, а також наданням підтримки підопічним. Саме в таких умовах у людей дуже високий ризик психічних, соматичних, тілесних і емоційних реакцій на напружені ситуації на роботі. Фізичне та психічне здоров’я людини – необхідна умова його професійного успіху, самореалізації, розвитку творчого потенціалу. Особливо це правило

стосується професії вихователя. Нездоровий вихователь закладу дошкільної освіти (далі ЗДО) не може забезпечити дітям необхідної уваги, значного рівня освітньої діяльності, індивідуального підходу до кожного. Він не зможе займатися повноцінним навчанням і вихованням, так, як у цій роботі необхідний особистий приклад та значні зусилля. Стан професійного здоров'я вихователя передається дітям на всіх рівнях: емоційно-психологічному, біоенергетичному, інформаційному, виховному. Неблагополуччя психологічного здоров'я, деформації особистості педагога викликає прояви педагогічних криз, які безпосередньо впливають на здоров'я дітей, їх емоційний стан, бажання спілкуватися з вихователем.

Основний виклад. Емоції по праву можна назвати одним із основних інструментів у роботі педагогів. Дуже важливо протягом багатьох років підтримувати цей «інструмент» у порядку та зберігати позитивний емоційний діалог із дітьми, батьками та колегами. Співробітник, виснажений емоційно, не може більше турбуватися про інших. Проте, більшість працівників освіти уміють керувати власними емоціями, розібратися у напружених ситуаціях без зайвих витрат особистої енергії, вирішувати конфлікти мирним шляхом. Але нині все частіше звучить термін «професійне вигорання», що є наслідком некерованого стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням в професійній діяльності.

Термін «вигорання» походить від англ. «burn-out» (дослівно – припинення горіння). У зарубіжній літературі цей термін використовується вже більш як 30 років – відтоді, як активно вивчають проблему емоційного виснаження професіоналів робота яких пов'язана з тривалим і прямим контактом з людьми. Нині під професійним вигоранням розуміють захисну поведінку, спрямовану на уникнення або зменшення витрат на емоції [3].

Тому серед чинників що приводять до емоційного виснаження і зниження професійної активності можна виділити: *постійно напружена психоемоційна діяльність*, пов'язана з інтенсивним спілкуванням. Необхідність підкріплювати емоціями різні аспекти діяльності, активно ставити і

розв'язувати проблеми, уважно сприймати і опрацьовувати зворотну інформацію, забезпечувати міжпредметні зв'язки, ураховувати виховний та розвивальний характер педагогічної праці тощо; підвищена відповідальність за функції, що виконуються вихователем. Рано чи пізно обачна людина з міцними нервами схилитиметься до тактики емоційного вигорання; моральний тиск – ще один чинник професійного вигорання педагогів. *Психологічно важкий контингент*, з яким має справу педагог у сфері спілкування: це діти з аномаліями характеру, нервової системи або із затримками психічного розвитку, діти, яких можна назвати «підранками», що зазнали значних психологічних і фізичних травм, діти з кризових сімей, з трагічним минулим, гіперактивні, із спадковими проблемами та ін. Спілкування з такими дітьми один на один не завжди загрозове для психічного стану вихователя, але у колективі, де відповідальність за інших дітей не дає змоги вихователеві робити поблажки таким дітям, складає велику загрозу для збереження здоров'я вихователя і веде до безпосередньої загрози вигоранню.

Початок синдрому вигорання можна визначити по наявності основних складових у поведінці педагога: емоційну виснаженість; деперсоналізацію (цинізм); редуцію професійних досягнень.

Під *емоційним виснаженням* розуміється відчуття спустошеності і втоми, що викликане власною роботою. *Деперсоналізація* передбачає цинічне, байдуже, негуманне ставлення до людей, з якими працюють. Контакти з колегами стають формальними, знеособленими; негативні настанови, що виникають, можуть спочатку мати прихований характер і виявлятися у внутрішньо стримуваному роздратуванні, яке призводять до конфліктів. Основна ознака професійного вигорання – виникнення у працівників відчуття не комфортності у своїй професійній сфері. Ці, та багато інших внутрішніх і зовнішніх факторів викликають постійну втому, відчуття невдоволення дітьми, роботою, колективом закладу, незадоволення вибраною професією.

Психологічний словник дає таке визначення емоційного вигорання: Синдром емоційного вигорання (СЕВ) – це реакція організму, що виникає у

наслідок тривалої дії професійних стресів середньої інтенсивності. СЕВ – це процес поступової втрати емоційної, когнітивної і фізичної енергії, що виявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичного стомлення, пониження задовільненості від виконання роботи [3].

Синдром емоційного вигорання розглядається також як механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на вибрані психотравмуючі дії. Іншими словами одним з видів емоційного вигорання є стрес і депресія [4]. Ознаки синдрому емоційного вигорання умовно можна поділити на три основні групи: *психофізичні, соціально-психологічні і поведінкові*. *До психофізичних симптомів:* симптом хронічної втоми; відчуття емоційного і фізичного виснаження; зниження сприйнятливості і реактивності на зміни зовнішнього середовища (відсутність реакції цікавості та страху); загальна асенізація (слабкість, зниження активності і енергії); повне чи часткове безсоння (швидке засипання і відсутність сну раннім ранком, починаючи з 4 год., або ж навпаки, нездатність заснути до 2–3 год. ночі і «важке» пробудження вранці, коли потрібно вставати на роботу); постійний загальмований, сонливий стан; задишка тощо. *До соціально-психологічних симптомів:* байдужність, нудьга, масивність і депресія (знижений емоційний тонус, почуття пригніченості); підвищена дратівливість на незначні, дрібні події – часті нервові «зриви» (вибухи невмотивованого гніву чи відмова від спілкування, «відхід у себе»); постійне переживання негативних емоцій, для яких у зовнішній ситуації причин немає (почуття провини, невпевненості, сорому); почуття неусвідомленого занепокоєння і підвищеної тривожності; почуття гіпервідповідальності тощо. *До поведінкових симптомів:* відчуття, що робота стає все важчою; співробітник помітно змінює свій робочий режим дня; зневіра, зниження ентузіазму стосовно роботи, байдужість до результатів; невиконання пріоритетних завдань і «застрягання» на дрібних деталях [3].

Причини «синдрому вигорання»: напруженість і конфлікти у професійному оточенні, недостатня підтримка з боку колег; недостатні умови

для самовираження, експериментування та інновацій; одноманітність діяльності й невміння творчо підійти до виконуваної роботи; вкладання в роботу значних особистісних ресурсів за недостатнього визнання і відсутності позитивного оцінювання з боку керівництва; зверхність у ставленні до педагогів; робота без перспективи, неможливість побудувати професійну кар'єру; невирішені особистісні конфлікти. Три стадії прояву вигорання: «згасання емоцій»; виникнення конфліктів з оточуючими; втрата уявлень про цінності життя.

Професійний стрес – емоційний стан людини, який викликається несподіваною та напруженою ситуацією у трудовому колективі, конфліктними взаємовідносинами, інтелектуальним і емоційним перевантаженням. Психологи зазначають, що у стресовому стані людина частіше припускається помилок, їй важко здійснювати цілеспрямовану діяльність, переключення і розподілення уваги, у неї порушується перебіг пізнавальних процесів, спостерігається розладнання координації рухів, неадекватність емоційних реакцій, виникає загальне гальмування тощо [1]. Коли людина потрапляє у стресову ситуацію і намагається адаптуватися до впливу стресу, цей процес проходить три фази (стадії): I стадія. Фаза тривоги. Зростання напруженості; II стадія. Фаза опору. Безпосередньо стрес; III стадія. Фаза виснаження. Зменшення внутрішньої напруженості (емоційна розрядка).

Допоможуть справлятися із емоційним вигоранням такі фактори: *навчитися планувати; визначити і прийняти обмеження; мислити позитивно; навчитися терпіти і прощати; регулярно виконувати фізичні вправи: медитація, йога, аутогенне тренування, прогресивна релаксація тощо.*

У напрямку роботи зі збереження і зміцнення професійного здоров'я вихователя здійснюється просвітницька, діагностична і психокорекційна робота. Аспектами цієї роботи є: підвищення грамотності вихователя з питань збереження і зміцнення їх власного професійного здоров'я; попередження професійних деформацій, допомога у їх усуненні; допомога у формуванні психологічного захисту від стресу та у подоланні наслідків стресових ситуацій,

профілактика педагогічних криз; допомога в усуненні психосоматичних розладів педагога, гармонізації його особистості; робота зі створення сприятливого психологічного клімату у колективі та безпечного освітнього середовища ЗДО.

Висновки. Основні чинники, які сприяють стабілізації ситуації у ЗДО і поліпшенню емоційного стану педагогів: організація роботи психологічної служби в ЗДО; чітка організація роботи закладу; створення умов для відпочинку; наявність позитивних колективних цілей; створення умов для самореалізації здібностей кожного педагога; створення атмосфери дружби і взаємодопомоги; формування позитивного іміджу закладу через досягнення кожного працівника; використання групових технік допомоги і навчання основним прийомам самодопомоги в стресових ситуаціях. Таким чином, вирішення питання емоційного вигорання може здійснюватися за допомогою профілактики і корекції даного явища. Перспективами подальшої наукової роботи вбачаємо у дослідженні підтримки психосоціального благополуччя вихователів ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ліщинська О. Професійна деформація особистості психолога. *Психолог*. 2008. № 13
2. Піговська С. Профілактика синдрому емоційного вигорання. *Психолог*. 2011. №14–15.
3. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. Київ : Каравела, 2020. 418 с.
4. Філіна С. Про «Синдром професійного вигорання» і техніки безпеки в роботі педагогів і інших спеціалістів соціальної сфери. *Шкільний психолог*. 2003. № 36.

Литвиненко Ольга,

*завідувач навчально-методичного центру дистанційного навчання
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти імені Василя Сухомлинського»*

ЦИФРОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У епоху цифрового розвитку суспільства реформування системи освіти, її цілі, організація та компоненти мають бути відповідними цьому процесу. Сьогоднішня система освіти і науки має зазнати докорінних цифрових змін та

відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу. На сьогодні дедалі більше професій потребують набуття високого рівня цифрових навичок та володіння новими технологіями.

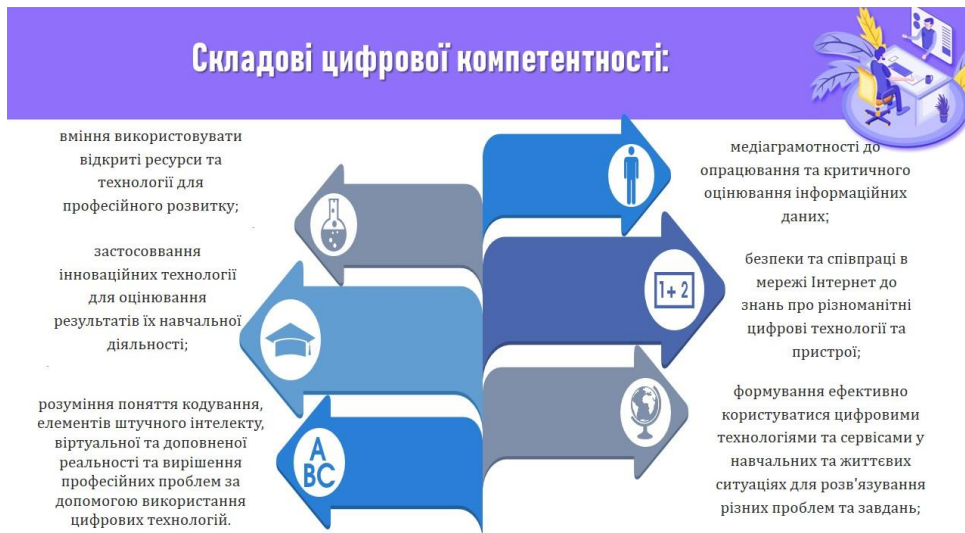
Важливим, компонентом інформатизації суспільства є цифровізація освіти, що спрямована на задоволення освітніх потреб. Останніми роками в нашій державі можна відзначити певні кроки в цьому напрямі: забезпечення освітніх закладів персональними комп'ютерами (ПК), підключення до Інтернету, розроблення електронних (цифрових) освітніх ресурсів (ЕОР).

Поява ЕОР як складник цифровізації, забезпечує формування певного комплексу компетентностей, а саме цифрову компетентність – здатність використовувати цифрові технології та інструменти для ефективної організації навчального процесу та підвищення якості освіти.

Цифрова компетентність включає в себе розуміння цифрових технологій, використання їх для розв'язання завдань навчання та оцінювання результатів навчання, а також здатність розвивати цифрову грамотність здобувачів освіти різних вікових категорій.

Так, набуття цифрових компетентностей стає базовою потребою для кожного, тому українська система освіти має забезпечувати формування цифрових компетентностей здобувачів освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників та розвиток цифрової інфраструктури та електронних сервісів у закладах освіти, в цілому.

Створення єдиного цифрового середовища, яке об'єднує всіх суб'єктів освітньої та наукової діяльності, що забезпечує простір для комунікації та обміну даними, значно зменшить бюрократичне навантаження системи освіти і науки та спростить управлінські процеси, які відбуваються в них.

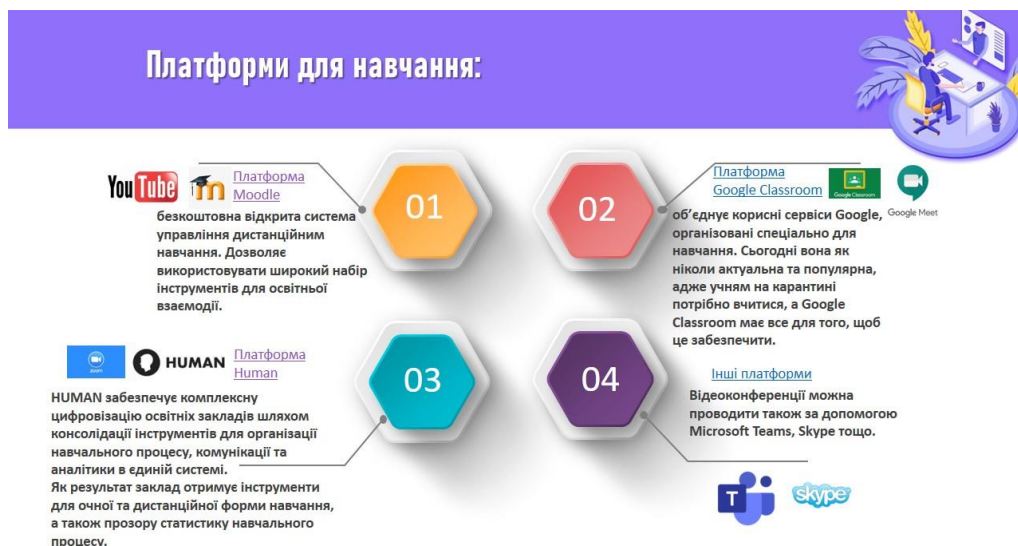
Мал. 1. Складові цифрової компетентності педагога

Освіта повинна адаптуватися до сучасних умов. Для цього необхідно володіти певними цифровими технологіями.

Цифрова компетентність педагогічного працівника має забезпечувати розвиток широкого спектру всіх її складових:

Сучасному педагогу орієнтуватися в інформаційному просторі допомагають різні цифрові ресурси та технології.

Навчальні платформи:

Мал. 2. Навчальні платформи

Щоб навчати підлітків XXI століття, учитель має бути «в тренді». «Як зробити урок змістовним, цікавим та насиченим? Як встигнути у короткий

термін викласти великий обсяг навчального матеріалу?» Відповідь знайшлася!
ВІЗУАЛІЗАЦІЯ!

Візуалізація – це процес представлення даних у вигляді зображення з метою максимальної зручності їх розуміння; надання осяжної форми будь-якому об’єкту, суб’єкту, процесу тощо.

Онлайн-інструменти для візуалізації даних:

Мал. 3. Онлайн інструменти для візуалізації

Застосування цифрових технологій в освіті – наразі одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Вони дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. За допомогою медіа- та інтерактивних засобів вчителям легше використовувати підхід до викладання на основі впровадження інноваційних підходів, включаючи використання «кейсів» (від англ. case), дослідницько-пошукової роботи, методу проєктів, розвивальних навчальних ігор, квестів тощо. Як результат - діти набагато краще засвоюють інформацію, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання навчатись, отримувати нові знання та підходи до навчання.

Цифрові технології дозволяють зробити процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним. При цьому технології не замінюють вчителя, а доповнюють його.

Урокам із використанням цифрових технологій властиві адаптивність, керованість, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання. Цифрові технології дають вчителю нові можливості, дозволяючи разом з учнем отримувати задоволення від захопливого процесу спілкування та пізнання.

Цифрова освіта дасть можливість здійснити цифрову трансформацію закладів освіти, в яких педагогічні та науково-педагогічні працівники, а також здобувачі освіти володіють цифровими компетентностями, забезпечені обладнаними цифровими, сучасними робочими місцями, а також доступом до цифрового контенту для персонального розвитку, навчання впродовж життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція нової української школи. [Електронний ресурс].
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] : затвердж. постановою Каб. Міністрів від 23 листопада 2011 р. № 1392 // Міністерство освіти і науки України: [офіц. вебпортал].
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
3. Проект Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) Концептуальні засади (версія 1.0). Грудень, 2016.
URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

Магілін Антон,

учитель біології

Червонослобідського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №2

Червонослобідської сільської ради Черкаської області

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА УСПІХУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Сьогодні найбільш затребуваними в усіх сферах діяльності є відповідальні, компетентні, креативні спеціалісти, які володіють критичним мисленням, грамотно й свідомо використовують засоби інформаційно-комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності [1].

Сучасному педагогу потрібно приділяти особливу увагу цифровій підготовці, оскільки, крім базових вмінь та навичок (підготовка текстових

документів, презентацій, тестів тощо), він також повинен володіти інноваційними практиками для впровадження різних видів навчання (змішаного, дистанційного, хмарного, мобільного), що зараз є досить актуальним.

Необхідним також є формування в майбутніх педагогів спеціальних компетенцій, серед яких слід відзначити наступні:

- здатність до систематизації та критичного аналізу інформації, знайденої в мережі Інтернет;
- уміння керувати «мультимедійним потоком», використовуючи цифрові технології; створювати й редагувати цифровий контент у різних форматах, самовиражатися цифровими засобами;
- уміння користуватися мобільними додатками та засобами цифрових освітніх технологій [2].

Слід також звернути увагу на основні вимоги до використання цифрових технологій в освітньому процесі, а саме:

- визначення ролі, місця й часу використання цифрових ресурсів і засобів навчання;
- умотивованість усіх учасників освітнього процесу до використання цифрових технологій;
- оновлення методик навчання з використанням цифрових інструментів; забезпечення індивідуалізації та зворотного зв'язку в процесі професійної підготовки;
- організація спільної роботи учасників освітнього процесу у віртуальному освітньому середовищі [3].

Нині цифрові технології є одним із основних інструментів, що активно використовується в освіті й дає можливість сприяти підвищенню її якості, при цьому такі сервіси, як електронна пошта, пошук в Інтернеті, мобільні телефони, відеодзвінки, стають незамінними й універсальними в професійній діяльності сучасного педагога.

Ці технології розглядають як сукупність цифрових засобів, систем, пристроїв та операцій, які допомагають зберігати, обробляти, передавати та отримувати інформацію у цифровій формі та забезпечувати їх подальше використання, що є необхідною умовою в роботі та саморозвитку педагога як висококваліфікованого спеціаліста.

На основі активного залучення педагогів до нових форм самонавчання відбувається професійний розвиток педагогів та їх підготовка до спроможності ефективно організовувати освітній процес із використанням цифрових технологій та сучасних засобів й сервісів для здійснення онлайн-навчання, що є актуальним у період впровадження технологій дистанційного та змішаного навчання. При цьому здобутий рівень розвитку цифрової компетентності стає новою сходинкою в їх професійному розвитку, сприяє поглибленню знань і набуттю практичного цифрового досвіду й цифрових навичок.

Ефективними формами самоосвіти є вебінари, онлайн-майстер-класи, тематичні та авторські дистанційні курси, спілкування педагогів у мережевих сервісах та педагогічних спільнотах метою яких є набуття нових навичок, опанування освітніх програм та веб-сервісів, також слід наголосити, що дані форми надають можливість опанувати цифрові інструменти для здійснення онлайн-навчання, організації управління освітнім процесом, створення електронних освітніх матеріалів.

У педагогічній діяльності цифрова компетентність розглядається як багаторівневе явище та отримує активний розвиток, при цьому активно використовуються соціальні медіа, мультимедійні, інтерактивні матеріали, системи управління навчанням, хмарні технології.

Сучасні види навчання дозволяють самотійно викладачу обирати зручне місце і час для навчання та якісного засвоєння знань учнями, можливості постійного контакту зі здобувачами освіти, обирати індивідуальний зручний для кожного графік навчання, створювати індивідуальну освітню траєкторію навчання [4].

Практичний досвід свідчить, що велику роль відіграють вікторини та тести, які допомагають зацікавити учнів темою, полегшити її сприйняття, засвоєння й перевірити знання. Створені матеріали педагога можуть додавати у свій блог. Найбільш поширеними варіантами для створення інтерактивних завдань з використанням цифрових технологій є наступні:

Google Форми – добре підходить для початкової ланки, при використанні даного сервісу можна створити тести або провести опитування.

Online Test Pad – робота з конструкторами для створення тестів, кросвордів, опитувань і з діалоговими тренажерами.

Quizizz – створення вікторин, при цьому вікторину педагог створює на своєму комп'ютері, а учні мають можливість брати в ній участь дистанційно за допомогою смартфонів.

Таким чином, професійний розвиток педагогів у системі освіти та опанування нових можливостей цифрових технологій стають наразі досить актуальними та забезпечують створення інноваційного цифрового середовища, комунікації всіх учасників освітнього процесу, співпраці, рефлексії, поєднання традиційних методик навчання з інноваційними формами. При цьому процес навчальної взаємодії з використанням цифрових технологій стає більш гнучким, персоналізованим, доступним та дає можливість майбутньому педагогу вільно володіти сучасними цифровими технологіями та використовувати їх у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназюк О. О. Проблема наукового визначення поняття цифрових технологій у праві. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. Вип. 47. Том 2. С. 83–86.
2. Жалдак М. І. Про деякі методичні аспекти навчання інформатики в школі та педагогічному університеті. Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка. Серія «Педагогіка». 2005. № 6. С. 17–24.
3. Журба М. А. Дигіталізація культури та медіаризики: метафізичний аспект. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Філософія. Соціологія. Політологія». 2013. Т. 21. Вип. 23 (2). С. 114–120.
4. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. 2013. С. 45–57.

Володимир Неумитий,
консультант Центру професійного розвитку педагогічних працівників
Звенигородської міської ради Черкаської області

РОЛЬ ЦЕНТРІВ ПРПП У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Вступ. Головна ознака сучасного світу – його цифровізація, яка прогресує надшвидкими темпами. У 1990-х роках з'явилися перші браузері, які дозволили зручний доступ до веб-сторінок і сприяли швидкому поширенню Інтернету, а сьогодні ми вже маємо можливість освоювати користування штучним інтелектом на побутовому рівні. На початку 2000-х мобільні телефони (без виходу в інтернет) ще були предметом розкоші, а нині в українському суспільстві рідко зустрінеш людину без смартфона. Хіба що серед людей старшого покоління. Технологію BYOD широко використовують в освітньому процесі сучасної української школи.

Спочатку COVID-19, а з 24 лютого 2022 року широкомаштабне вторгнення росії в Україну внесли кардинальні зміни в освітній процес – широкорозповсюдженими стали дистанційний та змішаний формати навчання.

Сучасне життя вимагає від учителів володіння комп'ютерною технікою, тому що багатьом учням більш близькими і зрозумілими є комп'ютерні та мультимедійні версії тем шкільних курсів. Та й професійне зростання педагога передбачає оволодіння сучасними цифровими інструментами. Які це інструменти, як навчити вчителя ними користуватись і яка роль в цьому процесі Центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі - ЦПРПП) і спробуємо дослідити.

У Постанові КМУ від 30.09.2020 № 898 визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів:

«7. До ключових компетентностей належать:

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-

комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності.

18. Метою інформатичної освітньої галузі є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Компетентнісний потенціал інформатичної освітньої галузі та базові знання зазначені в додатку 13.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з інформатичної освітньої галузі зазначені в додатку 14 і передбачають, що учень:

знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;

створює інформаційні продукти і програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці з іншими особами за допомогою цифрових пристроїв чи без них;

усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології;

усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього природного середовища, дотримується етичних, культурних і правових норм інформаційної взаємодії» [1].

Якщо такі вимоги висуваються до учня, випускника школи, то, відповідно, ними повинен володіти і педагогічний працівник. І це зафіксовано в прийнятому нещодавно Наказі Міністерства освіти і науки від 23.12.2020 №2736.

В ньому зазначено:

«Інформаційно-цифрова компетентність (А3) вчителя передбачає:

- Здатність орієнтуватись в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності.

- Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси.

- Здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі.»

[2]

Вона тісно пов'язана з інноваційною компетентністю (Д1), а також здатністю до навчання впродовж життя (Д2).

Допомогти вчителю розібратись в інформаційному світі, підібрати ефективні цифрові інструменти, спланувати індивідуальну «траєкторію професійного розвитку» [3] можуть і мають працівники ЦПРПП, впроваджуючи такі напрями та форми роботи:

- *інформування* педагогічних працівників про діяльність та можливості центру. переконані, що робота центру, як і будь-якої іншої організації (установи), значною мірою залежить від ступеня інформованості цільової аудиторії, у цьому випадку, педагогічних працівників, про його діяльність;

- *формування і ведення бази даних* програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, необхідних для професійного розвитку педагогічних працівників;

- *семінари, вебінари, конференції, творчі майстерні* з обміну досвідом та ознайомлення та оволодіння новинками з особливостей організації освітнього процесу за різними формами здобуття освіти, у тому числі з використанням технологій дистанційного навчання;

- *анкетування та діагностування* педагогічних працівників з метою визначення їх потреб та рівня компетентностей для надання консультацій щодо планування та визначення траєкторії їх професійного розвитку;

- *консультування* педагогічних працівників з питань розроблення документів закладу освіти, зокрема тих, що стосуються обліку підвищення кваліфікації педагогічними працівниками.

Саме така робота і є пріоритетною серед працівників ЦПРПП Звенигородської міської ради Черкаської області.

В умовах воєнного стану для швидкого інформування педагогів нами широко використовуються Viber-групи та ФБ-сторінка (новини, інформаційні повідомлення, анкетування), більш постійна інформація розміщена на сайті Центру (бази даних суб'єктів підвищення кваліфікації, постійно діючі ресурси, тощо), очне, а інколи телефонне чи через інтернет (Zoom, GoogleMeet) консультування вчителів, у тому числі і щодо роботи з цифровими інструментами.

Результатом зібраної інформації є аналіз та планування роботи. Так, протягом 27–31 березня 2023 року з педагогами громади було проведено методичний дайджест, під час якого вчителі, учасники обласного конкурсу ЕОР поділились з колегами своїми напрацюваннями – використання Google-сайту, Sway, онлайн редактора інтерактивних книг Book Creator, навчальних та інтелект-карт під час дистанційного та змішаного форматів навчання. Підсумком ознайомчого тижня є зацікавленість вчителів цифровими ресурсами та отримання працівниками ЦПРПП заявок на проведення навчання.

Звичайно, це лише мінімальний перелік цифрових ресурсів, які педагог може використати у своїй роботі. Серед інших можна сміливо назвати:

Освітні платформи: На сьогоднішній день існує багато онлайн-платформ, які пропонують відкриті курси та інші навчальні матеріали для педагогів. Наприклад, Coursera, Ed-Era, Mozabook-Mozaik та багато інших.

Мультимедійні презентації: педагоги можуть використовувати різноманітні інструменти для створення мультимедійних презентацій, щоб зробити свої уроки цікавішими та ефективнішими. Наприклад, Prezi, Canva, Classroomscreen та інші.

Платформи для створення відеоуроків: педагоги можуть використовувати різноманітні інструменти для створення відеоуроків, щоб забезпечити навчання в онлайн-форматі. Наприклад, Camtasia, Adobe Captivate, Screencastify, oCam, Loom, FastStone, Capture.v8.4.7z. та інші.

Системи управління навчальним процесом: такі системи допомагають педагогам керувати своїми класами та навчанням. Наприклад, Google Classroom, Teams та інші.

Інтерактивні дошки: це інструмент, який може значно полегшити роботу педагога на уроці, зробити його більш цікавим та зрозумілим для учнів. Наприклад, SMART Board, Promethean та інші.

Інструменти оцінювання та гейміфікації: Classtime, Kahoot, Mentimeter, LearningApps, Learning.ua, WordWall, Genially та інші.

Висновки. Цифрова компетентність має дуже важливу роль у сучасній освіті. У цифровій епосі, коли технології швидко розвиваються та змінюються, стає все важливіше, щоб учні, вчителі та інші освітні працівники мали достатньо навичок та знань, щоб працювати з цифровими інструментами та технологіями. Роль працівників ЦПРПП – супровід професійного зростання педагога. Розвиваючи «тверді навички» (Hard skills), ми не повинні забувати про значення «м'яких навичок» (взаємовідносин) – Soft skills. Усі ми повинні залишатись ЛЮДЬМИ. Уміти розпізнавати добро і зло, тепло і холод. Бути люблячими і справедливими. Адже технології – лише інструмент. А людина – істота, метою життя якої є досягнення щастя. І хоча кожен у поняття щастя вкладає свій зміст, але для всіх – це стан душевного піднесення, тісно пов'язаний з діями інших людей.

«І як бажаєте, щоб вам люди чинили, так само чиніть їм і ви» [4, с.84]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898 / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
2. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20 / Урядовий портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20>.
3. Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07. 2020 р. № 672. Урядовий портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020>.
4. Біблія. Новий Заповіт: переклад Огієнко І. ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2014. 319 с.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЦИФРОВІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ» ТА ЇХНЯ ПЕДАГОГІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Вступ. Відмінною рисою сучасної освіти є упровадження цифрових освітніх ресурсів. В умовах змішаного та дистанційного навчання педагог повинен вміти подати дітям великий обсяг матеріалу при найменших витратах часу, домагатися його розуміння та засвоєння. Важливим у даному контексті є застосування цифрових освітніх технологій з акцентом на їх основні властивості – концентрованість, компактність, економічність, раціональність організації навчально-пізнавальної діяльності.

Питанню упровадження цифрових технологій в освітній процес присвячено праці як вітчизняних (Л. Гаврілова, О. Глазунова, Л. Карташова, Л. Панченко, Л. Петухова, О. Співаковський, Л. Тимчук, Я. Топольник, І. Хижняк), так і зарубіжних (П. Берстрома, В. Габард-Мендес, С. Голдман, Л. Дарлінг-Хаммонд та ін.) науковців.

Науковець О. Мельниченко дає таке визначення поняття «цифровий освітній ресурс» – інформаційний освітній ресурс, що зберігається і передається в цифровій формі, найбільш загальне поняття, що відноситься до цифрового інформаційного об'єкту, призначеного для використання в освіті. Таким об'єктом може бути цифровий відеофільм, редактор звукових файлів, цифрове опис книги [3, с.17].

Згідно з визначенням Є. Махньова «цифрові освітні ресурси – всі види інформаційних ресурсів (тексти, графіка, мультимедіа), які користувач може завантажити на локальний комп'ютер, Інтернет-портал, віртуальні чи хмарні сховища для використання в освітніх цілях, з дотриманням відповідних прав» [2].

В. Гринько розглядає поняття «цифрові технології» як технології створення, передачі та збереження інформаційних повідомлень, що передбачає

кодування їх змісту за допомогою цифр (комп'ютерні програми і додатки, веб-сторінки та веб-сайти, комп'ютерні ігри, електронні соціальні мережі тощо), конкретизує, що якщо цифрова технологія використовується для реалізації завдань в освітніх цілях, то використовуємо поняття «цифрова освітня технологія» [1, с. 136].

І. Морквян розглядає «освітні програмні засоби» з точки зору упровадження на уроках інформатики. Під зазначеним терміном розуміє сукупність спеціально розроблених дидактико-методичних матеріалів (карти знань, інтерактивні плакати або аркуші, сайти або блоги, створені за технологією веб-квест, система інтерактивних дошок), що містять навчальну, наукову або довідкову інформацію, спрямовану на забезпечення якості освітньо-професійного становлення майбутніх учителів інформатики, ефективної педагогічної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, реалізацію можливостей ІКТ за наявності електронних пристроїв із підключенням до мережі інтернет для відтворення даних [4, с. 86]. Вважаємо, що дане визначення широко розкриває поняття «цифрові освітні ресурси» не тільки під час навчання інформатики, а взагалі у освітньому процесі освітніх закладів.

Педагогічна ефективність використання цифрових освітніх ресурсів в освітній процес є безперечною. Аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури дозволив визначити ряд істотних переваг упровадження цифрових освітніх технологій. Найбільш важливі з них унаочнено на рис. 1.

Цифрові освітні технології дозволяють педагогу вивільнити час для спілкування з вихованцями, швидко отримати зворотній зв'язок, організувати співпрацю через застосування відповідних інструментів. Застосування зазначених вище ресурсів дозволяє збільшити обсяг навчального матеріалу, опанувати його в зручний час та в оптимальному темпі, підвищити пізнавальну начисеність заняття через компактність подання інформації та мотивацію до навчання через сучасність засобів, надає одночасний доступ до необмеженої кількості інформації, автоматизує систему контролю, підвищує

темп навчання та якість сприйняття матеріалу завдяки візуалізації навчального матеріалу, його збалансованості та повноті.

Рис. 1. Переваги упровадження цифрових освітніх ресурсів

Висновки. Отже, використання цифрових освітніх ресурсів в закладах освіти, в тому числі, позашкільних, на сьогодні є невід’ємною складовою сучасного навчання, що має потужний педагогічний потенціал. Зокрема, підвищує якість освітнього процесу та мотивацію вихованців через візуальне сприйняття інформації, збільшує інформаційну насиченість освітньої діяльності завдяки економічності та компактності подання матеріалу, зменшує витрати часу на оволодіння та засвоєння інформації, сприяє підвищенню високого темпу навчання, надає інформацію у привабливому для сучасних дітей вигляді, дає змогу створити індивідуальну освітню траєкторію для кожного вихованця

шляхом гнучкості, адаптивності та індивідуалізації навчання. Проте, зазначимо, що упровадження зазначених вище ресурсів потребує високої професійної компетентності та ретельної підготовки педагога, вимагає на високому рівні володіння сучасними технічними засобами навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гринько В. О. Теоретичні і методичні засади проєктування цифрових освітніх технологій у навчанні майбутніх учителів початкової школи : дис.... докт. пед. наук: 13.00.10. Старобільськ, 2021. 505 с.
2. Махньов Є. О. Цифрові освітні ресурси та цифрові освітні інструменти. URL: <https://vseosvita.ua/library/stattia-dopovid-na-kursy-chy-pedradu-tsyfrovi-osvitni-resursy-ta-tsyfrovi-osvitni-instrumenty-608576.html>.
3. Мельниченко О. С. Електронні освітні ресурси при вивченні алгоритмізації на уроках інформатики. Вишневе, 2020. 49 с.
4. Морквян І. В. Формування інтелектуальних умінь майбутніх учителів інформатики у процесі вивчення природничо-математичних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2017. 244 с.

Пахомов Юрій,

учитель хімії Лицею №24 Івано-Франківської міської ради

Стрільчик Галина,

*завідувач лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки,
старший викладач кафедри менеджменту та освітніх інновацій*

Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Буждиган Христина,

учитель хімії та основ здоров'я Лицею №24 Івано-Франківської міської ради

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ ПЕДАГОГА

Світ навколо розвивається з шаленою швидкістю. Освіта – не виняток. Освітнє середовище стає все більш інформатизованим та цифровізованим. Водночас підходи до викладання предметів повинні змінюватись, оскільки теперішнім здобувачам освіти недостатньо простого читання підручника чи навіть перегляду презентації. Їм потрібен інтерактив. Педагоги мають швидко адаптовуватись до усіх змін, встигати за новими технологіями та освітніми трендами. Одним з трендів сьогодні є штучний інтелект. **Штучний інтелект (ШІ)** – це широке поняття. Воно охоплює будь-які технології, які відтворюють людське мислення і такі навички, як-от розуміння складної інформації,

самостійне виведення висновків та здатність вести осмислений та зв'язний діалог [1]. Однією з найбільш значущих переваг використання ШІ в освітньому процесі є його здатність надавати здобувачам освіти персоналізований досвід навчання, а вчителям – виявляти прогалини в знаннях учнів та отримувати цільові рекомендації щодо покращення ефективності викладання предмету.

Наведемо приклади застосунків та онлайн-платформ для допомоги вчителям в організації освітнього процесу.

Сайт <https://h5.tu.qq.com/> – це китайська онлайн-платформа, що належить компанії Tencent. Дана платформа з використанням штучного інтелекту дозволяє перетворити зображення людей у зображення героїв у стилі аніме. Щоб створити мультфільм, користувачам не потрібно мати особливих навичок у галузі анімації. Вибір інструментів графіки на сайті досить простий та легкий у використанні. Можливості ШІ даної платформи можна ефективно інтегрувати в освітній процес. Наведемо кілька прикладів таких завдань.

- *Українська та зарубіжна література.* Користуючись пошуковими сервісами, знайдіть зображення головних героїв твору, яких ми вивчали в даній темі. Користуючись сайтом <https://h5.tu.qq.com/web/ai-2d/cartoon/index>, перетворіть обрані вами зображення героїв у зображення в стилі аніме. Створіть галерею з одержаних зображень.

- *Предмети природничого циклу.* При вивченні знакової для вивченої теми особи запропонуйте учням створити профіль цієї особистості в соціальних мережах. У створеному профілі потрібно зазначити інтереси, коротку біографію та досягнення. Також за допомогою сервісу <https://h5.tu.qq.com/web/ai-2d/cartoon/index> створити фотогалерею у стилі аніме.

Dream AI (<https://dream.ai/create>) – це онлайн-платформа для створення дизайнів, графіки та ілюстрацій за допомогою простого та інтуїтивно зрозумілого інтерфейсу. Dream AI пропонує безліч інструментів для створення графіки та дизайну, включаючи інструменти для створення логотипів, візуалізації даних, моделювання та виготовлення дизайну рекламних постерів,

анімації та багато іншого. Слід зазначити, що запити повинні бути англійською мовою.

Прикладом інтеграції в освітній процес є завдання, в яких учні за допомогою сервісу повинні створити зображення подій, описаних в літературному творі, чи подій з минулого. Використання Dream AI стане в нагоді при вивченні історії, української та зарубіжної літератури тощо. На уроках біології можна створити зображення тварини за описом чи навіть змодельовати будову певної речовини при вивченні хімії чи фізики. Також учні можуть створити рекламний плакат для будь-якого продукту або послуги, використовуючи фотографії, текст та інші елементи дизайну.

Сервіс <https://creator.nightcafe.studio/create> – це інтерактивна платформа, яка дозволяє створювати віртуальні простори. Освітні заклади можуть використовувати цю платформу для створення віртуальних класів, де студенти можуть взаємодіяти один з одним та з викладачами. За допомогою цієї платформи можна створювати віртуальні лабораторії, музеї, інтерактивні презентації та інші освітні матеріали, які можуть бути корисними для учнів.

Animated Drawings (<https://sketch.metademolab.com/canvas>) – це програма, яка дозволяє користувачам створювати вражаючі та захоплюючі анімаційні відео з використанням різних інструментів та функцій. Анімаційні малюнки можна створювати з рухомими об'єктами та змінними ефектами. Animated Drawings є потужним інструментом для школярів та студентів, які хочуть створити власні анімаційні відео з використанням своїх творчих здібностей. Програма може бути використана як для створення коротких анімаційних фільмів, так і для виконання завдань з різних предметів, таких як: мистецтво, англійська мова, наука та технології. Наприклад.

- *Створення малюнка, який розповідає історію.*

Учні створюють малюнок, який розповідає історію про те, що сталося із головним героєм. Вони можуть використовувати фігури, малюнки, текст та інші інструменти для створення зображень та додавати анімаційні ефекти, щоб додати йому рух у програмі animated drawings.

- *Створення анімаційного рекламного ролика.*

Учні створюють анімаційний рекламний ролик для продукту або послуги, використовуючи інструмент *Animated Drawings*.

ClipDrop Cleanup (<https://clipdrop.co/cleanup>) – це програма для обробки фотографій і видалення непотрібних елементів із зображенням. Ця програма використовує штучний інтелект та комп'ютерне бачення, щоб допомогти користувачам швидко та ефективно видаляти непотрібні елементи з фотографій.

За допомогою кліпборда або камери користувачі вашого смартфона можуть зробити фото будь-якого об'єкта, а потім використовувати програму для видалення фону та інших непотрібних елементів. *ClipDrop Cleanup* також може бути корисним для вчителів, які можуть використовувати її для створення красивих та професійних матеріалів для своїх уроків.

Pictory.ai Textinput (<https://app.pictory.ai/textinput>) – це програма для генерації зображень на основі текстових описів, яка використовує нейромережі та генеративні алгоритми, щоб створити візуальне відображення текстового вводу. *Pictory.ai Textinput* може бути корисною для школярів, при виконанні проектів та завдань, пов'язаних зі створенням візуальних матеріалів, таких як презентації, плакати, відеоролики тощо. Прикладом такого завдання може бути створення зображення, що описується в літературному творі.

Woхо.tech/idea-to-video (<https://app.pictory.ai/textinput>) – це програма для створення відеороликів з загальною тематикою, включаючи маркетинг, освіту, рекламу та бізнес. Ця програма пропонує широкий вибір шаблонів відео, які можна використовувати як основу для створення відеоролика. *Woхо.tech/idea-to-video* може бути корисною для школярів, які вивчають медіатехнології та відеопродукцію. Вона може допомогти учням створити відеоролики для проектів та завдань, пов'язаних з медіакомунікаціями та рекламою.

<https://app.rytr.me/create/file/64294f86253a38a9684ebe79> – це програма з генерації тексту за допомогою штучного інтелекту. Програма використовує різноманітні технології, такі як глибинне навчання та природні мовні

алгоритми. Ця програма може бути корисною для школярів, які мають завдання на написання різних видів текстів, наприклад, наукових статей, доповідей, есе та інших робіт. Вона може допомогти учням з ефективнішим написанням та організацією своїх думок та ідей у зрозумілий та логічний спосіб.

<https://makemytale.com/> – це програма для створення історій та книжок для дітей, яка дозволяє користувачам створювати персоналізовані книжки з індивідуальними іменами, фотографіями та іншими особистими даними. Крім того, програма має інтерактивний інтерфейс, який дозволяє користувачам створювати свої історії та додавати до них різноманітні графічні ефекти, звуки та анімацію. Ця програма може бути корисною для дітей та батьків, які хочуть створити персоналізовану книжку для дітей. Вона може допомогти дітям покращити свої навички читання та розвивати фантазію та креативність, а також стимулювати інтерес до книг та читання взагалі.

ChatGPT – це велика мовна платформа, розроблена компанією OpenAI на базі архітектури GPT (Generative Pre-trained Transformer), яка призначена для взаємодії з людьми в режимі чату. ChatGPT може бути корисним для різних застосувань, включаючи розваги, навчання та допомогу в різних сферах життя, таких як медицина, фінанси та інші. Він може допомогти відповісти на запитання користувачів, розв'язати проблеми та навіть створити глибокі дискусії на різноманітні теми. Для ефективної роботи платформи слід навчитись грамотно формулювати запити, щоб одержувати максимально влучний результат. З прикладом таких запитів можна ознайомитись за покликанням. [2] Дана платформа може створювати рандомізовані варіанти завдань з диференціацією складності. Учні також можуть працювати з чатом, коли хочуть поспілкуватись з видатною особистістю з теперішнього чи минулого. Для цього потрібно спочатку попросити чат відписувати вам від імені цієї персони. Так учні зможуть у цікавішому форматі ознайомитись з біографією та життєвими поглядами відомої персони.

Переваги III: допомагає вчителям оцінювати роботи учнів або вести облік прогресу навчання (це економить час), удосконалює навчальні програми

та матеріали, створює індивідуальні навчальні програми, які враховують потреби та здібності кожного учня, забезпечує доступ до навчання для людей з особливими освітніми потребами чи вимушено переселених внаслідок війни учнів, забезпечує учням доступ до більш різноманітних та актуальних джерел інформації, забезпечує навчання у форматі гри.

Потенційні негативні наслідки використання ШІ: втрата робочих місць, несамотійність виконання робіт учнями, зниження рівня соціальної взаємодії, порушення приватності, виникнення залежності від технологій і втрати навичок, які можуть бути корисними в реальному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pierce D., Hathaway A. The Promise (and Pitfalls) of AI for Education / The Journal. 2018. URL: <https://thejournal.com/articles/2018/08/29/the-promise-of-ai-for-education.aspx>
2. Електронний ресурс: <https://nus.org.ua/articles/dobirka-zapytiv-u-chat-gpt-yaki-tochno-polegshat-robotu-vchytelyam/?fbclid=IwAR2K1vqGjGTf--FfWgEB6HysyFD0Slu0u9x2ztmPtjXUkpNvax0EXiLcyGQ>

Ракута Валерій,

*старший викладач кафедри природничо-математичних дисциплін та інформаційно-комунікаційних технологій в освіті
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського*

КУРС «РУТНОН У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІНФОРМАТИКИ ОСНОВИ ПРОГРАМУВАННЯ» ЯК ЗАСІБ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Вступ. У сучасному цифровому світі конкурентоздатність громадян, бізнесу та й самої держави загалом залежить від рівня ІТ-освіти в країні і, зокрема, її середньої ланки. Саме у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) закладаються основи компетентностей, від яких залежить майбутній прогрес розвитку сучасної людини у напрямку ефективного використання сучасних цифрових технологій в своїй професійній діяльності та повсякденному житті. Головним чином це відбувається у процесі вивчення шкільного курсу

інформатики. Одним із розділів цього курсу є «Алгоритми та програми». Його актуальність обумовлена багатьма факторами. Наведемо найбільш значущі:

- підготовка до майбутньої професійної діяльності (ІТ-розробка – це одна з найпопулярніших професій у наші дні, з іншого боку – вивчення програмування може допомогти дитині зрозуміти, чи хоче вона працювати у цій сфері в майбутньому та розвиватися у ній);
- розвиток логічного мислення (програмування допомагає розвивати здатність учнів до аналізу, вирішення проблем та прийняття рішень);
- програмування сприяє розвитку творчих здібностей та стимулює дитину до усвідомлення, що вона здатна створювати щось унікальне та цікаве;
- в програмуванні важливо розуміти та використовувати правильну термінологію та спілкуватися з іншими, що може допомогти учням розвивати комунікативні навички та вміння співпрацювати в команді.

У зв'язку з цим важливу роль грає рівень кваліфікації вчителів інформатики у галузі алгоритмізації та програмування.

Відповідно до чинної програми з інформатики учителі закладів загальної середньої освіти мають право обирати технічні засоби для викладання цього предмету («не обмежується використання вчителем різних видів апаратного та програмного забезпечення за умови відповідності його вимогам даної Програми» [1]). Автори підручників також користуються цим правом, зокрема і при виборі мови програмування для вивчення відповідного розділу шкільного курсу інформатики – «Алгоритми та програми». За своїми функціональними можливостями (які ми детально розглянули у нашій публікації [7]) мова програмування Python найкраще задовольняє вимогам та змісту чинної програми. Наведемо тут головні властивості мови Python, завдяки яким вона є найкращим вибором для вивчення програмування у ЗЗСО:

- легкість вивчення (Python має простий та лаконічний синтаксис, що робить його простим для вивчення початківцями, а також він має велику кількість ресурсів для навчання та підтримки);

- Python є однією з найпопулярніших мов програмування у світі, це означає, що учні, які вивчають Python, отримують корисні навички, що можуть допомогти їм у подальшій кар'єрі;
- багатоплатформність (Python є кросплатформеною мовою програмування, це означає, що програми, написані на Python, можуть працювати на комп'ютерах, які працюють під управлінням різних операційних систем, таких як Windows, MacOS, Linux тощо);
- значна кількість бібліотек (Python має велику кількість стандартних бібліотек, які дозволяють працювати з файлами, мережами, базами даних тощо. Крім того, у Python є багато зовнішніх бібліотек, що дозволяють використовувати штучний інтелект, обробляти зображення та багато іншого.);
- наявність потужної системи підтримки та докладної документації (Python має велику спільноту розробників та користувачів, що допомагає отримувати допомогу та знаходити відповіді на запитання, які виникають у процесі використання цієї мови програмування. Окрім того, Python має велику кількість документації та онлайн-ресурсів, що дозволяє швидко знайти необхідну інформацію).

З огляду на це природно, що автори багатьох сучасних шкільних підручників з інформатики, наприклад [3; 4; 5; 6], та, зокрема, тих, що знаходяться у процесі розробки та затвердження, у якості мови програмування також обирають саме Python.

Перехід на Python у шкільних підручниках почався нещодавно (буквально останні 3-4 роки), але цю мову більшість вчителів інформатики у педагогічних ВНЗ не вивчали і зараз, відповідно, нею не володіють. У зв'язку з цим постало питання їх підготовки у системі підвищення кваліфікації. Для його вирішення на кафедрі природничо-математичних дисциплін та інформаційно-комунікаційних технологій Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського було розроблено курс «Python у шкільному курсі інформатики. Основи програмування». У процесі його

створення, зокрема, використовувався теоретичний матеріал та розробки практичних робіт з посібника «Python у шкільному курсі інформатики. Основи програмування» [2].

Метою вивчення курсу є формування професійної компетентності учителів та викладачів інформатики у галузі програмування та алгоритмізації, засвоєння методики викладання мови програмування Python та розвиток творчого потенціалу педагогів.

Основними завданнями курсу можна виділити наступні:

- розвиток інформатичних компетентностей, необхідних для кваліфікованого та ефективного використання сучасних цифрових технологій у навчально-пізнавальній діяльності;
- оволодіння синтаксисом мови Python та основами програмування;
- засвоєння методики викладання Python у процесі вивчення шкільного курсу інформатики;
- формування навичок розв’язування задач (у тому рахунку нестандартних та олімпіадних) з використанням базових структур мови програмування Python;
- оволодіння методикою використання ресурсу Eolymp (<https://www.eolymp.com>) у навчальному процесі;
- розвиток навичок самостійної роботи з опанування навчального матеріалу, пошуку й систематизації необхідних даних.

Програмою курсу передбачено розгляд таких тем (модулів):

- Python – сучасна мова програмування високого рівня. Інтегроване середовище IDLE.
- Модуль turtle (Черепашка).
- Змінні. Типи даних. Введення даних та виведення результатів.
- Числа у мові Python.
- Умовні оператори.
- Цикли.
- Функції користувача у мові Python.

- Списки та кортежі.
- Робота з рядками.
- Робота з файлами.

Скориставшись посиланням [8], ви можете більше дізнатися про курс та переглянути відгуки його слухачів. Враховуючи досвід проходження курсу вчителями інформатики та наш досвід викладання, ми постійно працюємо у напрямку вдосконалення його змісту та методики викладання, саме тому було значно збільшено кількість навчальних відео.

Висновки. На нашу думку, використання курсу «Python у шкільному курсі інформатики. Основи програмування» у системі розвитку професійної компетентності вчителів інформатики значною мірою сприятиме вирішенню проблем, пов'язаних з впровадженням мови програмування Python у процес вивчення цього предмету у ЗЗСО.

У зв'язку із швидкими темпами розвитку інтернет-технологій, веб-застосунків, хмарних сервісів все більш актуальними стають професії, пов'язані з їх створенням, розвитком та підтримкою. Тому на часі є підготовка вчителів у галузі веб-розробки, а отже актуальними будуть курси, присвячені відповідним сучасним інструментам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформатика, 5–9 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / М. І. Жалдак та інші. 2017.
2. Python у шкільному курсі інформатики. Основи програмування: навчальний посібник / В. М. Ракута. Чернігів: ЧОІППО імені К. Д. Ушинського, 2020. 160 с.
3. Інформатика: підруч. для 5 кл. закл. загал. серед. освіти / [О. О. Бондаренко, В. В. Ластовецький, О. П. Пилипчук, Є. А. Шестопапов]. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 160 с.
4. Інформатика: підруч. для 6 кл. закл. загал. серед. освіти / [О. О. Бондаренко, В. В. Ластовецький, О. П. Пилипчук, Є. А. Шестопапов]. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 160 с.
5. Морзе Н. В. Інформатика. Підручник для 7 кл. закладів загальної середньої освіти / Н. В. Морзе, О. В. Барна. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 176 с.
6. Інформатика: підруч. для 7 кл. закл. загал. серед. освіти / [О. О. Бондаренко, В. В. Ластовецький, О. П. Пилипчук, Є. А. Шестопапов]. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 160 с.
7. Ракута В. М. Використання мови програмування Python у процесі вивчення шкільного курсу інформатики / Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції «Інформаційні технології в освітньому процесі 2020» / упорядники Д. А. Покришень, М. В. Матюшкін, Є. С. Закревська – Чернігів: ЧОІППО імені К. Д. Ушинського, 2020.
8. Курс «Python у шкільному курсі інформатики. Основи програмування»: блог «Інформатика та інформаційні технології в школі». URL: <http://iktvshkoli.blogspot.com/p/python.html>

*Сліпенко Анна,
методист відділу освіти Жашиківської міської ради,
учитель історії Жашиківського ліцею №5
Жашиківської міської ради Черкаської області*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ: СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

«Гра – вища форма дослідження»

В. Скарф

Вступ. Дослідження теми гейміфікації у навчанні висвітлено у статті Смелікової Д., Данілової К. «Гейміфікація в навчанні: грати не можна вчитися?» [2], також Смагіна О.О. ґрунтовно висвітлює впровадження ігрових елементів у процес навчання [4].

Одним з актуальних напрямів розвитку освітніх технологій є гейміфікація. Впровадження ігрових елементів в процес навчання сприяє підвищенню пізнавальної активності учнів, формуванню інтересу до знань, розвитку навчальної мотивації та ініціативи. Термін «гейміфікація» вперше з'явився в 2008 році, починаючи з індустрії цифрових медіа і не отримав широкого визнання приблизно до 2010 року [4]. Незважаючи на те, що цей термін є відносно новим, в літературі є безліч його визначень. Гейміфікація була визначена як «процес використання ігрового мислення та механіки для залучення аудиторій та вирішення проблем».

Гра так чи інакше завжди була присутня в навчанні. Але, в останні роки зростаючий інтерес до комп'ютерних ігор змусив говорити про гейміфікацію як про один з ключових трендів освіти.

Плюси гейміфікація в освітньому процесі – непідробна зацікавленість учня, його залученість у процес навчання. У грі активізуються психічні процеси учасників: увага, розуміння, інтерес, сприйняття, критичне мислення, а також, що важливо, сприйняття та аналіз історичних подій, досягнень та внесків у розбудову держави, рідного краю громадських, політичних, військових діячів, історичних персоналій.

Для прикладу, можна проаналізувати кілька настільних ігор, які можна використовувати в роботі вчителям історії, бібліотекарям закладів освіти.

Український інститут національної пам'яті у 2017 році створив настільну гру «Українська революція 1917–1921».

Педагогам та бібліотекарям, які візьмуться розповідати учням про бурхливі події Української революції 1917–1921 років, корисною буде дана гра.

За основу дизайну взято Оглядову карту українських земель Степана Рудницького, яка включає до етнічної України, зокрема, Крим та Кубань.

У наборі є спеціальний посібник, розроблений співробітниками Інституту. Після його прочитання грати в настільну гру стає значно легше.

Гра побудована за типовою схемою - ігрове поле і 88 клітинок-ходів, по яких рухаються гравці і вирішують завдання. Ігровий комплект складається з 12 пазлів, які утворюють ігрове поле. Умовно поле поділене на 6 регіонів:

I – Київщина-Лівобережжя,

II – Волинь,

III – Галичина,

IV – Поділля,

V – Південь,

VI – Схід.

Такий поділ, також зосереджує увагу учнів та історії рідного краю в революційний період. Відкриває імена патріотів, які боронили батьківщину та будували державу.

У січні 2019 року Український інститут національної пам'яті презентував гру для мобільних пристроїв «Сто років боротьби. Українська революція», яка створена на основі настільної гри «Українська революція 1917–1921 років» [5]. Детальніше можна знайти інформацію в застосунку Google Play.

<https://play.google.com/store/apps/details?id=ur.ua.com.hitmax>

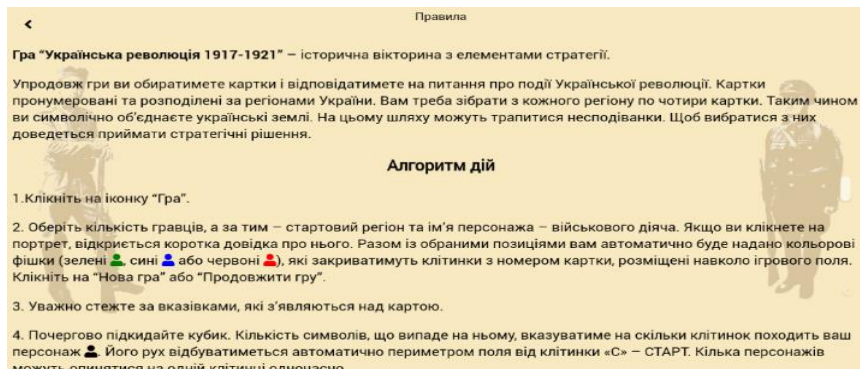

Рис. 1. Правила гри

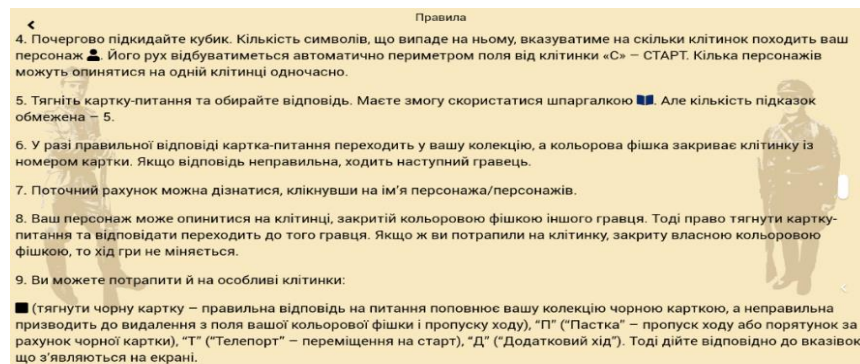

Рис.2. Правила гри

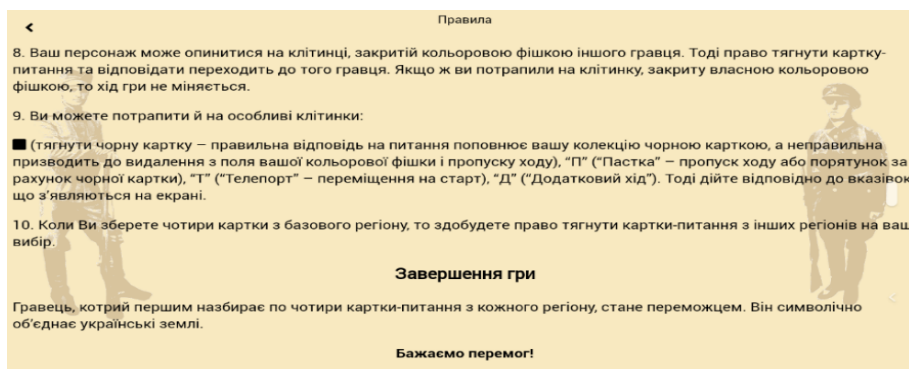

Рис. 3. Правила гри

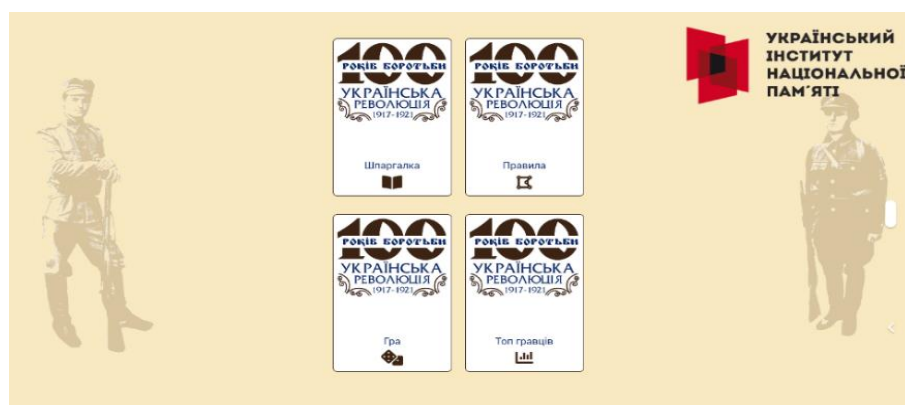

Рис. 4. Меню гри

Рис. 5. Вибір гравців, регіону та історичного діяча

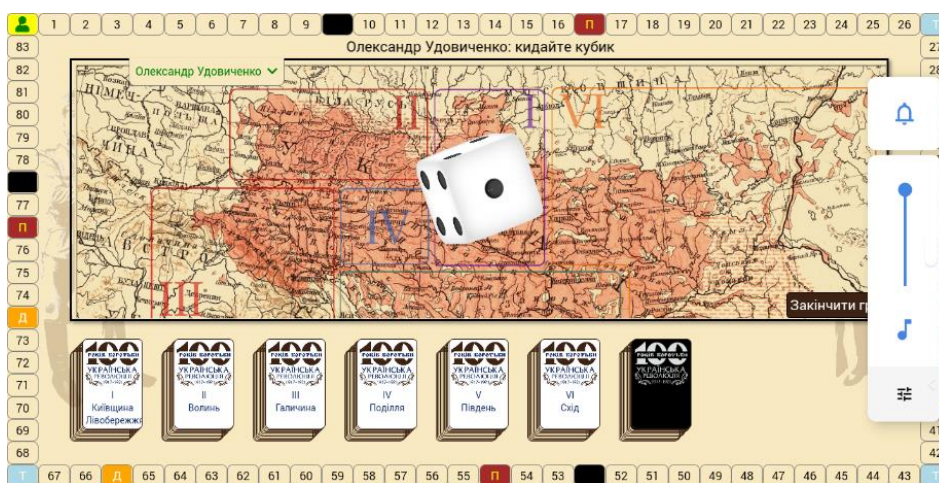

Рис.6. Ігрове поле

Рис. 7. Одне із запитань гри

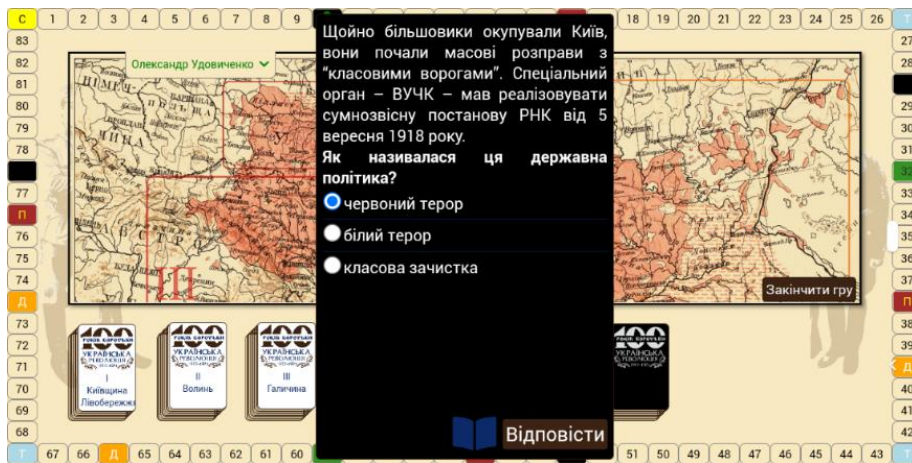

Рис. 8. Одне із запитань гри

Наступною настільною грою, що розповідає про боротьбу українців за побудову власної держави стала «УПА – відповідь нескореного народу». яку у 2018 році розробив Український інститут національної пам'яті.

Рис.9. Настільна гра «УПА – відповідь нескореного народу»

До комплекту гри входять: ігрове поле у вигляді військової карти, набір карток «Вороги» - «совєти» і «нацисти», бофони, відзнаки, книга посібник до гри з запитаннями, брошура «правила гри» з відповідями на питання, ігрові соти для поля бою, картки («вороги», «штабні картки», «підпілля УПА», «зрадник»), картки відділів УПА, кутові поля гравців за кольором, фішки загонів за кольором кутових полів, фішки, кубики [1].

Рис. 10. Ігрові картки

Така розробка буде цікавою, пізнавальною учням, педагогам, батькам, усім, хто має бажання більше дізнатися про історію України 1940-1950 років.

Отримана інформація дозволяє розвіяти міфи, які десятиліттями радянська пропаганда намагалася очорнити Українську Повстанську Армію (УПА). Опрацьовуючи матеріали, учасники гри роблять власні висновки про місце УПА в історії України.

Завантажити матеріали для гри можна за покликанням:

<https://old.uinp.gov.ua/ebook/nastilna-gra-upa-vidpovid-neskorenogo-narodu>

Висновки. Отже, застосування в роботі педагогів ігрових методів мотивують та активізують пізнавальну діяльність та формують критичне мислення учнів, розвивають їхню зацікавленість історією рідного краю, країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В'ятрович В. Настільна гра про УПА від УІНП викликала в російських ЗМІ резонанс <https://www.istpravda.com.ua/short/2018/09/20/152967/>
2. Данилович К., Смелікова Д. Гейміфікація в навчанні: грати не можна вчитися? <http://blog.ed-era.com/gamification-in-education/>
3. Гра «100 років революції» <https://patriotua.org/hra-100-rokiv-borotby-ukrainska-revol/>
4. Смагіна О. О. Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної історії. <file:///C:/Users/Admin/Downloads/230%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1167-1-10-20190919.pdf>
5. Український інститут національної пам'яті: <https://old.uinp.gov.ua/ebook/nastilna-gra-upa-vidpovid-neskorenogo-narodu>

Столяр Вікторія,

*учитель біології, екології, природознавства
Уманського ліцею №3 Уманської міської ради*

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ TELEGRAM В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ

XXI століття ставить перед Україною нові виклики: 2020 рік – COVID-пандемія, 2022 – жахлива війна. Реалії життя вимагають критичного мислення, навичок виживання, можливостей швидкого обміну інформацією. Для забезпечення рівного доступу до освіти навчальний процес перейшов з очного формату до змішаного або дистанційного, що змусило вчителів та учнів

опанувати різні цифрові інструменти. За умов переходу на формат онлайн-навчання виникла потреба використання засобів з функціями групових чатів, дзвінків та відеоконференцій. Існує безліч можливостей для здійснення різних освітніх процедур дистанційно. Головне, щоб усі учасники освітнього процесу прийняли спільні правила для ефективної взаємодії:

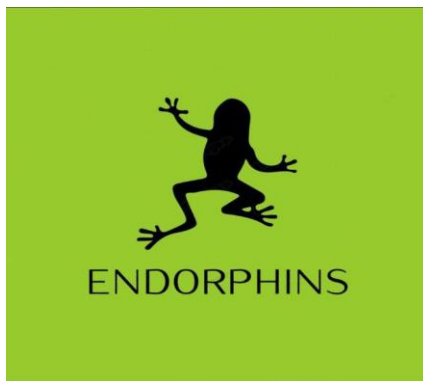
- загальний доступ до основних платформ для онлайн навчання;
- налагоджене живе спілкування між вчителями і учнями;
- зворотній зв'язок в трикутнику вчитель-дитина-батьки.

Як основні засоби комунікації, колектив ліцею використовує інструменти Google classroom, «Нові знання», Всеукраїнська школа онлайн, додаткові – залежать від предмету та вибору учителя, як то: LearningApps, відео із Youtube, Kahoot, Classtime, Padlet тощо [1]. Засади педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками – ось головні орієнтири педагогічних працівників закладу. Всі учасники, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Одним із інструментів, найбільш пристосованих для навчання та зручний у використанні, є сервіс Telegram. Це багатоплатформовий месенджер для смартфонів, планшетів та ПК, який дозволяє обмінюватися текстовими, голосовими та відео повідомленнями, фотографіями та файлами. Також має функції відео- й аудіодзвінків, організації відеоконференцій у групах і каналах.

Як вчитель предметів природничого циклу: природознавства, біології та екології, я одночасно працюю з дітьми середньої (5-9 класи) та старшої школи (10–11 класи). На своїх уроках максимально використовую активні методи STEM-навчання через виконання біологічних проєктів, досліджень, експериментів та моделювання. Переконана, що метод: «Навчаючи - вчуся» доцільно використовувати як самому вчителю, так і пропонувати спробувати дітям себе в ролі вчителя. Адже наступність і особистий приклад – запорука успіху під час вивчення предмета.

Свій природничий Telegram-канал «ENdorphinS» [2] я створила в січні 2021 року з метою підтримки дітей та мотивації до вивчення біології методами STEAM. В період карантину COVID- пандемії та в період російської військової агресії, «ENdorphinS» став засобом активної комунікації між дітьми, батьками, випускниками. Платформою для обміну думками, порадами, ідеями. Зрештою, меншим завжди цікаво, чим там займаються старші, а випускники із задоволенням повчають малюків та й самі повторюють вивчене.

Назву «ENdorphinS» спільнота обрала першим голосуванням, з твердим переконанням, що найбільшим щастям для нас є справжнє живе спілкування. Між учасниками встановились тісні взаємозв'язки, які часто переростають у тісну шкільну дружбу, не зважаючи на вік. У каналі публікуються:

- ✓ найкращі учнівські роботи: проекти, відео, дослідження, моделі ;
- ✓ фото- та відео уроків біології, екології, природознавства
- ✓ актуальні новини в галузі біологічних наук;
- ✓ проводяться конкурси, змагання, квести, онлайн кінотеатри на біологічну тематику;
- ✓ опитування (щоб дізнатись думку або з'ясувати зацікавлену у проведенні активності аудиторію);
- ✓ вікторини, запитання з біології, екології та природознавства від мене та від дітей;
- ✓ розглядаються питання ЗНО та здійснюється підготовкам випускників;
- ✓ коментарі і обговорення в ENdorphinS Chat в онлайн режимі.

Активність учасників групи та правильні пояснення біологічних явищ відзначаються спеціальними бонусами у вигляді емоджі чи картинок з

«тотемною твариною каналу» – 😊. Зароблені 😊 можна обміняти на відповідну кількість балів та додавати свої 😊 до оцінки, заробленої під час уроку. За відсутності можливості додатково зібратись та розглянути тему глибше в школі, канал дозволяє працювати кожному в зручний час і в комфортній психологічній обстановці.

Для спрощення пошуку теми відзначаються тегами, наприклад:

#10В – для зв'язку з учнями дійсних класів;

#батьки – для реакції, коментарів та участі батьківської спільноти в біологічній освіті дітей;

#біоолімп – для моніторингу результатів участі окремих учнів та цілих класів в олімпіадах, конкурсах, МАН з біології та екології різного рівня;

#ЗНО – для ознайомлення з питаннями та інтенсивами для випускників, які складають ЗНО з біології;

#випускники – для публікацій про вступ до вищих навчальних закладів і досягнення випускників ліцею;

#здорово – інформація, що сприяє формуванню навичок збереження здоров'я;

#екологія, #ботаніка, #зоологія, #анатомія, #загальнабіологія, #природознавство – для новин, цікавинок, завдань підвищеної складності за темами, які вивчаються в курсі основної шкільної програми біології.

Зауважимо, що активність дітей під час канікул підвищується в кілька разів. Найбільш захопливі марафони («Тиждень опалого листя»), диспути в ENdorphinS Chat, зйомки та перегляд власних фільмів на біологічну тематику (жахастик «Паразит»), ігри онлайн, голосування і визначення найкращих та багато-багато інших заходів, що потребують багато часу, відбуваються саме під час канікул. Окремо хочу відзначити навчальні Telegram-канали з достовірною інформацією та українським контентом, на які я часто посилаюсь в роботі: ЕкоРубрика [3], EdEra [4], Мала академія наук України [5], Екодія [6], Освіта.ua [7].

Telegram надзвичайно простий у використанні й увесь час обновлює свій функціонал. А це неабияка перевага для вчителя, якому потрібно встигнути все

та навіть більше! У дітей теж не виникне жодних проблем: усі спільноти тут винесені в загальний список чатів, тож учням не доводиться шукати мій блог, гортаючи нескінченну стрічку новин. Школярі отримують сповіщення про кожну нову публікацію, а також можуть за потреби коментувати пости в окремому чаті для обговорень, а можуть бути вашими співадміністраторами та здійснювати цілодобовий моніторинг життя спільноти.

Telegram-канал в освітній діяльності – це:

- ✓ захищений канал зв'язку з колегами та учнями,
- ✓ систематизація матеріалів та можливість завжди тримати весь необхідний контент під рукою,
- ✓ зручний інструмент для дистанційного навчання,
- ✓ можливість створення опитувань, вікторин, голосових чатів,
- ✓ інструмент для організації інклюзивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platformi-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-j-perevirenoyi-informaciyi>
2. https://t.me/ENdor_phinS
3. <https://t.me/ecorubic>
4. <https://t.me/ederaua>
5. https://t.me/jas_ukraine
6. https://t.me/ecodiya_channel
<https://t.me/osvitatopnews>

РОЗДІЛ III

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

*Бугайчук Наталія,
методист з виховної роботи
КНЗ «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»*

РОЛЬ БАТЬКІВСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Один із принципів Нової української школи – партнерство, зокрема – між школою та батьками. Адже тільки так можливо врешті зробити українську школу відкритою, цікавою та сучасною. Участь батьків в освіті дитини, відповідальність за її навчальний прогрес і добробут є не тільки їх правом, а й обов'язком. Батьки мають розділяти зі школою відповідальність за якість освіти. Відповідно, вони мають право голосу при прийнятті школою рішень, які стосуються навчання і виховання дитини. Нарешті, батьки мають право на доступ до інформації про діяльність закладу загальної середньої освіти та про той рівень якості освіти, який він забезпечує.

Потрібно зауважити, що в Україні накопичено значний досвід у питанні співпраці школи з батьками та родиною учнів. Проте найбільш поширені форми взаємодії потребують оновлення, особливо з огляду на необхідність залучення батьків до процесів трансформації школи та реалізації освітніх реформ. Не можливо запропонувати всім школам без винятку єдину модель такої співпраці. Розмаїття цілей, які ставлять перед собою учасники освітнього процесу та зацікавлені особи, а також форм реалізації є ознакою сьогодення.

З огляду на мету взаємодії можна виділити наступні напрямки:

- 1) участь батьківської спільноти в управлінні школою;
- 2) залучення батьків до питань активізації навчального прогресу;
- 3) інформування батьків щодо цілей та умов навчання їх дітей.

Окремо можна розглянути питання навчання батьків, яке не є безпосереднім обов'язком закладів загальної середньої освіти, але значною мірою покращує партнерську взаємодію школи з родинами учнів.

Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття “педагогіка партнерства” зі світоглядних обширів у нормативну площину. В урядових документах вказано, що нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Основні принципи цього підходу:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Ключова особливість організації ефективної співпраці шкіл з батьками полягає у використанні адміністрацією та вчителями різноманітних методів моніторингу та діагностики проблем на ранній стадії їх виникнення. Для більш ясного їх розуміння педагоги закладів загальної середньої освіти враховують думки і оцінки батьків, що забезпечує індивідуалізацію проблеми для кожного класу, кожного вчителя, кожної родини, а найголовніше – для кожного учня.

Без сумніву, школа може успішно виконувати свої функції щодо виховання підростаючого покоління тільки у тісному взаємозв'язку із сім'єю і громадою. Родина тисячами ниток зв'язана зі школою, бо і родина, і школа, забезпечує духовний розвиток особистості дітей, формує світогляд і характер.

У сучасних умовах суттєвих змін зазнає і набуває виховна функція сім'ї. Характерна для кінця минулого століття чітка визначеність суспільних пріоритетів, громадські ідеали та життєві перспективи створювали вагомий підґрунтя, відповідно до якого вибудовувалося людське життя загалом та виховання дітей зокрема. Засоби масової інформації, культура і мистецтво мали єдину ідеологічну і світоглядну спрямованість, що підсилювало вплив визначених державою моральних ідеалів на індивідуальну свідомість. Сім'ї залишалися тільки засвоїти і відтворити те, що вимагалось державою. У більшості людей така ситуація породжувала відчуття захищеності й стабільності. Сьогодні такої стабільності немає. Конфлікти, політичні дебати відбуваються навіть в середині сім'ї.

Сім'я не завжди повною мірою виконує виховну функцію у зв'язку з відсутністю цілеспрямованої, поетапної, організованої системи підготовки майбутніх батьків до виконання соціальних ролей чоловіка і дружини, батька і матері; відсутністю умов для підвищення свого загальнокультурного і педагогічного рівня.

Недосвідченість батьків, їхнє намагання опиратися виключно на власний досвід, брак певних педагогічних знань і навичок призводить до серйозних помилок. Ось чому однією з важливих передумов виховання в сім'ї є підвищення педагогічної культури батьків, насамперед, систематичною просвітою, яка передбачає комплексне висвітлення відповідних питань.

Перед кожним учасником освітнього процесу зараз одне і теж завдання: взяти на себе відповідальність за свою сферу, працювати на максимальний результат, залишаючись відкритим до зворотного зв'язку, експериментів та співпраці. Учасником тут є і вчитель, і директор, і громадські організації і, звичайно ж, батьки.

Багато батьків оберігають своїх дітей від труднощів. Не довіряють їхньому вибору, відчуттям. Будь-що намагаються влаштувати в елітні школи. У таких дітей зникає мотивація вчитися, вони не знають реального життя. Батьки неготові до більшості нововведень переважно через стереотипи «нас так вчили,

так і має залишатися», «радянська система освіти – найкраща в світі», «візьмемо систему освіти успішної країни за зразок і немає проблеми». І не хочуть, частина батьків, і задумуватися, що сьогодні інші вимоги. Система освіти, що відзначалася своєю орієнтованістю на глибокі й всебічні знання не актуальна. Настав час оцінювати шкільну освіту за тим, які вміння вона формує для досягнення життєвих успіхів, тому компетентнісний підхід розглядається як давно назріла альтернатива традиційній знаннєвій парадигмі.

Дитина, вчитель і батьки. Трикутник не менш класичний, ніж любовний, і не менш загадковий, ніж бермудський. Хто з ким повинен бути заодно? Або хто проти кого? Саме так часто і розглядають свої відносини з педагогом батьки, забуваючи, що вчитель і батьки повинні бути, як мінімум, союзниками (а краще, партнерами), і мета у них спільна: навчити і виховати дитину. І якщо трикутник – рівносторонній, де дитина займає його вершину, а батьки і вчителі – місця у його основі, то буде він максимально міцним і стійким. Правильно вибудовані відносини педагогів з батьками – це якщо і не половина успіху, то дуже серйозний внесок в процес освіти дитини.

Наявна практика залучення батьків до активної участі в навчанні і вихованні дітей не вирішує багатьох задач, які стоять перед закладом освіти, і в цьому часто, винна сама школа. Одна з головних бід в тому, що школа не занурює батьків в зміст того, що вона робить для (заради) їхніх дітей. А, як нам давно відомо, будь-який зміст можна зрозуміти не через лекції та бесіди, а тільки через спільну працю, яка дає досвід вибудовування позитивних і конструктивних відносин батьків з дитиною і школою. Крім того школа не вчить батьків бути батьками, не дає професійні знання, уміння, не збагачує їх професійний репертуар ефективними засобами навчання і виховання дитини.

Але школа здатна змінити систему освітньої взаємодії з родиною, залучаючи батьків до виконання освітньої програми розвитку школярів. Наприклад, при плануванні роботи школи по формуванню здорового способу життя, освітній заклад відмежовує сферу свого впливу заходами, які їй під силу, не враховуючи можливості сім'ї, яка також турбується про здоров'я і добробут

дитини. Ефективність форм і методів роботи, які використовує навчальний заклад в цьому напрямку – падає в рази. Чому б не стимулювати участь родини в такій важливій сфері як пропагування здорового способу життя або профілактика респіраторних захворювань тощо. Практично в кожній школі формують в учнів свідоме ставлення до власного здоров'я та навичок здорового способу життя; виховують поведінку, спрямовану на здоровий спосіб життя; залучають фахівців з питань здоров'я і здорового способу життя і лише іноді запрошують батьків на спортивне свято «Тато, мама, я – спортивна сім'я».

Скоординувати зусилля школи і сім'ї означає усунути суперечності і створити однорідне виховне і розвиваюче середовище. Без співпраці з сім'єю та громадськими організаціями неможливе повноцінне виховання підростаючого покоління. На сучасному етапі необхідно об'єднувати зусилля всіх небайдужих людей щодо виховання молоді.

Для сучасного освітнього процесу характерним є пошук нових, інноваційних педагогічних технологій, педагогічних можливостей. У всіх сферах діяльності інновації спершу сприймаються як незвичний почин, а з часом викликають захоплення, здобувають прихильників і послідовників. У педагогічній справі їх вирізняє ставлення до дитини як до вершинної мети, на основі якого ставали реальністю на перший погляд недосяжні результати навчальних і виховних старань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугайчук Н. В. Форми і методи роботи класного керівника з батьками учнів. Черкаси : Видавництво КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2017. 57 с.
2. Бугайчук Н. В. Взаємодія сім'ї, навчальних закладів та громадських організацій у вихованні та соціалізації дітей та молоді URL: http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/6891/461245/sitepage_18/files/stattya_na_s_eminar.doc (дата звернення: 10.04. 2023).
3. Класний керівник сучасної НУШ: методичний посібник / [Н. В.Бугайчук, С. В.Гловацький, С. Ю.Кондратюк, В. С. Кудін, Н. А. Лемешева]. Черкаси : КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2020. 88 с.
4. Закон про освіту № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 30.03. 2023).
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Міністерство освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 10.04. 2023).

6. Сайт Громадського об'єднання "БАТЬКИ SOS" URL: <https://www.facebook.com/groups/1447547535497898> (дата звернення: 30.03. 2023).
7. Сайт Міністерства освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 30.03. 2023).
8. Традиційні батьківські збори це не модно. URL: <https://bit.ly/2yEcIzW> (дата звернення: 30.03. 2023).

Велика Зоя,

*учитель початкових класів Тишківського ліцею
Новомиргородської міської ради
Кіровоградської області*

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ В МАЙБУТНІЙ ІНФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Одним із завдань сучасної школи визначено формування особистості, здатної до саморозвитку й самоосвіти впродовж життя. З урахуванням актуального рівня розвитку суспільства особистість вибудовує індивідуальну освітню траєкторію оволодіння новими компетентностями. Реалізація освітньої траєкторії передбачає опрацювання різноманітних джерел інформації, практичне використання набутих знань, умінь і навичок та переосмислення власного досвіду. Основу цього динамічного процесу складає читацький інтерес, який:

- розглядаються як форму вияву пізнавальної потреби, що спонукає особистість до свідомої читацької діяльності (хочу читати, щоб знати);
- є першоосновою становлення самостійної читацької діяльності;
- визначає подальші читацькі можливості особистості.

Важливу роль у формуванні читацьких інтересів та в підготовці учнів до самостійної читацької діяльності відведено періоду навчання учнів у початковій школі. Використання різноманітних видів завдань під час проведення уроків «літературного читання», «природознавства», «Я і Україна» сприяє виникненню в учнів потреби самостійно й осмислено обирати й читати інформацію в різних джерелах.

Відповідно до чинної програми початкової школи власну професійну діяльність я спрямовувала на розвиток технічного напрямку читання та пропонувала учням завдання, виконанню яких передувало формулювання коротких відповідей на такі запитання:

- Про що шукати інформацію? (Визначення ключових слів пошуку необхідної інформації).

- Де можна прочитати цю інформацію? (З'ясування джерела (джерел) знаходження потрібної інформації).

- Як користуватися апаратом орієнтування в книзі? (Орієнтування в структурі книги).

- Як працювати з текстом? (Обрання способу читання. Це може бути поглиблене, панорамне, швидке, вибіркове, читання-перегляд, попереднє або виразне читання. Під час обрання поглибленого читання увагу звертаються на деталі в тексті, здійснюються їх аналіз та оцінку. Панорамне швидке читання передбачає збільшення оперативного поля зору з метою швидкого пошуку потрібної інформації. Вибіркове читання спрямовують на опрацювання окремих частин тексту чи речень. Читання-перегляд є доцільним у випадку, коли необхідно швидко відтворити в пам'яті зміст раніше прочитаного тексту. Аналітичне читання спрямовують на критичне вивчення змісту тексту з метою його глибокого осмислення, що супроводжують нотуванням фактів, цитат, складанням плану, тез. Попереднє читання здійснюють з метою фіксації учнями незрозумілих їм слів, наукових термінів та з'ясування їхнього значення під час словникової роботи. Виразне читання організовують на основі добору відповідного темпу, здійснюють з дотриманням пауз, логічних наголосів, інтонацій (зокрема інтонацій питання, ствердження й заперечення) та з наданням голосу потрібного емоційного забарвлення).

- Як працювати з позатекстовими компонентами? (Визначення способу опрацювання ілюстрації, таблиць, схем, інструкцій, пам'яток. У разі їх наявності в тексті).

Для результативної роботи молодших школярів з книгою я формую три групи вмінь [1; 2]. По-перше, це вміння працювати з текстом (виділяти головну думку, складати план, ставити запитання до тексту, переказувати його зміст). По-друге, це вміння працювати з позатекстовими компонентами навчальної книги (працювати з ілюстративним матеріалом, таблицею, схемою, алгоритмом). По-третє, це уміння використовувати апарат орієнтування (орієнтуватися в структурі книги, її будові (корінець, обкладинка, сторінка, назва (заголовок) твору, прізвище автора), компонентах (вступ або передмова, розділ, параграф, тема, зміст, словник), відомостях про автора чи авторів книги, сигналах-символах, шрифтових та кольорових акцентах).

Серед видів робіт з текстом надаю перевагу таким:

- обговорення назви (заголовка) твору (обмірковування відповіді на запитання, чому автор дав тексту (твору) саме таку назву, добір і обґрунтування варіативних заголовків);

- формулювання вчителем (учнями) запитань за змістом прочитаного;

- залучення учнів до різних видів читання (вибіркового, аналітичного, коментованого тощо);

- складання до тексту різних видів плану (називного (пункти плану сформульовані називними реченнями), питального (пункти плану оформлені у вигляді питальних речень), цитатного (назви пунктів плану є цитатами з тексту));

- логічний аналіз тексту та відмежування головної інформації тексту від другорядної на основі виявлення тих елементів змісту, які можна опустити без порушення його змістової цілісності;

- пояснення значення слів, складних для розуміння учнями;

- переказ прочитаного (стислий (передбачає цілісне відтворення тексту, без подробиць і деталей, але зі збереженням найголовнішого), вибірковий (відтворення тієї частини тексту, яка відповідає конкретному запитанню, певній мікропроблемі), творчий (відтворення тексту з унесенням певних змін чи доповнень (це може бути перестановка частин тексту, зміна особи оповідача,

часових форм дієслів, введення описів природи (предметів побуту, дійових осіб), оцінки їхніх вчинків, складання власних варіантів зачину або кінцівки).

Значну увагу приділяю роботі з ілюстративним матеріалом книги. Власну професійну діяльність організую на основі доцільного обрання одного з трьох способів руху міркувань учня. Першим способом передбачено рух міркувань від сприймання й розуміння зображеного на ілюстрації до сприймання й розуміння змісту тексту. Пропоную дітям до читання тексту поміркувати про його зміст, уважно розглянувши малюнок. Другий спосіб полягає у вибудовуванні руху міркувань від сприймання, розуміння й виокремлення в змісті тексту певних його частин до сприймання ілюстрації й розуміння зображеного на ній. Відповідно до цього способу пропоную учням визначити, яку частину тексту ілюструє малюнок, про яку додаткову інформацію можна дізнатися, уважно розглядаючи зображення. Третій спосіб стосується руху міркувань від сприймання серії ілюстрацій до порівняння їхнього змісту з метою встановлення спільного, відмінного, логіки розгортання подій тощо.

Оскільки автори книги для позначення структурних елементів видань використовують різні сигнали-символи, то під час формування читацьких інтересів значну увагу приділяю опрацюванню спеціальних зображень і знаків, які використовують в книгах. Акцентую увагу учнів на тому, що роль умовних позначень можуть виконувати: колір, шрифт, геометричні фігури (прямокутник, коло, квадрат тощо); римські та арабські цифри, великі й малі літери; розділові знаки (знак оклику, знак питання); арифметичні дії; рисунки (предметні, символічні).

Для процесу організації самостійної читацької діяльності молодших школярів значущим є їх залучення до: 1) передбачення за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; розуміння фактичного змісту прочитаного; 2) пов'язування інформації з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізнення головного й другорядного в тексті; визначення теми художнього твору, а також простого медіатексту;

3) складання короткого повідомлення про власні почуття та емоції від прочитаного тексту; 4) висловлення власних вподобань щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів; пояснення, що подобається, а що ні; висловлення думки щодо простих медіатекстів; 5) обирання книжки для читання; пояснення власного вибору; 6) малювання / добору ілюстрації до тексту, фіксування інформації графічно; 7) експериментування з текстом (зміна кінцівки, місця подій, імпровізація з репліками під час інсценізації тощо).

Цілеспрямована організація самостійної читацької діяльності допоможе моїм учням активно й ефективно організовувати інформальну освіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодлюк Я. Технологія аналізу підручника для початкової школи. *Початкова школа*. 2015. № 2. С. 8–10.
2. Янченко О. Формування в молодших школярів уміння працювати з позатекстовими компонентами підручника. *Початкова школа*. 2017. № 7. С. 10–14.

Жоголева Вікторія,

заступник директора з виховної роботи,

учитель української мови та літератури

Смілянська загальноосвітня школа I-III ступенів №10

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА – ОДНА ІЗ УМОВ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ НУШ

Головною метою реформи Міністерства освіти і науки було створити школу, в якій приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. Так народилася НУШ, школа, до якої приємно ходити учням, де прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Для батьків – це місце, де панують співпраця та взаєморозуміння. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Партнерство у школі – це вже педагогічна традиція. За системою Василя Сухомлинського, виховання особистості має здійснюватися через тріаду «школа – сім'я – громадськість». У своїх працях «Людина неповторна», «Серце віддаю дітям» ще в 1960-х роках класик педагогічної думки писав, що дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям. Отже, до неї варто ставитися доброзичливо і з розумінням.

Однією з перших теоретичні і прагматичні аспекти співпраці батьків і школи зв'язала професорка соціології університету Джона Хопкінса Джой Епштейн. Ще 1982 року вона ініціювала низку досліджень, які засвідчили залежність якості освіти від ефективності співпраці батьків, вчителів і адміністрації школи.

Як педагогіка партнерства працює в різних країнах

Дослідники Національної агенції вдосконалення шкіл (Agency for School Improvement) узагальнили досвід шведських шкіл і запропонували систему координат, в якій розкривають різні аспекти партнерства в навчанні. Її утворено осями «індивідуальне – колективне» та «формальні і неформальні (методики та інструменти)».

В арсеналі формальних практик – індивідуальний план для кожного учня і бесіди, спрямовані на розвиток, зустрічі з батьками, їхню участь у наглядових радах та інформування за допомогою різноманітних цифрових інструментів. Неформальні підходи передбачають діалог, «клімат, що запрошує», довірливі стосунки (на індивідуальному рівні) та навчальні цикли з батьками, виконання батьками ролі партнера в навчанні і навіть батьківські вечірки та зустрічі у кав'ярні.

В Австралії Департамент освіти, працевлаштування і трудових відносин розробив **Family-School Partnerships Framework**. Цей документ – своєрідний путівник для учасників освітнього процесу: сімейно-шкільні ініціативні групи для планування, організації, впровадження та оцінки партнерства; шкільні політики та процедури, що дають змогу чітко визначати та застосовувати

принципи та практики ефективного партнерства; мережі підтримки шкільних спільнот, на основі яких відбувається обмін ідеями та найкращими практиками; періодичне звітування школи перед громадою.

В Іспанії тема партнерства у школі – частина державних політик з початку 1990-х. Особливу увагу тут приділяють навчальним програмам, спрямованим на підготовку до продуктивної взаємодії усіх сторін партнерства.

Оглядаючи досвід педагогіки партнерства у своїй країні, Ракель-Амая Мартінес Гонсалес зауважує, що багато батьків не виявляють зацікавленості в ухваленні рішень щодо шкільних політик, але вони дійсно зацікавлені навчитися ефективніше спілкуватися зі своїми дітьми та сприяти їхньому розвитку. Відповідно, програми адаптують для батьків із врахуванням їхніх предметних потреб і запитів після проведення опитування.

Українська модель, закладена у НУШ, у цьому контексті структурно близька до шведської, проте вона більше сконцентрована на особистості дитини і в цьому контексті має шанси стати унікальною. Однак для того, щоб це відбулося, варто краще зрозуміти, що і як її підживлює, та те, що протистоїть.

Педагогіка партнерства – це напрямок гуманного і творчого підходу до кожного учасника освітнього процесу. Це не можна замінити жодними технологіями чи освітніми трендами. Новий зміст освіти щодо співпраці педагогів орієнтує вчителів, батьків на особистісний розвиток учнів, на гідне ставлення до дітей. Саме школа має ініціювати новий зміст та форми використання педагогіки партнерства, глибше залучати родини до побудови освітньої траєкторії дитини.

Педагогіка партнерства – це простір дитинства, який будується на засадах рівності, діалогу та співпраці і є складовою концепції Нової української школи, спрямованої на те, щоб побудувати довіру між школою, дітьми, батьками та суспільством. Така педагогіка орієнтує школу на розвиток цілісної особистості. Завдання учителя розбудити, включити до дії внутрішні сили та можливості дитини для досягнення її максимального й повного розвитку. Головним завданням педагогіки партнерства є розвиток

індивідуальних пізнавальних здібностей дитини, максимальний їх вияв, ініціювання, використання індивідуального досвіду кожної дитини; допомога батьків у самовизначенні та самореалізації. Базовими принципами партнерства «вчитель-учень», «вчитель-батьки», «учень-учень», «учень-батьки» є усвідомлення єдності цінностей для учнів, батьків та вчителів, а саме: визнання гідності та прав дитини, повага до особистості, доброзичливість, рівність сторін, взаємна підтримка, довіра у відносинах та стосунках, толерантність, позитивне ставлення, діалог-взаємодія, взаємоповага, право вибору та відповідальність; принципи соціального партнерства, які означають рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей. Але така школа стане можливою лише за умови відкритого діалогу всіх учасників освітнього процесу.

Психологічну основу педагогіки співробітництва становлять суб'єкт-суб'єктні стосунки, партнерське спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, учнем і батьками, які об'єднані спільною метою та прагненнями, є добровільними й зацікавленими рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновленні професійного мислення й відповідних цілеспрямованих дій. Змінюються і вимоги до вчителя: він сьогодні не ретранслятор, а вчитель – коуч, тренер, фасилітатор. Завдання учителя НУШ допомогти учням сформулювати власні питання, правильно їх ставити й шукати на них відповіді. Вчитель робить виклики учням, мотивує їх досягати більшого, надихає творити, тобто виконує роль тьютора.

Отже, в основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учасники освітнього процесу, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими союзниками, рівноправними учасниками освітнього процесу і відповідають за результат. Модель взаємодії: партнерство, повага, довіра, рівність, відповідальність, добровільність, діалог. Концепція Нової української школи сприяє розкриттю та розвитку здібностей і можливостей дитини на

основі педагогіки, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. Адже саме педагогіка партнерства допомагає нам успішно побудувати стосунки з оточуючими, оскільки без взаємодії з іншими людьми, без розуміння своїх та їхніх почуттів неможливо досягти спільних цілей. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками допоможе викоринити односторонню авторитарну комунікацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
3. Савченко С.В. Педагогіка партнерства у проєкті Концепції «Нової української школи». Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-67119769>
4. <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>

Кірішко Людмила,
*методист ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти
КЗ «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Дитина з особливими потребами, перш за все, дитина, а
потім вже особлива.

Л. Виготський

Для педагогіки партнерства гуманне ставлення до дитини лежить в основі діяльності педагога, оскільки це не можна замінити жодними технологіями чи освітніми трендами. Це те, що має бути в центрі спілкування не лише між вчителем та учнями, а й у стосунках із батьками, колегами. Освітнє середовище

– це та модель, яка формує у дитини певну поведінку. Якщо педагогічний колектив працює на засадах гуманної педагогіки, в таких школах не має проблем з поведінкою дітей, агресією. Партнерська педагогіка орієнтує школу на розвиток цілісної особистості – розбудити, включити до дії внутрішні сили та можливості дитини для досягнення її максимального й повного розвитку [5].

Зазначена тема є актуальною, тому що педагогіка партнерства саме й виражає ефективну взаємодію всіх без винятку учасників освітнього процесу, у якому учні і їхні батьки беруть участь у визначенні навчальних цілей, а також у прийнятті рішень, які направлені на досягнення успішності.

Партнерська взаємодія у закладах освіти з інклюзивним навчанням сприяє створенню доступного, безпечного інклюзивного освітнього середовища, розроблення єдиної стратегії щодо навчання, виховання, розвитку та супроводу дітей з особливими освітніми потребами відповідно до їх запитів і можливостей.

У закладах загальної середньої освіти із інклюзивним навчанням, які працюють в умовах Нової української школи, педагогіка партнерства активно запроваджується в діяльність команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами як важлива умова досягнення результативності навчання. Партнерська взаємодія в команді психолого-педагогічного супроводу залежить від готовності кожного її учасника допомагати один одному, ділитися досвідом, коригувати заплановане на користь розвитку дитини з особливими освітніми потребами, усвідомлювати власну відповідальність за діяльність. Основними принципами діяльності команди психолого-педагогічного супроводу є:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з особливими освітніми потребами;
- дотримання її інтересів, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;

- активна співпраця з батьками дитини з особливими освітніми потребами, залучення їх до освітнього процесу та розробки індивідуальної програми розвитку;

- конфіденційність та дотримання етичних принципів;

- міжвідомча співпраця [7].

Завданням команди психолого-педагогічного супроводу є створення належних умов для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище, формування дружнього та неупередженого ставлення до цих дітей.

Практичний психолог закладу освіти займається просвітницькою роботою щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі, проводить консультації з батьками дитини з особливими освітніми потребами, надає їм психолого-педагогічну підтримку.

Співпрацюючи з усіма учасниками освітнього процесу, соціальний педагог здійснює соціально-педагогічний патронаж дитини з особливими освітніми потребами та її батьків, захищає права дитини, сприяє соціалізації дитини, адаптації її у новому колективі, за потреби надає педагогам рекомендації щодо створення позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання конфліктів.

Процес інтегрування дітей з особливими освітніми потребами в заклад освіти відбувається за активної участі вчителя, який організовує освітній процес, добирає адекватні специфіці їх розвитку методи навчання і виховання, сприяє налагодженню взаємодії дітей з іншими учнями. Одним із важливих завдань учителя є визначення індивідуальної траєкторії розвитку дитини з особливими освітніми потребами, побудова взаємодії з нею та залучення батьків до психолого-педагогічного супроводу їхньої дитини.

Важлива роль належить асистенту вчителя, який забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для учня з особливими освітніми потребами. Перебуває в партнерстві з усіма педагогічними працівниками та забезпечує єдність вимог до виконання освітньої програми розвитку учня з

особливими освітніми потребами, сприяє соціалізації учнів та включенню їх до учнівського колективу, поліпшенню їхнього психоемоційного стану, стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі в науковій, технічній, художній творчості. Також, постійно спілкується з батьками щодо успіхів учня, виконання індивідуальної програми розвитку. Партнерська співпраця закладу освіти з батьками дитини з особливими освітніми потребами, формування дружніх стосунків між дітьми також відбувається шляхом їх залучення до різних видів спільної діяльності: зборів, тренінгів, майстер-класів, свят, екскурсій тощо.

Участь педагогічних працівників інклюзивно-ресурсного центру в діяльності команди психолого-педагогічного супроводу особи з особливими освітніми потребами є одним із завдань центру. В умовах дії правового режиму воєнного стану фахівці інклюзивно-ресурсного центру також виконують і додаткові завдання, оскільки діти з особливими освітніми потребами є найбільш вразливою категорією серед здобувачів освіти, які потребують особливої підтримки та уваги. Зокрема, проводять комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи та здійснюють системний кваліфікований супровід осіб з особливими освітніми потребами, які були вимушені змінити своє місце проживання та зараховані в інклюзивні класи закладів освіти і не отримують додаткових психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг за місцем навчання; здобувають освіту з використанням технологій дистанційного навчання, але не отримують корекційно-розвиткових або психолого-педагогічних послуг за місцем навчання внаслідок особливостей психофізичного розвитку. У Положенні про інклюзивно-ресурсний центр вказано, що «під час проведення комплексної оцінки фахівці центру повинні створити атмосферу довіри та доброзичливості, враховувати фізичний, психологічний та емоційний стан особи, індивідуальні особливості її розвитку, вік, місце проживання, мову спілкування тощо» [6].

В контексті зазначеного, працівниками ресурсного центру підтримки

інклюзивної освіти КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», з метою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, набуття нових і вдосконалення раніше набутих компетентностей щодо особливостей організації ефективної взаємодії з учнями, батьками і колегами та психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасних викликів розроблені методичні рекомендації (<https://bit.ly/371NNr1>).

У співпраці із науковими працівниками кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського» розроблена програма та проводиться тренінг «Педагогіка партнерства: методичний кейс для роботи вчителя в інклюзивному освітньому середовищі» за очною та онлайн формою навчання (<https://bit.ly/3RIWg3G>). Захід включає практичні завдання вебквесту «Педагогіка партнерства як ключовий компонент Нової української школи» (<https://bit.ly/3SHEwXH>).

Під час тренінгу «Особливості професійної діяльності практичних психологів інклюзивно-ресурсних центрів в умовах реформування освіти» проведено онлайн-баркемп «Нові орієнтири інклюзивної освіти в умовах воєнного стану». На заході були висвітлені питання з досвіду роботи: психологічна самодопомога, особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та поради для педагогів і батьків щодо підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану (<https://bit.ly/3ZJYlk6>).

Також відповідно до запитів педагогічних працівників закладів освіти щодо підготовки їх до партнерської взаємодії як необхідної умови забезпечення гуманістичної спрямованості освітнього процесу в закладах освіти з інклюзивним навчанням у рамках методичного серфінгу проведено онлайн-вебінари з тем «Педагогіка партнерства як основа формування інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти» (<https://bit.ly/410G42L>), «Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану» (<https://bit.ly/43fd2hU>). У роботі педагогічним працівникам закладів освіти допомагають інформаційно-методичні матеріали сайту «Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти» (<https://bit.ly/3o1AIWW>), які

розміщені на сторінках «Психолого-педагогічна підтримка у період воєнного стану» (<https://bit.ly/3ZG4SfG>), «Інклюзивно-ресурсні центри» (<https://bit.ly/3KyTtty>), «Підвищення кваліфікації» (<https://bit.ly/41fovff>), «Методичний серфінг» (<https://bit.ly/3KPsjPi>).

Таким чином, домінантність педагогіки партнерства у параметрах професійної діяльності вчителя Нової української школи як найкраще сприяє встановленню взаємовідносин співпраці, формуванню інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти, допомагає оптимально організувати навчання учнів з особливими освітніми потребами, сприяє їхній соціальній адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3fmTt0j>.
2. Коханова О.П. Партнерство як фактор соціалізації особистості [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3CeHMmw>.
3. Кравчинська Т.С. Реалізація принципів педагогіки партнерства в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3ehCM8D>.
4. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/10258-22 від 06.09.2022 р. «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3ZXtkEw>.
5. Ніколенко Л. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини в контексті Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3GuGqH7>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3O0gKne>.
7. Про затвердження примірного Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 р. № 609 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/2JFtW4f>.
8. Софій Н. З. Особливості викладання в інклюзивному навчальному середовищі: практика спільного викладання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2015 Вип. 10. С. 173-177. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3Er6i6Q>.
9. Як вчителю організувати свою роботу під час війни: рекомендації Державної служби якості освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3RL2jF3>.

*Кравчук Лариса,
старша викладачка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка*

УЧИТЕЛЬ І БАТЬКИ: СЕКРЕТИ ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Для виконання трудових функцій вчитель має володіти низкою загальних і професійних компетентностей. Вони зазначені у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020р.) Серед них знаходимо трудову функцію «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу», однією із складових якої є педагогічне партнерство: спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками [3, с. 7]. Загалом, важко уявити роботу вчителя без партнерства з батьками учнів, оскільки вони також є учасниками освітнього процесу і мають бути повноцінно залученими до нього. Взаєморозуміння, взаємодоповнення, співтворчість – ось що має лежати в основі співпраці вчителя і батьків. А все починається із спілкування, як можливості передавати одне одному інформацію, досягати згоди, знаходити варіанти вирішення того чи іншого питання. У цьому випадку можна говорити про ефективне спілкування, яке дає потрібний результат, найбільший ефект.

Чому вчителю важливо налагоджувати ефективне спілкування з батьками? Так швидше можна залучити батьків до співпраці. Кожний педагог за роки праці проходить навчання через досвід, в результаті знаходить для себе «золоті» правила, які допомагають йому організувати ефективне спілкування з батьками. Ми попросили вчителів назвати правила, які є «золотими» для них, які допомагають у спілкуванні з батьками. Загалом було названо 43 правила. Серед найчастіше названих були: «слухати й чути, розуміти», «говорити простими словами про складні речі», «уважно слухати», «уміти слухати», «бути привітним», «поважати співрозмовника, його думку», «бути відкритим», «дотримуватися культури мовлення», «йти на діалог», «бачити в людині

особистість», «бути толерантним», «встановлювати зоровий контакт». Звичайно, навчання через власний досвід є корисною практикою, але не зайвим буде ознайомитися з психолого-педагогічними дослідженнями, з практичним досвідом інших педагогів. На курсах підвищення кваліфікації ми пропонуємо вчителям пройти навчання за такими модулями: «Учитель і батьки: як зробити спілкування ефективним», «Як зробити батьків партнерами», «Учитель і батьки: спілкування у складних ситуаціях». Ці теми розроблені для тих педагогів, хто хоче вдосконалити свої навички спілкування, зважено підходити до вибору методів спілкування, щоб зробити його ефективним та результативним.

Проаналізувавши відповіді вчителів ми дійшли висновку, що одним із пріоритетних правил ефективного спілкування з батьками для вчителів є вміння слухати і чути свого співрозмовника. «Навчися слухати, і ти зможеш отримати користь навіть з тих, хто говорить погано» (Плутарх). Стівен Р. Кові звертає увагу на те, що «більшість людей слухають не для того, щоб зрозуміти. Вони слухають, щоб відповісти» [2, с. 26]. У процесі ж міжособистісного спілкування важливим є не стільки вміння красиво, а, тим більше, довго говорити, як вміння слухати. Кожен із свого досвіду знає, що це не просто, оскільки потребує часових, емоційних затрат, вольових зусиль, уваги. Окрім того, Стівен Р. Кові зауважує, що вміння слухати неможливе без таких високорозвинених якостей характеру як відкритість, бажання розуміти, терплячість. Набагато простіше лишатися на низькому емоційному рівні й давати поради високого рівня, – зазначає Стівен Р. Кові» [2, с. 26].

Ефективне слухання буває *нерефлексивне* та *рефлексивне*. Вчителю варто розрізняти ці види слухання і застосовувати, відповідно до ситуації. У випадку, якщо співрозмовник перебуває у збудженому стані, «горить нетерпінням» негайно висловити думки, враження, щодо питання, яке хвилює, застосуємо *нерефлексивне слухання* («уважне слухання і мовчання»): не втручаємося у мову співрозмовника, утримуємося від різних висловлювань: не вставляємо свої зауваження, коментарі, оскільки найголовніше у спілкуванні – почути те,

що не було сказане вголос. На цьому наголошує американський економіст Пітер Друкер. Отож, діємо за принципом: хто мовчить – двох навчить. Разом з тим, можемо використовувати невербальні засоби – мімічні реакції, контакт поглядами; мовні прийоми: «так-так», «погоджуюся з Вами», «я розумію», «Ваша правда», кивки головою, як сигнал «так» для співрозмовника, підтвердження згоди з ним. У книзі «Вираження емоцій у людини та тварин» Ч. Дарвіна (1872 р.) знаходимо ранні дослідження й описи кивків: «у тому випадку, коли людина погоджується з пропозицією, вона на знак утвердження киває головою» [4]. Цей знак й до сьогодні широко застосовують у різних культурах. Іноді дослідники асоціюють його з формою поклону, що є свідченням готовності прийняти те, що говорить інший. Підсумовуючи сказане, варто пригадати слова Джеймса Борга, дослідника у сфері спілкування: «Перебуваючи у ролі слухача, намагайтеся посміхатися, підтримувати зоровий контакт і нахилитися до співрозмовника; так ви сподобаєтеся йому більше, ніж якщо збережете нейтральну позу» [1].

Рефлексивне слухання спрямоване на з'ясування сенсу повідомлення, шляхом встановлення зворотного зв'язку з мовцем. Дозволяє усунути перешкоди, спотворення в процесі спілкування та допомагає краще зрозуміти, що хотів сказати співрозмовник. Цього можна досягти, застосувавши уточнюючі фрази щодо почутого: «я не зовсім розумію», «хочу уточнити для себе», «чи правильно розумію»; за допомогою перефразування, тобто власного формулювання повідомлення того, хто говорить, з метою перевірки точності розуміння сказаного, для упевненості, що зрозуміли саме те, що мав на увазі співрозмовник, вчасного виправлення непорозуміння: «якщо я Вас правильно зрозумів/зрозуміла ...», «тобто Ви вважаєте...», «на Вашу думку...»; скориставшись резюмуванням (підсумуванням основних думок, ідей, почуттів мовця). Цей прийом застосовуємо на завершальному етапі тривалої розмови, використовуючи фрази: «отож, Ви вважаєте, що...», «якщо підсумувати сказане, то...».

Щоб побудувати міцну основу для ефективного спілкування з батьками учнів учителю стануть у пригоді й інші техніки. Розглянемо деякі з них. Так, у ході розмови корисно звертатися до співрозмовника по імені та по батькові. Таким чином демонструємо свою прихильність, повагу. У людини таке звертання викликає позитивні емоції, нейтралізує або зменшує її опір, налаштовує на доброзичливий лад. Також варто не забувати про «красиві» слова – компліменти. Використовуємо їх стримано, час від часу вставляючи у розмову: *«ви дуже уважні», «приємно, що ви на це звернули увагу», «ви знаєте, дуже мало хто над цим замислюється, але це не про Вас», «я відчуваю, що Ви компетентні у цьому питанні».*

Для налагодження позитивної взаємодії не менш важливо вміти приймати заперечення. Це не про відмову від власної точки зору. Це про демонстрацію розуміння існування різних точок зору на одне питання, прийняття точки зору опонента, відмінної від вашої. Прикладами прийняття можуть бути фрази: *«прекрасно Вас розумію», «Ви праві, так багато хто спочатку думає», «так, я й сам/сама раніше так думав/думала», «Ваша реакція природна», «безумовно, мені зрозуміла ваша позиція».* Пом'якшити удар заперечення допоможе технологія «Пружина». Роль «пружин» у процесі спілкування виконують фрази: *«так, дійсно, така думка існує, і в той же час», «я Вас розумію, і все ж», «у цьому є частка правди, але».* Джеймс Борґ звертає увагу на таке: «слово «але» знецінює все, що було сказано раніше. Воно знищує радість, компліменти та приємні почуття, що виникли від попередніх слів співрозмовника» [1]. Щоб спрацювала «пружина», замість «але» говоримо: *«так, водночас ...; і все ж ...; і водночас...».* Формулюємо думку таким чином, щоб не загубити позитивний елемент.

Підсумовуючи, хочемо ще раз нагадати, що розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини можливо лише за умови партнерської взаємодії між учителем, учнем і батьками, в основі якої лежить ефективне спілкування. Вчителю важливо не тільки знати «секрети» такого спілкування, а й щоденно активно застосовувати їх на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борґ Джеймс. Мистецтво говорити: таємниці ефективного спілкування. Пер. з англ. Н. Лазаревич. Харків: Фабула, 2019. 304 с
2. Кові Стівен Р. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. Потужні інструменти розвитку особистості. 3-є вид. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 382 с.
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 06.04.2023).
4. Darwin, C. R. 1872. The expression of the emotions in man and animals. London: John Murray. 1st edition.

Локоть Юлія,

учитель початкових класів

КЗ «Золотоніська спеціальна школа

Черкаської обласної ради»

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Педагогіка – наука, що вивчає і формує закономірності, форми, методи навчання та виховання. Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що поєднує систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. Педагогіка партнерства є одним із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу, ключовим принципом НУШ, взаємодія на засадах рівності, взаєморозуміння та поваги. Основа вибудована на рівності, діалозі, співпраці та прийнятті між учителями, учнями та батьками. Всі є партнерами, рівноправними учасниками освітнього процесу. Педагогіка партнерства має важливе значення, як творчий підхід до кожного учасника освітнього процесу. Взаємодія і співпраця з батьками та їх дітьми. Освітній процес повинен бути не тільки навчальним, а й спільним до навчання і виховання. Головним завданням педагогіки партнерства є сама дитина, її індивідуальний розвиток, пізнавальні здібності, використання набутого досвіду, а роль батьків – допомагати дитині у самовизначенні та самореалізації, для подальшої адаптації в соціумі.

Принципи партнерства – «вчитель – учень», «вчитель – батьки», «учень – учень», «учень – батьки», це повинно бути співпрацею вчителів і учнів, щоб вчити і виховувати у дітей: доброзичливість, толерантність, повага до

особистості, рівність сторін, право вибору, відповідальність, довіра у відносинах, позитивне ставлення до себе та навколишнього середовища.

Вчитель повинен мати такі якості:

- ✓ глибоке знання матеріалу;
- ✓ уміти систематизувати, інтегрувати, володіти технологією інтеграції змісту навчального матеріалу; ідея полягає в тому, що урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається; реалізується через обізнаність, креативність, відкритість, здатність вирішувати різні творчі завдання, незалежність суджень;
- ✓ спрямування на творчі досягнення, володіння інтерактивними технологіями. Ідею реалізують шляхом розширення знань про педагогічні технології, поглиблення предметних знань, перегляду уроків з використанням інтерактивних технологій, колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня за умови володіння педагогом прийомами рефлексії, емпатії, а також здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання.

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, який повинен любити і поважати дітей, зацікавлений в тому, щоб діти вирости і стали самостійними, впевненими в собі особистостями. Вчитель повинен надихати дитину, допомагати, індивідуально працювати, застосовувати такі методи навчання, які базуються на співпраці. Педагогіка партнерства між учнями та вчителем може реалізуватися у наступних форматах взаємодії:

- інтерактивні формати;
- дослідна робота у групах;
- заохочування в самореалізації в різних сферах діяльності;
- проєктні активності;
- діалогічні формати;
- стимулювання учнів до формування власної думки;
- виховувати індивідуальну і колективну самооцінку.

Роль вчителя оновлює критичне мислення і відповідні цілеспрямовані дії:

учитель – фасилітатор (той, хто підтримує дитину в її навчальній діяльності через педагогічну взаємодію, допомагає, надихає);

учитель – тьютор (той, хто індивідуально працює з інтересом дитини – виявляє освітні запити, проектує освітню діяльність);

оновлений учитель – справедливий учитель, який має найбільшу повагу та довіру серед учнів. Учитель має бути другом і наставником, а родина залучена до побудови освітньої траєкторії дитини (школа-дім-школа). Спільні справи учнів, батьків, вчителів виховують соратника, однодумця.

Головним орієнтиром в організації навчального процесу у рамках педагогіки партнерства є орієнтація на дитину та розкриття її індивідуальних здібностей. Співпраця учителя й учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриттів, створення ситуації успіху – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Треба прагнути, щоб дитина не тільки володіла знаннями шкільних предметів, але й усім досвідом демократичних стосунків у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вміла брати відповідальність за свою діяльність. Для цього її діяльність треба спрямувати на виховання готовності до вирішення власних завдань, визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх вподобань і інтересів. Завдання педагогів полягає у створенні атмосфери турботи і підтримки учнів, яка сприяла б розвитку їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби.

Для того, щоб освітнє середовище сприяло самореалізації кожного школяра, робота повинна бути спрямована на те, щоб кожен учень зміг:

- розвинути здібності критичного мислення й незалежного висловлення;
- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;
- розвивати спроможність приймати самостійні рішення, оволодівати необхідними навичками з основних та другорядних предметів;
- радіти навчанню й поважати школу і колектив;
- вдосконалювати свій емоційний стан;

- отримати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;
- розвинути самосвідомість як самостійної особистості і як члена колективу;
- зберегти й зміцнити моральне, фізичне і психічне здоров'я;
- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників освітнього процесу.

Батьки повинні співпрацювати з учителями для навчання і виховання дитини, адже разом можуть прореагувати на виклики та проблеми, відстежувати зміни в поведінці, краще зрозуміти її вподобання та життєві орієнтири. Тож в школі батьки і вчителі можуть допомагати одне одному краще зрозуміти інтереси, потреби та можливості учнів, це дасть можливість підготувати дітей в майбутньому для самостійного життя. Вчителі стимулюють інтереси дітей і їх освітні можливості, відкривають прояви та зацікавленість до певних уроків, чи уподобання трудових чи фізичних навчань. А батьки допомагають дитині в подальшому розвитку своїх зацікавленостей. Якщо виникає проблема у психологічному напрямку, і тут потрібна співпраця вчителя і батьків. Якщо будуть різні погляди і протиріччя, не буде взаємоповаги між вчителем і батьками, то не буде досягнуто належно-очікуваних результатів у навчанні і вихованні дитини.

Взаємодія між учителем і батьками передбачає:

- комунікацію (соціальні мережі);
- спілкування (навчання, виховання, психологічний стан дитини);
- участь батьків у навчальних та позашкільних заходах;
- довірливі і спільно-зацікавлені відносини між вчителем і батьками.

Педагогіка партнерства – це потреба спільної мети. Дієвими формами партнерських взаємин учителя із батьками є:

навчальний тренінг – постійна взаємодія педагога та батьків у вирішенні нагальних проблем. Тренінги дають знання та формують позитивний досвід у різних ситуаціях, базуються на принципі рівноправності та партнерства, дають можливість краще розвивати педагогічні можливості батьків;

педагогічний практикум – це спосіб розвитку у батьків педагогічного мислення, під час якого можна ознайомитися з проблемами розв’язку навчальної певної ситуації, і кожен учасник має знайти і висловити своє бачення суті проблеми;

круглий стіл – обговорення конкретних проблем, обмін думками. Завдяки таким зустрічам враховують думки, як батьків так і вчителів, а також вирішення проблем відбувається з боку двох сторін;

ділова гра – спільна робота вчителя і батьків у формі гри. Коли учасники виконують певні ролі, спільно знаходять різні варіанти вирішенні проблемної ситуації. Це формує позитивний досвід і вирішення проблем у різних ситуаціях;

дискусія – традиційна, дієва форма взаємодії з батьками, коли всі висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, відстоюють, доводячи свою позицію, при цьому критикують думки колег, а потім спільно знаходять компромісні варіанти рішень;

індивідуальні зустрічі – обговорення різних питань, які стосуються життя і навчання кожної дитини. Рекомендовано для вчителів зробити чати, де буде можливість вивчити успішність дітей, де батьки зможуть це побачити і робити висновки щодо навчання своєї дитини.

Отже, кожна дитина – неповторна, наділена від природи здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти та можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. В основі педагогіки партнерства – спілкування і взаємодія. Учні, батьки та вчителі, об’єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими союзниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред.: Бібік Н.М. 2019.
2. Програма «Нова українська школа»
3. Концепція Нової української школи / МОН 27/10/2016.
4. Словник термінів і понять сучасної освіти 2020.

Валентина Одинець,
*заступник директора з навчально-виховної роботи
Коробівський навчально-виховний комплекс
“ загальноосвітня школа I-III ступенів – заклад дошкільної освіти”
Золотоніської міської ради Черкаської області*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Якщо вчитель став другом дитини,
якщо ця дружба осяяна благородним захопленням,
поривом до чогось світлого, розумного,
у серці дитини ніколи не з'явиться зло.
Василь Сухомлинський

За експертними оцінками в концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року наголошується, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Тому сьогодні в умовах модернізації української освіти одним із напрямків оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин викладача та учня, що відображається в нових підходах до навчання.

Метою нової школи є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [1, с. 14].

Завдання нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [1, с 16].

Педагогіка партнерства – це ключовий компонент формули Нової української школи, це взаємна повага до особистості, це педагогіка з особистісно орієнтованим навчанням, у центрі якого – дитина [2, с.13].

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими та рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а родина залучена до побудови освітньої траєкторії дитини [2, с. 20].

У педагогіці партнерства категорія «співпраця» виступає як педагогічна цінність, що сформована в освітній системі, і водночас є фактором, що об'єднує учасників освітнього процесу і ставить кожного в суб'єктну позицію. Така позиція є орієнтиром щодо формування професійної компетентності, доброзичливих, партнерських міжособистісних стосунків, заснованих на взаєморозумінні, любові, совісті, повазі, турботі та підтримці в різних видах спільної діяльності.

Проблема співпраці сім'ї і школи у вихованні дітей досить складна і багатоаспектна. Насамперед, це стосується структури взаємодії, розподіл обов'язків, ролей, завдань і функцій між усіма учасниками освітнього процесу, вироблення спільних дій.

Педагогіка партнерства активно впроваджується в освітньому процесі нашого навчального закладу, Коробівського навчально-виховного комплексу “загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – заклад дошкільної освіти” та ґрунтується на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості.

Головним завданням є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, оновлення системи взаємостосунків між учнем та вчителем – діалог, взаємодовіра, підтримка, активна співпраця з батьками.

Основні принципи цього підходу:

- повага до особистості;

- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

У своїх працях (зокрема «Людина неповторна», «Серце віддаю дітям») ще в 1960-х роках класик педагогічної думки Василь Сухомлинський писав, що дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям. Отже, до неї слід ставитися доброзичливо і з розумінням.

Для того, щоб компетентнісний підхід, як ядро НУШ, не лише повноцінно впроваджувався, але й відзначався якісною підготовкою дітей до викликів сучасного світу необхідно, щоб дії батьків і вчителів у цьому напрямі були синхронними. Якщо згадати формулу НУШ (Ціннісне виховання. Автономія для шкіл. Трикутник партнерства учень – вчитель – батьки. Дитиноцентризм), то принципи педагогіки партнерства дуже важливі для створення сприятливого середовища для навчання та забезпечення орієнтації на особистість учня.

Кожен учасник освітнього процесу, зокрема учень, наділений невід'ємними правами, кожен є особистістю і заслуговує на повагу гідності. А от можливість ними скористатися залежить від рівня зрілості, знання, навичок, досвіду, рівня мислення.

Педагоги нашого закладу постійно залучають дитину до спільної діяльності, використовуючи найрізноманітніші форми навчання: колективно-групову роботу, колективні творчі справи, роботу в мікрогрупах, в змінних групах, ігрову діяльність. Для створення сприятливого середовища для навчання та забезпечення орієнтації на особистість вчителі використовують різні методики: цікаві й захопливі розповіді, відверту бесіду, справедливу і

незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції тощо.

Партнерство сім'ї і школи передбачає добровільне включення батьків в ту чи ту діяльність, запропоновану педагогами, воно можливе за умови сформованості у батьків та вчителів готовності до взаємодії на рівних, паритетних засадах, з опорою на обов'язковість виконання взятих на себе зобов'язань. Спираючись на власний життєвий і педагогічний досвід, В. Сухомлинський зазначав: «час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, а й сім'я без школи не зможуть справитися з найтоншими, найактуальнішими завданнями становлення людини» [3, с. 83].

Ефективність взаємодії сім'ї і школи, на думку нашого колективу, багато в чому залежить від уміння вчителя працювати з батьками, знаходити з ними спільну мову. Зацікавленість педагога в долі учня, його доброзичливий тон, прагнення побачити в батьках партнерів допомагають знайти з ними спільну мову. Спільна турбота про розвиток, виховання, навчання дитини, її самопочуття, стан душі й тіла – основна умова взаємодії з сім'єю.

На думку Василя Сухомлинського, виховання особистості має здійснюватися через тріаду «школа – сім'я – громадськість».

У Коробівському навчально-виховному комплексі «загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – заклад дошкільної освіти» активно впроваджується соціальне партнерство, яке реалізовано у:

1. Творчій співпраці учнів, батьків та вчителів у загальношкільних святах, різноманітних конкурсах і змаганнях.
2. Учасі у флеш-мобах «Первоцвіти на шкільному подвір'ї» та до Дня Єднання.
3. Створенні фільмів до Дня захисника та захисниць, Свята вчителя, Дня знань.
4. «З турботою про дітей» - зустріч з провідним фахівцем з профорієнтації та письменницею Наталією Бонь.

5. Залученні учнів старших класів до проведення тематичних виховних годин, квестів.
6. Волонтерських зборах для наших захисників.

Педагогіка партнерства – підхід, що спрямований на розвиток максимально продуктивних і здорових відносин у процесі навчання. Для того, щоб освіта і навчання всім приносили задоволення, варто змінити правила гри і прийняти підхід партнерства замість традиційно авторитарного.

Таким чином, співпраця вчителя, батьків та учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Саме педагогіка партнерства та партнерської взаємодії відіграє значну роль у створенні нового освітнього простору, безпечного для всіх категорій учнів, що є надзвичайно важливим та актуальним завданням для нашої держави, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови держави.

Отже, тільки разом ми створимо дійсно Нову українську школу, де дитині буде цікаво, безпечно та комфортно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи.
Режим доступу <http://osvita.ua/school/method/upbring/676>
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Загальна редакція / Грищенко Михайло та ін. Київ, 2018.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. [https://lib.iitta.gov.ua/712150/1/4.3 %D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/712150/1/4.3%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf)
5. <https://genezum.org/library/pedagogika-partnerstva-yak-odyn-iz-faktoriv-efektyvnoi-vzaemodii-uchasnykiv-osvitnogo-procesu>

*Пришлюк Алла,
вчитель початкових класів, «учитель-методист»
Жашківського ліцею №1 Жашківської міської ради*

ОДНА БДЖОЛА МЕДУ НЕ НАНОСИТЬ АБО КРОК ДО РІВНОПРАВНОСТІ У СПІЛКУВАННІ

Сьогодні, українська освіта «переживає» оптимізацію навчально – виховного процесу, виникає потреба у модернізації знань і навичок учителів, у надбанні нами, учителями початкових класів, активних методів навчання, спрямованих на розкриття творчої особистості, розвитку критичного мислення. На мою думку, педагогіка партнерства є фактором ефективної активізації учасників навчально – виховного процесу. «Педагогіка партнерства» - це термін доволі новий в освіті. Виникає запитання: хто з ким будуть партнерами, яку вибрати модель для спілкування, які цілі є оптимальними? [2, с. 94]

Переконана, важко не погодитися з тим, що учителі, учні та батьки є основою педагогіки партнерства. Спілкування та спільні цілі між ними – це стрижень взаємодії, співпраці та рівноправності, спрямований на позитивний результат. Ви запитаете: на яких принципах ґрунтується педагогіка партнерства? Як на мене, то:

- взаємоповага між учасниками;
- взаємодовіра у відносинах;
- взаємодіалог у стосунках;
- проактивність у спілкуванні;
- взаємодомовленість у виконанні обов'язків;
- взаємовідповідальність у прийнятті рішень;
- горизонтальність у розподілі зобов'язань;
- соціальне партнерство «взаємоповага – взаємодія - діалог».

Чи існують шляхи реалізації ідей педагогіки партнерства? На моє переконання, одним із шляхів – це «романтичний». Що я маю на увазі? Це коли вчитель за допомогою безмежної поваги і любові наближається до учнів, «віддавши серце дітям». На думку мені спадають ідеї великого педагога Василя

Олександровича Сухомлинського із книги «Серце віддаю дітям». Без перебільшення, але саме цією книгою я користуюся зараз зі своїми вихованцями.

Ще один із шляхів – це «рівноправність». Реалізують його через ідею рівності. Учасники (вчитель і учень) мають однакові права, достатній запас любові та поваги. Вчитель має вести себе так, щоб учні не відчували «наглядача» над собою [4]. Учні є вільними у спілкуванні, зацікавленими освітнім процесом, об'єднані спільними прагненнями у досягненні мети.

Переконана, важко не погодитися з тим, що педагогіка партнерства полягає у створенні в освітньому середовищі атмосфери турботи, поваги, підтримки. Чому? Щоб учні мали можливість задовольнити свої не тільки емоційні та інтелектуальні, але й соціальні потреби. Освітнє середовище має бути спрямоване на самореалізацію, самовдосконалення кожного учня. Як створити таке середовище? Учитель має спрямувати освітнє середовище на:

- розвиток здібностей критичного мислення, легкого незалежного висловлювання;
- поповнювати знання у горизонті всебічного пізнання та дослідження навколишньої дійсності;
- вчити учнів радіти кожній зустрічі з однокласниками та поважати один одного;
- сприяти розвитку емоційного інтелекту;
- самосвідомість учнів спрямовувати у русло педагогічної підтримки збоку учителя;
- постійно працювати над зміцненням морального, фізичного та психічного здоров'я учнів;
- навчити учнів радіти навчанню і поважати освіту;
- працювати над розвитком спроможності приймати рішення самостійно та зважено;
- взаємоузгодженість потреб як зовнішніх, так і внутрішніх;

- працювати над самосвідомістю кожного учня як самостійного члена класного колективу. [5]

Як на мене, то учитель має базувати та акцентувати свою роботу на пошук та використанні нових підходів, які спрямовані не на накопичення знань, а на розвиток технологій розумової активності учнів.

Яку педагогіку партнерства я впроваджую у навчально – виховний процес. Першочергове завдання для мене – це об'єднати як учнівський, так і батьківський колективи. Хочу поділитися з вами своїми напрацюваннями. На уроці всі ми проводимо руханки, об'єднуємося для роботи у групі. Я до проведення руханок підійшла креативно. Наприклад, проговорюю «Плесніть у долоні ті, у кого в імені є буква «А» або присядьте ті, хто народився восени» і т. д. Для роботи у групі ми також об'єднуємося цікаво: «У першій групі працюватимуть учні, які сьогодні зранку пили чай» тощо. Дітям дуже цікаво. Чому? Бо традиційні руханки відходять у минуле, а під час таких цікавих активностей в учнів розвивається критичне мислення, активізується пізнавальна діяльність, з'являється зацікавленість до навчання. Також об'єднуємося за кольорами, числами, за улюбленими розвагами, мультиками тощо. Під час ранкових зустрічей ми граємо у гру «Театр - форум», де учні діляться цікавими враженнями від почутого, побаченого, прочитаного.

Спілкування між учасниками освітнього процесу відбувається також із використанням сучасних технологій, це месенджер, вайбер-групи, у соціальних мережах тощо. Практика використання форматів електронного спілкування показує як переваги, так і можливі проблеми. На мою думку, до переваг можна зарахувати:

- оперативність;
- широке охоплення цільової аудиторії (група, клас, батьківський колектив);
- можливість передавати фотографії, документи, відео- та аудіозаписи.

Однак не можна не врахувати і проблеми спілкування онлайн. Досить часто переписка у вайбер-групах (що стало практично стандартом для таких

групових обговорень) перетворюється на «війну всіх з усіма»: спілкування відбувається неконструктивно, учасники забувають тему обговорення, припускаються «переходів на особистості», починається сварка та взаємні образи. Причина такого стану речей – недостатній рівень культури спілкування, відсутність навичок ненасильницької і недискримінаційної комунікації.

Я вважаю, що єдиним дієвим способом комунікації між батьками у конструктивному руслі є спільне розроблення, схвалення та загальне прийняття правил групи, з якими погоджуються всі її учасники. Такі правила, звичайно, не є і не можуть бути панацеєю від конфліктного спілкування, але суттєво зменшують такі ризики [1, с. 20].

Потрібно розуміти, що запорукою педагогічного партнерства між школою і батьками є повага, некритичне ставлення і взаємоповага. Оскільки батьки мають безперечний вплив на виховання і є головними «вчителями» своїх дітей. Байдужість хоча б до однієї із сторін негативно позначається на функціонуванні учасників педагогічного трикутника «батьки-дитина-вчителі», гальмує належний розвиток і формування дитячої особистості.

Отже, педагогічне партнерство в сучасній школі є ключовим компонентом концепції «Нова українська школа», успішна реалізація якої відбувається за умов професіоналізму педагогів, виконання прав та обов'язків батьків. Організаційна форма спільної діяльності реалізується через узгодженість, злагодженість, рівноправність та взаєморозуміння.

Народна мудрість гласить: «Одна бджола меду не наносить» і це дійсно так: лише у взаємодії і партнерстві можна отримати великий результат, спрямований на підтримку дитини, і, можливо, найбільш дієвий спосіб підтримати старання дитини в школі – це очікувати від неї успіху і вселяти впевненість, що вона неодмінно досягне мети.

Хочу побажати колегам атмосфери поваги, добровільності, демократичності та автентичності. Нехай у ваших колективах завжди панує сприятливий психологічний клімат, а поряд з вами будуть відкриті, чисті

душею та світлі розумом учасники спільної справи. Пам'ятайте, що в у стосунках має бути взаємна товарицькість, доброзичливість та ввічливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В. Національна ідентичність – невблаганна вимога часу. *Освіта України*. №37, 2006 р.
2. Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць. Київ: 2011
3. Рудакевич О. Національний принцип самоорганізації соціуму. *Нова парадигма*. Вип. 76. 2008.
4. Хобзей П. Довіра до відкритості починається з педагогіки партнерства, відкритості шкіл, поваги до кожної людини. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-12-02-dovira-do-osviti-pochinaetsya-z-pedagogiki-partnerstva-vidkritosti-shkil-povagi-do-kozhnoy>
5. НУШ: Педагогіка партнерства. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=8VWuhwv1B2U&t=10s>

Прядка Ірина,

вчитель початкових класів

СЗЗ «Слов'янська гімназія» міста Києва

ПАРТНЕРСЬКІ ВЗАЄМИНИ МІЖ УЧНЕМ, УЧИТЕЛЕМ ТА БАТЬКАМИ

Одним із важливих шляхів розбудови сучасної освіти, створення умов для всебічного розвитку особистості, реалізації її здібностей, творчого потенціалу є партнерство. Світовий досвід переконує, що досягнути злагоди у суспільстві та підвищити ефективність розвитку будь-якої сфери діяльності можна лише за умов співробітництва всіх секторів суспільства [2].

Формула Нової школи складається з восьми ключових компонентів, одним із яких є педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, вчителем і батьками. В основу педагогіки партнерства покладено спілкування, взаємодію та співпрацю між учителем, учнем і батьками. Вчитель має бути другом, а родина – залученою до побудови освітньої траєкторії дитини. Освітнє середовище – це та модель, яка формує у дитині певну поведінку. Якщо педагогічний колектив працює на засадах гуманної педагогіки, в таких школах немає проблем із поведінкою дітей, агресією. Освітній процес за педагогікою

партнерства не може бути однобоким, тобто лише навчальним, тут має застосуватися комплексний підхід до навчання і виховання [5].

Партнерська взаємодія з дітьми, батьками, іншими педагогами вимагає від учителя здатності розуміти власні емоції, емоції учнів, емоції інших осіб, уміння реагувати і враховувати їх, а також здатність до співпраці на засадах партнерства і командної роботи [4].

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, оновлення його професійного мислення, аналіз власної педагогічної діяльності, орієнтованої на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу. У «Професійному стандарті вчителя» визначено загальні та професійні компетентності педагога, серед яких і компетентність педагогічного партнерства (Професійний стандарт за професіями, 2020). Професійний стандарт вчителя є як механізмом оцінки та самооцінки, так і ідеалом, який має надихати вчителів у процесі їхнього професійного розвитку. Тому готовність учителів початкової школи до партнерської взаємодії з батьками є надзвичайно важливою. Таким чином, професійний стандарт вчителів став поштовхом для створення професійних спільнот – поширеної у світі практики, яка передбачає навчання через спільну роботу в невеликих групах, де педагоги можуть обмінюватися досвідом, своїми проблемами, генерувати ідеї для їх вирішення, втілювати ці ідеї в життя та обговорювати результати [4].

Для мене як вчителя початкових класів, хоча й з досвідом роботи у школі, робота з батьками є найважчою і проблемною, тому що з батьками треба працювати не менше, ніж із дітьми. Дуже важливо наскільки батьки довірятимуть першому вчителю. А тому слід ретельно готуватися до кожної першої зустрічі з батьками майбутніх першокласників. Ми повинні дати батькам відчуття своєї компетентності і зацікавленості в успішному розвитку їхніх дітей та показати, що ми бачимо у них партнерів, однодумців. Для цього готуємо нескладну анкету, щоб зрозуміти які форми співпраці для них будуть ефективні. Дуже важливо започаткувати «Правила спілкування класної

родини». Наразі складні умови воєнного стану та епідеміологічні загрози скеровують нашу співпрацю до онлайн-спілкування у Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp та інших месенджерах. Наступним етапом зустрічі з батьками є спільне обговорення та дискусія щодо актуальних проблем. Батьки самостійно організують екскурсії, майстер-класи, благодійні ярмарки та ін. Взаємодія між учителем та батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи:

- постійну комунікацію, яка дозволяє оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах, проведення відеобесід);
- неформальне спілкування (спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для життя дітей та школи);
- усебічну допомогу й участь батьків у організації та проведенні свят, тематичних та позашкільних заходів.

Участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів та формування освітнього середовища, обмін життєвим та професійним досвідом) [3].

Зрозумілими є побоювання вчителів щодо запровадження нового професійного стандарту. Вони мають гіркий досвід впровадження реформ, коли нагорі думають не стільки про те, щоби дати вчителю можливості для розвитку і змін, скільки про необхідність контролювати його педагогічні досягнення. Коли надто багато очікувань і водночас надто мало інвестицій у вчительську професію [1].

Уміння співпрацювати – одна з важливих навичок XXI століття. Вчитися взаємодіяти та працювати задля спільної мети найкраще в молодшому шкільному віці, коли починають формуватися основні навички. Педагогічне стимулювання розвитку творчих здібностей учнів на практиці відбудеться за умов зміни уявлень про характер стосунків між учителем та учнем, утвердження стилю довіри, співробітництва та співтворчості. Цьому сприяє віра вчителя у творчий потенціал, здібності та можливості учня, урахування

індивідуальних психічних та інтелектуальних особливостей кожного вихованця, опора на прагнення учня самовиразитися і самореалізуватися серед інших особистостей як індивідуальність. У своїй педагогічній практиці найбільш вдало мені вдається використовувати інтерактивні методи навчання. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної взаємодії всіх учнів та вчителя. Це співнавчання, взаємонавчання, де вчитель і учень є рівноправними учасниками освітнього процесу. Вчитель виступає в ролі партнера групи.

Навчання у групі (парі) – система навчання яка ґрунтується на спільній діяльності вчителя та учнів, взаєморозумінні і гуманізмі, єдності інтересів і прагнень всіх учасників освітнього процесу і має за мету особистісний розвиток школярів. Головна мета педагогічного партнерства з учнями:

- повага до особистості дитини; побудова навчання на основі активної діяльності всіх її учасників;
- організації діалогу, де педагог і учні виступають партнерами;
- створення комфортного освітнього середовища.

Групову роботу застосовують на уроках у тих випадках, коли завдання вимагає спільної роботи. Робота у групі корисна для формування навичок дискутувати. Більшості учням легше говорити в невеличкій групі. Цей метод дає можливість одночасно висловитись багатьом дітям і заощадити час. Під час роботи у малих групах мовчазні учні стають активними учасниками навчального процесу, хоча рідко брали участь у праці з цілим класом. Така невелика група перетворюється на малу учнівську спільноту, у якій всі співпрацюють, щоб досягти спільних цілей.

Дуже важливо, щоб учні відчули потребу працювати разом, побачити сенс в об'єднанні зусиль. Наприклад, на уроках математики приходимо до розуміння, що задача не може бути розв'язана індивідуально; спільне обговорення значно прискорює процес пошуку рішення; специфіка завдання така, що потребує розподілу операцій між членами групи, які потрібно виконати для отримання результату. Вміння працювати в групі фактично

передбачає одночасне формування кількох здібностей: здатність до «колективного мислення» для знаходження способу розв'язання певного виду задач; організувати спільну роботу; здатність до рефлексії [6].

Таким чином, групова навчальна діяльність учнів на уроках має значні переваги порівняно з іншими методами, адже вона:

- допомагає створювати на уроці умови для формування позитивної мотивації навчання школярів;
- дає можливість здійснювати диференціацію навчання;
- сприяє виробленню вмінь співпрацювати з іншими учнями;
- забезпечує високу активність усіх учнів;
- реалізує їхнє природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги та співпраці;
- підвищує результативність навчання та розвиток школярів.

Поступово учень починає сприймати клас частиною свого світу, він зацікавлений у підтриманні дружніх стосунків. Ця форма роботи має велике значення для формування самостійності школяра. Працюючи в команді, учень має можливість виявляти ініціативу (вибрати завдання, порадити, як організувати роботу); вчитися планувати свої дії, переконувати, нести відповідальність за себе і команду [6].

Педагогіка партнерства бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника освітнього процесу, турботливого і відповідального за його результати. Саме так зусилля кожного з них будуть спрямовані на досягнення спільної мети. Завданнями педагогічного партнерства є побудова нового формату взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, забезпечення координації дій усіх учасників освітньої комунікації. Актуальність упровадження педагогічного партнерства мотивовано Концепцією Нової української школи, відповідністю сучасній освітній парадигмі та тенденціям розвитку сучасного суспільства, гуманізації і гуманітаризації, орієнтацією на інноваційний тип навчання.

Грунтовного вивчення потребують питання впровадження дієвих форм і методів партнерської взаємодії учителя з учнями та батьками задля ефективного формування однієї з ключових засад якісного реформування української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головіна О. Професійний стандарт вчителя. Лілія Гриневич про його важливість і необхідність. URL: <https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-liliya-grynevych-pro-jogo-vazhlyvist-i-neobhidnist/> (дата звернення 04.04.2023)
2. Калько І. В. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості в контексті Нової Української школи Інноваційна педагогіка. Вип. 21. Т. 1. 2020. С. 33–36.
3. Педагогіка партнерства: як успішно взаємодіяти з батьками. (2019). URL: <https://naurok.com.ua/post/pedagogika-partnerstva-yak-uspishno-vzaemodi-yati-z-batkami> (дата звернення 04.04.2023)
4. Софій Н. Яким має бути ідеальний вчитель? URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/jakim-maje-but-i-dealnij-vchitel.html> (дата звернення 04.04.2023)
5. Якими можуть бути українські вчителі майбутнього: досвід переможців «Global teacher Prize». URL: <http://lviv1256.com/news/yakymy-mozhut-but-y-ukrajinski-vchytel-i-maj-but-noho-dosvid-peremozhtsiv-global-teacher> (дата звернення: 04.04.2023)
6. Ярош Н. Групові методи роботи на уроках у початковій школі URL: <https://ukped.com/plan-konspekti/pochatkova-shkola/7431-hrupovi-metody-roboty-na-urokakh-u-pochatkovii-shkoli.html> (дата звернення: 04.04.2023)

Смілянець Олександра,

*вчитель англійської мови
Жашківського ліцею №2 Жашківської
міської ради Черкаської області*

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ НУШ

Театралізацію можна вважати одним з найдемократичніших видів педагогіки. Водночас вона вирішує низку актуальних питань, пов'язаних з художньою освітою та вихованням, формуванням естетичного смаку, розвитком комунікативних якостей особистості, уяви, ініціативності, фантазії, монологічного та діалогічного мовлення. Численна кількість мовознавців писали про те, що драматизація навчального процесу сприяє осмисленому вивченню матеріалу через надання гравцям змоги самовираження, занурення, співпраці. До прикладу, автори дослідження «Театралізація як педагогічна

технологія навчання іноземним мовам» [1] у ВНЗ стверджували, що театр англійських мініатюр є однією із можливих стратегій подолання комунікативних утруднень при вивченні англійської мови. Ця технологія під час навчання іноземної мови допомагає створити ситуацію спілкування іноземною мовою, яка наближена до реальних життєвих ситуацій та спонукає учнів до розв'язання проблем, що виникають в ході цієї ситуації.

Одним із найважливіших завдань НУШ є формування творчої особистості. Головною метою, як зазначено в Концепції нової української школи, є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу та індивідуальних здібностей особистості, а також проведення активностей, які формують наскрізні вміння: уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми. Концепція НУШ також передбачає впровадження «інтегрованого та проєктного навчання» [2]. Все це сприятиме тому, що школярі отримують цілісне уявлення про світ, адже вивчають явища з точки зору різних наук та вчаться вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін. Саме тому зараз все більше уваги приділяють питанням творчості учнів, де головним завданням виступає розвиток їх творчих здібностей засобами мистецтва, зокрема театального. Під час уроків можна надавати учням можливість імпровізувати в маленьких сценках і виконувати вправи у формі ігор, адже театралізація та загалом гейміфікація навчального процесу розвивають творчу уяву школярів, збагачують їх естетичний досвід, сприяють поглибленню інтересу до предмету, покращують здатність до естетичного сприйняття художнього слова, уміння вслухатися в текст, розрізняти мовні звороти, інтонації, ритми тощо. Виконання певної ролі вимагає у свою чергу також уміння співпереживати своєму герою, розуміти конкретну обстановку, в якій розвиваються події. Під час підготовки учень

оволодіває різноманітними образотворчими засобами, а саме – артикуляцією, мімікою, рухами тіла, жестами.

Застосування цієї педагогічної технології передбачає ґрунтовну підготовку вчителя, його бажання та спроможність здійснення міжпредметних зв'язків на практиці. Перше, перед вчителем та учнями постає завдання обрати оригінальну п'єсу англійською мовою та розіграти її на сцені. Далі розпочинається процес критичного читання – діти сприймають інформацію та аналізують її. Це є дуже важливим етапом у контексті досягнення навчальних цілей. Багато педагогів вважають, що навчати граматиці мови слід через текстовий рівень, що є рівнем вищим за рівень речення, хоча зазвичай прийнято обирати для цієї мети саме речення. Друге, під час перфоменсу учні долають комунікативні утруднення, пов'язані з вивчення англійської мови, адже створюється ситуація спілкування іноземною мовою, яка наближена до реальних життєвих ситуацій та спонукає учнів до розв'язання проблем, що виникають в ході цієї ситуації. Отже на цьому етапі формується ключова компетенція НУШ: спілкування іноземними мовами – «уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів; уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування» [2]. Успіх на цьому етапі означає, що підготовка відбулась на належному рівні і виконані дії стали частиною досвіду учнів, який вони зможуть використовувати надалі. Третє, дійство завершується публікаціями учнівських статей щодо вражень учасників і глядачів у шкільній газеті та на офіційному веб-сайті школи.

Проходження всіх цих етапів учнями сприяє прояву їхньої креативності, появі інноваційних рішень, прискоренню інтелектуального розвитку, змін світоглядних позицій. «Про інтелект ми знаємо три речі. По-перше, він різнобічний. Ми мислимо про світ так само, як і сприймаємо його. Мислимо зоровими образами, звуками, кінестетично. Мислимо абстракціями, рухом. По-

друге, розум динамічний. Якщо подивитися на зв'язки в людському мозку, як ми чули вчора від кількох доповідачів, розум — штука надзвичайно інтерактивна. Мозок не ділиться на відділи. Насправді, креативність — яку я визначаю як процес отримання оригінальних ідей, які мають цінність — частіше за все походить від взаємодії різних способів світосприйняття» [3].

Відомий фахівець в області освіти Кен Робінсон під час чергового TED-виступу висловив думку про те, що «ми повинні відмовитись від того, що є, по суті, індустріальною моделлю освіти, мануфактурою моделлю, яка заснована на лінійності, на комфортності та узагальненні людей. Ми повинні рухатись до моделі, яка заснована більше на принципах сільського господарства. Ми повинні розпізнати, що розцвітання людини не є механічним процесом, це органічний процес. І ви не можете передбачити результат розвитку людини; все що ви можете, як фермер, це створити умови, за яких вони почнуть квітнути» [4]. Однією з таких умов безперечно є створення простору, що уможливить вільне самовираження учнів, сприятиме розкриттю їхнього творчого потенціалу. Таким простором має стати школа. Окрім позитивних наслідків у досягненні навчальної мети, учні відчуватимуть свободу, якщо уроки проходитимуть в театральній манері. Всі стають частиною однієї гри і жоден не має остраху помилитись. Такий підхід до навчання призведе до суттєвих якісних змін. Очевидно, що перетворювати навчання на театральну гру можна не лише на уроках літератури, але під час освоєння іноземних мов.

Таким чином застосування технології театралізації на уроках англійської мови сприяє реалізації багатьох компетенцій, зокрема соціокультурної компетенції, яка визначена як одна з обов'язкових у положенні НУШ. Слід також визнати, що часто причина того, чому так багато учнів ухиляються від залучення в певні урочні активності полягає в тому, що старі освітні підходи не втамовують спрагу їхнього духу, не живлять їхню енергію та пристрасть. Але в короткостроковій перспективі буде створений такий рух в освіті, в якому учні знаходитимуть власні рішення, але з зовнішньою підтримкою, яка ґрунтується на театралізованому навчальному підході.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадан А. А. Театралізація як педагогічна технологія навчання іноземним мовам. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ"*. Сер. : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2019. № 1. С. 78-82.
2. Реформа НУШ. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Sir Ken Robinson. Do schools kill creativity? Режим доступу: https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity/c
4. Sir Ken Robinson. Bring on the learning revolution! Режим доступу: https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_bring_on_the_learning_revolution?language=uk

Студенець Олена,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики
початкової та дошкільної освіти
Хмельницький інститут післядипломної
педагогічної освіти

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини. Принципи педагогіки партнерства націлюють на доброзичливість, повагу, позитивне ставлення, довіру в стосунках, розподіленому лідерстві та принципах соціального партнерства.

Педагогіка партнерства учителів, учнів і батьків є цілями та прагненнями, добровільними та зацікавленими партнерами, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Педагогіка партнерства набуває важливого значення як вектор гуманного і творчого підходу до кожного учасника освітнього процесу.

Усім відомо, що педагогіка партнерства допомагає побудувати освітній простір на засадах рівності, діалогу, співпраці. Учитель має бути другом, а родина — залучена до побудови освітньої траєкторії дитини[3]. Педагогіка партнерства передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Варто зауважити, що вчителю необхідно використовувати в своїй роботі як стандартні методи, так і шукати способи створення умов для постійного залучення дітей до спільної діяльності, співробітництва, взаємодії. Це мають бути не поодинокі заходи, а планомірна, систематична робота[2]. Ефективним інструментом педагогіки партнерства в НУШ, на нашу думку, є проєктне навчання, в ході якого учні набувають не тільки предметних компетентностей, а й ключових, напрацьовують певного досвіду у таких вміннях як повага одне одного, ведення діалогу, конструктивна взаємодія, уміння домовлятися, ухвалювати спільні рішення, розподіляти лідерство, нести відповідальність за отримані результати[1]. Оскільки педагогіка партнерства передбачає взаємодію «школа – учні – батьки», проєктне навчання є хорошим шансом залучення до спільної роботи і родини учнів.

Педагогіка партнерства – це простір дитинства, який будується на засадах рівності, діалогу, співпраці, прийняття. Вона є складовою концепції Нової української школи, спрямованої на те, щоб побудувати довіру між школою, дітьми, батьками та суспільством[9]. Для педагогіки партнерства гуманне ставлення до дитини лежить в основі діяльності педагога, оскільки це не можна замінити жодними технологіями чи освітніми трендами. Це те, що має бути в центрі спілкування не лише між вчителем та учнями, а й у стосунках із батьками, колегами.

Питання педагогіки партнерства не є новим для освіти. Йому присвячені праці прихильників гуманної педагогіки І. Д. Беха, М. П. Гузика, І. А. Зязюна, О. Я. Савченко, В. О. Сухомлинського, Ю. І. Мальованого; як педагогіка співробітництва досліджується Л. В. Гурєвою, Н. А. Козьміною, С. О. Сисоєвою, О. В. Сухомлинською; історичному аспекту розвитку педагогіки партнерства приділена увага у дослідженнях Г. М. Маринченко, Л. В. Ткачук; педагогіку партнерства у системі освіти розглядають О. В. Вознюк, В. А. Ковальчук.

Педагогіка партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними

цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу і відповідають за результат [4]. Модель взаємодії: партнерство, повага, довіра, рівність відповідальність, добровільність, діти, родина, педагоги, діалог.

Слід зазначити, в основі педагогіки партнерства покладаються спілкування та взаємодія, спільна співпраця між педагогами, батьками та дітьми. Усі вони об'єднуються загальними цілями і прагненнями, виступаючи добровільними і зацікавленими особами, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за його результат. Адже тут і довіра, загальні цілі і цінності. А також визнання взаємної відповідальності сторін за результат позитивного розвитку.

Наразі особливо актуальним для педагогіки партнерства є гуманне ставлення педагога до дитини, яке має поєднуватися з повагою до її думок і бажань. Гуманно-особистісний підхід до дитини в умовах педагогіки партнерства – це ключова ланка, комунікативна основа особистісно орієнтованих педагогічних технологій [6]. Він об'єднує такі ідеї як новий погляд на особистість як мету освіти, особистісну спрямованість освітнього процесу; гуманізацію й демократизацію педагогічних відносин; відмову від прямого примусу як методу.

Саме ефективність партнерської взаємодії обумовлюється:

- готовністю усіх сторін до співпраці на засадах партнерства;
- сформованістю знань про сутність та специфіку педагогіки партнерства як технології;
- наявністю умінь застосовувати у практичній діяльності методи та форми організації взаємодії усіх учасників освітнього процесу;
- здатністю до індивідуальної та колективної рефлексії.

На сучасному етапі виховання дітей неможливе без активної залученості батьків, без щирого і відкритого спілкування поколінь, адже без духовного взаємозбагачення страждає в першу чергу сім'я як первинна група суспільства, втрачає школа як освітня інституція, зникає творчий поступ суспільства

загалом [5]. Сухомлинський зазначав: «Педагогіка повинна стати наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків».

Основним методом партнерства є навчальний діалог. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує уміння домовитися, вступити у діалог. Основні принципи: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог — взаємодія — взаємоповага; розподілене лідерство (право вибору та відповідальність за нього,); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [7]. Адже в педагогіці партнерства використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-груповою робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність. Саме тому, упроваджуючи принципи педагогіки партнерства у свою практичну діяльність, педагогу необхідно враховувати, що: шкільне освітнє середовище – це простір дитинства, який будується на засадах рівності і прийняття; переосмислення ролі вчителя вимагає від нього оновлення професійного мислення [8]. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Коли в освітньому закладі створена атмосфера творчої діяльності, яка здатна об'єднати і дітей, і дорослих, саме тоді є можливість відкривати нові шляхи формування особистості через підключення до громадського життя та тісну взаємодію з іншими людьми.

Педагогіка партнерства є ефективним інструментом для досягнення мети – всебічного розвитку дитини «її талантів, здібностей та наскрізних умінь, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [10]. Лише тісна співпраця педагогічного та батьківського колективів сприятимуть формуванню особистісних рис та моральних якостей дитини в умовах оновлення змісту освіти. Тому організація роботи школи на основі принципів

педагогіки партнерства сприяє створенню атмосфери взаєморозуміння та взаємоповаги, дає потужний заряд творчої співпраці усім учасникам освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова В. Історія педагогіки України : Підручник. К. : Либідь, 2006. 424 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] К. : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
4. Гуз А.А. Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї: посібник для педагогів, К. 2007. 87с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
6. Коваленко Є. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія : навч. посіб. К. : ЦНЛ, 2006. 664 с.
7. Коханова О. П. Психологія партнерської взаємодії в освіті : навч.-метод. пос. К. : Вид-во ПП Щербатих О. 2008. 128 с.
8. Козлова С.А., Куликова Т.А. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник, К., 2002.
9. Калуська, «Родинне сонцеколо»,методичний порадник для роботи з батьками, Тернопіль «Мадрівець» 2010. 150с.
10. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Х. : Вид. група «Основа», 2010. 360 с.

Наталія ТАРАПАКА,

кандидат педагогічних наук,

доцент, завідувач кафедри дошкільної та

початкової освіти КЗ «Кіровоградський обласний

інститут післядипломної педагогічної освіти

імені Василя Сухомлинського»

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Стрімко змінюється світ. В освіті відбувається реформування, впроваджуються сучасні інновації, технології. Процеси реформування системи освіти України та впровадження Концепції «Нова українська школа» спрямовує увагу педагогічної громадськості на демократизацію взаємовідносин учителів з

учнями, колегами, батьками. Педагогіка партнерства – ключовий компонент Нової української школи, в основі якої – взаємодія, спілкування та співпраця між учнем, учителем і батьками, об'єднаних спільною метою та прагненнями, які є зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, що усвідомлюють відповідальність за результат взаємодії. Нова українська школа – це не тільки компетентнісний підхід до навчання, це і формування цінностей, на основі яких виробляється ставлення. Ставлення та повага до людей, на базі якої формується довіра. Один із принципів Нової української школи – освітній контент на основі компетентностей. Педагогіка партнерства є однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення. Вчитель Нової школи у своїй діяльності має виконувати принципи свободи творчості та професійного розвитку, а батьки в свою чергу, мають бути вмотивовані на навчання своїх дітей. Без мотивації батьків, цей процес буде гальмуватися.

Сьогодення вимагає стратегії оновлення взаємодії педагогів з батьками, розширення тематики життєво важливих проблем, надання більшої щирості та відвертості зустрічам, бесідам, їхній конструктивності, неформальності.

Принципи партнерства в педагогіці це:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей [5]).

У роботі з батьками вчитель повинен ураховувати сучасні тенденції розвитку стосунків між батьками та дітьми, їхні технології, ціннісні орієнтири, особистісні якості. Це забезпечується шляхом вивчення родинних традицій, залученням до активного соціального життя, спрямованістю на індивідуальні

стосунки в родині, удосконаленням виховної функції сім'ї та функції первинної соціалізації дитини.

Важливими формами роботи вчителів закладу загальної середньої освіти з питань формування партнерської взаємодії з сім'ями є ознайомлення, залучення, навчання, особиста участь батьків у плануванні педагогічного процесу, плануванні життєдіяльності дітей у закладі загальної середньої освіти [1, с. 12]. Педагогіка партнерства допомагає побудувати освітній простір на засадах рівності, діалогу, співпраці. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість. Сутність педагогіки партнерства полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель. Стосунки партнерства складаються там, де діти й дорослі об'єднані спільними поглядами та прагненнями. Педагогіка партнерства передбачає добровільність і зацікавленість, рівноправну участь у педагогічному процесі, відповідальність за його результати [3, с. 14].

Процес налагодження взаємодії з батьками ефективний за умов дотримання педагогом психолого-педагогічних правил та вимог. До них належать: використання заходів, спрямованих на підвищення авторитету батьків. У спілкуванні з батьками слід уникати категоричного тону, який може спровокувати образи, роздратування. Нормою мають стати стосунки, засновані на взаємоповазі. Цінність їх полягає в розвитку почуття власної відповідальності, вимогливості, громадянського обов'язку як учителів, так і батьків; довіра до виховних можливостей батьків, підвищення рівня їх педагогічної культури й активності у вихованні. Психологічно батьки готові підтримати потреби школи. Навіть ті батьки, які не мають педагогічної підготовки й освіти, з розумінням і відповідальністю ставляться до виховання дітей; педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї. Класний керівник – особа офіційна, але за специфікою своєї роботи може

стати свідком стосунків, які приховуються від сторонніх. Якою б не здавалася йому сім'я, учитель повинен бути тактовним, ввічливим, інформацію про сім'ю використовувати лише для допомоги батькам у вихованні дитини; життєстверджуючий, мажорний настрій при вирішенні проблем виховання, опора на позитивні риси дитини, орієнтація на успішний розвиток особистості. Формування особистості дитини передбачає подолання труднощів, протиріч у її житті. Важливо, щоб це сприймалося як вияв закономірностей розвитку (нерівномірність, стрибкоподібний характер, причинно-наслідкова обумовленість, вибіркоче ставлення дитини до виховних впливів), тоді складнощі, протиріччя, несподівані результати не викликать розгубленості у педагога [2, с. 24]. З метою налагодження рівноправних партнерських відносин та взаємодії з сім'єю на засадах відвертості, взаєморозуміння з питань навчання і виховання необхідно дотримуватись принципу партнерства як основи створення партнерських стосунків між педагогами і батьками, що дає змогу забезпечити дієву систему взаємної відповідальності за виховання дітей, збереження їхнього фізичного, психічного, духовного здоров'я, підготовки до успішної реалізації життєвих планів. Саме школа і батьки відповідають за формування двох найважливіших механізмів: саморозвитку (творчої активності дитини) й самозбереження [4].

Не менш важливим у процесі реалізації педагогіки партнерства є врахування її психологічної основи, яку становлять суб'єкт-суб'єктні стосунки – співпраця як мінімум двох суб'єктів (учителі-батьки, учителі-учні, учителі-управлінці, батьки-управлінці, батьки-учні, управлінці-учні). Цей тип взаємин для освітнього процесу є оптимальним, бо дає можливість учневі діяти самостійно, однак інші учасники освітнього процесу діють разом. Тому завдання педагогів, батьків та керівників полягає у створенні атмосфери, яка б сприяла розвитку можливостей учнів, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні та соціальні потреби [6, с. 52]. У педагогіці партнерства категорія «співпраця» виступає як педагогічна цінність, що формується в освітній системі, і водночас є фактором, що об'єднує учасників навчально-виховного

процесу і ставить кожного в суб'єктну позицію. Така позиція є орієнтиром щодо формування професійної компетентності, доброзичливих, партнерських міжособистісних стосунків, заснованих на взаєморозумінні, любові, совісті, повазі, турботі та підтримці в різних видах спільної діяльності [7, с. 276].

Таким чином, співпраця вчителя, батьків та учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Треба прагнути, щоб дитина не тільки володіла сумою знань зі шкільних предметів, але й усім досвідом демократичних відносин у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вмінні брати відповідальність за свою діяльність. Для цього вектор діяльності педагога слід спрямовувати на виховання готовності кожного учня до вирішення задач визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів та інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова В. Історія педагогіки України: підручник. К.: Либідь, 2006. 424 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність. *Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи: Зб. статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції*, 6 квітня 2017 р. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85–88. Режим доступу: http://confhano.at.ua/load/zbirniki/elektronnij_zbirnik_materialiv/4-1-0-680
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag.red. N. M. Bıbık. K: TOB «Vıdavnıchnıj dım» «Pleajdı», 2017. 206 s.
6. Федірчик Т., Дідух В. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах Нової української школи. Гірська школа Українських Карпат. 2019. № 21. С. 50-54.

7. Шевчук Г. Й. Партнерська педагогіка в Україні: становлення та розвиток. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 71: збірник наукових праць. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 306.

Трофайла Наталія,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У Законі України «Про освіту» зазначено, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Однією з умов досягнення високих результатів у сфері реформування освітньої діяльності, є побудова педагогіки партнерства та розвитку ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Педагогіка партнерства — напрям педагогіки, що включає систему методів, прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. Педагогіка партнерства у системі освіти є об'єктом особливої уваги дослідників, зокрема П. Байдаченко, В. Бакірова, І. Гавриленко, Г. Задорожного, О. Іонової, А. Рибіної, В. Жураковського, І. Мачуліної, З. Сазонової, О. Скідіна, Л. Хижняк та інших, які аналізують різні аспекти цього питання.

Основним підґрунтям щодо становлення та розвитку педагогіки партнерства, співпраці та взаємодії соціальних інститутів, а саме школи та сім'ї, є нормативно-правові документи, накази, листи, методичні рекомендації, що регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і

юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти [1].

За педагогікою партнерства дитина – добровільний і зацікавлений соратник, одноступінь, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий і відповідальний за його результати. Педагогіка партнерства передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість [2].

Головним завданням педагогіки партнерства, в центрі якої особистість дитини, її самобутність, самоцінність, є розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей дитини, максимальний їх вияв, ініціювання, використання індивідуального (суб'єктивного) досвіду кожної дитини; допомога батьків у самовизначенні та самореалізації, уникнення формування попередньо заданих якостей, формування в особистості культури життєдіяльності [3].

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких ідеях:

– навчання без примусу (Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, С. Лисенкова, В. Шаталов), що передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів; припускає наявність таких особистісних якостей вчителя, як гуманність, комунікативність, ціннісне ставлення до дитини.

Крім того вчитель повинен володіти знаннями про дитячу психологію, засади гуманної педагогіки, володіти прийомами мотивації, визнавати пріоритетності суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчальному процесі. Цього можна досягти шляхом знайомства з теоретичними засадами гуманної педагогіки, перегляду уроків педагогів-гуманістів, участі у коуч-тренінгах із суб'єкт-суб'єктною взаємодією;

– ідея важкої мети (С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у тому, що перед усіма учнями ставиться складна мета, водночас учитель всіма засобами має налаштувати учнів на її досягнення, вселити в них упевненість у перемозі над труднощами. Передбачає готовність до інноваційної діяльності, що досягається

шляхом залучення вчителя до роботи у творчих групах, розроблення моделі інноваційної діяльності;

– ідея опори (Є. Ільїн, І. Іванов, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні учням опорних знаків (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді, передбачає вміння вчителя з одного боку – систематизувати й перетворювати інформацію належним чином, з іншого – моделювати;

– вільний вибір (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні дитині свободи вибору у процесі навчання, тобто учень може обирати завдання, задачу, тему твору. Професійна діяльність спрямована на демократичність та скерованість вчителя на розвиток дитини, вміння «контактувати» з учнями та є провідною педагогічною умовою ідеї вільного вибору;

– ідея випередження (І. Волков, С. Лисенкова, Б. Нікітін, В. Шаталов) дає можливість включати у програму більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного уроку.

Спирається на такі якості особистості педагога, як прогностичність, стратегічне бачення педагогічної діяльності, відповідальність, які супроводжуються здатністю до стратегічного планування;

– ідея великих блоків (І. Волков, І. Іванов, В. Шаталов, М. Щетинін) ґрунтується на тому, що у великому за обсягом блоці матеріалу (об'єднання 6 – 10 уроків або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, поставити та вирішити проблему.

Спрямована на наявність таких якостей особистості педагога: глибоке знання матеріалу, вміння систематизувати, інтегрувати, а також володіти технологією інтеграції змісту навчального матеріалу;

– ідея відповідної форми (І. Волков, Є. Ільїн, В. Шаталов) полягає в тому, що урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається;

реалізується через обізнаність, креативність, відкритість, здатність результативно вирішувати творчі завдання, незалежність суджень, спрямованість на творчі досягнення, володіння інтерактивними технологіями. Дана ідея реалізується шляхом розширення знань про педагогічні технології, поглиблення предметних знань, перегляду уроків з використанням інтерактивних технологій, аналізу досвіду вчителів;

– інтелектуальне поле класу (І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Щетинін) передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі для розвитку здібностей та нахилів, творчості кожної дитини в діяльності;

– самоаналіз (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, І. Іванов, В. Караківський, В. Шаталов, М. Щетинін) реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня за умови володіння педагогом прийомами рефлексії, емпатії, а також здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання.

У педагогіці партнерства використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність.

Основним методом партнерства є навчальний діалог. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує уміння домовитися, вступити у діалог.

Педагогіка партнерства базується на таких принципах:

- повноважність представників сторін; повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення; взаємна підтримка, довіра у відносинах і стосунках;
- толерантність, рівноправ'я сторін у свободі вибору і обговоренні питань;
- добровільність сторін у прийнятті на себе зобов'язань;
- обов'язковість виконання досягнутих домовленостей;

- систематичність контролю і відповідальність за виконання зобов'язань. Це можливо лише за умови відкритого діалогу всіх учасників освітнього процесу.

Педагогіка партнерства передбачає перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин. Це означає, що дещо змінюється стиль відносин учителя та учнів: не забороняти, а спрямовувати; не управляти, а співкерувати; не примушувати, а переконувати; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору. При наявності таких умов дитина має право на помилку, власну точку зору, вільний вибір, відчуває зацікавленість вчителя у її долі, оптимістично береться за кожну справу.

Отже, педагогіка партнерства дозволяє успішно будувати стосунки з оточуючими, оскільки без взаємодії з іншими людьми, без розуміння своїх і їхніх почуттів не можливо досягти спільних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с
2. Закон України «Про освіту» URL :[https:// osvita.ua/legislation/law/2231/](https://osvita.ua/legislation/law/2231/)
2. Ніколенко Л. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини у контексті Нової української школи. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/710749/1/%D0%9D/> (дата звернення: 10.02.2020).

Шаповал Валентина,
учитель початкових класів
Йосипівського ліцею Новомиргородської
міської ради Кіровоградської області

ПОГЛЯД НА МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ САМОСТІЙНОСТІ, ЗАМКНУТОСТІ ТА САМОСТІЙНОСТІ У МІЖОСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ

Сучасний глобалізаційний світ характеризується швидкою зміною звичних зразків поведінки та усталених способів діяльності. Це потребує від підростаючого покоління самостійності в постійному осучасненні власних

знань і вмінь та в здійсненні самопізнання, самоорганізації, самоствердження й самореалізації під час виконання діяльності та в процесі міжособистісного спілкування. У зв'язку з цим посилюється увага до процесу формування самостійності як здатності особистості активно, вмотивовано і без сторонньої допомоги оволодівати новими знаннями і вміннями, самостійно використовувати їх з метою вирішення навчальних, пізнавальних і життєвих ситуацій.

Самостійність, будучи однією із базових характеристик особистості, цілеспрямовано формується в навчальному процесі початкової школи. Оскільки вияв самостійності супроводжується відповідальним ставленням до діяльності й її результатів та характеризується відсутністю сторонньої допомоги під час виконання дій, спрямованих на досягнення поставленої мети, то сформованість самостійності позитивно впливає на перебіг навчального процесу та на його результативність.

Самостійність формують під впливом природного й соціального середовища й передбачає активність самої дитини. У формуванні самостійності особливе значення має вивчення педагогом спрямованості інтересів учнів, з'ясування їхнього ставлення до праці, до самих себе й інших учасників навчального процесу, вияв бажання без сторонньої допомоги мислити, діяти, орієнтуватися в певній ситуації, ставити мету та розв'язувати її самостійно та в процесі міжособистісного спілкування.

За Г. Костюком «самостійність учня у віднаходженні шляхів вирішення поставленого навчального завдання виявляється не в тому, що він нібито створює, винаходить свої способи мислення, а в тому, що він оволодіває суспільними способами, які задаються в системах понять, що засвоюються. Кожна система понять пов'язана з відповідною системою розумових дій, операцій. У навчанні така система забігає вперед від наявного в учня рівня розвитку мислення. Тим самим створюються внутрішні суперечності між заданим і наявним, що стає рушійною силою розвитку активності, розумової діяльності учня» [1, с. 393].

Т. Мієр аналізує поняття «самостійність» в контексті різних понять, які ієрархічно упорядковує (рис. 1).

Рис. 1. Ієрархічне упорядкування понять, які утворено з використанням поняття «самостійність» (за Т. Мієр) [2, с. 226]

Стати самостійним – це об’єктивна необхідність і природна потреба дитини, яка виявляється в незалежності, здатності й прагненні дитини здійснювати дії або вчинки без допомоги з боку інших.

Самостійність характеризують як здатність учня діяти відносно незалежно, ізольовано від інших, без зовнішньої допомоги; діяти усвідомлено, зберігаючи свою позицію, не зважаючи на умови, що можуть змінюватися.

У процесі власної педагогічної діяльності звернула увагу на те, що замкнутість дитини можна сприйняти за вияв самостійності. Порівнюючи дії замкнутої дитини й самостійної, варто зазначити, що замкнута дитина не ділиться з рідними та однокласниками своїми думками, міркуваннями, почуттями. Намагається триматися осторонь, уникає контактів, надає перевагу самостійній роботі, під час якої лише частково може виявляти самостійність. Вибір самостійної роботи більше спричинений бажанням дитини усамітнитися, аніж потребою поуправлятися в самостійному виконанні тих чи інших дій.

Замкнутість може породжуватися різними причинами, серед яких варто наголосити на таких:

- відсутність довіри до інших;
- небажання ділитися з близькими своїми переживаннями;
- несхильність ділитися думками через характер і темперамент;
- відсутність навичок міжособистісного спілкування;
- занижена або завищена самооцінка.

У наукових джерел зазначено, що діти, які

- визначають своє «Я» через діяльність, завищують свою самооцінку;
- вирізняють своє «Я» через сферу стосунків, занижують самооцінку;
- мають різний статус у групі, оцінюють себе по-різному.

Діти з високою самооцінкою у групі почувають себе впевнено, активніше виявляють свої інтереси, ставлять перед собою більш високі цілі.

Замкнутість дитини може породжуватися діями дорослих, які власним ставленням (суворим, захопленим чи байдужим на противагу справедливому) сприяють зародженню замкнутості дитини.

На вияв замкнутості особливий вплив мають й індивідуальні особливості дітей, зокрема й такі: сангвінік схильний до розпорошення інтересів, про те не схильний до замкнутості. До замкнутості схильні діти, у яких домінує меланхолічний, флегматичний або холеричний тип темпераменту. Відповідно вчитель має попередити формування замкнутості у цих дітей та більше ваги приділяти обговоренню з дітьми особливостей поведінки дитини, яка характеризується як проявами самостійності, так і замкнутості, з використанням текстів казок, оповідань чи віршів. А також сприяти формуванню умінь працювати самостійно й виявляти інтерес до міжособистісного спілкування та активно брати участь у спілкуванні.

Учні початкової школи вступають у міжособистісне спілкування на уроці тоді, коли це передбачено завданням, яке пропонується виконати. У свою чергу зміст завдання зумовлює зміст міжособистісного спілкування, його тривалість, інтенсивність та стійкість.

Самостійність під час вибудовування міжособистісного спілкування має вияв у таких комунікативних уміннях, як:

- уміння переносити знання, уміння й прийоми спілкування в умови нової комунікативної ситуації та застосовувати їх відповідно до конкретних умов;

- уміння знаходити нове розв'язання комунікативної ситуації, творчо використовуючи засвоєнні знання, навички та прийоми міжособистісного спілкування;

- уміння створювати нові прийоми для вирішення комунікативної ситуації.

У міжособистісному спілкуванні дитина виявляє свої інтереси; збагачує власні знання й уміння за рахунок обміну різноманітною інформацією; навчається презентувати себе; обстоювати власну позицію, переконувати або приймати думку співрозмовника у разі надання ним ґрунтовних доказів.

Також на вияв молодшим школярем самостійності під час вибудовування міжособистісного спілкування суттєвий вплив мають такі процеси, як:

- засвоєння й розуміння знань про культуру спілкування та набуття досвіду самостійного практичного застосування зазначеного;

- самостійне позитивне налаштування на здійснення міжособистісного спілкування та бажання самореалізуватися під час його здійснення;

- уміння самостійно регулювати свою поведінку під час міжособистісного спілкування, дотримуватися норм і правил культури спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / під ред. Л. М. Проколієнко. Київ: Радянська школа, 1989. 608 с.
2. Мієр Т. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів : монографія. Кіровоград: ФО-П Александрова М. В., 2016. 424 с. ?

Шило Світлана,
*доктор філософії, доцент кафедри
дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»*

ПЕДАГОГІЧНЕ НАСТАВНИЦТВО: ЯК ЕФЕКТИВНО ВЗАЄМОДІЯТИ

Потреба в наставництві сьогодні постає особливо гостро, оскільки стрімкі зміни у системі освіти, метаморфози в організаційних процесах та освітньому середовищі вимагають від педагога моментальної реакції. Наставництво дозволяє органічно поєднати професійний розвиток, його персоніфікацію та водночас гарантує комплексний підхід до кожного потреб працівника освіти.

Педагогічне наставництво передбачає таку систему навчання, коли передача знань відбувається безпосередньо на робочому місці в реальній робочій обстановці. Свою роботу наставник вибудовує таким чином, щоби ліквідувати професійний дефіцит підопічного. При цьому акцент зміщується на практичну складову. Іншими словами, наставництво спрямоване на розвиток прикладних професійних компетенцій людини і заслуговує на особливу увагу, оскільки є однією з найбільш ефективних технологій навчання, перевірених часом і відпрацьованих багатьма поколіннями.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про значну зацікавленість проблемою педагогічного наставництва у контексті професійної підготовки, адаптації та становлення молодого вчителя (А. В. Бабаян, А. А. Багдасарян, Т. С. Кошманова, Т. А. Кухарчук, Л. В. Литвинюк, О. М. Онаць, Л. Ф. Пашко, І. В. Пентіна, С. Ю. Петрусенко, О. І. Пономарьова, О. В. Чаріна, Т. Г. Чувакова). Позаяк наставництво є ефективним шляхом підвищення професіоналізму педагога, інтенсифікації процесу професійного становлення молодого фахівця і формування у педагога-початківця стійкої мотивації до самовдосконалення і самореалізації, відтак вищезначена проблема є актуальною.

Метою статті є дослідження ефективності педагогічного наставництва як однієї з умов професійного розвитку вчителів та з'ясування особливостей ефективної взаємодії наставника та підопічного.

Історія розвитку наставництва бере початок ще з Стародавньої Греції. Давньогрецькі вчені Сократ, Піфагор у своїх працях представили основні засади діяльності наставника. Наприклад, Сократ говорив, що основною метою наставника є мотивація пізнавальної, творчої діяльності учня.

Класики світової педагогіки вважали, що наставники, користуючись методами консультування та оцінювання робіт молодих педагогів здатні впливати на діяльність початківців-колег. Наставник повинен не тільки мати терпіння і спокій, а й бути відкритим та готовим до діалогу з молодим учителем. Видатний педагог К. Д. Ушинський писав: «Жоден наставник не повинен забувати, що його найголовніший обов'язок полягає в привченні вихованців до розумової праці і що цей обов'язок більш важливий, ніж подання самого предмета» [5, с. 483].

Проведений аналіз наукової літератури дозволив визначити наставництво як особливий вид педагогічної діяльності для якої характерна інтегративність, що полягає у підтримці та співробітництві та спрямована на задоволення індивідуальних потреб її учасників.

Суб'єктами наставницької діяльності є наставник (як правило, старший за віком, що володіє важливими для підопічного знаннями, досвідом, ресурсами і відчуває потребу в їх трансляції) і підопічний, протеже або інтерн (має певні потреби розвитку, для задоволення яких йому недостатньо знань, досвіду, ресурсів, можливостей та необхідні індивідуальна підтримка, супровід з боку більш старшого та досвідченого педагога; часто потреба в наставництві актуалізується в «перехідні» і навіть кризові періоди, пов'язані з навчанням, особистісним чи професійним розвитком). На думку Безсонової О. К., наставник – це досвідчений авторитетний вмотивований працівник, консультант, координатор особистісного та професійного зростання молодих педагогів, який у межах освітнього простору навчального закладу здійснює їх

педагогічний супровід, спрямований на взаємний професійний розвиток на засадах партнерства. [1, с. 103].

Для задоволення індивідуальних потреб підопічного (пізнавальних, психологічних, емоційних, соціальних, духовних, освітніх, професійних та ін.) наставник має створити мотивуюче навчальне середовище, надавати індивідуальну підтримку та супровід, що характеризуються довготривалістю, наявністю спільного інтересу, взаємної поваги та довіри, добровільністю, емпатією, взаємною зацікавленістю, прийняттям своєї ролі обома учасниками. Партнерська взаємодія між учасниками педагогічного наставництва спрямована на реалізацію потенціалу підопічного, підвищення рівня його самостійності та соціалізації, особистісного та професійного розвитку, реалізована у різних освітніх, професійних та соціальних контекстах на формальній та неформальній основі.

Ефективність педагогічного наставництва підвищується за умови дотримання таких принципів: диференційований та індивідуальний підхід (врахування рівня підготовки молодого вчителя, його прагнень і сподівань, а також темпераменту, характеру); систематичність і системність (надання молодому педагогу допомоги, проведення системних консультацій, а не тільки тоді, коли вчитель звертається за нею до наставника); стимулювання до самовиховання та самоосвіти; комплексний підхід (різні напрями роботи: загальнонаукова, психолого-педагогічна, методична; різні методи і форми роботи); поєднання індивідуальної, групової, фронтальної роботи з молодими вчителями (індивідуальні бесіди і консультації; метод об'єднання, школа молодого вчителя, школа педагогічної майстерності, взаємовідвідування уроків; участь у методичній роботі школи тощо).

У педагогічного наставництва є дві сторони: формальна і неформальна. Формально наставництво визначене офіційними документами (наприклад, наказом директора), регламентовано різними інструкціями і методичними матеріалами та здійснено в межах загальної методичної роботи в школі. Відповідно, має бути складено план роботи наставника з молодим учителем,

проведено різноманітні заходи (взаємовідвідування уроків, бесіди, консультації з окремих питань методики проведення уроку тощо), наставник звітує про свою роботу, робить висновок про готовність молодого вчителя до виконання службових обов'язків, про його досягнення, ті зміни, що відбулися. Неформальна сторона визначається дружніми, довірчими стосунками між наставником і молодим учителем. Саме вони створюють той позитивний емоційний фон, який формує мотиви діяльності вчителя-початківця, бажання вдосконалюватися. У цьому випадку настанови та інструкції набувають консультативного характеру, вони не нав'язуються авторитарно і набувають характеру поради, рекомендації. Важливе значення мають педагогічний такт, ввічливість, толерантність наставника, особливо коли йде мова про критику недоліків. У молодого педагога ще не сформувався індивідуальний стиль роботи, у нього ще недостатньо досвіду у вирішенні багатьох проблем. Тому варто спочатку зупинитися на позитивних моментах діяльності молодого вчителя, потім на недоліках. Позитив у критиці є тим, що зміцнить віру в себе і прагнення вдосконалювати себе, спонукатиме до творчості, а також сприятиме його бажанню працювати у колективі. Що стосується недоліків, то тут важлива не сама констатація їх, а рекомендації, поради щодо їх усунення. При цьому, як радить Р. Шакуров, «недоцільно давати одночасно багато порад і вказівок... Спочатку звертають увагу на ті недоліки, які можна подолати швидше, а потім пред'являють дедалі вищі вимоги, ускладнюючи їх зміст» [6, с. 27].

Наставнику також варто звернути особливу увагу на налагодження комунікативної взаємодії між учасниками, зокрема на:

правильність мовлення: відповідність прийняття літературними нормам (орфоепічними, орфографічними, граматичними, лексичними);в

виразність мовлення: забезпечує вплив на емоції та почуття аудиторії . До засобів виразності належать: засоби художньої виразності (порівняння, епітети, метафори), фонетичні засоби: інтонація, тембр голосу, темп мовлення, дикція;

ясність мовлення: доступність мовлення для учасників комунікації;

точність мовлення: відповідність слів і думок їх мовним значенням (знання мовцем предмета мовлення, володіння словниковим запасом);

стислість мовлення: вибір мовних засобів для вираження головної думки, тези;

доцільність мовлення: відповідність мовлення меті та умові спілкування;

логічність мовлення: природність, відсутність пишномовності тощо.

Отже, система педагогічного наставництва лише набирає необхідних обертів за умов сучасного освітнього процесу. Наставництво можна розглядати як особливий вид педагогічної діяльності, заснований на бінарній взаємодії, підтримці та співпраці молодого вчителя та колеги-наставника. Як показує практика, найважливішим на етапі адаптації молодих фахівців є процес закріплення та посилення їхнього професійного інтересу. Цей етап професійного самовизначення закладає вектор подальшого професійного розвитку фахівця. Перспективою подальших пошуків у напрямі проблеми є дослідження сучасних форм наставництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безсонова О. К. Професійний розвиток молодих педагогів в умовах дошкільного навчального закладу. Дисертація кандидата пед. наук. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. Київ, 2019.
2. Гаврилів Н. Наставництво як вид професійної діяльності: генеза розвитку та становлення. // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 5. С. 179-186.
3. Найда Ю. М., Софій Н. З. Порадник для наставників (супервізорів). Київ, 2018
4. Слозанська Г. І. Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка». Соціальна робота. 2014. Вип. 30.
5. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения. М.: Педагогика, 1974. Т. 1. С. 483-484.
6. Шакуров Р. Х. Творческий рост педагога. М.: Знание, 1985. 80 с.

*Шипокіна Ірина,
учитель початкових класів «Трепівського ліцею»
Суботцівської сільської ради
Кропивницького району Кіровоградської області*

ЯК НЕ ВТРАТИТИ ІНТЕРЕС МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ?

Молодший школяр – це безмежний світ, який постійно самоудосконалюється й саморозвивається. Педагогічна майстерня теж не має меж досконалості, її потрібно завжди підносити на вищий щабель фахової майстерності, щоб, навчаючи й розвиваючи, зароджувати в голівці дитини освітні потреби, розвивати інтерес до процесу навчання, формувати стійкі пізнавальні інтереси, допомагати дитині ввійти в навколишній світ, соціалізуватися, пізнавши культурне життя всієї людської цивілізації та культуру власного народу.

На час вступу до школи дитина набуває певних знань, умінь, навичок, досвіду. Як правило почуває себе пристосованою до життя і виявляє інтерес до пізнання навколишнього світу. Дитина з оптимізмом дивиться в майбутнє і, що найголовніше, сповнена бажання вчитися.

Чому дитина до початку навчання в школі відчуває смак успіху й налаштована оптимістично? Чому попри наявні й частенькі невдачі дитину не вважають невдахою, не називають нездібною і таке інші. Виникає й низка інших запитань: Що відбувається з дитиною, коли вона розпочинає шкільне навчання? Чому минає рік чи два і дитина, у якої зацікавлено горіли очі, втрачає інтерес до навчання? Її рученятка не тягнуться вгору, щоб засвідчити бажання відповідати, міркувати, діяти...

Американський педагог Поль Вайнцвайг писав: «Сучасні методи навчання досить архаїчні. Голови учнів забивають попередньо відібраним інформаційним матеріалом у певному контексті, замість того, щоб надихати і направляти їхні серця до незалежного сприйняття знань, розвинути в учня елементарні якості, необхідні для повноцінного й активного життя» [3, с. 9].

Практично реалізувати зазначене можливо за умови акцентування уваги на процесі формування пізнавальних інтересів під час виконання навчально-дослідницьких завдань.

Інтерес виявляється в емоційному ставленні учня до того, що його оточує. Перш ніж залучити дитину до будь-якої діяльності, необхідно зацікавити діяльністю, процесом її виконання чи майбутнім результатом; подбати про те, щоб вимоги діяльності знаходилися в «зоні найближчого розвитку» дитини; переконатися в тому, що виконання діяльності спричинить переживання дитиною інтелектуального утруднення, а згодом і позитивних емоцій від процесу виконання діяльності та отриманих результатів; дитина діятиме самостійно, а учитель керуватиме її діяльністю.

У навчанні діє безліч інтересів і емоційних стимулів. Необхідно лише побудувати весь процес навчання в безпосередній близькості до життя, учити дітей тому, що їх цікавить, починати з того, що їм знайомо і природно збуджує їхній інтерес, викликає позитивні емоції.

Спочатку інтерес може проявлятися як неусвідомлена емоційна привабливість об'єкта, а пізніше – як усвідомлення його значущості. При цьому емоції не лише зберігаються, а й впливають на діяльність і вчинки дитини. Доказом тому є така китайська мудрість: коли недостатньо задоволені потреби – жити важко, коли ж недостатньо задоволені інтереси – жити нудно.

В інтересі дитини відображається об'єктивна дійсність, з якої вона вибирає те, що для неї є цінним і значущим. Через інтерес встановлюється зв'язок її з навколишнім світом, адже все, що складає предмет інтересу, черпається дитиною з об'єктивної реальності.

Н. Бібік до основних стадій інтересів відносить: цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес [1]. На стадії цікавості учень задовольняє лише орієнтування, пов'язане із цікавістю до певного предмету, ситуації, події, явища, процесу, дії. Цікавість може служити початковим поштовхом до виявлення пізнавального інтересу. На стадії допитливості дитина прагне проникнути за межі того, що вона безпосередньо сприймає. Цю стадію

інтересу супроводжують емоції здивування, радощів пізнання, задоволеності діяльністю. Труднощі, що переживає дитина, можуть спонукати її до пошуку як причин невдач, так і способів виходу з проблемної ситуації. Стадію пізнавального інтересу характеризують як пізнавальну активність, вибірково спрямованість на той чи інший навчальний предмет, на пошук цікавої для учня інформації. Можна спостерігати як учень у вільний час приділяє увагу предмету, об'єкту, процесу, явищу, що викликав у нього пізнавальний інтерес. Теоретичний інтерес – це інтерес, який пов'язаний з прагненням пізнавати складні теоретичні питання й наукові проблеми.

Усі чотири стадії (зацікавленість, допитливість, пізнавальний та теоретичний інтереси) не характеризуються наявністю чітких меж, а під час здійснення процесу навчання взаємопроникають одна в одну.

Основними ознаки інтересу є:

- вибірково спрямованість дитини на об'єкти, явища і процеси навколишньої світу;
- прагнення, потреба займатися саме цією, а не іншою діяльністю, бо її виконання приносить дитині задоволення;
- захоплююче й продуктивне виконання діяльності;
- наповнення діяльності активними задумами, яскравими емоціями, вольовими устремліннями, бажанням пізнавати навколишній світ, його об'єкти, явища, процеси, зв'язки тощо.

Інтерес формується, розвивається та підтримується в діяльності, вплив на нього мають не окремі складові діяльності, а зміст, процес та результат діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Київ: Віпол, 1998. С. 10.
2. Калошин В. Освітні парадокси традиційної системи навчання. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 2. С. 8–11.

Наталія Шкретій,
вчитель початкових класів
Червонословідський заклад загальної
середньої освіти I-III ступенів №2
Червонословідської сільської ради Черкаської області

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Побудова педагогіки партнерства та ефективна взаємодія між учасниками освітнього процесу є однією із важливих умов для досягнення високих результатів у сучасній початковій школі. Мета педагогіки партнерства полягає в організації навчального процесу, де створюються умови для індивідуального підходу до кожної дитини і повноцінного розвитку її індивідуальних пізнавальних здібностей. Зокрема, вона ґрунтується на засадах підтримки та взаємоповаги, доброзичливості та позитивного ставлення, довіри у відносинах.

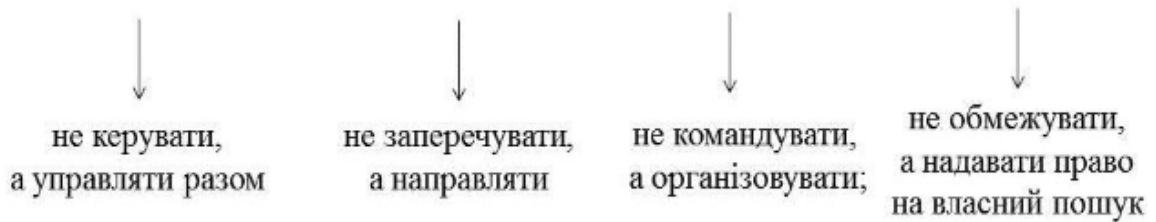
Педагогіка партнерства — це простір дитинства, який будується на діалозі, рівності та гуманності. Вона є складовою концепції Нової української школи, спрямованої на побудову довіри між школою, дітьми, батьками та суспільством [1].

Педагогіка партнерства між учнями та вчителем

Сьогодення потребує нових підходів до статусу проведення уроку, до організації навчально-виховної роботи у початкових класах. Співпраця вчителя та учня є важливою умовою для формування гуманних та інтелектуальних відносин у процесі навчання. Сучасна педагогіка співробітництва — це принципи рівності між вчителем та учнем, їхня взаємодія. У поколінні сьогодення, де діти — digital native (діти, які самі створюють контент для різних каналів) змінюються і вимоги до вчителя. Він має бути не лише педагогом, але і тренером, який вчить дітей формулювати питання і давати відповідь на них. Це стосується не лише освітнього процесу, але і внутрішніх та духовних якостей учня. У становленні педагогіки партнерства важливе місце

посідає професіоналізм вчителя. Його вміння створити комфортні умови для навчання та виховання дітей [2].

Відносини між учнем та педагогом мають:

Сучасна початкова школа є місцем формування і становлення духовно зрілої, вільної особистості. Жодні освітні чи технологічні тренди, інновації не зможуть замінити гуманне ставлення вчителя до учня. Саме тому велику роль у цьому процесі відіграє педагог, який не лише якісно виконує свою роботу, а й індивідуально працює з кожною дитиною в класі. Вчитель повинен організовувати таку діяльність учнів на уроці, яка б сприяла налагодженню атмосфери творчості, взаємній повазі між педагогом та дітьми, а також сприяла духовному збагаченню обох сторін. Педагог має виховувати в учнів відчуття відповідальності, любові та поваги [3].

Основними формами взаємодії між учнем та вчителем у сучасній початковій школі є: інтерактивні формати, проєктні активності, діалог, стимулювання учнів до висловлення власної думки, робота у групах, використання методів самостійної оцінки та взаємної перевірки учнів. Якщо існують певні труднощі у вивченні якогось предмета, чи навпаки — велика цікавість, то вчитель має обов’язково реагувати. Найкращий спосіб — це індивідуальні заняття, на яких можна пояснити чи поглибити знання, а також сформувати ще більший інтерес до навчання [1].

Виділяють два шляхи реалізації ідей педагогіки партнерства. Перший шлях заснований на концепції «віддаю серце дітям». Його мета полягає у наближенні учителя до дитини за рахунок великої любові і поваги до учня. Шлях передбачає «рівність» між педагогом та учнями. Другий шлях – розподіл функцій вчителя і учня, організація їхньої співпраці. Функція учня – за власним

бажанням вирішити завдання, надане вчителем і самостійно виконати роботу. Такий шлях створено з метою побудови рівноправних відносин між партнерами. Вчитель будує роботу так, щоб учень виконував завдання з ентузіазмом та відчував себе «вільним» у своїх діях [3].

Педагогіка партнерства між вчителем — батьками — учнями.

Ефективні форми роботи з батьками у початковій школі.

Родина завжди впливає на дитину. Школярі мають знати своє коріння, традиції та звичаї своєї родини, бо вона є основою для формування дитячої особистості. Саме тому батьки повинні бути активними учасниками педагогічного процесу, адже це є запорукою успішного виховання майбутніх громадян і патріотів країни.

Основною умовою співпраці вчителя з родиною є спільна турбота про розвиток, самопочуття, виховання, навчання дитини. Батьки повинні відчувати, що педагог виявляє до їх дитини доброзичливість, симпатизує їй, тоді вони охоче налаштовуються на співпрацю [4, с. 98].

Мій особистий досвід роботи показав, що цілеспрямована робота з батьками, залучення їх до освітнього процесу власних дітей дає позитивний результат. Щоб виявити інтелектуальний і культурний рівні батьків проводять анкетування. Воно дає можливість сформулювати думку про загальну культуру дозвілля. Вже згодом планується робота з учнями і батьками.

Виокремлюють такі ефективні *форми роботи з батьками*:

Однією з позитивних стратегій нашого закладу є спільні проєкти учнів та батьків. Проєкти розробляють та реалізують згідно з напрямками виховання. Вони сприяють самореалізації кожної дитини, прояву власного таланту та вселяють впевненість у самоствердженні особистості. Вважаю, що запровадження проєкної діяльності в навчально-виховний процес — це результативна та ефективна форма співпраці батьків та школярів [6].

Окреме місце для налагодження педагогіки партнерства посідає проведення батьківських зборів. Я вважаю, що під час їх засідання батьки повинні отримати поради, підтримку, рішення, оптимізм — не тільки від педагога, але й одне від одного. Важливими для покращення спілкування з родиною є проведення батьківських зборів у нетрадиційній формі: батьківські тренінги, батьківські зустрічі, батьківські читання, «круглий стіл», психологічні розминки тощо. Це сприяє підвищенню рівня психолого-педагогічної компетентності у питаннях сімейного виховання, дає батькам можливість поділитися власним досвідом, формує вміння долати бар'єри в спілкуванні, вчить батьків аналізувати та оцінювати свою виховну діяльність. Завдяки таким формам співпраці з учителями, вони усвідомлюють важливість відповідального батьківства, підвищують свою готовність до виховання дітей.

У сучасному світі батьки часто не знаходять спільну мову з дітьми, не беруть участі в їхньому навчанні. Вчитель може допомогти коригувати духовний контакт батьків та дітей. Особливо ефективно це можна побачити у системі розвивального навчання, де самовдосконалюються не лише діти, а й батьки. Згідно цієї системи діти навчають своїх батьків, розкривають власний потенціал і себе «поза школою», звертаються за допомогою у домашніх завданнях, а також демонструють творчі та інтелектуальні здібності [3].

Вчитель ознайомлює батьків із базовими принципами психології та педагогіки з метою покращення сімейних відносин між дитиною та батьками. Чеський письменник та педагог Ян Коменський писав, що вчитель посідає друге місце після батьків [5]. Саме тому важливо налагодити співпрацю «діти

— батьки —вчитель». Виділяють основні форми роботи з батьками у початковій школі:

- *батьківські збори-консультації*

За такої форми спілкування вчитель пояснює батькам матеріал із певної теми, яку вивчатимуть їхні діти. Перевага такої форми в тому, що батьки занурюються у процес навчання і допомагають зрозуміти методику викладання вчителя.

- *батьківські збори «тет-а-тет»*

Двічі на рік батьки отримують запрошення на зустріч із вчителем особисто. Домовляються індивідуально з метою ведення конфіденційної бесіди між батьками та вчителем. Перевагами такої форми є: задоволеність батьків від зацікавлення їхньою ситуацією, дитиною чи родиною, а також батьки мають цілісне уявлення про навчання, поведінку їхньої дитини [2].

Отже, основою педагогіки партнерства є спілкування, взаємодія та співпраця між учнем, учителем та батьками. Кожен із цих суб'єктів має спільну ціль: рівноправність у освітньому процесі та відповідальність за результат. Моделлю взаємодії є партнерство, довіра, відповідальність та діалог. Концепція Нової української школи сприяє розвитку особистості та її здібностей, а також формує духовні зв'язки між «учнем — батьками — вчителем». Така модель партнерства дозволяє успішно будувати стосунки з оточенням та бути особистістю з власною думкою та поглядами. Особливо актуальним для педагогіки партнерства є гуманне ставлення педагога до дитини, яке має поєднуватися з повагою до її думок і бажань.

Багато в чому ефективність взаємодії родини та школи залежить від уміння вчителя будувати партнерські відносини з батьками. Існує безліч форм роботи з батьками. Таким чином, співпраця вчителя, батьків та учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриттів – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діяльність учителя. Педагогіка співробітництва. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Навчальні матеріали онлайн: http://pidruchniki.com/16520205/pedagogika/diyalnist_uchitelya
2. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>
3. Методичні рекомендації «Система роботи вчителя з батьками»: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-sistema-roboti-vchitelya-z-batkami-346496.html>
4. Пихтіна Н.П. Основи педагогічної техніки. Навчальний посібник. 2019. С. 95-107.
5. Робота з батьками учнів початкової школи в системі розвивального навчання: <https://oplatforma.com.ua/article/1661-robota-z-batkami-uchnv-pochatkovo-shkoli-v-sistem-rozvivalnogo-navchannya>
6. Форми роботи з батьками. Інші методичні матеріали: <https://vseosvita.ua/library/formi-roboti-z-batkami-176042.html>

*Шмалюх Інна,
учитель початкових класів
Полянецької гімназії Уманської
міської ради Черкаської області*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Педагогіка партнерства учителів, учнів і батьків – це цілі та прагнення, добровільні та зацікавлені партнери, рівноправні учасники освітнього процесу, відповідальність за результати. Важливого значення набуває педагогіка партнерства як засіб гуманного та творчого підходу до кожного учасника освітнього процесу. Новий освітній контент про співпрацю вчителів орієнтує вчителів і батьків на особистісний розвиток учнів і повагу до дітей. Актуальність вищезазначених питань очевидна, оскільки школи повинні прийняти новий зміст і форми спільного викладання, які глибше залучають сім'ї до формування освітньої траєкторії їхньої дитини [1].

«Нова українська школа – це не тільки компетентнісний підхід до навчання, це ще й формування цінностей, на основі яких формується ставлення до речей. Треба поводитися по-людськи, поважати людей – кожного. Бо якщо ставлення не змінюється, немає довіри», - підкреслив Павло Хобзей, заступник міністра освіти і науки, і зазначив, що «для побудови довіри дуже важливо змінити систему спілкування в українських школах. Наша освіта дуже вертикальна: директори, класні керівники, вчителі, діти та батьки. Але щоб побудувати довіру, ми маємо створити горизонтальні зв'язки, партнерство. Тож учитель знаходиться на рівні учнів, щоб вони могли сидіти та говорити разом на килимку. Потім вчитися довіряти, поважати гідність – це те, що закладено у філософії НУШ» [4].

Педагогіка партнерства – це простір дитинства, заснований на принципах рівності, діалогу, співпраці та прийняття. Це невід'ємна частина Концепції нової української школи, яка спрямована на формування довіри між школою, дітьми, батьками та суспільством.

Для педагогіки партнерства в основі діяльності вчителя лежить гуманне ставлення до дітей, яке не може бути замінене жодним технологічним чи освітнім трендом. Це має бути центр спілкування не лише між вчителями та учнями, а й з батьками та колегами. Навчальне середовище є тією моделлю, яка формує у дитини певну поведінку.

Якби педагогічний колектив працював на засадах гуманної педагогіки, то проблем із поведінкою та агресією дітей у цих школах не було б. Навчально-виховний процес за педагогікою партнерства не може бути одностороннім, тобто тут має застосовуватися лише навчання, комплексний підхід до навчання та виховання [9]. Партнерська педагогіка позиціонує школу для розвитку цілісної особистості. У цьому випадку декларування – пробудження, включення в дію внутрішніх сил дитини і здатності досягти її максимального і всебічного розвитку.

Як ми зауважували, для педагогіки партнерства особливо важливим є гуманне ставлення вчителя до дитини, яке має поєднуватися з повагою до її

ідей і бажань. Вчителям, учням і батькам слід налагоджувати партнерські стосунки та тонку взаємодію, засновану на співпраці та співтворчості. Це й стимулювання позитивних інтелектуальних почуттів, вибір учнями навчальних завдань, заохочення до самооцінки, самопізнання та самовдосконалення в різноманітних видах діяльності.

Головне завдання педагогіки партнерства, стрижнем якої є особистість дитини, її ідентичність, самоцінність, — розвивати індивідуальні пізнавальні здібності дитини, максимально виражати, активізувати та використовувати індивідуальний (суб'єктивний) досвід кожної дитини; сприяти самовизначенню та самоактуалізації батьків, уникаючи формування наперед визначених якостей та формування особистої життєвої культури [3].

Основоположним принципом партнерства «учитель-учень», «учитель-батьки», «учень-учень», «учень-батьки» є визнання єдності цінностей учня, батька та вчителя, а саме: визнання гідності та права дитини, повага до особистості, доброзичливість, рівність усіх сторін, взаємопідтримка, довіра у стосунках і стосунках, толерантність, позитивне ставлення, діалогова взаємодія, взаємоповага, право вибору та відповідальності; принципи соціального партнерства, тобто, рівноправність усіх сторін, добровільне прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей. Але такі школи можливі лише за умови відкритого діалогу між усіма учасниками освітнього процесу [7].

Для реалізації засад педагогіки партнерства новий український «Закон про освіту» закріплює індивідуальну освітню траєкторію – індивідуальний спосіб реалізації індивідуального потенціалу учня, сформованого з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивацій, можливостей та досвіду. Учні та їхні батьки мають можливість самостійно обирати тип, форму та пропорцію освіти, яку вони отримують, виходячи з потреб і можливостей.

Розвивальний комплекс педагогіки партнерства (співробітництва) – це набір педагогічних опор, що дозволяє ефективно навчати дітей у ситуації, коли вчитель і учень мають однакові права, учні мають право на вільний вибір, право на помилку, свобода висловлювати власне судження з того чи іншого питання.

Стосунки вчитель-учень — це не заперечення, а керівництво; не домінування, а співуправління; не примус, а заохочення добровільних дій; не командування, а організація [5].

Зрештою, два шляхи ведуть до реалізації концепції педагогіки партнерства (співробітництва). На думку В. Сухомлинського, насамперед педагог підходить до дитини з любові та поваги, віддає їй своє серце. Після В. Сухомлинського цей шлях пропонував і відомий грузинський педагог Ш. Амонашвілі. На жаль, не всі вчителі готові до таких стосунків, і не всі діти повірять, що вони «рівні» зі своїми вчителями [6].

По-друге, розподіл функцій викладач-учень та спосіб організації та співпраці. В обов'язки вчителя входить ретельна підготовка навчальних завдань для дітей і детальне продумування того, як їх розв'язуватимуть різні групи учнів. Функція учнів полягає в тому, щоб добровільно прийняти запропоновані вчителем завдання та самостійно їх розв'язувати. У цьому випадку учасники навчання і виховання — вчитель і учні — рівноправні, вони є суб'єктами діяльності. Ніхто ні над ким не стоїть і ніяка влада не здійснюється. Так реалізується ідея рівності [3].

Отже, ми приходимо до висновку, що психологічною основою кооперативної педагогіки є взаємовідносини між суб'єктами, обмін партнерами, взаємодія та співпраця між вчителями, учнями та батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, бути добровільними та зацікавленими рівноправними учасниками у навчальному процесі, відповідальний за результат.

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі вчителя, зокрема оновлення професійного мислення та відповідної цілеспрямованої дії: постійного аналізу власної педагогічної діяльності, зосередження уваги на самоосвіті, відстеження ефективності своєї роботи через системи моніторингу. Підсумок: цифрові вихідці тут, тобто діти, які створюють власний контент для різноманітних торгових точок. Вони очікують від сучасної освіти більшої автономії, незалежності та меншого авторитету. Змінюються і вимоги до

вчителя: сьогодні він не повторювач, а вчитель — тренер, порадник. Якщо раніше вчитель просто давав готові відповіді на питання, то зараз траєкторія змінилася. Сьогодні вчителі допомагають учням задавати власні запитання, навчаючи їх правильно ставити запитання та знаходити на них відповіді [9].

Педагогіка партнерства базується на принципі толерантності, тобто бути добрим і толерантним до оточуючих і подій навколо. В основі структури пермісивної особистості лежать основні структурні компоненти: когнітивний (знання про життєві об'єкти та ситуації, що є результатом набутого особистого досвіду), емоційний (емоційний стан перед поведінковими компонентами, що сприяє систематизації знань і певних). поведінковий (результатом є реалізація базових фіксованих установок, ціннісних орієнтацій і національних цінностей). Ставлення до толерантності виражають у вчинках і поведінці людини, оскільки поведінка є єдиною структурою, яка відповідає справжньому загальному вираженню самореалізації людини як особистості, індивіда, громадянина.

Індикаторами толерантності є особиста відповідальність, емпатія, конструктивна взаємодія з навколишнім і природним середовищем. Критеріями досягнення толерантності є: визнання різноманітності поглядів, життєвих принципів і цінностей інших; толерантність до навколишнього і оточуючих подій, які не порушують права людини і не завдають шкоди природному середовищу [8].

Тому основою педагогіки партнерства є спілкування, взаємодія та співпраця між педагогами, учнями та батьками. Учні, батьки та вчителі об'єднані спільними цілями та прагненнями як добровільні та зацікавлені партнери, рівноправні учасники освітнього процесу та відповідальність за результати. Режими взаємодії: партнерство, повага, довіра, рівність, відповідальність, добровільність, діти, сім'я, вчителі, діалог. Філософія «Нової української школи» базується на партнерстві між учнями, вчителями та батьками, що сприяє розкриттю та розвитку здібностей дітей на засадах педагогіки. Зрештою, саме педагогіка партнерства дозволяє нам бути успішними у стосунках з іншими, адже без взаємодії з іншими та розуміння

себе та їхніх почуттів неможливо досягти спільних цілей. На зміну авторитарному односторонньому спілкуванню має прийти діалог і багатостороннє спілкування учнів, учителів і батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII “Про освіту” <http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>
2. Діяльність учителя. Режим доступу: http://pidruchniki.com/16520205/pedagogika/diyalnist_uchitelya
3. Довіра до освіти починається з педагогіки партнерства, відкритості шкіл, поваги до кожної людини – заступник Міністра Павло Хобзей Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-12-02-dovira-doosviti-pochinaetsya-z-pedagogiki-partnerstva-vidkritosti-shkil-povagi-do-kozhnoy>
4. Нова українська школа. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
5. Особистісно орієнтоване навчання. Режим доступу: http://pidruchniki.com/14810405/pedagogika/osobistisno_oryentovane_nvchannya
6. Педагогіка партнерства. Режим доступу: <http://www.internatputivl.narod.ru/2017-2018/veresen/nova/02-11-2016-nush2016-kopiya.pdf>
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
8. Савченко С.В. Педагогіка партнерства у проєкті Концепції «Нової української школи». Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-67119769>
9. Якими можуть бути українські вчителі майбутнього: досвід переможців «Global teacher Prize». Режим доступу: <http://lviv1256.com/news/yakymy-mozhut-buty-ukrajinski-vchytelimajbutnoho-dosvid-peremozhivsiv-global-teacher->

Ющенко Людмила,

*доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної ради»*

ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ І СІМ'Ї

Вступ. Нині перед батьками постають численні виклики: екологічні, матеріальні, моральні, соціальні тощо. Це зумовлює потребу в наданні професійної підтримки сім'ї, зокрема й шляхом урізноманітнення й осучаснення форм взаємодії закладів освіти (далі – ЗО) з родинами.

Питання розширення підходів до організації роботи закладів освіти й закладів загальної середньої освіти та окремих її напрямів викликане й змінами в освітньому законодавстві, зокрема Законі України «Про освіту», згідно з яким батьки разом зі здобувачами освіти й педагогами є учасниками освітнього процесу.

Проблема пошуку ефективних форм взаємодії ЗО з родинами вихованців широко окреслена в наукових дослідженнях, зокрема працях Наталії Гавриш [2], Фатми Карагозлю [3], Наталії Ковалевської [4], Юлії Сотник [5] та ін. Автори націлюють педагогів на використання інноваційних форм роботи з батьками та переконані, що тісна співпраця педагогічного колективу з батьками сприяє вихованню здорової, соціально адаптованої, всебічно розвиненої дитини та формуванню в педагогічних працівників та батьків позитивного ставлення до взаємодії «заклад освіти – сім'я», спонукання учасників освітнього процесу до дій і моделей поведінки, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємоповагу.

Метою такої діяльності є не тільки ознайомлення батьків із принципами та організацією роботи ЗО, його завданнями, умовами, традиціями, досвідом, а й педагогічне просвітництво дорослих шляхом підвищення рівня їхньої обізнаності з питань відповідального батьківства, психолого-педагогічної й

духовно-моральної культури, свідомого підходу до виховання своїх нащадків, специфіки їхнього розвитку тощо.

Для повноти розкриття питання про сучасні ефективні форми взаємодії закладу освіти і родини ми провели *опитування* за допомогою сервісу Google Forms. В анкетуванні взяли участь 60 осіб: 30 із яких – педагогічні працівники, учасники практичних занять у межах підвищення кваліфікації в КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», а 30 – батьки вихованців ЗДО і учнів ЗЗСО Черкащини.

Кількісний аналіз опитування «Форми взаємодії ЗДО та сім'ї»

№ запитання і варіанти відповідей (згідно з анкетною)	Показники			
	Педагоги		Батьки	
	Кількість респондентів (n)	Кількість респондентів (%)	Кількість респондентів (n)	Кількість респондентів (%)
1. Чи впливають форми взаємодії учасників освітнього процесу (педагогів, дітей і їхніх батьків) на його якість?	30	100	30	100
А) Так	26	86.67	25	83.33
Б) Ні	4	13.33	5	16.67
2. Як Ви охарактеризуєте форми взаємодії учасників освітнього процесу (педагогів, дітей і їхніх батьків) у ЗО, де працюєте (який відвідує Ваша дитина)?	30	100	30	100
А) Більшість із них є ефективними і продуктивними	29	96.67	22	73.33
Б) Більшість із них є мало- чи неефективними і мало- чи непродуктивними	1	3.33	8	26.67
3. Укажіть одну найбільш ефективну, на Ваш погляд, форму взаємодії ЗО та сім'ї	30	100	30	100
А) Батьківські збори	2	6.67	3	10
Б) Батьківський клуб (студія, школа тощо)	5	16.67	4	13.33
В) Виховні (святкові) заходи, учасниками яких є діти і батьки	2	6.67	3	10
Г) Заходи (зустрічі) з використанням інформаційно-комунікаційних технологій	2	6.67	1	3.33

Г) Заходи (зустрічі) без використання інформаційно-комунікаційних технологій	1	3.33	2	6.67
Д) Комунікація в групах (спільнотах) через мобільні додатки чи соціальні мережі	1	3.33	3	10
Е) Будь-яка форма, учасниками якої одночасно є педагоги, діти і їхні батьки	16	53.33	12	40
Є) Інше:	1	3.33	2	6.67

Згідно з результатами анкетування, обидві групи респондентів: як педагоги, так і батьки, визнають, що гармонійний розвиток дитини суттєво залежить від якості й інтенсивності **взаємодії закладу освіти, який вона відвідує, і сім'ї, від продуктивності форм, методів, прийомів і засобів комунікації між педагогами, дітьми і їхніми батьками.**

Цифри демонструють нам, що в сучасних батьків частіше виникає бажання постійно поповнювати свої вміння щодо процесу виховання дитини та гармонізації сімейних стосунків шляхом активної взаємодії сім'ї з педагогами, психологами, науковцями, фахівцями соціальних служб, медичних установ тощо. Зростає переконання в тому, що одним із провідних напрямів налагодження ефективної взаємодії ЗО і сім'ї є просвітницько-партнерська робота з батьками здобувачів освіти.

У ході анкетування виявлено, що найбільш ефективними респонденти вважають будь-які форми співпраці, учасниками якої одночасно є педагоги, окрема частина опитаних надає перевагу батьківським клубам (студіям, школам тощо), менша – іншим формам, зокрема батьківським зборам, виховним (святковим) заходам, учасниками яких є діти і батьки, заходам (зустрічам) із використанням інформаційно-комунікаційних технологій або без їх використання, комунікації в групах (спільнотах) через мобільні додатки чи соціальні мережі тощо.

Розгляд показників анкетування підтверджує зростання інтересу учасників освітнього процесу до активних форм їхньої взаємодії.

Тут перспективним є розширення кола форм взаємодії ЗО і сім'ї, зокрема заходів неформальної психолого-педагогічної освіти дорослих, підтримки

тісної взаємодії сім'ї і громади як ефективного чинника впливу на підвищення рівня усвідомленого батьківства, від якого залежить особистісний і всебічний розвиток дитини. Перевага подібних заходів у тому, що вони сприяють:

- налагодженню партнерських стосунків та ефективної комунікації в трикутнику «педагоги – діти – батьки»;
- поширенню (в різних формах) досвіду успішного виховання дітей;
- підтримці дорослих у формуванні відповідального батьківства, зокрема свідомої позиції щодо виховання своїх дітей, педагогічної культури тощо.

Вищевказане вже спонукало окремі ЗО до створення в них батьківських клубів (студій, шкіл), спрямованих своєю діяльністю на систематичну просвітницьку роботу з дорослими, продуктивність якої, згідно з результатами опитування, визнають 16.67% педагогів і 13.33% батьків.

Батьківський (сімейний) клуб – це об'єднання, створене для розв'язання практичних завдань виховання. Особливістю такої взаємодії є рівноправна позиція учасників – батьків, педагогів, психолога, логопеда, медичної сестри та інших членів.

У цьому контексті доволі привабливим є й досвід реалізації ключових засад емпіричного педагогіки (мотивація та натхнення до дії), особливо під час розвитку освіти для сталого розвитку [5]. Тісна співпраця педагогів і батьків у питанні збереження людини й довкілля сприяє формуванню в дорослих уміння не лише привернути увагу дитини до екологічних проблем, а й разом їх вирішувати. У цьому допомагають спільні (педагогів разом із дітьми та їхніми батьками) проекти, презентації, перегляди документальних фільмів про відповідальне природокористування, перебування учасників освітнього процесу в умовах, що потребують застосування екологічних знань тощо.

Опитування дає змогу зрозуміти, що довіра з боку батьків до просвітницько-партнерської роботи ЗО з сім'ями поступово зростає.

Зрозуміло одне: окреслені підходи до співпраці ЗО та сім'ї мають сприяти продуктивній комунікації педагогів, дітей і батьків, прояву інтересу дорослих

до побудови в закладі цілісної освітньої системи, спрямованої насамперед на гармонійний розвиток вихованців і їхню безпеку.

Тож, як бачимо, окремі результати опитування дають змогу зосередити увагу на найбільш ефективних і продуктивних формах взаємодії ЗО і сім'ї та обрати для реалізації ті, які не лише сприяють розвитку особистості дитини, а й стимулюють дорослих знаходити перспективи для власного розвитку, зокрема в питанні усвідомленого батьківства.

З огляду на результати опитування **висновуємо**, що в цілому педагоги та батьки визнають пряму залежність якості освітнього процесу від форм взаємодії ЗО і сім'ї, переважно оцінюють більшість із відомих їм, як ефективні і продуктивні, утім оптимальними серед них вважають ті, що об'єднують одночасно представників усіх трьох сторін учасників освітнього процесу й сприяють інтенсивності просвітницько-партнерської діяльності.

Перспективою опитування-дослідження бачимо реалізацію інших методик вивчення місця і ролі педагога та його професійної майстерності в упровадженні ефективних форм взаємодії закладу освіти з батьками вихованців чи учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братусь І. Програма «Школа батьківства». *Практична психологія та соціальна робота*. 2012. № 6. С. 35–47.
2. Гавриш Н. Новий закон України «Про освіту»: які зміни очікують наше дошкілля? *Дошкільнє виховання*. 2017. № 11. С. 2–6.
3. Карагозлю Ф. Педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників. *Автореф. дис. канд. пед. наук*. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса. 2019. 20 с.
4. Ковалевська Н. Впровадження у роботу дошкільного навчального закладу нової форми співпраці – батьківський клуб. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць*, 2017. вип. 23. ч. 2. 179–184. URL: <https://bit.ly/3B0kJLJ>.
5. Сотник Ю. А. Сталий розвиток дошкільнят засобами екологічного виховання. *Нива знань*. 2018. № 3. 29–30.

РОЗДІЛ IV

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Тетяна Артеменко,
методист навчально-методичного центру психологічної служби
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»*

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ КОМПЕНСАЦІЇ ОСВІТНИХ ВТРАТ

Вступ. Нині освітяни розробляють національну стратегію компенсації освітніх втрат. Війна завдала руйнівного впливу на освітній процес та похитнула емоційне благополуччя вчителів, учнів і батьків. Очевидно, що відновлення навчальних і емоційних втрат має будуватися на ефективних і доказових стратегіях.

Основний виклад. Проблема освітніх компенсацій знаходиться в центрі уваги ЮНЕСКО [2]. Використати ці поради для компенсації освітніх втрат, що їх понесла українська освіта внаслідок війни.

Насамперед, вкажемо на **соціально-емоційні наслідки освітніх втрат.**

Говорячи про кризу та пов'язані з нею шкільні складнощі, зазначимо, що вони впливають як на навчання, як це відмічають Vogel and Schwabe (2016) та Diamond (2013) (цит. за [2]), так і на самосвідомість та соціальну обізнаність учасників освітнього процесу. В умовах кризи та стресу ми можемо спостерігати відсутність здатності будувати та підтримувати стосунки, бути ефективним та демонструвати адаптивну поведінку. Це стосується як дітей, так і дорослих. Щоб відновлення навчання було успішним, варто зробити акцент на соціальних уміннях, позитивній саморегуляції та ефективному застосуванню ментальних функцій.

Підтримка благополуччя учня та вчителя стоїть у центрі уваги світової спільноти. Багато країн запровадили спеціальні заходи для підтримки

добробуту учнів і вчителів. Країни доклали особливих зусиль для надання прямої психосоціальної підтримки учням, наприклад, шляхом виділення додаткових шкільних консультантів (Японія), створення гарячих ліній психологічної підтримки (Вірменія), застосовуючи спеціальну політику благополуччя школи (Квебек/Канада), надаючи особливу увагу психічному здоров'ю та соціальному благополуччю студентів у рамках освітніх заходів щодо COVID-19 (Канада, Португалія), забезпечуючи доступ учнів до соціальних послуг у школах (Конго, Венесуела) та організовуючи навчання вчителів щодо підтримки здоров'я та благополуччя учнів (Аргентина, Габон, Ангола, Куба, Науру) [2, с. 5].

Перш ніж досліджувати **варіанти реалізації програм відновлення**, менеджери, які формують освітню політику, мають розглянути **п'ять найважливіших пріоритетів**:

- 1) оцінити навчальні потреби;
- 2) скорегувати педагогіку;
- 3) визначати пріоритети, навчати та підтримувати вчителів;
- 4) підкреслити соціально-емоційне навчання (SEL);
- 5) забезпечити інклюзію та гендерну рівність [2, с. 9-10].

Зупинимось детальніше на тезі **визначення пріоритетів, підготовці вчителів і наданні їм підтримки**.

Важливо, що оскільки невизначеність, пов'язана з військовими діями, продовжується, вчителям знадобиться підготовка для організації та проведення дистанційного та змішаного навчання. Вчителі теж переживають стрес через катастрофічні події в Україні. Тож, окрім підтримки благополуччя своїх учнів, їм знадобляться підтримка та ресурси, щоб керувати власним психічним здоров'ям і благополуччям [2, с. 11].

У зв'язку з цим зробимо **акцент на соціально-емоційному навчанні**.

Більшість вчителів потребуватимуть спеціалізованої підготовки щодо відповідного розвитку SEL та стратегій пом'якшення наслідків (ЮНЕСКО, 2021b, цит. за [2, с. 12]). Програми професійного розвитку вчителів на основі

усвідомлення (mindfulness), які спеціально розроблені для подолання стресу вчителя та соціальної та емоційної компетентності в контексті класу, покращили самопочуття вчителя, зменшили психологічний стрес і покращили якість взаємодії в класі [1; 3].

Ефективні програми SEL будуть реалізовуватися через загальношкільний підхід. Реалізація SEL вимагає трьох чітких, і разом з тим, взаємопов'язаних вимірів: навчального контексту, SEL дітей, учнів і студентів, і SEL вчителів. Ефективні програми SEL мають бути розроблені таким чином, щоб орієнтуватися на конкретні, чітко визначені компетенції; вони повинні характеризуватися хорошим балансом когнітивних, внутрішньо особистісних і міжособистісних компетенцій, а також бути емпірично обґрунтованими, розвивальними за своєю природою та враховувати культуру (Chatterjee Singh and Duraiappah, 2020, цит. за [2, с. 12]). Дослідження показують, що **найефективніші програми SEL включають чотири елементи:**

- 1) послідовні дії, які скоординовано та зв'язано ведуть до розвитку навичок;
- 2) активні форми навчання, які дозволяють практикуватися та оволодівати новими навичками;
- 3) спеціально виділений час, витрачений на розвиток однієї чи кількох соціальних та емоційних навичок;
- 4) чітке визначення та націлювання на конкретні навички.

Програми SEL є найбільш успішними тоді, коли вони реалізуються у сприятливих умовах, що передбачають практичне їх втілення та встановлення просоціальних норм в освітньому середовищі. Успішні програми передбачають створення такого середовища, яке активно сприяє здоровим стосункам, надає навчальну підтримку та включає позитивне керівництво класом. Програми вчать будувати партнерські стосунки між сім'єю, школою та громадою та можуть підтримувати дітей вдома та в інших позашкільних закладах, сприяючи культурним вимогам і задовільняючи потреби практики (Chatterjee Singh and Duraiappah, 2020; цит. за [2, с. 12]).

Підтримка вчительських ініціатив і практичних спільнот призведе до ефективнішого реагування на кризу: вчителі в усьому світі підкреслюють важливість співпраці та професійних стосунків з колегами для покращення практики викладання. Наразі є багато прикладів, коли вчителі об'єднуються віртуально, щоб підтримувати один одного через професійну та психосоціальну підтримку, включаючи мобільний коучинг і наставництво [4, с. 4].

У контексті реалій та викликів воєнного часу **постала необхідність підготувати педагогів до роботи з наслідками травмивного досвіду**. Зокрема, вчителі мають не лише вміти розпізнавати симптоми травми, але й надавати школярам підтримку за допомогою консультацій (на які діти можуть бути запрошені разом з батьками) та за допомогою практик у класі (Панок В., 2015; Богданов С., 2015, 2021; Ройз С., 2022; Арцимєєва Д. та ін., 2022; цит за [5; 10]).

Тому актуальною виявляється **задача надання допомоги освітянам у налагодженні системи покрокової та дієвої підтримки на робочому місці, створення умов розвитку педагогічних та соціально-емоційних навичок**. Завданнями з реалізації основної мети можуть бути такі:

- 1) отримання основних знань з теорії стресу та його психофізіологічного впливу;
- 2) опанування алгоритму дій і розвиток хелс-орієнтованих компетенцій у кризових ситуаціях;
- 3) створення професійно дружнього, сприятливого для професійного зростання середовища [5, с. 5–10].

Програма професійного зростання та емоційної підтримки, яка дозволяє втілити названі завдання, є навчальною програмою для викладачів закладів освіти з протидії емоційному вигоранню в освітньому процесі та набуття базових навичок для подолання стресу на робочому місці. Програма складається з чотирьох кроків: 1) навчитися долати стрес самостійно; 2) допомагати колезі долати стрес; 3) організовувати обговорення у формі діалогів у закладі освіти; 4) звертатися за супервізією, інтервізією та професійним коучингом [5].

Як бачимо, робота за програмою побудована саме за таким принципом – підсилення горизонтальної професійної складової у закладі освіти, що дає змогу розв’язувати складні професійні питання безпосередньо у середовищі колег. Таким чином, ідея співпраці в освіті на противагу звичній практиці підпорядкування має на меті знизити емоційне навантаження на вчителя й у без того непростий, складний період його праці [7]. Така програма є хорошим інструментом для реалізації стратегії компенсації освітніх втрат педагогів саме в ключі соціально-емоційного навчання.

Прикладом застосування різних підходів та інструментів компенсації освітніх втрат слугують державні та недержавні проекти [6], які наразі набувають популярності у середовищі освітян та серед громадськості.

Варто зазначити, що педагоги Черкаської області, починаючи ще з 2015 року, а саме першого року агресії російської федерації, активно залучаються до різних програм SEL [11]. Практика групових супервізій та інтервізій [8; 9], започаткована навчально-методичним центром психологічної служби інституту стала вже впізнаваним способом для вирішення складних професійних ситуацій. Вважаємо, що таку практику необхідно продовжувати, а також поглиблювати емоційну складову професійних активностей у вигляді самопідтримки (self care) та самопізнання (self discovery).

Отже, **висновки**, які можуть слугувати основою для подальших роздумів і обговорень стосовно ефективної політики та практик для відновлення освітніх втрат, можуть обертатися навколо чотирьох аспектів [2, с. 18]: здобуття знань, адаптація, формування психоемоційної стійкості та організація колегіальної взаємодії вчителів, що в цілому спрямоване на зміцнення системи освіти загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kaufman Peter, Schipper Janine. Teaching with Compassion: An Educator's Oath to Teach from the Heart. Rowman & Littlefield Publishers, 2018. 168 p. URL: <https://cutt.ly/v7gKwW6>
2. Recovering lost learning: what can be done quickly and at scale? UNESCO COVID-19 Education Response. Education Sector issue notes. Issue note n° 7.4. June 2021. URL: <https://cutt.ly/C7gKo55>
3. Srinivasan Meena. Teach, Breathe, Learn: Mindfulness in and out of the Classroom. Parallax Press. Illustrated, August 10, 2014. 224 p.

4. Supporting teachers and education personnel during times of crisis. UNESCO COVID-19 Education Response. Education Sector issue notes. Issue note no. 2.2. April 2020. URL: <https://cutt.ly/W7gKgJ8>
5. Богданов С. О., Залеська О. В., Федорець О. В., Ключко К. Є., Флярковська О. В. Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів : навч.-метод. посіб. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ. 2021. 54 с. : іл., табл. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726816/1/psix71.pdf>
6. Вимірювання та компенсація освітніх втрат українських дітей. Osvita.ua. 2022, квітень, 11. URL: <https://osvita.ua/school/88257/>
7. Дегтярьова О., Дрожжина Т., Калужна Г. та ін. Я (практикую) СЕЕН. Посібник для створення професійної спільноти: навч.-метод. посібник / за заг. ред. О. Елькіна, О. Марущенка, О. Масалітіної. Київ: Видавничий дім «Перше вересня», 2021. 48 с. URL: <https://cutt.ly/f7h9wI3>
8. Зцілення травм війни: психосоціальний аспект / автор-упор. Т. Артеменко. Черкаси, КНЗ «ЧОПООП Черкаської обласної ради». 2022. 80 с. URL: <https://cutt.ly/47h3MOZ>
9. Керівництво з проведення інтерв'язій та суперв'язій / автор-упорядник Т. Артеменко. Черкаси: КНЗ ЧОПООПЧОР, 2021. 42 с. URL: <https://cutt.ly/t7h8Ymv>
10. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни : посібник для вчителів / Арцимєєва Д. та ін., Київ. 2022. 52 с. URL: <https://cutt.ly/77gKEsx>
11. Харитоновна С., Артеменко Т., Брайченко Т., Якухіна Н. Кризова підтримка учасників освітнього процесу: форми, методи роботи. Педагогічний вісник. 2022. № 4. С.8-10. URL: <https://cutt.ly/A7h3cYB>

Журавко Тетяна,

*викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНІК ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні стала викликом для всього світу, вона стала психотравмуючим фактором для багатьох осіб, і зокрема дітей, насамперед тих, що перебували чи досі перебувають безпосередньо у зоні бойових дій.

Протягом останніх десятиліть проблема збереження здоров'я дітей увійшла до переліку глобальних проблем, від розв'язання яких залежить подальше існування всього людства.

Задача психолога сьогодні – знайти методи зниження тривожності для дитини, в той самий час не травмувати її ще більше, адже те, що гарно працює в мирний час, може бути травматичним під час війни.

За визначенням дослідника А. В. Петровського тривожність є одним з основних параметрів індивідуальних відмінностей. Він зазначав, що

тривожність, зазвичай, підвищена при нервово-психічних і важких соматичних захворюваннях, а також у здорових людей, що переживають наслідки психотравми [2].

Гра – це форма спілкування дітей, в якій діти мають можливість відтворювати і переосмислювати накопичені образи, висловлювати свої емоції та почуття. Також завдяки грі діти можуть подолати негативні емоції через позитивне завершення ситуації. В ігровій терапії зазвичай використовуються наступні ігри: психологічні ігри та вправи з метою налагодження довірливого спілкування з психологом та іншими учасниками; групові ігри з метою коригування афективних моделей дитячої поведінки; ігри, спрямовані на зменшення тривоги та страху; спеціальні групові рухи.

Під час роботи з дітьми, життя яких ускладнене через військові дії, рекомендуються такі ігрові техніки та ігри.

Повернення до себе:

- Обмальовуємо долоньки фарбами, плескаємо.
- «Привіт, пальчику, як ти живеш?»

Заземлення, почуття опори:

- Вирощуємо «великі ноги».
- Залишаємо відбитки, малюнки стопами і долоньками на піску.
- Малюємо дерева, квіти, кущі – усе з великими і міцними коренями.
- Тупотимо ніжками сильно, як бегемотики, які проганяють хижаків.

Повертаємо відчуття контролю:

- Дати в руки те, що можна пом'яти (пластилін, глину).
- Пограти з конструктором.
- Ліпимо тварину, якої в природі не існує.
- Ліпимо маску і кривляємося.
- Нехай у дитини буде хтось, хто ще менший від неї – улюблена іграшка, лялька, цуценя: хтось, про кого вона дбатиме.

Гра «Ти де?» — «Я тут!». Створити «сейф», куди малюк зможе заховати свої страхи у формі зім'ятих папірців, шишок, клаптиків, малюнків.

Гра «Рукоштовкання». Діти вітаються за руку, при цьому не відпускаючи її при штовканні, поки не знайдеться нова людина для штовкання іншої руки.

Зробіть «Ловця снів» з паличок і кольорових ниток як павутинку. Можна повісити біля місця, де дитина спить, щоб той «ловив» погані сни і не пускав їх до малюка. Шукаємо ресурси для подолання страхів – ліпимо, малюємо, клеїмо янгола-захисника.

Робимо «Штаб». Навіть якщо ви в бомбосховищі, можна зробити «бункер у бункері» – тільки для дітей. У цьому укритті діти ховаються, розповідають один одному секрети, граються з ліхтариками.

Робота з дітьми, насамперед, полягає у пропрацюванні негативних емоційних, поведінкових та когнітивних наслідків психотравми. Однак для її кращої динаміки, необхідно також сприяти налагодженню емоційного контакту з батьками та відновленню надійної прив'язаності. Слід зазначити, що важливо впоратися з травматичною частиною (якщо вона знайдена) у стосунках із значимою дорослою людиною, оскільки порушені стосунки викликають напруженість дитини і можуть бути причиною прояву травматичних симптомів, а їх налагодження сприяє більш швидкому та успішному подоланню негативних симптомів і розвитку стійкості до стресових обставин. Внутрішня підтримка дитини зумовлена розвитком позитивного ставлення до життя, здатності адекватно справлятися з труднощами, змінами в житті, відкритості до нового досвіду, розвитку готовності діяти в стресових ситуаціях, брати на себе відповідальність, спілкуватися з іншими, знаходити соціальну підтримку [1].

Спілкуйтеся зі своєю дитиною, слухайте її та тренуйтеся з нею, закріплюйте навички дій при різних небезпеках. Нехай знання із цивільної безпеки та повсякденне користування ними стануть такими ж звичними та зрозумілими для неї, як чищення зубів вранці чи перехід дороги на зелене світло.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавко Т. В. Психологічна підтримка дітей під час війни. *Věda a perspektivy*. № 4(11). 2022. С. 177–187.
2. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 85–98.

*Руденко Ілона,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки,
психології та освітнього менеджменту
КНЗ «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»*

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Вивчення питання особливостей емоційного вигорання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів постає досить необхідним в умовах сьогодення. Велика емоційна напруга професійної діяльності педагога, нестандартність педагогічних ситуацій, відповідальність та складність професійної праці, освітні реформи, які мають стрімкий характер впровадження – це все збільшує ризик розвитку синдрому емоційного вигорання. Специфіка роботи вчителів полягає в тому, що кожного дня виникають різноманітні ситуації із високою емоційною напругою, інтенсивністю міжособистісного спілкування, необхідністю розв’язання конфліктних ситуацій, необхідністю швидко пристосовуватися до нових змін у інформаційному полі. Перехід на особистісно-орієнтовані моделі освіти обумовлюють високі вимоги до особистості педагога: вміння ефективно регулювати свою діяльність при зіткненні з робочими труднощами, при встановленні контакту з учасниками освітньої взаємодії. Не кожен педагог в ресурсному стані, щоб витримати психоемоційну напругу, оскільки на особистість учителя можуть впливати сімейні проблеми, труднощі в особистому житті, стресові ситуації в спілкуванні з колегами та батьками учнів. Потужне емоційне та фізичне навантаження, необхідність постійно підтримувати власний професійний рівень, бути в курсі інноваційних технологій, вміння коректно реагувати в стресових ситуаціях – все це позначається на психоемоційному стані педагога.

Над питанням профілактики емоційного вигорання працюють сучасні українські науковці: Д.І.Білик, Т.В.Гальчак, О.Б.Дубчак, О.В.Петрунько, В.П.Підгурська, В.М. Тесленко, В.С.Шкраб’юк та інші. Зокрема, О.Б.Дубчак

аналізує профілактичну роботу професійного вигорання в системі післядипломної освіти вчителів; В.М.Тесленко, О.В.Петрунько – учителів державних і приватних загальноосвітніх закладів; В.П.Підгурська досліджує управлінську діяльність керівника з попередження синдрому професійного вигорання суб'єктів освітнього процесу.

Дослідження особливостей емоційного вигорання також проводиться кафедрою педагогіки, психології та освітнього менеджменту КНЗ «ЧОПОПП ЧОР» протягом 2023 року. Опитування включало 1. питання: «Який Ваш емоційний стан на робочому місці в умовах сьогодення?», яке охопило 101 педагогічного працівника Черкаської області. Було отримано наступні відповіді:

- Я працюю в стані ресурсу (є енергія, сили, бажання), виснаження ледь відчутне – 8 (7,9 %)
- Я працюю в стані 50/50, чергується період активності з періодом виснаження – 35 (34,7%)
- **Я працюю в стані, коли відчуваю більше виснаження, ніж активності – 46 (45,5%)**
- **Я працюю в стані повного виснаження (немає сил, втома) – 13 (12,9%)**

Опитування включало 2. питання: «Що Вас особливо виснажує на робочому місці в умовах сьогодення?», яке охопило 180 педагогічних працівників Черкаської області. Було отримано наступні відповіді:

- Дистанційне навчання: проведення уроків – 24 (13,3%)
- Дистанційне навчання: неможливість очно спілкуватися з дітьми – 52 (28,9%)
- **Повітряні тривоги: необхідність перервати урок – 98 (54,4%)**
- **Пасивність, байдужість учнів до навчання – 118 (65,6%)**
- **Втома – 85 (47,2%)**
- Ритм життя – 66 (36,7%)
- Стосунки в колективі – 12 (6,7%)
- Стосунки з батьками учнів – 14 (7,8%)

- Відвідування уроків адміністрацією – 5 (2,8%)
- Паперова робота – 47 (26,1%)
- **Війна в країні – 86 (47,8%)**

Аналіз проведеного опитування дає можливість зробити висновки, що більшість педагогічних працівників Черкаської області, коли працюють, то відчують більше виснаження та втоми, ніж активності та ресурсу. Основними детермінантами стану професійного вигорання педагогів є стресова ситуація війни в країні, з якою пов'язані повітряні тривоги та, як наслідок, необхідність переривати урок, неможливість надати повну інформацію з певної теми, потреба витратити додатково час на засвоєння «втраченої теми». Стрессова реальність війни позначається також на психіці дітей, їх емоційному стані та ставленні до навчання. Відповідно, учителю важливо з розумінням ставитися до поведінкових та емоційних проявів учнів (замкнутості, тривожності, збудливості, неуважності, непосидючості, низької мотивації до засвоєння матеріалу), не очікувати від них високих успіхів у навчанні та здійснювати постійний психолого-педагогічний супровід психоемоційного стану дитини самостійно та у співпраці зі шкільним психологом, соціальним педагогом. Отже, стрессова реальність сьогодення призводить до того, що педагоги працюють в стані емоційного вигорання та втоми.

Психопрофілактика емоційного вигорання педагогів в умовах сьогодення має включати наступні компоненти:

- розраховувати й обдуманно розподіляти своє навантаження; визначати короткострокові і довгострокові цілі; засвоїти основи тайм-менеджменту;
- використовувати «тайм-аути» на робочому місці;
- дотримуватися балансу «робота – сім'я – час для себе»; вчитися відпочивати;
- зробити ритуалом сумісні справи, дозвілля, душевне спілкування з рідними, друзями;
- дати право собі бути неідеальною людиною, не намагатися бути кращою (им) завжди та у всьому (відійти від «комплексу відмінниці (ка)»); дати право оточуючим бути не ідеальними;

- робити пріоритетом розвиткове мислення (відійти від мислення «жертви»): Життя – велика школа! Життя це уроки зі своїми завданнями. Навчитися проблеми трансформувати в задачі та вирішувати їх, як учень (учениця) в великій школі Життя;
- підтримувати фізичної форму, дбати про стан нервової системи;
- оволодіти навичками саморегуляції, релаксації. Психологиня Світлана Ройз пропонує скористатися методикою відновлення ресурсів – увімкнути «тумблер». Для накопичення та відновлення сил є канали:
 - Тілесний – фізична активність і тілесні відчуття;
 - Аудіальний – музика або тиша;
 - Візуальний – споглядання пейзажів природи або картин, перегляд кіно;
 - Нюховий – приємні запахи;
 - Смаковий – смаколики, солодощі;
 - Стосунки – зустрічі з друзями, приємними людьми;
 - Інтелект – набуття нових знань;
 - Інтуїція – медитації, духовні практики, молитви.

Найбільше енергії – у незадіяному каналі. Наприклад, якщо під час проведення уроків учитель використовує, в основному, канал мовлення, канал інтелекту, канал стосунків, то відпочити краще в каналі тіла – прогулянки і танці, а також можна відновити силу в тиші і мовчанні. Якщо задіяти невикористаний канал, то відновлення відбувається швидше.

Психопрофілактична технологія анти-вигорання педколективу в умовах сьогодення має включати наступні компоненти (адміністрація закладу освіти має звернути увагу!):

- **необхідність контролювати навантаження** як окремих людей, так і колективу в цілому. Уникати делегування занадто великої кількості роботи для найкращих співробітників;
- **забезпечити зручне робоче місце.** Це зменшить емоційну напругу, яка обумовлена незручним чи непродуктивним робочим місцем;

- **надавати підтримку та зворотній зв'язок**, щоб працівники відчували, що можуть поговорити про свої занепокоєння, труднощі;
- **надавати відгуки щодо роботи**: робити конструктивні зауваження, однак пам'ятати про вдячність та похвалу;
- **необхідність заохочувати** бажання йти у відпустку та вийти з мережі – повна ізоляція від роботи;
- **сприяти позитивній атмосфері** в колективі: спільне дозвілля, індивідуальні та тренінгові форми роботи психолога з педагогами.

Отже, питанню емоційного вигорання педагогічних працівників в умовах сьогодення має приділятися особлива увага адміністрацією закладів освіти, має впроваджуватися психопрофілактична технологія анти-вигорання педколективу. А також кожен педагогічний працівник має відповідально ставитися до збереження власного фізичного та психічного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гальчак Т. В. Професійне вигорання вчителів //«Молодий вчений». 2020. №10 (86). С.293-296. Режим доступу: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/884> (дата звернення 01.02.2023).
2. Тесленко В. М., Петрунько О. В. Профілактика професійного вигорання учителів державних і приватних загальноосвітніх закладів. Держава, регіони, підприємство: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку : матеріали II Міжнародної конференції, 20 листопада 2020 р. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2020. Режим доступу: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE2020/paper/view/175> (дата звернення 30.01.2023).
3. Тищенко А. С., Чупріна М.О. Емоційне вигорання на робочому місці. Як запобігти вигоранню працівників //«Молодий вчений». 2019. №11 (75). С.750-753. Режим доступу: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1571> (дата звернення 23.01.2023).
4. Фалько Н. М. Психологічна симптоматика синдрому емоційного вигорання вчителів. Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2015. №5. С. 119–124.

Сидоренко Тетяна

практичний психолог

Червонослобідський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів №2

Червонослобідської сільської ради Черкаської області

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПЕДАГОГІВ

З настанням війни робота психологічної служби в закладах освіти спрямована на підтримку учасників освітнього процесу, а саме педагогічних працівників, адже від фізичного, психологічного та емоційного комфорту

вчителя залежить подальша доля цілого покоління. Основною метою роботи практичного психолога є не лише психологічний супровід вчителя, а й просвітницька діяльність всього педагогічного колективу. Просвітницька робота психологічної служби дає змогу вчителям розширити свої знання в області психології, формує позитивні взаємини один з одним, допомагає долати психологічні бар'єри, а також ефективно організовувати свою професійну діяльність.

З метою організації даної роботи в закладі освіти я пройшла сертифіковані курси підвищення кваліфікації, а саме: «Психологічні основи допомоги дітям, що постраждали від війни», «Знати, як допомогти», «Майндфулнес практики. Інструменти, оволодіння якими допоможе впоратися зі стресом», «Удосконалення психологічної компетентності сучасного педагога: індивідуальні особливості учнів під час дистанційного навчання». Мною були відвідані тренінги: «Захист дітей», «Психосоціальна підтримка», «Запобігання сексуальній експлуатації та насильству», «Основні методи арт-терапії у роботі практичного психолога», «Навчання технік зцілення для батьків, осіб, що їх замінюють, та спеціалістів, які працюють з дітьми», заняття та освітній коворкінг «Дитина у воєнний та післявоєнний період. Безпека. Підтримка. Допомога». Дані знання потрібні для допомоги та підтримки здобувачів освіти, їх батьків та педагогічних працівників у першу чергу. Війна внесла свої корективи в педагогічну діяльність, адже ніхто не був готовий до ситуації, що склалася в державі. Ще з початку війни педагоги були змушені змінити очну форму навчання на дистанційну.

Незважаючи на проблеми з подачею електроенергії та забезпечення інтернет-зв'язку освітяни скоординували роботу та продовжили працювати в повному обсязі.

Багатьом учасникам освітнього процесу довелося залишити рідні домівки, через побоювання за власне життя та життя своїх рідних. Для підтримки колег, я розробила психологічний супровід, що спрямований на:

- формування позитивного мікроклімату в педагогічному колективі

(проведені тренінги з педагогічним колективом «Психологічна підтримка та допомога під час війни», «Психологічне благополуччя педагога», які допомогли педагогам згуртуватися);

- створення та стимулювання мотивації вчителів (тренінги з вчителями початкових класів «Як знайти ресурс під час війни», «Психологічна стійкість під час війни»), педагоги охоче працювали, активно долучалися до обговорення проблемних ситуацій, шукали шляхи їх вирішення;

- допомога та консультування в роботі з дітьми «групи ризику» (проведені заняття з класними керівниками, розроблено буклет «Я -особистість»);

- проведення індивідуальних консультацій (на запит колег проводилися як індивідуальні, так і групові консультації, було надано поради для покращення емоційного стану);

- відвідування уроків та надання професійних рекомендацій (відвідування уроків, спостереження за учнями, їх емоційним станом, за потребою надавалася допомога окремим учням в онлайн та офлайн форматах);

- проведення рефлексійних вправ на зняття напруги (зроблена підбірка відеоматеріалів, релаксаційної музики для використання педагогами під час уроків);

- допомога «молодим вчителям» щодо адаптації в новому колективі та педагогічній діяльності (тренінг «Адаптація молодого педагога до роботи в закладі»);

- розвиток стресостійкості та профілактика емоційного вигорання (тренінг «Профілактика емоційного вигорання педагога», «Подорож до себе», під час якого педагоги активно працювали, висловлювали думки та побажання для покращення своєї педагогічної діяльності).

Для чого потрібен психологічний супровід? Кожна людина – індивідуальність, хтось вміє позбавлятися від страхів, тривог, емоційного напруження, образ, жалості до себе, а дехто не вміє «брати себе в руки». Просвітницьку роботу практичного психолога доповнює діагностична робота, вона допомагає досконаліше зрозуміти проблему вчителя, його емоційний стан

та переживання, тому проаналізувавши результати досліджень потрібно спланувати подальшу роботу, долучити педагога до різноманітних заходів у закладі, до участі в психологічних семінарах, консультаціях. На сьогоднішній день є багато пізнавальних відеороликів, аудіо записів та мультфільмів, що допомагають розвантажити свій емоційний стан, напругу.

Наступним напрямом супроводу є корекційно-розвиткова робота. Для чого потрібна корекція? Завдяки корекційно-розвивальним заняттям, бесідам, консультаціям корегуються певні небажані явища, покращується емоційний стан, самопочуття. За потребою здійснюються індивідуальні консультації, психолог отримує питання, які найчастіше цікавлять колег і організовує зустрічі для їх обговорення. Зустрічі можуть проходити як очно так і в онлайн форматах. Тісна співпраця створює максимально позитивний психологічний стан та результат роботи в закладі освіти.

Отже, значна роль у супроводі педагогічних працівників належить психологічній службі, яка має функціонувати як єдина система, що сприяє створенню умов для когнітивного й соціального розвитку особистості, збереження психічного здоров'я та надання психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу.

У контексті радикального оновлення системи освіти психологічна служба сучасної школи, як ніколи, покликана сприяти покращенню умов для розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу, здійснювати психологічну підтримку й надавати допомогу учням, учителям, батькам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васянович Г. П. Основи психології: навчальний посібник / Григорій Петрович Васянович – К.: Педагогічна думка, 2012. – 114 с.
2. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації.//Упор. Д. Арцимеєва, Г. Терентьєва, О. Чуйко, В. Шкуро, А. Голотенко. – Заг. ред. Л. Залюбовська, голова освітнього напрямку Громадської організації «GoGlobad», академічна директорка Тренінгового центру «GoCamp».

Теслюк Павло

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту
Комунальний навчальний заклад “Черкаський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної ради*

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ ЯК ТЕОРЕТИКО–ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

Вступ. Актуальність проблематики професійного емоційного вигорання вчителів засвідчується різноманітністю сучасних вітчизняних наукових досліджень зазначеного феномену (Т. М. Чебикіна, Ю. П. Жогно, Л. В. Сіроха, Н. М. Фалько, О. М. Микитюк, А. М. Зачепа та ін.). Так, вплив емоційного вигорання на професійну компетентність вчителя розкривається в дослідженні Т. М. Чебикіної і Ю. П. Жогно [3]. В основі даного емпіричного дослідження лежить формуючий експеримент в системі перепідготовки вчителів. Методологічно даний експеримент ґрунтується на концепції критичної ситуації, якою і є синдром емоційного вигорання. Вчені показали, що у процесі формувального експерименту його учасники оптимізували рівень професійної компетентності, а саме, виріс емоційний інтелект, знизився рівень емоційного вигорання та ступінь критичності переживання стану емоційного вигорання. Було доведено наявність зворотно пропорційного взаємозв'язку емоційної компетенції і професійної компетентності загалом та емоційного вигорання.

У дослідженнях Л. В. Сірохи визначено психологічні особливості емоційного вигорання в педагогів початкової школи та виявлено специфіку емоційного вигорання у вчителів початкових класів [1].

У роботі Н. М. Фалько уточнено психологічну симптоматику синдрому емоційного вигорання вчителів [2]. Автором було проведене емпіричне дослідження, в ході якого вивчались рівень, прояви, динамічний процес професійного емоційного вигорання педагогів та соціально–психологічні фактори його виникнення. За допомогою методик «Дослідження синдрому «вигорання»» Дж. Грінберга та «Діагностика емоційного вигорання» В. В.

Бойко були розкриті динаміка, прояви і ведучі симптоми емоційного вигорання у вчителів в процесі виконання професійної діяльності. Досліднику вдалося виділити три групи випробуваних: з відсутністю емоційного вигорання; з емоційним вигоранням, що формується; з емоційним вигоранням, що сформувалося, а також зробити висновок про те, що існує прямий зв'язок між синдромом емоційного вигорання й емоційним благополуччям, психічною стійкістю і професійним довголіттям педагогів. Також було проаналізовано, яким чином проявляється синдром емоційного вигорання у різних груп вчителів з різним стажем професійної діяльності. Автором зроблено висновок що найбільш стійкою до синдрому емоційного вигорання виявляється група вчителів зі стажем 15 – 20 років. І в максимальній мірі синдром проявляється у молодих вчителів (до 5 років), а також у вчителів зі стажем більше 20 років.

Феномен емоційного вигорання вчителів розглядається психологічною наукою в контексті однієї з трьох існуючих моделей:

1. «Вигорання» – це стан фізичного і психічного (насамперед, емоційного) виснаження вчителя, викликаного тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях спілкування. Дане трактування близьке до розуміння «вигорання» як синдрому «хронічної втоми» (Х. Фрейденбергер).

2. «Вигорання» – це двомірний конструкт, що складається з емоційного виснаження і деперсоналізації вчителя. При цьому деперсоналізація виявляється в погіршенні відношення до інших (учнів, батьків, колег), іноді і до себе особисто (К. Кондо).

3. «Вигорання» – це трикомпонентна структура, що складається із синдрому емоційного виснаження, деперсоналізації і редукції особистих досягнень вчителя. Відповідно до даної моделі емоційне виснаження учителя розглядається як основна складова «професійного вигорання» і виявляється в зниженому емоційному фоні, байдужості або емоційному перенасиченні. Другий компонент – деперсоналізація – виявляється в деформації відносин з іншими учасниками освітнього процесу. Третя складова синдрому «вигорання» – редукція особистих досягнень – може виявлятися або в тенденції до

негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень і успіхів, негативізмі щодо службових переваг і можливостей, або в приниженні власної гідності, обмеженні своїх можливостей, обов'язків (К. Маслач).

Незважаючи на наявність різноманітних підходів до опису та дослідження феномена «вигорання», у сучасній психологічній науці на сьогодні відсутній аналіз загальних і відмінних рис ключових понять, що використовуються для характеристики несприятливих станів вчителя. На основі проведеного семантичного та феноменологічного аналізу таких ключових понять, як «психічне вигорання», «стрес», «емоційні стани», «втома» та «професійна деформація», відзначимо, що «вигорання» являє собою самостійний феномен, який не зводиться до інших негативних психічних станів, що зустрічаються в професійній діяльності вчителя.

Можна виділити зовнішні (хронічно напружена психоемоційна діяльність; дестабілізуюча організація діяльності; підвищена відповідальність за виконувани функції; несприятлива психологічна атмосфера професійної діяльності; психологічно складний контингент, з яким фахівець має стосунки у сфері спілкування) та внутрішні (емоційна ригідність; інтенсивна інтеріоризація умов професійної діяльності; моральна дезорієнтація особистості) фактори, що впливають на виникнення синдрому «вигорання» серед вчителів.

На відміну від професійної деформації емоційне вигорання, на нашу думку, можна більшою мірою віднести до випадку повного регресу професійного розвитку вчителя, оскільки воно зачіпає особистість у цілому, руйнуючи її і справляючи негативний вплив на ефективність трудової діяльності.

Наразі розрізняють три дослідницькі підходи до створення пояснювальних моделей виникнення емоційного вигорання вчителя:

– індивідуально-психологічний. В ньому наголошується характерна для деяких педагогів невідповідність між високими очікуваннями від роботи і дійсністю, з якою їм доводиться стикатися щодня;

– соціально-психологічний. За такого підходу причиною феномена вигорання вчителя вважається специфіка самої роботи, що характеризується великою кількістю обтяжливих для психіки неглибоких контактів з різними учасниками освітнього процесу;

– організаційно-психологічний. Причина емоційного вигорання вчителя пов'язується з типовими проблемами особистості в організаційній структурі: недоліками автономії і підтримки, рольовими конфліктами, неадекватним або недостатнім зворотним зв'язком від керівництва до окремого педагога і т. ін.

На нашу думку, основна причина синдрому вигорання – це невідповідність між особистісними властивостями вчителя і вимогами відповідної професійної діяльності. Спостерігаються декілька варіантів невідповідності, які приводять до виникнення синдрому вигорання.

Перш за все, це невідповідність між вимогами, що ставляться до вчителя особливостями професійної діяльності, і його реальними можливостями, обумовленими індивідуально-неповторними психологічними властивостями, зокрема деякими особистісними характеристиками. Якщо для працівника виконувати розпорядження керівника є справою честі, але він об'єктивно не в змозі це зробити, то виникає стрес, відбувається погіршення якості роботи, може відбутися розрив стосунків з колегами.

Учитель переймається недостатністю грошової винагороди за роботу як невизнанням його праці, що теж може призвести до емоційної апатії, зниження емоційної залученості в справі педагогічного колективу, виникнення відчуття несправедливості і, відповідно, до емоційного вигорання.

Часто синдром вигорання викликається невідповідністю між прагненням вчителя мати великий ступінь самостійності в своїй роботі, визначати способи і методи досягнення тих результатів, за які він несе відповідальність, і жорсткою, нераціональною політикою адміністрації в організації робочої активності і контролю за нею. Результат такого тотального контролю – виникнення відчуття даремності своєї діяльності і відсутність відповідальності.

Висновки. Проявом негативної дії професії на особистість вчителя є феномен емоційного вигорання. Поняття «вигорання» із моменту своєї появи зазнало значних змін, які пов'язані як із розширенням сфери його застосування, так, головним чином, і з фундаментальним вивченням різноманітних аспектів цієї проблеми, а саме – причинності, регуляції, детермінації, прояву, подолання цього стану. Поняття «вигорання» у контексті вчителів вживається не завжди обґрунтовано, іноді ним підміняють інші близькі за змістом терміни. Неоднозначність поняття «вигорання» призводить до розходжень у поглядах на сутність тих чи інших психічних явищ, розбіжності трактувань досліджуваних феноменів, суперечливості отриманих даних, відсутності суворих критеріїв при їхній інтерпретації, використання неадекватних методичних прийомів дослідження тощо. Логіка вивчення проблеми і розширення сфери прояву «вигорання» обумовлюють необхідність подальшого розвитку понятійного апарату в цій галузі, диференціації і чіткої ієрархії основних понять на основі проведення емпіричних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сіроха [Л. В.](#) Психологічні особливості емоційного вигорання у вчителів початкової школи. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. С. 201–205.
2. Фалько Н. М. Психологічна симптоматика синдрому емоційного вигорання вчителів. Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2015. №5. С. 119–124.
3. Чебикіна Т. М., Жогно Ю. П. До питання емоційної компетентності вчителя в контексті особистісно-орієнтованих технологій перепідготовки // Наша школа. № 2. 2008. С. 39–42.

Харитонова Світлана

*завідувач навчально-методичного центру
психологічної служби комунального навчального закладу «Черкаський обласний
інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»*

ПЕДАГОГ У ЧАСИ ВІЙНИ:

БЕЗПЕКА. ПІДТРИМКА. ДОПОМОГА

Вступ. Складні явища в українській освіті, пов'язані з безпековою нестабільністю, фізичними, моральними та психологічними ризиками в умовах воєнного сьогодення несуть погіршення умов здійснення освітнього

процесу, зниження продуктивності надання педагогічних послуг, шкодять погіршення емоційного стану учасників освітнього процесу.

Тому підтримка педагогічного працівника має на меті знизити емоційне навантаження на всіх учасників освітнього процесу. Підтримка вчителя полягає в навчанні антистресовим, антикризовим методам і прийомам, що допоможе педагогічному працівнику бути самодостатнім, вправним у складних професійних та життєвих ситуаціях, а також бути тією підтримуючою ланкою у житті закладу, що дає змогу зміцнювати психічну стабільність інших учасників освітнього процесу.

Метою психологічної підтримки для педагогів є здійснення *комплексного супроводу педагогічних працівників підтримуючого характеру*.

Протягом воєнного періоду в нашій державі діють проекти, спрямовані на підтримку психологічного балансу педагогів. Зокрема, цікавим та продуктивним є міжнародний проєкт «SAFE SPACE – Невідкладна психосоціальна підтримка для учнів та шкільних вчителів», в рамках якого було проведено навчання з працівниками методичних служб психологічного спрямування України. 15 тренерів підготовлені науковцями та практиками-психологами Києво-Могилянської академії. Нам надані матеріали для проведення тренінгів із педагогами за програмою «Безпечний простір». Цікавою є форма реалізації проєкту: дводенний онлайн-тренінг забезпечує введення учасників-педагогічних працівників у світ реалій війни та стан людини (чи-то дитини, чи-то дорослого) в кризових, стресових ситуаціях.

Мій досвід тренера цього проєкту включає в себе навчально-розвиткові тренінги, в яких взяло участь на сьогодні 265 педагогічних працівників Луганської, Запорізької, Київської та Черкаської областей. Цікавим є алгоритм проведення подальшої роботи з колегами-педагогами: протягом місяця після тренінгу обов'язково проводиться 1 супервізія з досвіду застосування знань, навичок та прийомів, які вони отримали в ході тренінгу. Потім ще через місяць проводиться 2 супервізія для всіх педагогічних працівників-учасників проєкту.

Проект розкриває людські потенційні ресурси, які можна застосовувати в професійному та особистому житті, долати труднощі та відновлювати душевну рівновагу. Протягом тренінгу кожен учасник має змогу протреновувати вправи, застосовувати прийоми для підвищення стресостійкості. Як тренер, я мала змогу запропонувати педагогам свої напрацювання з теми: «Кроки до розвитку життєстійкості (резильєнтності)». Крок за кроком, від простого до складного разом із учасниками тренінгу ми рухалися до розуміння того, що кожна людина має величезні внутрішні ресурси! Важливо ними скористатися вчасно, відчути той момент, коли психологічний баланс важко буде відновити.

Цінним досвідом є вивчення власної резильєнтності педагогами в ході тренінгу. Це можна зробити за допомогою бліц-тесту або більш глибокої діагностики. В процесі роботи учасники самостійно аналізують питання для вивчення, оцінюють та фіксують для себе результати. Ця робота є індивідуальною та конфіденційною, а от запитання щодо того, як здійснювати цю роботу з дітьми, якого віку, яким чином та як пояснювати хід діагностики, ми обговорюємо в колі.

Аналізуємо власний резилієнс

(самодіагностика)

<p>Критерії для аналізу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рівень сформованості ресурсів та складників 2. Здатність до їх розвитку 3. Можливості до їх розвитку 	<p>Важливі характеристики резилієнс</p> <div style="border: 1px solid gray; padding: 5px; margin-bottom: 10px; background-color: #e6f2ff;"> <p>Здатність зберегти рівновагу, певну стабільність у складній ситуації, ефективно розв'язувати не тільки завдання з адаптації до умов, що змінюються, а й завдання з розвитку</p> </div> <div style="border: 1px solid gray; padding: 5px; margin-bottom: 10px; background-color: #e6ffe6;"> <p>Здатність людини протистояти дії стресорів без потрапляння у стани, пов'язані з психічними розладами</p> </div> <div style="border: 1px solid gray; padding: 5px; background-color: #e6f2ff;"> <p>Здатність людини активувати, розвивати і накопичувати власні ресурси і можливості для зберігання психологічного благополуччя під час та після травмуючої ситуації</p> </div>
--	--

РІВНІ сформованості характеристик:
 0 – відсутній
 1 – початковий
 2 – низький
 3 – середній
 4 – достатній
 5 – високий

Світлана ХАРИТОНОВА "Формування резилієнс в учасників освітнього процесу"

Більш складний діагностичний процес дає глибше зазирнути в свої внутрішні можливості.

Вправа “Колесо резиліентності”

Мета вправи: здійснити дослідження власного рівня резиліентності, визначити напрями самовдосконалення життєстійкості.

Інструкція до виконання вправи:

1. Уважно прочитати наступні характеристики складників резилієнс.
2. “Приміряти” кожен характеристику на себе і оцінити за 5-бальною шкалою.
3. Розмістити на променях колеса мітку відповідно до оцінки, яку Ви виставили собі.
4. Напрямок та рух по колу Ви обираєте самостійно (за годинниковою стрілкою чи проти)
5. За бажанням Ви можете “зафарбувати” кожен сегмент в колір, відповідний до змісту характеристики.

Успішного занурення в свій внутрішній світ !

Аналізуємо за 5-бальною шкалою, де 1- найнижчий показник, 5- найвищий.

Світлана ХАРИТОНОВА “**Формування резилієнс в учасників освітнього процесу**”

Що саме можна аналізувати? Складники резильєнтності.

1. Базова позитивна життєва позиція:

- ✓ спокійно-позитивний емоційний фон життя;
- ✓ базове почуття безпеки та суб'єктивне благополуччя;
- ✓ позитивне (ресурсне) мислення.

2. Оптимістична налаштованість, життєстійкість, самоефективність:

- ✓ оптимізм, здатність зберігати відчуття перспективи та надію;
- ✓ використання активних і продуктивних стратегій опанування;
- ✓ участь, контроль, прийняття ризику;
- ✓ самоефективність.

3. Навички та якості, що допомагають розв'язанню проблем:

- ✓ інтелект, конструктивне мислення, особистий потенціал подолання;
- ✓ здатність знаходити альтернативи, різні варіанти розв'язання проблем, гнучкість, креативність;

✓ здатність формувати план дій, наполегливість і поступовість в його реалізації .

4. Соціальні зв'язки, стосунки з оточенням, здатність надавати та отримувати допомогу:

✓ участь і почуття приналежності;

✓ здатність до підтримування стосунків, дружби, кооперації, солідарності;

✓ соціальна компетентність та просоціальна поведінка (*відповідальність, емпатія та турбота, навички спілкування, гумор, легкість у контактах*)

✓ здатність розуміти почуття інших.

5. Автономія, самостійність, самоконтроль:

✓ самостійність, незалежність у думках та вчинках;

✓ здатність до самоаналізу та пошуку причин;

✓ здатність піклуватись про себе, діяти незалежно;

✓ саморегуляція, самоактивація, самоконтроль;

✓ здатність контролювати результативність своїх рішень.

6. Наявність прагнень та орієнтація на майбутнє:

✓ здорові очікування, планування, постановка завдань;

✓ спрямованість на діяльність, працелюбність та працездатність;

✓ успішність у навчанні та соціальній активності;

✓ спрямованість у майбутнє.

Практична частина.

Пропоную розроблені мною кроки для розвитку життєстійкості (резильєнтності) для учасників проєкту.

КРОК 1. Створення власного профілю резилієнтності

<i>Мої риси, не сприятливі для резилієнтності</i>	<i>Мої риси, сприятливі для розвитку <u>резилієнс</u></i>
✓	➤
✓	➤
✓	➤
✓	➤

КРОК 2. Підтвердження чи спростування.

КРОК 3. Щодня відзначаєте свої успіхи

КРОК 4. Проявляйте активність!

КРОК 5. Ухвалення рішень

КРОК 6. Я несу відповідальність...

<i>Сфера життя</i>	<i>Продовжіть твердження</i>
	<i>Я несу відповідальність ...</i> <i>Я несу відповідальність ...</i> <i>Я несу відповідальність ...</i> <i>Я несу відповідальність ...</i> <i>Я несу відповідальність ...</i>

КРОК 7. Навчіться говорити «Ні!»

Аргументовано доведіть, чому саме Ви відмовляєтеся зробити те чи інше...

(використовуємо метод PRESS).

КРОК 8. Похваліть себе! Щодня. Обов'язково. За щось реальне. Не соромтеся!

КРОК 9. Винагородіть себе! *Улюбленою стравою. Запашиною кавою. Цікавою книжкою. Вишитою смужкою. Тихою говіркою. Бурхливою вечіркою. Теплими обіймами. Мріями незримими.*

КРОК 10. *Любіть те, що робите! Має стати принципом в житті. Тільки тоді Ваша кожна справа стане легшою, цікавішою, приємнішою, результативнішою!*

Висновки. Таким чином, тренінг для педагогічних працівників за проектом «Безпечний простір» повністю реалізує мету психологічної підтримки вчителя в умовах кризової ситуації сьогодення, отримати навички і вміння, з якими він зможе успішно розв'язувати складні завдання взаємодії з дитиною та її батьками, долати власні труднощі та надавати підтримку колегам у складний період життя нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбунова В., Карачевський А., Климчук В., Нетлюх., Романчук О. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп: навчальний посібник. Львів: Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 96 с. URL: <https://er.ucu.edu.ua/handle/1/1067>
2. Гриньова М. В. Наукова школа «Саморегуляція як основа успішної професійної діяльності». Імідж сучасного педагога. 2017. № 4(2). С. 5–10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_4\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_4(2)_3)
3. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. Посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти. 2022. 65 с. URL: <https://cutt.ly/17U9PQi>
4. Правила безпеки та можливості отримання допомоги в період конфлікту в Україні: методичні рекомендації. Київ: Агенство «Україна». 2014. 48 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/106565/1/411.pdf>
5. Прайтлер Барбара На їхньому боці. Психосоціальна робота з травмованими біженцями. Львів: ВНТЛ-Класика. 2022. 156 с.

Яковлева Жанна,
вихователь
КЗ «Золотоніська спеціальна школа
Черкаської обласної ради»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Сьогодні, коли в країні йде війна, школа стала головним осередком, який дає можливість отримувати не тільки знання, але й психологічну підтримку. Тому для педагогів важливо підходити до своєї педагогічної роботи й налаштовувати освітній процес таким чином, щоб він був комфортним як для самих педагогів, так й для учнів. Гармонійний психологічний стан самого вчителя, його психологічне здоров'я відіграє важливу функцію у підтримці позитивного емоційного стану учнів. Приклад доброзичливої, врівноваженої поведінки педагога та стан його психологічного спокою справляють значний підсвідомий вплив на формування світосприйняття дитини.

Для здійснення ефективного психологічного супроводу діяльності педагога насамперед потрібно з'ясувати особливості його професійної діяльності в реальних умовах та визначити основні психологічні проблеми, які ускладнюють цей процес [1]. Війна росії проти України, окупація територій, вбивства мирних людей, знищення міст та селищ, руйнування інфраструктури нашої держави, пошкодження або повністю руйнування закладів освіти – усе це вплинуло й на професійну діяльність вчителів. Чимало педагогічних працівників було змушено покинути свої домівки і переїхати в інші регіони країни або за кордон. Велика кількість закладів освіти перетворилась на бомбосховища, притулки для біженців, пункти розподілу гуманітарної допомоги. Освітняни, як і всі українці, стали на захист рідної землі, поповнили ряди Збройних сил і Територіальної оборони, інших силових структур. Велика кількість педагогів зараз працює волонтерами, в притулках, шпиталях, в різного роду гуманітарних місіях. Сукупно з цією роботою вони прагнуть налагодити

освітній процес на неокупованих територіях, при цьому використовують як дистанційні, так і очні форми навчання. Вчителі надають не тільки освіту дітям, але й беруть на себе функцію надання психологічної допомоги постраждалим. Війна є надзвичайно стресовою подією для психіки, адже за таких умов людина переживає реальну загрозу життю, фізичному та психічному здоров'ю, як власному, так і своїх близьких. Страшні реалії повномасштабної війни вплинули на кожного з нас. Все це виснажує внутрішні ресурси людини, руйнує її психіку [2]. Будь-яка відповідь організму на сильний стрес є нормальною реакцією на ненормальну ситуацію, тому важливо відслідковувати зміни, які відбуваються на кожному з рівнів життєвої безперервності. За потреби, а також, якщо впоратися з ситуацією самостійно неможливо, слід звернутися за допомогою до психолога чи психотерапевта. Для особистості педагога така стресогенна ситуація є тяжкою і супроводжується погіршенням його психоемоційного стану. Тривога, сум, психоемоційна нестабільність, депресія, апатія, немотивована агресія, панічні напади, стресові розлади, негативні спогади та інше – все ці явища є в педагогічному колективі. Якщо довгий час не звертати увагу на такий психологічний стан, згодом це відобразиться на фізичному здоров'ї. Деякі педагоги не звертаються за кваліфікованою допомогою. Потрібно це змінювати. Якщо педагог напружений, схвилюваний, нещасливий, то він не може навчити бути щасливими своїх учнів. Якщо вчитель енергійний, зацікавлений, то й учні заряджаються цим станом. У дітей може знизитися мотивація до навчання, коли педагог постійно виснажений, роздратований, пригнічений. Щоби покращити емоційний стан у колективі, потрібно підтримувати одне одного, проводити заходи, які будуть відновлювати ресурс. Для відновлення ресурсу педагога ефективні психологічні тренінги. Після відеолекцій вчителі зможуть не тільки підтримувати свій психоемоційний стан на належному рівні, а й дізнаються, як створювати безпечний безконфліктний онлайн-простір, як правильно говорити з дітьми про війну, проводити уроки у прифронтових регіонах. Вчити дітей під час війни - складно, цей освітній процес потребує багато зусиль. Часу та методів для

відновлення внутрішніх ресурсів не так багато. Тому потрібно звертатися за допомогою психологів, експертів з емоційного інтелекту, коучів та інш. Війна завдала своїх негативних наслідків психічному здоров'ю всім учасникам освітнього процесу, тому особливо важливою роллю в цей кризовий час стала діяльність психологічної служби освітнього закладу. Психологічній службі необхідно контролювати та забезпечувати позитивний емоційний клімат в колективі, надавати підтримку та проводити необхідну профілактичну та корекційну роботу з усіма учасниками освітнього процесу. Сьогодні педагог як ніколи потребує психологічної підтримки і соціально-психологічної реабілітації, психологічного супроводу своєї професійної діяльності. Питання організації освітнього процесу у закладах освіти регламентовано листом МОН № 1/3371-22 від 06.03.2022 «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій». «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» можна дізнатися з листа МОН № 1/3737-22 від 29.03.2022. В умовах воєнного стану одним з актуальних питань психологічного супроводу професійної діяльності педагога є створення умов та реалізація ефективних технологій для збереження та підтримки його психічного здоров'я в процесі професійної діяльності. Психологічна підтримка професійного становлення педагога та адаптації передбачає створення умов та реалізацію наступних завдань: розуміння особливостей освітнього середовища; усвідомлення педагогом власних життєвих цінностей і переконань; виявлення перешкод в особистісному і професійному зростанні; активізація мотивації в педагогічній діяльності; виявлення перспектив професійного зростання і розширення напрямків ефективних дій у професійній діяльності й особистісному розвитку. Психологічний супровід щодо професійної діяльності педагога спрямований на те, щоб формувати позитивний мікроклімат в педагогічному колективі, створювати сприятливі умови для активізації мотивації педагогів у роботі, допомагати в розкритті потенційних можливостей педагогів щодо особистісної та професійної сфер життя вчителів, допомагати «молодим вчителям» щодо адаптації в педагогічній діяльності, підвищувати

психологічну культуру педагогів, розвивати стресостійкість та профілактику емоційного вигорання, розвивати здатність до саморефлексії в професійній діяльності та інш. Для здійснення психологічного супроводу професійного розвитку педагогів потрібно використовувати такі основні напрямки: діагностика; консультування; корекція; профілактика та просвіта. В процесі психологічного супроводу педагогів діагностична робота полягає у визначенні запитів до практичного психолога, вивченні емоційного стану та професійної мотивації вчителів з подальшими індивідуальними консультаціями за потреби. З метою вирішення проблемних ситуацій у процесі взаємодії зі здобувачами освіти ефективними можуть бути і групові консультації для педагогів. Такі консультації можуть бути організовані за актуальними запитами та темами. Профілактика та просвіта полягає в підготовці та представленні просвітницьких матеріалів (пам'яток, буклетів та інш.). До актуальних заходів профілактичного та корекційного спрямування можна віднести наступні: семінари-практикуми, інтерактивні ігри, тренінги, вебінари, психологічні студії та інше. Працівникам психологічної служби необхідно найперше звертати увагу на специфіку емоційного стану педагога. Для цього можливо проведення психологічних обстежень з застосуванням психодіагностики – тестів, спостережень, опитувальників, структурованих інтерв'ю. На основі цих даних потрібно організувати різноманітні форми навчання – навчання вправам самовідновлення, методам збереження психічного здоров'я, тренінги відновлення емоційної рівноваги, емоційної саморегуляції, профілактики емоційного вигорання, відновлення емоційної стабільності. Соціально-психологічна реабілітація повинна бути спрямована на відновлення соціальних зв'язків, які втратились або порушилися внаслідок війни та евакуації; формуванню життєстійкості і стресостійкості, на відновлення практики спілкування у найближчому соціальному середовищі, зменшенню рівня конфліктів та непорозумінь з колегами, учнями та їх батьками, на допомогу у створенні позитивної перспективи та побудови подальших життєвих і творчих планів. Значній кількості педагогічних працівників знадобиться й проведення

заходів з індивідуально-психологічної реабілітації. Це пов'язано з тим, що ми будемо спостерігати картину посттравматичних стресових розладів. Ці розлади потребують кваліфікованого і систематичного втручання (терапії). Найважливішим показником результативності соціально-психологічної та індивідуально-психологічної реабілітації вчителів є відновлення їхньої соціальної компетентності і здатності виконувати у повному обсязі свою професійну діяльність. З метою збереження психічного здоров'я та запобігання наслідків впливу воєнних подій на психологічну готовність педагогічних працівників до професійної діяльності здійснюється комплексна психотерапевтична робота, а також проводиться групове навчання прийомам психічної саморегуляції, самодопомоги, що дозволить уникнути чи зменшити прояв негативних психічних станів, панічних розладів, допоможе зробити більш контрольованими поведінкові реакції. Комплексна психологічна й психотерапевтична робота спрямована на збереження психічного та професійного здоров'я особистості; зниження загального емоційного навантаження в загальній системі розвитку психологічної готовності педагогічних працівників до професійної діяльності. Необхідною умовою розвитку психологічної готовності особистості до професійної діяльності в умовах воєнного стану є формування у освітян змістовних психологічних установок, орієнтирів, досвіду, морально-етичних принципів завдяки актуалізації функцій базової психологічної безпеки, рефлексії, відповідальності і свідомого ставлення до світу, необхідних для організації та оптимального здійснення професійної діяльності в загрозливих для життя умовах. Щоб був гармонійний стан психологічного здоров'я педагога в умовах війни, потрібно дотримуватися таких принципів та рекомендацій: принцип позитивності в усіх психологічних проявах. Педагог має навчитись позитивно мислити. Негативні думки руйнують не тільки стосунки людини з іншими, але й її власне здоров'я. Так, образа призводить до хвороб підшлункової залози і печінки, злість викликає хвороби шлунково-кишкового тракту, тощо. Тож, фізичне й психологічне здоров'я – це прямий наслідок оптимізму й позитивного мислення

особистості. Щоб гармонізувати стан свого фізичного і психологічного здоров'я, треба вчитись радуватися життю, яким би важким воно не було. Найкращий захист від усіх тривог – це позитивні емоції. Тому для педагога дуже важливо в ситуації війни залишатись у стані емоційного позитиву (зберігати спокій, впевненість, доброзичливість) і, таким чином, бути учням взірцем гармонійної поведінки. Тільки завдяки позитивно емоційному стану вчитель здатний забезпечити дітям відчуття психологічного захисту. Що стосується методичних рекомендацій щодо адаптації в воєнних умовах, то їх доцільно застосовувати педагогам з метою гармонізації стану свого психологічного здоров'я [3]. В критичних ситуаціях слід глибоко дихати. Не давати волі емоціям (гніву, страху). Їсти потрібно збалансовано, вчасно, спокійно. Спати слід довше, ніж до війни. Зберігати щоденні звички, все те, що робили раніше. Потрібно знімати стрес. Це може бути і фізичні вправи, робота руками, гаряча ванна, тощо. Займатися спортом або фізичною працею: готувати їсти, прибирати. Це чудово розвантажує мозок. Потрібно зосередитися на головному і доводити справи до кінця. Додає спокою – доглянуте тіло, чистий одяг, повний холодильник, заряджений телефон... Не слід засмучуватися через дрібниці, слід налаштуватися на позитив, зосереджуватися на головних цінностях життя. Потрібно дозувати новини. Не поширювати ненависть і злість. Взагалі нікого не критикувати. Потрібно частіше спілкуватися з природою, з рідними, друзями. Не тримати в собі свої переживання, висловлювати їх. Частіше потрібно виявляти свою любов, обійматися. Необхідно підтримувати тих, кому ще важче, ніж вам. Але слід пам'ятати, що не можливо допомогти всім. Достатньо кільком найближчим людям. Деякий час потрібно побути на самоті, у режимі тиші, щоб поміркувати, перезавантажити свою психіку, заспокоїтися. Такі рекомендації допоможуть педагогам під час війни долати психологічне вигорання й подалі сприятимуть гармонізації їх психологічного здоров'я.

Висновки. Проаналізувавши чинники життєвої ситуації вчителя, слід зробити висновок про необхідність і гостру потребу в забезпеченні

психологічного супроводу професійної діяльності педагогів фахівцями психологічної служби, а, можливо, й не тільки ними. У цих складних умовах воєнного стану необхідно надати педагогам основи знань про їх власні можливості, про специфіку педагогічної праці, про ті психологічні бар'єри і спротив, які можуть виникнути в освітній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науково-методичні основи психологічного супроводу діяльності вчителя в умовах реформування освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733538/1/Nauk_metod_osnovy_psykhol_suprovodu_diialnosti_vchytel_ia_v_umovakh_reform_osvity_%28diahnostyka_korektsiia%29.pdf
2. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. Посібник. URL: <https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-lXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view>
3. Методичні рекомендації щодо гармонізації стану свого психологічного здоров'я педагога в умовах війни. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732501/1/Тези%20умови%20війни.pdf>
4. Безпечний простір, Онлайн-курс EdEra про організацію безпечного психосоціального освітнього простору для вчителів і дітей. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/636>
5. Базова психологічна допомога в умовах війни (онлайн курс). URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+BPA101+2022_T2/about
6. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>
7. Емоції, пов'язані з війною, та емоції під час війни як допомоги дітям. URL: https://psych.fss.muni.cz/ukrajina/doporuceni/children_help_ua

Якухіна Наталія, Брайченко Тетяна

методисти навчально-методичного центру психологічної служби КНЗ «Черкаський обласний інститут педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

КОМПЕНСАТОРНА ОСВІТА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

КЕЙС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ШКОЛЯРА

«МОЯ ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ»

Вступ. Компенсаторна освіта для учнів – це процес надання освітніх та соціально-емоційних послуг здобувачам освіти, які мають певні обмеження або потребують спеціальної підтримки для досягнення успіху в навчанні. Такі обмеження можуть бути пов'язані з розумовими або фізичними можливостями, психічними розладами, недостатнім рівнем знань, потужними стресами, що викликані наслідками військових дій на території нашої країни. Впровадження

компенсаторної освіти важливе і корисне для здобувачів освіти тим, що надає їм можливість зрозуміти, усвідомити і подолати свої навчальні та емоційні проблеми, актуалізувати свої психологічні та соціальні потреби, розвивати пошуково-аналітичні навички, критичне мислення, формувати навички взаємодії та співпраці з педагогами та ровесниками.

Ідея компенсаторної освіти виникла у відповідь на дефіцитні явища в українській освіті, що пов'язані з безпековою нестабільністю, фізичними, економічними, моральними та освітніми втратами на тлі загрози державному та національному суверенітету. У зв'язку з цим в освітньому середовищі мають місце такі явища, як погіршення умов для навчання та праці, зниження навчальної успішності та трудової ефективності, прогалини в опануванні навчальних програм та побудові продуктивних стосунків між членами освітньої спільноти, погіршення емоційного стану учасників освітнього процесу, руйнація звичних життєвих опор та механізмів подолання стресу та кризи.

Доцільним інструментом для реалізації ідей компенсаторної освіти в діяльності закладів освіти може слугувати впровадження кейсу «Моя психологічна стійкість», який виконує наступні функції:

- навчальна: практикувати едукацію базових знань із психології стресу та психології навчання;
- розвивальна: розвивати ментальні та соціально-емоційні навички і компетенції;
- комунікативна: вдосконалювати прийоми діалогічного та асертивного спілкування;
- соціальна: сприяти розвитку просоціальних здібностей, вчити створювати значущий соціальний продукт.

Основні принципи діяльності за кейсом

- 1) Гуманно-особистісний підхід.
- 2) Орієнтація на вікові особливості розвитку.
- 3) Прогнозування результатів та врахування можливостей.
- 4) Партнерські взаємини між учнем та педагогом.

5) Дотримання педагогічного такту та принципів емпатії.

6) Діалогічна взаємодія між педагогом та учнем.

Таким чином, рекомендований до впровадження в закладі освіти кейс «Моя психологічна стійкість» спрямований на актуальну допомогу у розбудові діалогічного простору спілкування та забезпечення грамотних комунікацій між усіма учасниками такого простору, на зміцнення психологічної стійкості дітей та розвиток здатності до адаптації в різних життєвих ситуаціях. Кейс може включати різні види діяльності, такі, як проведення тренінгів з розвитку психологічної стійкості, відео та презентації стосовно тематики психологічної стійкості, проведення консультацій з психологічної підтримки тощо.

Складовою кейсу «Моя психологічна стійкість» також може бути спеціальна онлайн-платформа або додаток, за допомогою якого учні зможуть отримувати доступ до різноманітних матеріалів та ресурсів для подолання стресу та розвитку своєї психологічної стійкості. Корисно організувати зустрічі з психологами для індивідуальних консультацій та підтримки учнів.

У цілому, впровадження кейсу «Моя психологічна стійкість» може стати ефективним інструментом для підвищення рівня психологічної стійкості та здатності до адаптації учнів, сприятиме академічній та життєвій успішності. А також допоможе учням:

- прийняти себе і підвищити самооцінку,
- знайти себе і своє призначення,
- підвищити мотивацію,
- відстоювати кордони і власну думку,
- налагодити стосунки з оточенням,
- впоратися з тривожністю, апатією і занепадом сил,
- відновити позитивне світосприйняття.

Кейс «Моя психологічна стійкість» може включати різні види та форми робіт, залежно від конкретної мети та потреб учнів. Деякі можливі елементи меню послуг:

1. Тестування щодо психологічної стійкості.

2. Індивідуальні консультації з психологом.
3. Групові тренінги з психологічної стійкості.
4. Психологічні практики та вправи.
5. Робота з батьками.
6. Створення позитивного мікроклімату та безпечного освітнього простору.
7. Формування здорового способу життя та сприяння фізичному здоров'ю.

Висновки. Для успішної реалізації кейсу «Моя психологічна стійкість» свідоме залучення учнів має вирішальне значення. Тому конкретне наповнення кейсу має опиратися на реальні потреби та можливості учнівського контингенту.

Також важливим аспектом успіху кейсу є готовність його учасників до співпраці та взаємодії. Учасники освітнього процесу мають бути готові співпрацювати та активно долучатися до спільних активностей, запропонованих у кейсі, вміти будувати довірливі стосунки та отримувати наставницьку допомогу у разі потреби. На педагогічних працівників покладено завдання щодо створення передумов для розвитку відповідальності його учасників. Тому мотивуємо та стимулюємо дітей через атмосферу успішності шляхом упровадження «маленьких кроків успішності».

Для реалізації кейсу надважливою є робота фахівців психологічної служби. Мотивація учнів має формуватися навколо розуміння значущості психологічної стійкості для підтримання власного емоційного благополуччя, успішного навчання та розбудови подальшого життя. Готовність дітей визначається їхньою відкритістю до нових знань, досвіду та практик, а також мотивацією до змін та розвитку своєї особистості.

Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що компенсаторна освіта є важливою складовою для забезпечення успіху здобувачів освіти у подоланні різного роду труднощів у навчанні чи у вирішенні психологічних проблем. Така освіта є індивідуалізованою, орієнтованою на потреби кожного здобувача

освіти та спрямована на розвиток здібностей, умінь та компетенцій, включаючи наскрізні. Компенсаторна освіта організовується відповідно до потреб особи, класного колективу, закладу в цілому, забезпечуючи найбільш ефективні форми, методи підтримки та розвитку потенціалу суб'єктів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lazarus R. S, Folkman S. (1984). Coping and adaptation. The handbook of behavioral medicine. N. Y. : Guilford. P. 282-325.
2. Pietsch M., Tulowitzki P., Cramer C. Innovating teaching and instruction in turbulent times: The dynamics of principals' exploration and exploitation activities. Journal of Educational Change. 2022. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10833-022-09458-2>
3. Recovering lost learning: what can be done quickly and at scale? UNESCO COVID-19 Education Response. Education Sector issue notes. Issue note n° 7.4. June 2021. URL: <https://cutt.ly/C7gKo55>
4. Грішин Е. Резильєнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2021. Вип. 64. С. 62–81. DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04>
5. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / за заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с. URL: <https://cutt.ly/Q7E0D6Y>
6. Левченко Т. І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності. Вінниця, 2011. 448 с.
7. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: <https://cutt.ly/87EVf9J>
8. Пивоварова Г. С. Партнерські відносини в освіті як засіб подолання посттравматичного стресу студентів в умовах військового конфлікту. Посттравматичний стресовий розлад: дорослі, діти та родини в ситуації війни : міжнар. наук.-практ. видання / за заг. ред. І. Маноха, Г. Собчук. Варшава, Київ, 2018. С. 374–382. URL: <https://cutt.ly/Y7E0LUt>
9. Підсумковий звіт «Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022). URL: <https://cutt.ly/A7EVFYa>
10. Романовська Д. Д. Психологічна допомога у закладах освіти в період війни: запити, методики, алгоритми дій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. № 1. С. 148–152. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.28>
11. Слюсаревський М. М., Григоровська Л. В. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. Т. 4. № 1. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4129>
12. Чиханцова О. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. Київ: Талком, 2021. 319 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/727629/>
13. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 02.08.2022 № 1/8794-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8794729-22>

РОЗДІЛ V
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРІОРИТЕТНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
ПЕДАГОГІВ

*Борійчук Яна,
асистент вчителя
Уманського ліцею № 3*

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інклюзивне навчання та його організація завжди залишалися актуальними, а особливо зараз, коли значно обмежені можливості для навчання. Підхід до навчання осіб з особливими освітніми потребами, чи то дітей, чи учнів, чи студентів, має бути індивідуальним та базуватися на навчальних потребах, які необхідно задовольняти. В умовах сьогодення, коли прослідковується неочікувана та досить негативна для навчального процесу ситуація в Україні, інклюзивне навчання повинно відбуватись у відповідності до правил, визначених Міністерством освіти і науки України. Попри те, організація інклюзивного навчання має проходити у відповідності до безпекової ситуації у кожному регіоні країни.

Агресія РФ проти України зумовила такі основні виклики в освіті дітей з особливими освітніми потребами:

1. Потреба в упровадженні нових підходів до навчання, оскільки багато дітей з особливими освітніми потребами були змушені змінити місце проживання, зокрема виїхати за кордон.
2. Необхідність створення відповідних умов навчання в місцях перебування дітей з ООП з урахуванням нових безпечних умов.
3. Руйнування та пошкодження мережі інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти з інклюзивними групами й класами, спеціальних закладів освіти, розграбування, зруйнування або залишення в місцях проживання засобів навчання для дітей з ООП.

4. Зростання внаслідок військових дій чисельності дітей, що потребують підтримки в освітньому процесі, зокрема за рахунок дітей, які дістали поранення, психологічні травми, стали жертвами насильства або його свідками.

5. Погіршення стану дітей, які вже мали особливі освітні потреби, через психологічну травму, що потребує розроблення та забезпечення нових підходів до освіти зазначеної групи дітей.

6. Неготовність педагогічних працівників надавати підтримку дітям з ООП, чий стан ускладнився внаслідок психологічних чи фізичних травм, спричинених воєнними діями.

7. Забезпечення роботи інклюзивно-ресурсних центрів у нових умовах відповідно до потреб.

8. Забезпечення надання корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних послуг відповідно до потреб, незалежно від місця проживання дитини.

9. Забезпечення освітніх послуг для дітей, які перебувають на лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я, зокрема дітей, які постраждали внаслідок бойових дій [2, с. 121].

Проте в умовах війни, під звуки сирен, які сигналізують про повітряну тривогу, освітній процес має бути організований зовсім інакше, тому що діти, окрім того, що більшість із них перебуває в незвичних умовах, отримують ще й неабияке психологічне навантаження. Багатьом із них доводиться отримувати освіту, переховуючись у бомбосховищах, і за умови, що там є інтернет. І хоча «досвід дистанційного навчання під час пандемії залишив нам чимало інструментів, зокрема Всеукраїнську школу онлайн, і кращі цифрові навички вчителів ... все одно головне — безпека», — наголошує Іванна Коберник, співзасновниця ГО «Смарт освіта» і «Батьківський контроль» [1, с. 279].

Тому, враховуючи важливість збереження здоров'я та психологічного стану дітей, МОН України порадило педагогам скоротити тривалість занять суто за навчальною програмою, натомість решту часу проводити в невимушеному спілкуванні з дітьми, наприклад у месенджерах, яке їм

подобається, виконанні з ними вправ та завдань, що передбачають психологічне розвантаження з метою покращення емоційного стану. «В умовах війни бесіда або діалог кращі за інструкції чи розповіді, а творче завдання — за вправи. Онлайн – ігри ... можна використовувати під час навчання», — зазначає Лілія Гриневич [1, с. 279].

З метою покращення умов для здобуття освіти такими особами в умовах воєнного стану Кабінетом Міністрів України було розроблено та затверджено порядок організації інклюзивного навчання в Україні у закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Зокрема було передбачено, що:

- відсутня обмежена кількість дітей із особливими освітніми потребами в інклюзивних групах чи класах (з огляду на те заклад не має права відмовити в організації інклюзивного навчання і формуванні інклюзивної групи);

- психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові послуги або допомога можуть надаватися фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів та педагогічними працівниками закладу (однак за умови додержання правил безпеки учасників освітнього процесу);

- можна застосовувати змішану форму навчання для здобуття освіти в інклюзивних класах ЗЗСО;

- до закладу освіти можуть надаватися заявниками копії документа, якими посвідчується особа, а також висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (за наявності);

- у закладі освіти за необхідності можуть формуватися тимчасові інклюзивні міжкласні групи [3].

Отже визначено, що війна негативно позначилась на будь-яких процесах діяльності в Україні, а особливо на організації інклюзивного навчання. З огляду на те, Кабінетом Міністрів України було повністю переглянуто процес організації інклюзивного навчання в країні та розроблено і затверджено новий порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Основною метою навчально-виховного процесу в закладах

дошкільної освіти зараз є мінімізація стресу дітей, автоматизація та спрощення дій педагогічних працівників у разі виникнення надзвичайної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії : зб. матеріалів IV Всеукр. відкр. наук.-практ. онлайн-форуму, Київ, 27 жовт. 2022 р. / за заг. ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2022. 588 с.
2. Освіта України в умовах воєнного стану : *Інформаційно-аналітичний збірник* / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ, 2022. 358 с.
3. Уряд спростив умови організації інклюзивного навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-sproshiv-umovi-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 04.04.2023)

Горідько Оксана,
*спеціаліст першої кваліфікаційної категорії,
практичний психолог, асистент учителя
Городищенського закладу загальної середньої освіти
I-III ступенів №1 імені С.С. Гулака-Артемівського
Городищенської міської ради Черкаської області*

ВЗАЄМОДІЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З УЧИТЕЛЯМИ- ПРЕДМЕТНИКАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

В умовах розвитку сучасного суспільства щодо дотримання права будь-якого учня на здобуття якісної освіти в закладах освіти впроваджують інклюзивне навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Однією з найважливіших умов впровадження інклюзивної моделі є організація співпраці фахівців, результатом якої має стати освітнє середовище, максимально сприятливе для всебічного розвитку всіх учнів, зокрема й учнів з особливими освітніми потребами. Дієвим та ефективним у цьому контексті буде дотримання та виконання певних необхідних умов, а саме:

- застосування особистісно зорієнтованих методів навчання (індивідуалізація, диференціація);

- забезпечення необхідними навчально-методичними та індивідуальними технічними засобами навчання тощо;

- партнерська взаємодія учасників освітнього процесу. [3, с. 34].

- формування та злагоджена робота команди супроводу.

Допомагати вчителю навчати учнів з ООП – одне з головних завдань асистента вчителя. За цих обставин асистент працює не лише з однією дитиною, яка має особливі освітні потреби, але й усім класом. В основі роботи лежить командний підхід, адже асистент й учитель – команда, яка має працювати разом.

Для успішної командної роботи асистент вчителя виконує наступні функції: організаційну, навчально-розвиткову, діагностичну, прогностичну, консультативну [4, с. 34]. Саме навчально-розвиткова функція забезпечує співпрацю асистента та вчителів-предметників, у ході якої надають якісні освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів; а також сприяє розвитку дітей з освітніми особливими потребами, поліпшенню їхнього психоемоційного стану.

Узгодження в роботі асистента вчителя та вчителів – важлива умова ефективності здійснення освітнього процесу в інклюзивному класі. Учитель керує роботою, асистент учителя, беручи безпосередню участь в освітньому процесі, здійснює супровід учнів, які мають труднощі в засвоєнні навчального матеріалу. Організація співпраці в інклюзивному класі вирішує низку важливих як навчальних, так і виховних завдань. Диференціація її перебігу полягатиме в орієнтації на моделі навчальної діяльності учнів класу з нормальним розвитком та з особливими освітніми потребами [1, с. 217].

Працюючи, асистент перебуває поряд із учнями з ООП під час уроків та проведення позакласних заходів, супроводжує на розвиткові заняття (за потреби). Під керівництвом учителя або в співпраці з ним асистент працює з учнями індивідуально або в групах, може оцінювати дії учнів, але не інтерпретувати результати навчання. Ефективні стосунки між учителем та асистентом мають формуватися на основі спільної відповідальності та залежать

від рівня порозуміння й довіри між педагогами, від того, наскільки чітко вони розподілили свої ролі та усвідомлюють їх.

Працюючи в тандемі, учитель зазвичай може запропонувати асистенту:

- провести підбір навчальних завдань, які учень міг би виконати (але остаточне рішення про використання цих завдань прийматиме вчитель);

- перевіряти вправи та тести на множинний вибір, інші види вправ або запитань, де учень повинен дати правильну відповідь;

- організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі: зробити ксерокопії роздаткових матеріалів, виготовити наочність або інші дидактичні матеріали під керівництвом учителя [2, с. 13].

Важливе значення в роботі вчителя та асистента відіграє вміння не лише працювати в тандемі, але й використовувати практику спільного викладання, необхідності планувати час для спільного освітнього процесу. Така співпраця забезпечує високу якість освітніх послуг.

Таким чином, спільне викладання – це інноваційний підхід до організації уроку. Саме завдяки такому методу забезпечується індивідуалізація навчального простору та підвищується рівень якості освітніх послуг.

Виділяють декілька моделей спільного викладання:

1. Консультування: коли асистент виступає консультантом з питань здійснення адаптації та модифікації навчальної програми, освітнього середовища, формування навичок і розробки системи оцінювання, а вчитель – консультантом з питань організації освітнього процесу на засадах загальноосвітніх методик;

2. Навчання: вчитель та асистент активно спілкуються, діляться спостереженнями за учнями, покращують знання один одного з тих питань, у яких вони є компетентними.

3. Співпраця (або робота в команді): передбачає розподіл обов'язків у процесі планування, проведення та оцінювання уроку [2, с. 14].

Також однією з умов успішного інклюзивного навчання є командний підхід, який забезпечують члени команди психолога – педагогічного супроводу

при складанні індивідуальної програми розвитку. Активна взаємодія вчителів, асистента вчителя, адміністрації закладу не лише забезпечує й здійснює моніторинг навчальних досягнень, а й моніторинг створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище.

З метою ефективного впровадження інклюзивної освіти в навчальному закладі інклюзивний клас забезпечують навчально-дидактичними матеріалами, створюють ресурсну кімнату. На перервах або післяурочний час, через емоційний стан на уроці, учень з ООП може працювати в цій кімнаті із психологом, дефектологом, логопедом, учителем-предметником.

Зазвичай навчання в інклюзивному класі починається з привітання, ранкової зустрічі або ранкового кола, заздалегідь підготовленої класним керівником або асистентом. Це може бути привітання усмішкою, обіймами, помахом руки, ліктем, кулачком. Дітям це подобається, адже формування гарного настрою з самого ранку сприяє кращому налаштуванню на освітній процес. Ранкове коло допомагає створити дружню атмосферу в класі на весь навчальний день. Воно проводиться на початку дня та триває 3-4 хвилини, заряджаючи дітей позитивним настроєм. Це допомагає дітям з ООП бути частиною команди, не відчуваючи будь-якої відмінності від інших дітей класу.

Також учням до вподоби різні кінезіологічні вправи, які впроваджують безпосередньо на початку уроку і вони добре знімають емоційну напругу та налаштовують на робочі моменти. Їх можна використовувати й індивідуально в роботі з дитиною з ООП.

Фіксуючи щоденно в журналі спостережень прогрес розвитку дитини, можна прослідкувати динаміку зростання успішності під час освітнього процесу, що вказано в індивідуальній програмі розвитку. При цьому звернено увагу на те, що стратегії ефективної роботи вчителів-предметників, класного керівника та асистента вчителя в інклюзивному класі полягають у декількох ключових пунктах: спільному обговоренню ролей і завдань ще на початковому етапі роботи з дітьми, де вчитель виступатиме основною персоною на уроці, асистент учителя – його «помічником», та спільному обговоренню поглядів і

підходів до процесу навчання й роботи в класі. У кожного є свій досвід, не у всіх він співпадає, і тому дуже важливо об'єднати зусилля учителя і асистента. Навчаючи один одного, знайти ті спільні точки, спільне бачення підходів до навчання, щоб використати цей «подвоєний досвід» у своїй роботі максимально ефективно. І останнє, - це проведення регулярних зустрічей-бесід та вироблення спільних стратегій поведінки й викладання, надання й отримання зворотного зв'язку, обговорення проблемних ситуацій. Саме такі дії сприяють виробленню спільного підходу до навчання дітей, що забезпечує вищу якість освітнього процесу[4, с.56].

Рекомендовано дотримуватися такого розподілу ролей, при якому вчитель мотивує, пояснює, корегує, контролює освітній процес, тобто є ключовою особою на уроці. А асистент надає свою увагу, підказку, допомогу дітям з ООП. Але коли виникає потреба деяких дітей зорієнтувати, сконцентрувати їх увагу саме на вчителіві, асистент бере на себе роботу з більшістю учнів класу, щоб учитель міг приділити свою увагу тим дітям, які її потребують, і попрацювати деякий час з ними індивідуально або просто проконтролювати їх роботу, оцінити, похвалити, чи зробити певну корекцію.

Отже, відповідаючи вимогам часу, сучасна школа відкриває можливості для навчання усіх дітей . Учитель та його асистент є організаторами освітнього процесу, основна мета якого є підтримання прагнень дітей до пізнання, що спонукає педагогів шукати шляхи підвищення інтересу учнів до навчання, урізноманітнюючи його зміст, форми та прийоми через використання інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сак Т. В. Диференційований підхід до навчання учнів з особливими освітніми потребами. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2014. Вип. 26. С. 215-219. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_26_46
2. Ісаєнко Галина Олексіївна. Авторський проект на тему: «Роль асистента вчителя в інклюзивному класі», Біла Церква 2021.

3. Колупаєва А. А. Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному закладі. К.:ТОВ «Атопол», 2014.-285 с.
4. Асистент вчителя в інклюзивному класі: Навчально- методичний посібник \ Н.М. Дятленко , Н.З. Софій, О.В.Мартинчук, Ю.М. Найда; [Під заг. ред. М.Ф. Войцеховського. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.

Досінчук Оксана,

*учитель початкових класів, вчитель-дефектолог
КЗ «Черкаський навчально-реабілітаційний центр
«Країна добра» Черкаської обласної ради»,*

Тищенко Світлана,

*учитель української мови та літератури,
вчитель-дефектолог КЗ «Черкаський навчально-реабілітаційний центр
«Країна добра» Черкаської обласної ради»*

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ КОРЕКЦІЙНО- РОЗВИТКОВИХ ЗАНЯТЬ

Важливим завданням корекційно-розвиткових занять з дітьми з порушеннями слуху є навчання діалогічному мовленню. Речення, невелика фраза є основою діалогічного мовлення. Уміння вести діалог є засобом успішної адаптації дітей з порушенням слуху в середовищі чуючих.

Дослідники зауважують, що зміст і форма діалогічного мовлення у спілкуванні дитини з однолітками й дорослими істотно відрізняються (Л. Галігузова, Т. Пигроженко, Є. Смирнова, Т. Юртайкіна). Так, діалоги в системі «дитина — дитина» характеризуються більш повним та активним застосуванням різноманітних мовленнєвих засобів, зрозумілістю, зв'язністю, правильністю порівняно з діалогами в системі «дитина — дорослий». Під час розмови з дорослим дитина не прагне, щоб її зрозуміли — дорослий розуміє дитину в будь-якій ситуації. Інша справа — одноліток. Він не намагається правильно зрозуміти незрозуміле, він вимагає, щоб висловлювання було чітким і ясним. Потреба у спілкуванні з іншими дітьми спонукає учня до мовленнєвої активності.

На початковому етапі розвитку діти з порушеннями слуху оволодівають мовою на основі діалогічного мовлення. У своїх працях Д. Ельконін пояснює цей факт тим, що «діяльність дитини не відділена від діяльності дорослих. Діалог є частиною спільної діяльності дитини з дорослим» [2, с. 12]. Мова дитини в цей період складається із відповідей на запитання дорослого, запитань до дорослого, а також вимог про задоволення своїх потреб.

Навчання дітей з порушеннями слуху під час корекційно-розвиткових занять починається з розвитку діалогічного мовлення – як найдоступнішого і найприроднішого для організації безпосереднього словесного спілкування учителя з класом та дітьми між собою. Своєрідністю розмовної мови дітей з порушеннями слуху є не тільки труднощі під час сприйняття усного мовлення і оволодінні його фонетичною структурою, але і в розумінні змісту, а також в умінні граматично правильно будувати свої висловлювання.

Діалоги дітей з порушеннями слуху відмічаються бідністю лексики, не точним і не правильним використанням слів, порушенням зв'язку слів в реченні, використанням речень повного складу. Під час оволодіння діалогічним мовленням діти, які мають порушення слуху відчувають труднощі як логічного так і мовленнєвого порядку. До логічних труднощів відносять розуміння змісту репліки в діалозі, оформлення власних реплік в смисловому і структурному оформленні; до мовленнєвих – граматичне оформлення мовленнєвих одиниць, використання різноманітної лексики і типів речень. Тому під час роботи над діалогічним мовленням потрібно розвивати навички та вміння в розумінні реплік співрозмовника, швидкому відтворенню реплік – відповідей, а також наповнення лексики і фразеології діалогу одиницями мови, характерними для розмовного стилю мовлення.

Під час проведення корекційно-розвиткових занять потрібно завдання так продумати, щоб вони поступово ускладнювалися від ведення діалогу вчителя з учнем, поступово передаючи учневі активну роль в діалозі («Запитай у мене про сім'ю, про їдальню» тощо), до ведення діалогів між учнями («Які запитання

ти поставиш Саші про минулі канікули?»). Для діалогів можна брати матеріали уроків розвитку мовлення: опорні схеми та діалогічні конструкції.

У тому випадку, якщо дитині важко самостійно сформулювати запитання під час діалогу, вчитель пропонує таблички, на яких запитання подані в різних варіантах. Наприклад, дитина не змогла розрізнити питання: «Який хліб ви взяли?» – після 2-3 повторень. Учитель пропонує на вибір наступні таблички: «Скільки коштує хліб? Ви взяли булку або хліб? Який хліб ви взяли?» Учень серед цих табличок відшукує ту, зміст якої він сприйняв на слух.

Демонстрацію педагогічний працівник застосовує під час вивчення таких тем, як «У роздягальні», «У шкільній бібліотеці» та ін. У цьому випадку діалог краще всього проводити в реальній ситуації, обстановці (в спальні, роздягальні). Під час ведення діалогу необхідно використовувати звукопідсилюючу апаратуру індивідуального користування. Удосконалення діалогів відбувається від міні діалогів на 3-4 парні репліки до складніших за обсягом та характером. Під час роботи над діалогом важливо оволодіти парністю реплік різного характеру, умінням зрозуміти зміст першої репліки і точно відповісти на неї. Враховуючи характер помилок, які роблять діти з порушеннями слуху, треба виробляти парні репліки, що вказують на: *напрямок дії, час дії, місце дії, мету і причину почутого* із запитаннями: *Де? Куди? Звідки? Коли? Чому? Для чого?*

Робота з розвитку діалогічного мовлення у дітей з порушеннями слуху буде ефективною, якщо продовжуватиметься на уроках з усіх навчальних предметів та в позаурочний час. Мета цих занять – сприяти закріпленню та автоматизації навичок діалогічного мовлення.

Одним із важливих методичних шляхів розвитку діалогічного мовлення є практична його демонстрація в конкретній мовленнєвій ситуації. Мовленнєві ситуації створюються так, щоб вони були максимально наближені до природних з допомогою наочності та словесних засобів (сюжетно-рольові ігри, інсценування окремих сюжетних епізодів, демонстрація виконання правил поведінки...).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галій С. Розвиток зв'язного мовлення. Робота зі школярами початкових класів, які мають вади слуху. *Дефектолог*. 2009. № 11. 57 с.
2. Гонтаровська Н. Інноваційне середовище як фактор розвитку особистості. *Директор школи*. 2008. №9. С. 12-26.
3. Гоцуляк Д., Нечаєва Л. Діалогічне мовлення 4 клас. Тернопіль, 2005.

Задорожня Вікторія,
учитель української мови,
літератури та зарубіжної літератури
Жашківський ліцей № 5 Жашківської
міської ради Черкаської області

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Інклюзивна освіта є процесом забезпечення доступності та якості навчання для усіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб. Цей підхід стає все більш популярним в сучасній освіті, оскільки допомагає створювати більш сприятливе середовище для навчання, де кожен учень має можливість розвиватися та розкривати свій потенціал.

Значну кількість наукових праць присвячують аналізу проблеми професійної підготовки вчителів до роботи в умовах інклюзивної освіти та формування професійної компетентності (Я. Баранець, В. Гладуш, І. Демченко, О. Дем'янчук, М. Захарчук, І. Садова, А. Шевцов та ін.). Наукові розвідки окремих дослідників присвячено аналізу нормативно-правових основ інклюзивної освіти, її розвитку та структурі (В. Болдирєва, І. Зозуля, І. Калініченко, І. Когут, А. Колупаєва, Н. Матвеєва, М. Чайковський, З. Шевців, Н. Шматко та ін.) [3 с. 5]. Попри велику кількість досліджень залишаються певні аспекти, які потребують більш детального вивчення.

Впровадження інклюзивної освіти в Україні є актуальною темою, оскільки вона є однією з ключових стратегій розвитку освіти в країні. Педагоги, які викладають в інклюзивних класах, повинні мати ряд навичок та знань, щоб ефективно допомагати учням з різними потребами.

Інклюзивна освіта (інклюзія – inclusion (англ.) – залучення), передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Реалізація ідеї інклюзії як однієї з провідних тенденцій сучасного етапу розвитку національної системи освіти жодною мірою не означає згортання існуючої диференційованої системи спеціальної освіти. Ефективне інтегрування можливе лише в умовах постійного удосконалення систем загальної та спеціальної освіти, ліквідації наявних кордонів між ними [2 с.209].

Серед базових цінностей інклюзивної освіти виділяють такі: кожна дитина – особистість; усі діти можуть навчатися; кожна дитина має унікальні здібності, особливості, інтереси; дискримінація в будь-якій формі заборонена; кожна людина має право брати участь у житті суспільства; терпимість один до одного, прийняття людей з їхніми індивідуальними відмінностями; виховання в дусі толерантності [3 с. 9].

Інклюзивна освіта сприяє рівному доступу до освіти та є однією з форм боротьби з дискримінацією в суспільстві. Україна прийняла Закон України «Про освіту» у вересні 2017 року, в якому закріплено принципи інклюзивної освіти та розроблено план їх реалізації. Україна також підписала Конвенцію ООН про права людини з обмеженими можливостями та зобов'язалася забезпечувати право на освіту для всіх дітей.

Можна виділити вісім принципів інклюзивної освіти:

- цінності людини не залежить від її досягнень;
- кожна людина має право на спілкування і на те, щоб її почули;
- всі люди потребують підтримки один в одного;
- кожна людина здатна відчувати і думати;
- всі люди потребують в підтримці та дружбі родичів;
- для всіх вивчаючих досягнень прогресу скоріше може бути в тому, що вони можуть робити, ніж у тому, що не можуть;
- різновид посилює всі сторони життя людини;

- справжня освіта може здійснюватися тільки в контексті реальних взаємовідносин [4].

Проте, виконання цих принципів у практиці є складним завданням. Україна має низку проблем, пов'язаних з інклюзивною освітою, зокрема: недостатня кількість спеціалізованих шкіл та вчителів зі спеціальною підготовкою. Також існують проблеми з фінансуванням та доступом до належної технічної бази. Іноді відсутні плани і програми навчання, які враховують потреби дітей з особливими потребами, що призводить до того, що вони не отримують якісної освіти та не можуть досягнути свого повного потенціалу.

Деякі з найважливіших аспектів, які потрібно розвивати, щоб стати компетентним інклюзивним педагогом, включають:

1. Розуміння індивідуальних потреб кожного учня: педагог повинен бути здатним розпізнавати потреби та індивідуальні особливості кожного учня та враховувати їх у процесі навчання.
2. Навички диференційованого навчання: педагог повинен мати знання та навички, щоб навчати учнів з різним рівнем здібностей та потреб. Диференційоване навчання допомагає забезпечити, що кожен учень отримує необхідний рівень підтримки та викликів для досягнення успіху.
3. Знання про різноманітність та включення: педагог повинен бути здатним працювати з учнями різних культур, етнічних груп, релігій та з різними індивідуальними особливостями.

Україна активно працює над вдосконаленням системи інклюзивної освіти. Для цього розроблено національну стратегію розвитку освіти до 2021 року, в рамках якої заплановано реформування системи освіти з урахуванням принципів інклюзії.

Для реалізації інклюзивної освіти в Україні, необхідно забезпечити доступність навчальних закладів та їх інфраструктури для всіх учнів. До цього можуть входити ремонт та обладнання приміщень з відповідними умовами для учнів з різними потребами, встановлення спеціального обладнання для дітей з

інвалідністю, а також забезпечення додаткових ресурсів для навчання та розвитку. Україна також потребує забезпечення належної підготовки вчителів для роботи з учнями з особливими потребами. Для цього можуть бути розроблені спеціальні навчальні програми, проведені тренінги та семінари, а також залучення досвідчених вчителів для надання консультацій та підтримки.

Тенденцією у вивченні новітніх напрямів у гуманітарній сфері є те, що вітчизняні науковці довгий час відставали від своїх західних колег, а також багатьох науковців близького зарубіжжя. Одним із перших, хто звернув увагу на необхідність соціалізації дітей з вадами розвитку, стали Б. Ауне, Б. Берт і Р. Дженнаро. Саме вони спробували пояснити, що робити, коли в дитини виявляється нестандартна поведінка у школі, в інклюзивному класі. На різних життєвих ситуаціях вони довели, що можливо пристосувати навчання до особистісних відмінностей і підтримувати сприятливі умови для всіх учнів, студентів, з різними моделями поведінки [1 с. 55].

Отже, інклюзивна освіта в Україні – це важлива тема, яка потребує уваги та зусиль усіх учасників освітнього процесу. Необхідно забезпечувати доступність навчання для всіх дітей, незалежно від їх особливостей та потреб, а також надавати вчителям необхідні знання та ресурси для роботи з учнями з різними потребами. Для цього важливо забезпечити належне фінансування та створити відповідну інфраструктуру. Інклюзивна освіта не тільки забезпечує доступ до навчання для всіх дітей, але й сприяє розвитку толерантного та відкритого суспільства, де кожна людина може реалізувати свій потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борохвіна Т. Проблема інклюзивної освіти у педагогічній теорії та практиці. *Людинознавчі студії : зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 7(39). С.50-61.
2. Малишевська І. Актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2016. Вип. 13. С. 205-211. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2016_13_28

3. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. *Education and pedagogical sciences*. 2020. № 1. С. 3-13. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OsDon_2020_1_3
4. Шевченко Ю. М., Кубрак А. Особливості різних підходів в організації інклюзивного навчання. Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування: зб. тез наукових робіт учасників міжнародної науковопрактичної конференції: Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. С. 67-70

Коновал Наталія,
*вихователь вищої кваліфікаційної категорії,
дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу
№31 міста Умані*

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРІОРИТЕТНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

Вступ. Інклюзивне навчання — це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах закладу загальної середньої освіти.

Інклюзивна практика реалізує доступ до одержання освіти в закладі загальної середньої освіти за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного навчання для всіх без виключення дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, психічних та фізичних можливостей.

Дослідження проблем дітей з особливими потребами. Реалізація прав на освіту дітей з обмеженими можливостями здоров'я розглядається як одна з найважливіших завдань державної політики в галузі корекційної освіти. Отримання такими дітьми якісної загальної та професійної освіти є одним з основних і невід'ємних умов їх успішної соціалізації, забезпечення повноцінної участі в житті суспільства, ефективної самореалізації в різних видах професійної і соціальної діяльності. Метою роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, є інтеграція у сучасну систему соціальних стосунків[4,175с.]. Діти народжуються з великими потенціальними

можливостями пізнавати світ у всій його красі, жити, розвиватись і творити в ньому. Спілкування є однією з основних людських потреб. Дитина з особливими потребами – не пасивний член суспільства, а особистість, яка має право на задоволення власних соціальних потреб, на працю, відпочинок, створення сім'ї, пенсійне забезпечення, доступ до культурних цінностей.

Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О.Савченко та інші присвячують свої праці дослідженням проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм. Значний вплив на розвиток системи спеціальних навчальних закладів, удосконалення їх структури, розробку методик ранньої діагностики психічного розвитку дітей мали праці психологів Л.Виготського, О.Венгер, О.Запорожця, О.Киричука, Г.Костюка, Б.Корсунської, С.Максименка, Н.Морозової, В.Синьова, П. Таланчука, В.Тарасун, М.Ярмаченка. В них обґрунтовано принципи положення щодо особливостей розвитку психічних процесів у дітей різного віку, ролі корекційного виховання у підготовці до шкільного навчання, механізмів формування їх соціально–комунікативної активності.

В дослідженнях вчених вивчалася історія становлення і розвитку окремих напрямків спеціальної освіти дітей шкільного віку з різними психофізичними порушеннями. Одночасно аналізувалася історія виникнення наукових поглядів на ті чи інші прояви аномального розвитку та засоби їх психолого–педагогічної корекції.

Розвиток інклюзивної освіти в Україні націлена на:

- залучення дітей з обмеженими можливостями в освітній процес;
- соціалізація дітей-інвалідів у сучасному суспільстві;
- створення активної поведінкової установки у дітей-інвалідів на впевнене позиціонування себе в сучасному суспільстві;
- вміння перетворювати свої недоліки в достоїнства;

- зміна ставлення сучасного суспільства до людей з обмеженими можливостями через вищевказане залучення дітей з обмеженими можливостями в наше суспільство.

Переваги інклюзивної освіти:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;
- ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами;
- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;
- навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;
- у дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті.

Для педагогів та фахівців:

- вчителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів;
- вчителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності;
- спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей більш цілісно, а також вчать дивитися на життєві ситуації очима дітей.

Розроблення Концепції розвитку інклюзивної освіти викликано необхідністю вирішення важливих питань щодо забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Очікувані результати: Реалізація Концепції сприятиме:

- забезпеченню права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти, незалежно від стану здоров'я, місця їх проживання;
- створенню належних умов для функціонування і розвитку інклюзивної освіти в Україні, забезпеченню достатнього обсягу фінансування для впровадження інклюзивного навчання;
- зміні освітньої парадигми, удосконаленню навчального процесу шляхом урахування сучасних досягнень науки та практики;
- забезпеченню архітектурної доступності загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, незалежно від форм власності, та підпорядкування, відповідно до потреб дітей;
- підготовці достатньої кількості кваліфікованих педагогічних кадрів, які володіють методиками інклюзивного навчання, створення системи підвищення їх професійної майстерності;
- забезпеченню навчальних закладів, що впроваджують інклюзивне навчання, транспортними засобами, відповідними навчально-методичними, наочними, дидактичними матеріалами, сучасними засобами реабілітації індивідуального та колективного призначення.

Висновок:

- Діагноз не дає педагогам достатньо корисної інформації, якою вони могли б скористатися в рамках своєї педагогічної діяльності. Педагогам потрібна інформація про сильні сторони і здібності дитини, ще більше вони потребують інформацію про реальний досвід навчання дітей та їх участь в освітньому процесі. Діти з однаковим діагнозом будуть відрізнятися між собою щодо їх здібності взаємодіяти з іншими дітьми, навчатися і адаптуватися до різних конкретних вимог у класі.
- Отже, ідея інклюзивної освіти чи інклюзивного навчання полягає у створенні сприятливих умов. Таким чином розуміння особливих освітніх потреб дитини необхідне для отримання інформації, як створити ці умови.

- Ідея інклюзивної освіти полягає у забезпеченні навчання і участі в освітньому процесі. Таким чином, педагогам необхідно знати, яким чином порушення розвитку впливають на участь, і що можна зробити, щоб максимально зменшити цей вплив.

Отже, найактуальнішою проблемою в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є організація навчання таких дітей, формування у них важливих життєвих компетентностей. Звичайно, у цій проблемі мають місце завдання, які носять характер політичний, економічний, правовий, філософський, психологічний, соціологічний. Утім основне завдання покладається на педагогічну науку й практику. Особлива складність полягає в тому, що вона стосується поєднання досвіду та досягнень галузей: педагогіки, педагогічної та вікової психології, дефектології, медицини, а відтак двох систем шкіл – масової і спеціальної. Сучасна модель інклюзивної освіти – це надання допомоги всім дітям, які мають особливості психофізичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. / Кол. авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. – К., 2012. – 216 с.
2. Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг.ред. М. Ф. Войцехівського. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015.
3. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб.: Вип. 11. Т.1 К.:Наук. світ, 2009. – 308 с. 17. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: Навчально-методичний посібник у 2-х кн. – К.: Міленіум, 2005. – 286 с. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка /. – К. 2004.
4. Закон України «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Конвенція ООН про права дитини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
6. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

Литвин Інна,

*кандидат педагогічних наук, завідувач ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти КНЗ «Черкаський обласний
інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»*

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Сучасна система освіти повинна відповідати запитам соціуму, забезпечувати якісно нову побудову майбуття, опираючись на процеси, що відбуваються сьогодні в житті країни, аналізуючи механізми їх виникнення в минулому та прогнозуючи можливий перебіг у майбутньому.

Соціальні трансформації посприяли змінам ставлення до осіб, які мають особливі освітні потреби: суспільство визнало їх право на повагу та унікальність. Найяскравіше цю ситуацію відображено в ідеології інклюзії, що враховує сильні сторони, вроджені можливості, інтереси, здібності таких людей.

Термін «інклюзія» походить від французького слова *inclusif* – включення. Стосується він системи освіти, що дозволяє в одній групі/класі, в одному закладі освіти навчатися як здоровим дітям, так і дітям з інвалідністю та дітям з особливими потребами.

У 2017 році внесено зміни до Законі України «Про освіту», яким «передбачається створення системи освіти нового покоління, що забезпечить умови для здобуття освіти всіма категоріями громадян України, ефективної системи забезпечення всебічного розвитку людини та сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості» [1].

Надзвичайно важливим є й законодавче закріплення основоположних термінологічних визначень: «інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» та «інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання,

виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [1].

Для забезпечення рівного доступу до якісної освіти за найкращими світовими стандартами Міністерством освіти і науки України спільно із Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України розробили характеристику освітніх труднощів та рівні підтримки відповідно до індивідуальних потреб і можливостей дітей з особливими освітніми потребами.

У постанові Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» визначенні терміни, що мають наступне значення: «оцінка потреби учня в наданні підтримки – процес визначення потреби учня в наданні йому підтримки в освітньому процесі та її рівня», «освітні труднощі – це труднощі у навчанні, які впливають на процес здобуття освіти та рівень результатів навчання дітей відповідного року навчання у відповідному закладі освіти» та «рівень підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах закладу освіти – обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їх індивідуальних потреб» [2].

Визначені категорії освітніх труднощів, а саме: інтелектуальні, фізичні, функціональні, навчальні, соціоадаптаційні/соціокультурні.

Інтелектуальні труднощі. Можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (пам'яті, уваги, мислення, мовлення, вольових процесів, мотивації тощо), власне інтелекту (здатності до узагальнення, абстрагування, міркування; продукування думки, судження; здатності робити висновки тощо), інвентарю інтелекту (набутих знань, умінь, навичок).

Результатом інтелектуальної діяльності дитини є її здатність до навчання, до усвідомлення та запам'ятовування навчального матеріалу, до використання власних знань і досвіду в реальному житті. Оскільки інтелект як загальна

здатність дитини до пізнання та вирішення проблем реалізується за допомогою системи пізнавальних процесів (відчуттів, сприймання, пам'яті, уявлень, мислення тощо), то виокремлення особливостей і труднощів інтелектуальної діяльності дитини, сьогодні має бути побудоване на компенсацію навчальних знань через уміння і навички, які діти зможуть використати у повсякденному житті. Отже, інтелект є інтегральним утворенням, який виявляється у сформованості пізнавальних та емоційних процесів, а також у ступені засвоєння умінь, знань і навичок (навчальна діяльність).

Функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві) труднощі. Можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву слухової, зорової, опорно-рухової (кістково-м'язової), мовленнєвої функцій (стосуватися відтворення звуко-складової структури слова; розбірливості мовлення; темпу і ритму; мелодико-інтонаційного малюнку; характеристик голосу; розрізнення звуків мовлення на слух; використання словникового запасу і граматики; перебігу читання, письма, комунікації).

Функціонально-слухові труднощі мають діти з порушеннями слуху. Порушення слухової функції може впливати на природній шлях розвитку дитини – мовленнєвий розвиток, пізнавальні можливості, взаємодію з навколишнім середовищем; при проектуванні оптимального освітнього середовища необхідно враховувати як обмеження, викликані функціональним сенсорним порушенням, так і компенсаторні можливості успішного розвитку таких дітей.

Функціонально-мовленнєві труднощі – діти з порушенням мовленнєвого розвитку, у яких уражені функціональні або органічні процеси. Вони часто скаржаться на головні болі, нудоту, запаморочення, у багатьох спостерігаються порушення рівноваги, координації рухів, недиференційованість рухів пальців рук та артикуляційних рухів. Вони швидко виснажуються, втомлюються, можуть бути дратівливі, збудливі, емоційно нестійкі. У них спостерігається нестійкість уваги і пам'яті, низький рівень контролю за власною діяльністю, порушення пізнавальної діяльності, низька розумова працездатність; часто

виникають невротичні реакції на зауваження, низьку самооцінку тощо. Групу серед дітей з порушеннями мовлення складають діти з розладами процесів читання і письма.

Функціонально-зорові труднощі – діти з порушенням зору, які часто не здатні адекватно сприймати та оперативно опрацювати надзвичайно насичений потік нової інформації, що проявляється в імпульсивному реагуванні, у поверховому сприйнятті інформації та її аналізу.

Фізичні труднощі. Можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів та кінцівок дитячого організму. Навчальні труднощі. Можуть полягати в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня прояву (писемного виду діяльності, математичних дій і т. д.).

Навчальні труднощі. Навчальна діяльність – це особлива форма соціальної активності, вид діяльності, спрямований на засвоєння дітьми, підлітками та юнаками теоретичних знань, умінь і навичок у сфері мистецтва, права, науки тощо. Навчальна діяльність традиційно розглядається як діяльність переважно інтелектуальна. В інтелектуальному акті виділяють такі етапи: мотив, план (задум, програму дій), виконання і контроль. У навчальній діяльності провідним мотивом виступає пізнавальний інтерес або психічний розвиток дитини.

Мотивація є одним із важливих компонентів цієї діяльності. Вона є джерелом активності суб'єкта. Загалом мотиваційна сфера учня визначається характером самої навчальної діяльності, розлогістю та зрілістю її структури, сформованістю її компонентів (навчального завдання, навчальних дій, контролю та самоконтролю).

Навчальне завдання є формою вираження несвідомого, тобто чинником, що зумовлює пізнання. У процесі навчання широко використовуються пізнавальні завдання, специфічність яких полягає в тому, що вони сприяють розширенню та уточненню кола знань учня, засвоєнню ґрунтовної інформації тощо.

Соціоадаптаційні (особистісні, середовищні /соціокультурні – зокрема, взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо). Можуть полягати в наявності бар'єрів на шляху до формування навичок: пристосування до умов соціального середовища; організації адекватної системи відносин із соціальними об'єктами; прояву рольової пластичності поведінки; інтеграції в соціальні групи, засвоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії.

Виявлення **рівня підтримки** (при інтенсивності труднощів II, III, IV, V ступенів) виступає індикатором переведення певних особливостей розвитку до статусу особливих освітніх потреб у наданні освітніх послуг закладом освіти, а значить - у пристосуванні освітнього середовища до стану розвитку дитини. Слід мати на увазі, що виявлені під час обстеження особливості дитини, які проявляються у вигляді певних труднощів, але не створюють бар'єру на шляху до опанування знань (що може трапитися внаслідок високих адаптивних можливостей організму дитини або сприятливих компенсаторних чинників навколишнього середовища, які мали вплив упродовж усього попереднього життя дитини), не набувають статусу особливих освітніх потреб і тому не потребують спеціальних налаштувань освітнього середовища [2].

Запровадження інклюзивної практики в навчанні можна розглядати як один із багатьох аспектів інклюзії в суспільстві загалом, оскільки інклюзія передбачає розкриття кожної людини, її індивідуалізації за допомогою облаштування відповідних умов, які б не лише відповідали її здібностям, а й відкривали сильні сторони. Отже інклюзивне навчання це спосіб отримання освіти особам з особливими потребами за місцем свого проживання та врахування їх індивідуальної траєкторії розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <http://surl.li/gikfk>

Матвєєва Лариса,
*вчитель-дефектолог дошкільного навчального закладу
(ясла-садок) спеціального типу №13
«Золотий ключик» Черкаської міської ради Черкаської області,*
Директоренко Тетяна,
*вчитель-дефектолог дошкільного навчального закладу
(ясла-садок) спеціального типу №13
«Золотий ключик» Черкаської міської ради Черкаської області*

РОЗВИТОК ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ В КОНСТРУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Одне з найулюбленіших дитячих занять – конструювання, створення з окремих елементів чогось цілого: будинків, машин, мостів ... Ця гра не тільки захоплююча, але і дуже корисна. Специфічна особливість конструктивної діяльності полягає в тому, що вона, як і гра, відповідає інтересам і потребам дитини. Вона дає можливість детально ознайомитися з геометричними тілами, на практиці дізнаватися про їх колір, форму, величину, засвоювати правильні назви деталей будівельного набору, удосконалювати сприйняття просторових відносин.

У процесі корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями зору педагогічний працівник має опиратися на механізм компенсації, який формується в певному віковому періоді (дошкільний, шкільний вік) та відображає індивідуальну структуру порушення.

Компенсація – (лат. *Compensatio* – відшкодування, зрівноважування) – це складний різноманітний, багаторівневий процес пристосування організму, що включає відшкодування недорозвинених, порушених або втрачених функцій за рахунок якісної перебудови або посиленого використання збережених функцій. У працях зарубіжних та українських науковців натрапляємо на трактування двох типів компенсації функцій. Перший – це внутрісистемна компенсація, яка здійснюється за рахунок залучення збережених нервових елементів постраждалих структур (наприклад, при втраті слуху розвиток залишкового слухового сприйняття). Другий – це міжсистемна компенсація, яка здійснюється шляхом перебудови функціональних систем і включення в роботу

нових елементів і інших структур за рахунок виконання раніше неосвоєних їм функцій. Так, компенсація функцій зорового аналізатора у дитини, яка народилася сліпою, можлива переважно через розвиток дотику та з допомогою сенсорної системи шкірного і кінестетичного аналізаторів.

При цьому, якщо компенсацію розглядають, як функціональну перебудову вищої нервової діяльності, як процес заміщення порушених або втрачених функцій, то корекція визначають як спосіб компенсації, як сукупність педагогічних та лікувальних мір, спрямованих на виправлення порушень у розвитку дитини (Т. Власова, М. Певзнер). Таким чином корекційна спрямованість процесу навчання дитини з порушенням зору обумовлена наявністю у неї поряд з первинним, вторинних порушень у розвитку, які потребують виправлення. Обумовленість корекційної спрямованості визначається ведучою роллю навчання в розвитку взагалі, а у дітей з порушенням зору особливо. Корекція порушення здійснюється за рахунок використання компенсаторних можливостей і чим краще будуть використовуватись ці можливості, тим ефективніше протікає процес розвитку і нівелювання наявних порушення.

Однією із прогресивних форм корекційно-розвиткової роботи для дітей з порушеннями зору є конструювання. Конструювання – це вид продуктивної діяльності дитини, яка сприяє розвитку зорового сприйняття, становленню сенсорних еталонів (форма, колір, розмір), маніпулювання матеріалом для конструювання більш ніж інші види діяльності, сприяє становленню графомоторних навичок і створенню умов для формування цілеспрямованої діяльності та розвитку загальних інтелектуальних умінь. У процесі конструювання діти вчаться спільно обговорювати план споруди, приходити до спільного рішення, підпорядковувати свої бажання конструктивним задумам, які підтримує більшість, а також відстоювати свої міркування з приводу більш вдалого варіанту споруди.

Зміст і методика спеціальної корекційної роботи на заняттях з конструювання повинна бути спрямована на розвиток:

- зорового сприйняття і образної пам'яті в процесі конструктивної діяльності;
- міжфункційних відносин між сенсорно-перцептивними процесами і рівнем уявлень;
- зорово-моторної координації; цілеспрямованих рухів з конструктивними деталями на основі поєднання зорового і тактильного сприйняття;
- навичок орієнтування в мікропросторі під зоровим контролем;
- взаємозв'язку між окоміром і проприоцептивно-руховою пам'яттю.

Заняття з конструювання проводить корекційний педагог один раз на тиждень. Тривалість занять 20-25 хвилин. На перших порах конструювання можна і навіть доцільно проводити таким чином, щоб діти сиділи навколо одного столу (для цього два двомісних столи зсуваються разом) Дорослий сідає разом з дітьми, таке розташування дозволяє налагодити емоційний контакт з кожною дитиною (вступити в особистісне спілкування); дає можливість активно допомагати кожній дитині в здійсненні ігрових дій з предметами і готовими конструкціями, так як в цей період діти будують мало, а в основному вчаться грати з будівлями, які створює на їх очах педагог; сприяє вихованню звички грати і взагалі займатися поруч з іншими дітьми і разом з дорослим, вступаючи з ним у ситуативно-ділове спілкування. Коли діти звикнуть займатися, їх можна посадити по-іншому – три столи встановлюють по одній лінії (по дузі) при цьому підгрупа з шести осіб розміщується вся «в першому ряду». Перед ними встановлюють ще один такий же стіл, на ньому педагог розміщує всі необхідні для продовження заняття дидактичні та наочні матеріали. Необхідними атрибутами занять є фланелеграф і настінна дошка. Фланелеграф використовується при проведенні підготовчих ігор для моделювання просторових відносин предметів, при побудові конструкцій на площині, згодом – при складанні спеціально підготовлених розрізних картинок тощо. Корисно також зробити велику магнітну дошку, яка дає безліч варіантів застосування навіть відомих прийомів навчання. Для успішного оволодіння конструюванням, а також для того, щоб набуті на заняттях уміння діти вчилися

реалізувати в будівельних іграх, потрібно мати достатню кількість будівельного матеріалу. Для занять, які проводяться за столами, найзручніше використовувати настільні будівельні набори типу матеріалу М. Агапової.

Головне, щоб в них були різноманітні фігури: довгі і короткі бруски, довгі і короткі пластини, цеглинки, куби, півсфери, призми, конуси, циліндри, арки, квадратні пластини (полукуби) та ін. Усі елементи повинні бути привабливими на вид, приємного забарвлення. Будівельного матеріалу має бути стільки, щоб забезпечити активні дії кожної дитини протягом усього заняття. Однак на практиці буває так, що матеріалу мало, тому одна дитина будує, а іншим доводиться лише спостерігати за її діями. Це знижує інтерес до заняття і призводить до стомлення дітей.

Навчання дітей має починатися з підготовчих занять. Їх необхідність диктується тим, що в зоровому сприйнятті таких дітей з'являються вторинні порушення. Завдання підготовчого етапу: виявлення наявних у дітей знань, умінь, навичок і підготовка до занять з конструювання на кожному віковому етапі. На підготовчому етапі проводяться спеціальні дидактичні вправи, в ході яких дітей: знайомлять з різними об'ємними і площинними формами; вчать діям зіставлення, вибору за зразком, виокремленню з цілого частин, визначенню форми кожної з них, уявного розчленування складної форми на складові частини, встановленню розташування частин відносно одна одної і відносно лінії горизонту і т. д.; діти вчать порівнювати однорідні предмети за величиною, формою, за допомогою накладання і прикладання, моделювати просторові відносини між предметами в процесі непередметного конструювання, а також аналізувати зразок.

Перший тип завдань передбачає використання дітьми різного роду заміників, позначення за їх допомогою різноманітних предметів і дій. У деяких завданнях замітники мають схожість з предметами з однаковими ознаками, в інших мають чисто умовний характер. Завдання формують у дітей як уміння виконувати дії заміщення, так і вміння до заміників підбирати відповідні їм предмети.

До цього ж типу зараховують завдання у вигляді загадок, що містять словесний опис ознак предметів, за якими необхідно «побачити» сам предмет:

а) завдання на співвіднесення ознак конструктивних деталей до заданих еталонів;

б) завдання на класифікацію.

На основі виявлених особливостей і труднощів розвитку конструктивної діяльності у дітей з порушеннями зору корекційному педагогу під час підготовки до занять варто враховувати вікові, індивідуальні особливості розвитку дітей, а також їх первинного порушення, щоб виділити пропедевтичний етап у навчанні конструювання. Метою якого є формування і розвиток диференційованих рухів пальців рук і навичок орієнтованих дій при цілеспрямованому обстеженні об'єкта під контролем зору. Сенсорних еталонів за допомогою предметних зразків, уміння виділяти ознаки реального об'єкта, моделі, символічного і графічного зображень, умінь розчленовувати об'єкт на частини, виділяти його структуру, співвідносити частини і їх ознаки, об'єднувати частини в ціле; навичок зіставлення образу, який формується у ході роботи з об'єктом і зберігання в пам'яті образу-еталону; предметно-просторових уявлень, уміння відтворювати просторове розташування об'єктів, їх частин; вміння співвідносити реальні об'єкти з їх моделями, символічними і графічними зображеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко В. Вдосконалення процесу навчання сліпих молодших школярів самообслуговуванню. Автореферат. Канд.дис. Київ, 1994. 24 с.
2. Вавіна Л, Жук Т. Навчання та реабілітація дітей та молоді з порушеннями зору. *Дефектологія*. 1996, №2. 85 с.
3. Синьова Є. Психолого-педагогічні особливості навчальної діяльності дітей з глибоким порушеннями зору. *Наукові записки: збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ: НПУ, 2002. Випуск 42. 279 с.
4. Синьова Є. Тифлопсихологія. Київ: ВО УФЦ БФ «Візаві», 2002. 215 с.
5. Федоренко С. Тифлодидактика. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 364 с.

Патлай Юлія,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель-дефектолог КЗ «Черкаський навчально-реабілітаційний центр
«Країна добра» Черкаської обласної ради»,
Чупилко Оксана,
учитель української мови та літератури,
вчитель-дефектолог КЗ «Черкаський навчально-реабілітаційний центр
«Країна добра» Черкаської обласної ради»

РОЗВИТОК СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ В ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

На сучасному етапі розвитку освіти одним із стратегічних завдань визначено необхідність формування активної, творчої особистості. На розвиток здібностей дитини великий вплив має ігровий момент. Педагоги та психологи вважають гру своєрідною формою співвідношень між навколишнім світом та життєвими подіями. Робота з розвитку слухового сприймання потребує від дітей великого напруження, тому не можна забувати про зацікавленість та ігрові види роботи. Включення ігрових моментів сприяє розвитку пізнавальних інтересів. Працюючи з дітьми з порушеннями слуху, роботу варто починати з розвитку культури слуху, виховання вміння слухати та диференціювати звуки. Для цього доцільно використовувати немовні звуки (навколишні звуки, іграшки, які можуть звучати, записи звуків природи). Перед дітьми ставляться завдання: навчитися розпізнавати джерело звуків, їх напрям, силу, висоту, кількість звучань, відтворювати певні ритми за допомогою компенсуючої функції.

Будь-яке завдання дитині з порушеннями слуху потрібно чітко пояснити, визначити умови виконання. Потім переконатись, що вона його зрозуміла, але ще бажано повторити в кількох варіантах, щоб дитина навчилась переносити набуті знання і вміння в нові умови, щоб спрацювала компенсаторна функція. Одне й те ж завдання можна виконувати по-різному, залежно від способу його подання та вимог щодо відповіді. Наприклад, діти легко визначають кількість звучань (ударів паличкою по столу та ін.), якщо звуки даються з однаковою

силою, з певними інтервалами, і допускають помилки, коли збільшується темп, змінюється ритм. Дітям легше визначити, скільки було звучань, ніж відтворити таку ж кількість. У цьому випадку завдання ускладнене тим, що дитині потрібно підрахувати кількість, утримати в пам'яті і повторно рахувати, відтворюючи звуки.

Перед тим, як пропонувати дітям для диференційованого сприймання звуку, треба ознайомити їх із джерелом звуку.

Спочатку пропонують завдання на визначення джерела звуків.

1. Прослухати звучання трьох-чотирьох предметів і запам'ятати, які звуки створює кожен із них (дитина називає предмет, який звучав, самостійно створює аналогічні звуки)
2. Визначити силу звучання (дитина визначає, як звучав предмет: тихо чи гучно, самостійно створює аналогічні звуки).
3. Визначити висоту звучання (на гармошці, металофоні створюють високі й низькі звуки; дитина визначає, які звуки: високі чи низькі, самостійно створює аналогічні звуки).
4. Визначити напрям звучання (діти з предметами, які можуть звучати, сідають у різних місцях кімнати: спереду, ззаду, справа, зліва від учня, що буде визначати, звідки звучало. Одні з них по черзі створюють звуки (бажано однаковими предметами), а інші визначають напрями звучання).
5. Розпізнати предмети за характерним для них звучанням (діти розпізнають шелест аркушів книжки, клацання ключів, замка, дзюрчання води).
6. Визначити кількість звучань. Учитель створює різну кількість звучань. Діти рахують і повідомляють. Потім самі відтворюють таку ж кількість звучань. Джерелом звуку можуть бути різні іграшки, що звучать, голоси тварин, птахів, інші промовлені вчителем або дітьми звуконаслідування.
7. Відтворити ритм. Сприймаються та відтворюються ритми (та та та та та), створені різними джерелами звуку.

Як немовні, так і мовні звуки, що застосовуються для вироблення слухових диференціацій, повинні мати конкретний характер, співвідноситися з яким-небудь предметом або дією. Якщо диференціюються звуки, що видаються іграшками чи іншими предметами, які звучать, то дитина повинна бачити ці предмети, тримати їх в руках, приводити в стан звучання. Якщо диференціюються мовні звуки, то вони можуть бути включені до слова і фрази, а самі слова пропонуються не тільки на слух, але і наочно в письмовому вигляді, а також у вигляді показу самого предмета або дії, що позначається цим словом, в натурі або на зображенні .

Звуковий матеріал, запропонований дітям на слухових заняттях, повинен бути опрацьований в певній послідовності, шляхом переходу від більш грубих до більш тонких, тобто в порядку поступового наростання труднощів. Критерієм для судження про ступінь складності диференціювань є, насамперед, більша або менша акустична близькість зіставлення звуків: чим ближче один до одного зіставляються звуки, тим тонше, тим важче диференціювання.

На заняттях з розвитку слухового сприйняття необхідно регулярно застосовувати звукопідсилюючу апаратуру, яка дозволяє наближати джерело звуку безпосередньо до вуха дитини і дає можливість проведення фронтальних занять з групою учнів без зайвої напруги голосу вчителя.

Однак така робота повинна чергуватися з вправами без застосування звукопідсилюючої апаратури, особливо під час проведення слухових занять зі слабочуючими дітьми, з тією метою, щоб не позбавляти дітей тренування в сприйнятті звуків в природньому середовищі, без апаратури. Крім того, треба мати на увазі, що навіть найбільш досконала апаратура дає деяке спотворення звуків. Тому необхідно привчати дітей сприймати немовні звуки, а також доступні їм елементи мови в природних умовах, регулюючи їх гучність за допомогою зміни сили звуків і відстані від джерела звуку відповідно зі слуховими даними дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Засенко В. Сучасна система освіти осіб з вадами слуху: стан, проблеми, перспективи Збірник матеріалів I Всеукраїнської конференції з історії навчання глухих в Україні. Київ : Українське товариство глухих, 2001. 228 с.
2. Таранченко О. Концепція розвитку системи освіти осіб з порушеннями слуху в Україні (проект) / О. Таранченко, О.Федоренко. *Особлива дитина : навчання і виховання*. № 1(73). 2015. 124 с.
3. Таранченко О. Діти з порушеннями слуху в інклюзивному закладі. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. №4. 2010. 45 с.
4. Федоренко О. Особливості впровадження технологій спільного викладання в процес навчання учнів з порушенням слуху в різних типах освітніх закладів. *Особлива дитина: навчання та виховання*. № 4 (71). 2014. 179 с.

Сахно Тетяна,
директор, учитель-дефектолог
КЗ «Золотоніська спеціальна школа
Черкаської обласної ради»

ЗАСТОСУВАННЯ РУХЛИВИХ ТА ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Навчання та виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку складний та багатогранний процес, який направлений на формування і закріплення можливостей піклування про власне здоров'я, працездатність, вироблення навичок організації та обсягу повсякденної активності із подальшою соціалізацією. У шкільному віці закладаються основи свідомого ставлення дітей до власної фізичної підготовленості, усвідомлення необхідності рухової активності. Важливим моментом в освітній діяльності відіграє гра.

Гра – предмет дослідження багатьох наук: філософії, педагогіки, спеціальної педагогіки, психології, етнографії, культурології, біології тощо.

Наукові праці Л. Виготського, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського, А. Макаренка та ін. свідчать про те, що гра в історії суспільства і в житті людини – явище соціальне. Результати їх наукових досліджень та публікацій

свідчать про виховні можливості гри, що у дитячому віці – це праця, в якій вони зростають, набуваючи необхідних умінь та навичок. Через гру можна виховати у дитини ті властивості характеру і поведінки, які потрібні дорослій людині. Саме у грі проявляються здібності й нахили дитини. Вони несуть у собі цінне та позитивне, що накопичив народ за свою багатовікову історію.

Гра є тією універсальною формою діяльності, всередині якої, відбуваються основні зміни в психіці та особистості дитину з порушеннями інтелектуального розвитку, гра визначає її відношення з оточуючими людьми, готує до переходу на наступний віковий етап, до нових видів діяльності. Гра у свою чергу поділяється на рухливу, дидактичну, сюжетну тощо.

Відомий науковець П. Лесгафт визнавав, що рухлива гра – це один з важливих засобів фізичного виховання, за допомогою якого дитина вчиться справлятися з труднощами.

Методика організації гри, розроблена педагогом, діє і сьогодні, яка передбачає такі вимоги:

- гра повинна вирішувати певні завдання;
- у цьому процесі варто дотримуватися систематичності та послідовності;
- організаційна діяльність педагогів чи батьків повинна бути спрямована на підвищення активності і самостійності учасників гри.

Для кращого засвоєння гри, особливо для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку рекомендується розповідь, яку слід супроводжувати демонстрацією: пояснювати окремі, найбільш складні моменти жестом і показом деяких рухів, правила пояснюються докладно, щоб попередити травмування дітей.

Більшість рухливих ігор проводять із спеціальними предметами (прапорцями, булавами, м'ячами, скакалками тощо). Ці предмети роблять гру цікавішою, різноманітною, ускладнюють її, збільшуючи діапазон дії на дитячий організм.

Дуже важливим є індивідуальний підхід до кожної дитини з порушеннями інтелектуального розвитку, бо вони мало знають про свої здібності, мають невеликий руховий досвід. Дуже люблять сюжетні ігри, в яких знаходять знайомі їм образи, які охоче наслідують. Прості за своєю організацією і вправами ігри повністю задовольняють дитячу фантазію, вигадку, творчість.

Ігри добре ілюструвати яскравими предметами. Це допомагає дітям наблизитись до дійсності і швидше сприймати гру. Наприклад, у грі «У ведмедя у бору» можна розкидати на майданчику (на бору) гриби (білі кружечки), ягоди (червоні кружечки), підказавши учням, щоб вони якнайбільше їх зібрали. В імітаційних іграх треба вимагати від дітей точно виконувати імітаційні дії, бо інакше гра втратить свою педагогічну цінність, а вчитель не зможе за її допомогою виконати педагогічні завдання.

Досвід роботи, а також особисті спостереження підтверджують, що ігри слід поступово ускладнювати. Спочатку вчитель дає ігри з простими завданнями, а потім із складнішими. У таких іграх ставляться вищі вимоги до розвитку та вдосконалення координації рухів у дітей.

Особливістю дидактичних ігор є те, що вони спеціально створюються і розробляються дорослими з різною педагогічною метою: сенсорного виховання, мовленнєвого розвитку, ознайомлення з довкіллям, з елементарними математичними уявленнями тощо. Дидактичні ігри можуть супроводжуватись наочним матеріалом (іграшки, предмети, речі, картинки тощо) або будуватись тільки на словесній основі. У дидактичній грі як формі навчання закладено одночасно два завдання: навчальне (пізнавальне) та ігрове (розважальне). Відповідно до цього педагог водночас навчає дітей з порушеннями інтелектуального розвитку і грає разом з ними, а діти, граючись, навчаються. Пізнавальний зміст навчання виражається у певних дидактичних завданнях, що мають на меті, наприклад, сенсорне виховання і мовленнєвий розвиток дітей. Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, і засвоєння пізнавального змісту відбувається

ненавмисно, а у процесі цікавих для дитини ігрових дій (ховання і пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо). Основним стимулом, мотивом виконання дидактичного завдання стає не пряма вказівка педагога і бажання дітей навчитись, а природне прагнення до гри, бажання досягти ігрової мети, виграти. Саме це спонукає дітей до розумової активності, як того вимагають умови і правила гри (краще сприймати довкілля, уважніше вслуховуватися, швидше орієнтуватися на потрібну властивість, добирати і групувати предмети тощо).

Доцільність використання гри на тих чи інших етапах уроку залежить від рівня, знань, умінь і навичок дітей та від складності завдань, що стоять перед ними. Гра допомагає учням коли складно, коли є необхідність створити додатковий емоційний фон навчання, допомагає опосередковано впливати на хід і результати їхньої діяльності.

Актуальність гри в даний час підвищується через перенасиченість сучасного школяра інформацією. У всьому світі, і в Україні в тому числі, незмірно розширюється предметно-інформаційне середовище. Діти отримують великий обсяг інформації через телебачення, відео, радіо, комп'ютер, мережу Інтернет. Актуальним завданням спеціального закладу освіти стає розвиток самостійної оцінки та відбору одержуваної інформації. Однією з форм навчання, що розвиває подібні вміння, є дидактична гра, що сприяє розвитку вміння використання знань, отриманих на уроці і в позаурочний час.

Якщо спочатку дитина з порушеннями інтелектуального розвитку зацікавиться лише грою, то його дуже швидко зацікавить пов'язаний з нею матеріал, у нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати цей матеріал, тобто він почне готуватися до участі в грі. Гра дає змогу легко привернути увагу й тривалий час підтримувати в дітей інтерес до тих важливих і складних предметів, властивостей чи явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається.

Дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

Використовують дидактичні ігри у навчанні та вихованні дітей усіх вікових періодів, з метою актуалізувати їхній досвід, повторити, уточнити, закріпити набуті знання і уявлення про природні явища, працю і побут людини. Удаються до них і після спостережень, екскурсій, бесід та інших занять. Нерідко ігри з дидактичними матеріалами є основним засобом навчання і виховання, за допомогою яких педагогічний працівник готує дитину правильно сприймати об'єкти і явища навколишнього світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Н., Лесів А., Механошин С. Рухливі ігри та естафети у фізичному вихованні молодших школярів. – Тернопіль: «Підручники та посібники», 1998. 271 с.
2. Боберський І. Рухові забави та ігри / за ред. Приступа Є. Львів: ОРС, 1992. 64 с.
3. Єфімова Н. Методика проведення рухливих ігор. Київ: «Рад школа», 1979. 134 с.

РОЗДІЛ VI
ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бабовал Надія,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту і методології освіти
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти*

Бабовал Діана,
*студентка фізико-математичного факультету
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ

Освітнянська спільнота активно працює над удосконаленням якості освіти. Тому в Україні спостерігається позитивна тенденція до вдосконалення професійного розвитку педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти.

Метою нашої розвідки є привернення уваги до професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (далі ЗВО), що передбачає безперервний процес набуття нових та вдосконалення раніше набутих професійних та загальних компетентностей, необхідних для професійної діяльності. Сьогодні ми спробуємо визначитися із тими напрямками професійної підготовки, щоб відповідати певному статусу сучасного викладача-професіонала.

Засади професійного розвитку науково-педагогічних працівників зазначені у ст. 59 Закону України «Про освіту», ст. 60 Закону України «Про вищу освіту», ст. 24, а також у Законі України «Про фахову передвищу освіту» та Законі України «Про професійний розвиток працівників». Щодо порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників

(види, форми, обсяг, періодичність тощо), то вони затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників».

Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.03.2021 № 610, затверджено професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти».

Науково-педагогічні працівники мають змогу здійснити самооцінювання своєї педагогічної діяльності, послуговуючись професійним стандартом та самостійно будувати траєкторію професійного розвитку. Професійний стандарт є інструментом для систематизації вмінь і навичок (створення посадових інструкцій), підготовки молодих фахівців, само- та оцінювання діяльності викладачів закладів вищої освіти, підвищення кваліфікації та професійного розвитку.

Відповідно до ст.39 Закону України «Про освіту», професійний стандарт – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій [2].

Професійний стандарт містить інформацію: про умови праці; умови допуску до роботи за професією; документи, що підтверджують професійну та освітню кваліфікацію, її віднесення до рівня Національної рамки кваліфікацій (НРК); навчання та професійний розвиток; нормативно-правову базу; загальні компетентності; перелік трудових функцій (професійних компетентностей); опис трудових функцій; опис професійних кваліфікацій викладачів ЗВО відповідно до посад.

Рис. 1. Структура професійного стандарту викладача ЗВО [1]

Сьогодні конкурентоспроможний викладач має володіти 12 загальними та 21 професійними компетентностями. Серед загальних є: (див. рис.2)

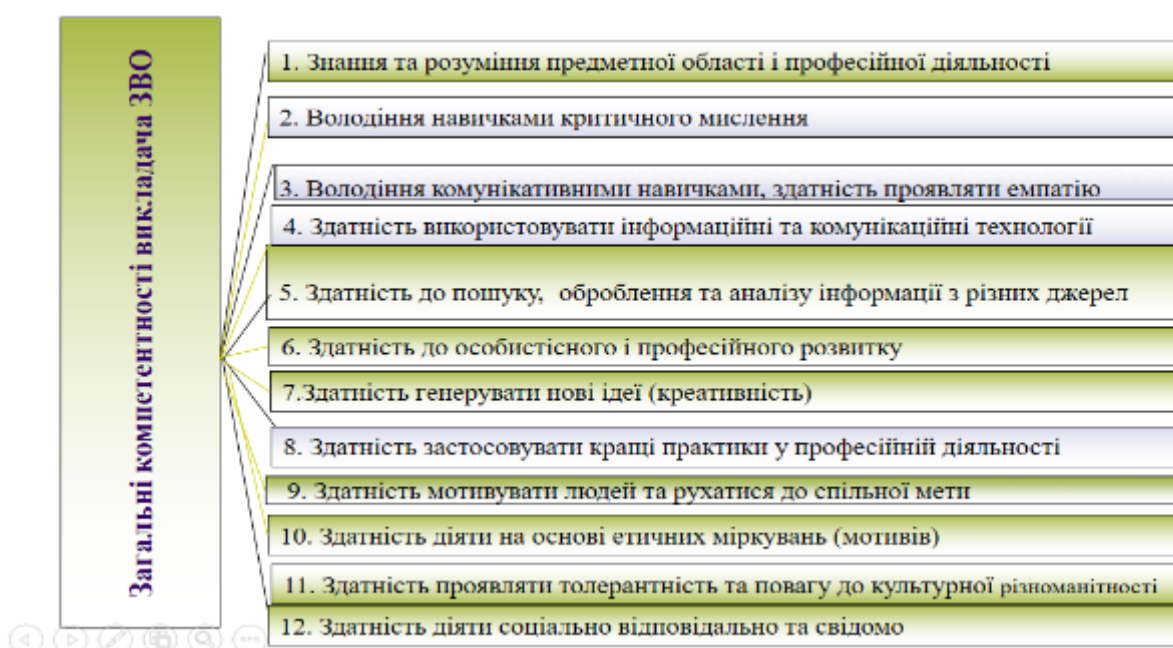

Рис. 2 Загальні компетентності викладача ЗВО
Джерело: побудовано автором на основі дж. [4]

Професійні компетентності в стандарті об'єднали довкола восьми трудових функцій (див. рис.3).

Рис. 3. Трудові функції викладача ЗВО [1].

Якщо говорити про *професійні компетентності*, то викладач ЗВО має: володіти рядом здатностей, які стосуються: розроблення та оновлення програм навчальних дисциплін; надання консультацій; здійснення індивідуальних супроводів; розроблення критерій оцінювання; здійснення об'єктивного оцінювання; надання зворотного зв'язку; а також має планувати та виконувати дослідницькі проєкти; аналізувати та узагальнювати результати дослідницьких проєктів; володіти здатностями щодо підготовки запиту на видачу патенту на винахід; брати участь у нарадах, готувати відповідні документи; а також володіти здатністю планувати та проводити освітні та наукові заходи; послуговуватися здатністю консультування студентів, аспірантів щодо досліджуваного ним проєкту; здатністю аналізу результатів дослідження проєкту студента; здатністю надавати консультації; володіти здатністю визначати мету, структурні компоненти освітньої програми; здатністю переглядати та оновлювати освітні програми; здатністю готувати матеріали до акредитації освітньої програми; володіти професійними компетентностями щодо здатності здійснювати наукову експертизу дослідницьких проєктів; здатності надавати експертні консультації особам, організаціям з питань, що стосуються їхньої дослідницької діяльності [4].

Отже, професійний стандарт – це орієнтир чи мірило, за яким викладач може оцінювати свої професійні якості, рівень сформованості компетентностей та будувати свою траєкторію професійного розвитку. ЗВО мають надавати організаційну, методичну, фінансову та ін. підтримку викладачам у питанні

підвищення кваліфікації. Науково-педагогічні працівники мають постійно підвищувати свою кваліфікацію, як у закладах вищої освіти, так і дослідницьких та професійних інституціях України, так і за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабовал Н. Р., Бабовал Д. С. Формування професійних компетентностей викладача закладу вищої освіти. *Інновації в сучасній освіті: український та світовий контекст* : матеріали Міжн.наук.-практ. конф., (Тернопіль, 09-10 черв., 2022). Тернопіль: Вид. центр ТОКІППО, 2022. С. 64-68.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://cutt.ly/OSvNvk> (дата звернення: 07.04. 2023р.).
3. Методичні рекомендації для професійного розвитку науково-педагогічних працівників. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/77309/ (дата звернення: 06. 04. 2023р.).
4. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». URL: <http://surl.li/akvto> (дата звернення: 08.04. 2023р.).

Іванюк Ірина,

*кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу
компаративістики інформаційно-освітніх інновацій,
Інститут цифровізації освіти НАПН України*

МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ УЧАСНИКІВ КУРСУ З НАСТАВНИЦТВА В ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Використання практичного підходу наставництва або менторства є доволі молодим явищем в українській системі підготовки майбутніх вчителів. За визначенням американського дослідника Дж. Дареша, наставництво — це безперервний процес, в якому люди в організації надають підтримку та керівництво іншим, які можуть зробити ефективний внесок у досягнення мети організації [1, с. 1]. У своїй роботі «Наставництво нових вчителів» Х. Портнер розглядає наставництво як неформальну відповідь новому вчителю, який шукає допомоги, або як допомогу, що запропонована новому вчителю досвідченим колегою, який бажає поділитися своїм досвідом [2, с. 11].

В Україні підхід наставництва та менторства для нових вчителів розвивається, зокрема, у межах проекту «Фінська підтримка реформи української школи (Навчаємося разом)» [3]. У жовтні-грудні 2022 р. для

пілотних закладів загальної середньої освіти і вищої педагогічної освіти проведено онлайн-курс «Наставництво в педагогічній освіті». Завданням курсу було поглибити розуміння професійного розвитку вчителя, зростання на шляху професійного становлення; ознайомити з ідеєю школи як організації, що навчається, професійної навчальної спільноти, що передбачає командну роботу та спільне викладання; ознайомити з практикою викладання під керівництвом супервізора/наставника: теорія педагогічних практик, орієнтація на цілі, планування, взаємодія, рефлексія, діалог, співпраця; надати інструменти для практичної діяльності вчителя – на що схожа належним чином скоординована практична діяльність учителя; ознайомити із завданнями вчителя-супервізора/наставника та студента в педагогічній практиці.

Курс складався з 15-ти вебінарів, що провели тренерки Аня Хурінайнен-Косунен, Рія Палмквіст, які мають досвід роботи наставників у Фінляндії. Після кожного вебінару проводився моніторинг і збирався зворотній зв'язок від слухачів програми щодо якості викладання, кваліфікації тренерів, легкості сприйняття матеріалу, взаємодії між тренерами та учасниками, роботи в групах, організації технічної підтримки. Все це дозволяло гнучко вносити корективи та удосконалювати певні робочі моменти. Оцінка респондентами якості представлених тем здійснювалась за 5-ти бальною шкалою Лайкерта від 1-го до 5-ти балів, де 1 – незадовільно, а 5 балів – відмінно. За результатами зворотного зв'язку 88 респондентів високо оцінили теми вебінарів, що свідчить про новизну та актуальність тематики курсу, яка розглядає модель співпраці між закладами загальної середньої освіти та вищим закладом освіти, звідки студенти йдуть на педагогічну практику:

- Педагогічна освіта, фінський підхід – шлях до професії вчителя під час отримання педагогічної освіти, професійний розвиток учителя: 5 балів – 96,59%, 4 бали – 3,41%;
- Педагогічна практика – теорії та принципи, що таке належне наставництво/супровід під час педагогічної практики: 5 балів – 94,32%, 4 бали – 5,68%;

- Інструменти для зростання вчителя – спільне планування та плани щодо педагогічної практики, університетський підхід: 5 балів – 89,77%, 4 бали – 9,09%, 3 бали – 1,14%;
- Інструменти для зростання вчителя – спільне планування та плани щодо педагогічної практики, шкільний підхід – школа як навчальна організація, лідерство, командна робота та спільне викладання - школа для всіх: 5 балів – 94,32%, 4 бали – 4,55%, 3 бали – 1,14%;
- Обговорення рекомендацій – інструменти для спостереження та професійного розвитку: 5 балів – 89,77%, 4 бали – 9,09%, 3 бали – 1,14%;
- Зустріч зі студентами та рефлексія над планами: 5 балів – 84,09%, 4 бали – 14,77%, 3 бали – 1,14%;
- Допомога в розробці планів студентів, предметна дидактика: 5 балів – 80,68%, 4 бали – 18,18%, 3 бали – 1,14%;
- Планування уроку: 5 балів – 89,77%, 4 бали – 7,95%, 3 бали – 2,27%;
- Рефлексія над планами уроків разом з учителем-наставником: 5 балів – 90,91%, 4 бали – 7,95%, 3 бали – 1,14%;
- Керовані/структуровані спостереження під час педагогічної практики: 5 балів – 92,05%, 4 бали – 5,68%, 3 бали – 1,14%;
- Супервізія з боку викладача закладу вищої освіти: 5 балів – 94,32%, 4 бали – 4,55%, 3 бали – 1,14%;
- Школа, як організація, що навчається. Спільне викладання та диференціація: 5 балів – 90,91%, 4 бали – 7,59%, 3 бали – 1,14%;
- Співпраця між школою та домом. Власна практична теорія наставника – який я наставник?: 5 балів – 85,23%, 4 бали – 13,64%, 3 бали – 1,14%;
- Спеціальна освіта вчителів для дітей з особливими освітніми потребами, практика та робота. Е-портфоліо щодо педагогічної практики в Україні: 5 балів – 90,91%, 4 бали – 6,82%, 3 бали – 2,27%;
- Робота в групах і висновки: 5 балів – 89,77%, 4 бали – 10,23%.

Якість навчального курсу оцінювалась респондентами за чотирима критеріями «отримання нових знань», «знайомство з новими практиками чи інструментами», «опанування практичних навичок», «практичність наданих методів роботи» (рис.1).

II. Оцінювання навчально-методичної роботи Загальні критерії (Оцінки за 5-бальною шкалою, де 1 = незадовільно, 5 = відмінно)

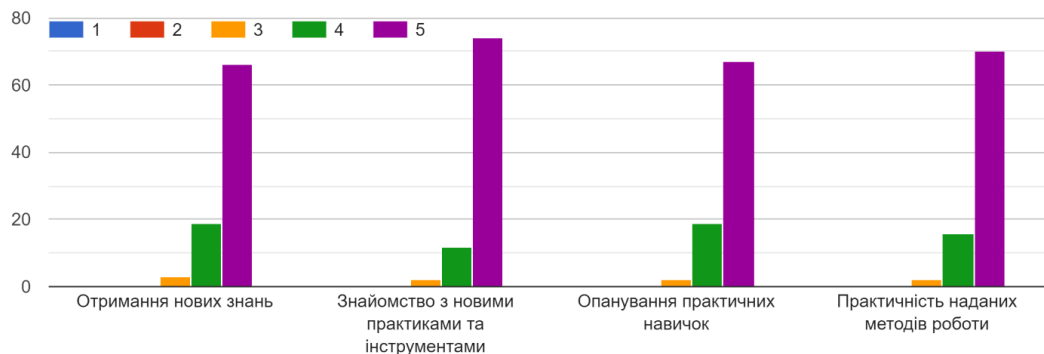

Рисунок 1. Оцінювання респондентами навчально-методичної роботи

Критерій «Отримання нових знань» учасники оцінили доволі високо: 75% респондентів поставили найвищу оцінку – 5 балів, 21,59% респонденти зазначали 4 бали, 3,41% респондентів поставили 3 бали. Критерій «Знайомство з новими практиками та інструментами» отримав від учасників такі оцінки: 5 балів поставили 84,09% респонденти, 4 бали – 13,64% респондентів, 3 бали – 2,27% респондентів. Критерій «Опанування практичних навичок» отримав від учасників такі оцінки: 5 балів поставили 76,14% респондентів, 4 бали – 21,59% респондентів, 3 бали – 2,27% респондентів. Критерій «Практичність наданих методів роботи» 79,55% респондентів оцінили на 5 балів, 18,18% респондентів на 4 бали і 2,27% респондентів на 3 бали.

Рівень упевненості респондентів у тому, що після пройденого навчання вони зможуть використати здобуті знання та навчальні матеріали у своїй практичній роботі визначився таким чином: цілком упевнені, що зможуть використати – 70,5%; скоріше впевнені, що зможуть використати – 28,4%; скоріше не впевнені, що зможуть використати – 1,1%.

Такий підхід до впровадження навчального курсу свідчить про важливість застосування моніторингу під час визначення потреб, актуальності запропонованих тематик, якості викладання програми слухачам і застосування отриманих знань на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Daresh John C. Teachers Mentoring Teachers: A Practical Approach to Helping New and Experienced Staff. 1st Ed. CA: Corwing Press, 2002. 97 p.
2. Portner Hal. Mentoring new teachers. 3rd Ed. CA: Corwing Press, 2002. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781452219059>
3. Головіна О. Наставництво й менторство для вчителів. Як це працює у Фінляндії. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/articles/nastavnytstvo-j-mentorstvo-dlya-vchyteliv-yak-tse-pratsyuje-u-finlyandiyi/> (дата звернення: 07.04.2023)

Савош Валентин,

кандидат педагогічних наук,

завідувач відділу фізико-математичних дисциплін

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ: ПРАКТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ

Неперервна професійна освіта як складова навчання впродовж життя, вибудовується з урахуванням пріоритетів суспільного розвитку, особистісних потреб та потреб економіки. Одним із напрямів неперервної професійної освіти є підвищення кваліфікації, тобто підвищення рівня готовності вчителя до виконання професійних завдань та обов'язків або набуття здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки на основі оволодіння новими знаннями і вміннями в межах професійної діяльності або галузі знань.

Поняття «готовність» є часто вживаним терміном у наукових дослідженнях. Зазначене пояснюємо універсальністю його смислового поля, що, у свою чергу, породжує різноманітну тематичну й контентну спрямованість використання поняття в наукових працях.

За В. Вишківською [3], складниками готовності вчителя є: теоретична готовність (виявляється в узагальненому умінні педагогічно мислити та

передбачає наявність аналітичних, прогностичних, проєктивних та рефлексивних умінь) та практична готовність (виражається у зовнішніх (предметних) уміннях, тобто в діях, які можна спостерігати; це організаторські та комунікативні уміння).

Ми досліджуємо готовність у контексті станів внутрішньої вмотивованості та цілеспрямованої теоретичної й практичної підготовки, якою забезпечується професійний розвиток вчителів фізики у системі неперервної освіти. З урахуванням зазначеного тлумачимо готовність вчителя фізики до професійного розвитку в системі неперервної освіти як складне особистісне психічне утворення, що включає в себе мотиваційний, теоретичний і практичний компоненти, виявляється у внутрішній умотивованості та здатності до здійснення особистісно-професійного розвитку на основі цільового й тематичного поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти в очній, дистанційній та змішаній формах її здобуття із задіянням різних рівнів освіти або на одному з них [9, с. 122].

Практичний компонент готовності вчителів фізики до професійного розвитку в системі неперервної освіти розглядаємо в контексті поняття *вміння*, яке деталізуємо через: 1) знання як перевірений практикою і підтверджений логікою результат пізнання дійсності, його відображення у свідомості людини у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій (Н. Мойсеюк [7, с. 636]); 2) навичку як: компонент уміння простого рівня або вміння більш високого порядку (С. Гончаренко [4]); психічне утворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, автоматично, без істотної участі свідомості та зайвих затрат фізичної й нервово-психічної енергії (М. Корольчук, В. Крайнюк та В. Марченко [6]); 3) досвід як результат передусім внутрішньої активності (І. Бех [1]); 4) мету як передбачення головного очікуваного результату будь-якого виду діяльності (В. Бондар [2]); 5) дію як довільний свідомий акт, спрямований на досягнення мети; структурний елемент діяльності (Н. Мойсеюк [7]).

Значущими для нашого дослідження є класифікації науковців, які поділяють вміння на: репродуктивні й продуктивні; спеціальні (специфічні або предметні) (уміння, які мають частковий спеціальний характер та формуються на матеріалі конкретного предмету) та загальні, загальнонавчальні, міжпредметні (метапредметні), узагальнені.

Щодо понять *загальні вміння* та *міжпредметні (метапредметні) вміння*, то ми їх співвідносимо як родові і видові відповідно. Загальні вміння охоплюють широке коло видів діяльності, у той час як міжпредметні (метапредметні) вміння стосуються лише навчальної діяльності, яку організують на різних рівнях освіти та спрямовують на опрацювання навчальних предметів відповідно до інваріантної та варіативної складових Базового навчального плану, а у випадку вміння вчитися набуває рангу ключової компетентності.

Практичним компонентом досліджуваної нами готовності вчителів фізики до професійного розвитку в системі неперервної освіти об'єднано групи умінь з цілепокладання, групи умінь з тематичного (цільового) поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, групи умінь з рефлексії.

Формування зазначених умінь здійснюється в процесі виконання кластерів дій. Поняття «кластер» використано на позначення об'єднання декількох дій на основі спільної мети їх здійснення. З урахуванням зазначеного до кластерів дій віднесено:

1) кластер дій з цілепокладання (включає в себе дії з визначення (усвідомлення) проблеми, формулювання мети майбутньої діяльності, усвідомлене визначення цілей та формулювання завдань, які сприятимуть розв'язанню проблеми);

2) кластер дій з моделювання процесу виконання завдання на основі тематичного поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти (об'єднує таку сукупність дій: дії з пригадування знань і умінь, набутих у формальній освіті, використання яких слугуватиме виконанню завдання; дії з пригадування знань і умінь, набутих у неформальній освіті, використання яких слугуватиме виконанню завдання; дії з пригадування знань і умінь, набутих у

інформальній освіті, використання яких слугуватиме виконанню завдання; дії з тематичного поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти; дії з моделювання самонавчання та самовиховання на основі: визначення значущих орієнтирів процесу; встановлення часових проміжків, необхідних для здійснення руху від одного орієнтира до іншого; визначення способу здійснення контролю за процесом проходження кожного з орієнтирів);

3) кластер дій з рефлексії (включає в себе таку сукупність дій: дії зі встановлення відповідності сформульованих завдань наявним умовам; дії з самоконтролю (встановлення відповідності між досягнутим і запланованим); дії з вироблення рішення, спричиненого необхідністю внесення змін у змодельований процес; дії з самооцінки (з'ясування основ успіху; причин невдачі й допущених помилок)).

Опрацюванню кластерів дій сприяло вправляння вчителів фізики в здійсненні виду моделювання, яким передбачено побудову моделі на основі тематичного поєднання формальної, інформальної та неформальної освіти відповідно до теми поставленого завдання або сформульованої проблеми.

Практичним компонентом готовності вчителів фізики до професійного розвитку в системі неперервної освіти передбачено формування трьох груп умінь: групи умінь з цілепокладання, групи вмінь з тематичного (цільового) поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, групи вмінь з рефлексії, які в сукупності забезпечують здійснення процесів формування мети, цілей, завдань майбутньої діяльності, спрямованої на особистісно-професійний розвиток, та їх реалізацію на основі різних варіантів поєднань формальної, інформальної та неформальної освіти в очній та дистанційній формах її здобуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. *Виховання і культура*. 2009. № 1–2 (17–18). С. 5.
2. Бондар В. Дидактика. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
3. Вишківська В. Б. Формування у майбутніх учителів здатності до конструктивної навчально-пізнавальної діяльності школярів : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. К. : 2006. 20 с.

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Закон України «Про освіту». Голос України. №178–179 (від 27.09.2017).
6. Корольчук М. С., Крайнюк В. М., Марченко В. М. Психологія: схеми, опорні конспекти, методики: навч. посібник. За загальної редакції М. С. Корольчук. Київ : Ельга Ніка-Центр, 2005. 320 с.
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і перероблене. Київ, 2007. 656 с.
8. Савош В. О. Методичні рекомендації з розвитку готовності вчителів фізики до формування в старшокласників уміння навчатися в системі неперервної освіти : посібник Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 120 с.
9. Савош В. О. Професійний розвиток учителів фізики в системі неперервної освіти: теорія і практика : монографія. Луцьк : ВолиньПоліграф, 2020. 420 с.

Хекало Євгеній,

*викладач вищої кваліфікаційної категорії ,
викладач-методист КЗ «Уманський гуманітарно-
педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка
Черкаської обласної ради»*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ШЛЯХОМ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Стан сучасної освіти характеризують зміною його змістово-цільових аспектів з позицій гуманізації та модернізації. Модернізація суттєво торкнулася системи освіти та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, висунувши вимогу її вибудовування на основі компетентнісного підходу.

Згідно зі Статтею 12 Закону України «Про освіту», досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності [5].

В. В. Введенський вважає, що доцільність запровадження поняття «професійна компетентність» обумовлена широтою його змісту та інтегративною характеристикою, що поєднує такі широко використовувані поняття, як «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності» та ін.[1, с. 51].

А. К. Маркова визначає професійну педагогічну компетентність як властивості особистості педагога, які забезпечують високий результат

професійної діяльності. Автор виділяє кілька видів професійної компетентності:

- спеціальну – володіння професійною діяльністю на високому рівні;
- соціальну – володіння прийомами професійного спілкування, співпрацею;
- особистісну – володіння способами самовираження та саморозвитку;
- індивідуальну – володіння способами самореалізації та розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійно-особистісного зростання [2, с. 58].

Складові професійної компетентності майбутнього вчителя музики, поряд з загально педагогічними вимогами, мають свої особливості, зумовлені специфікою предметів мистецтва, їх художньо-образною природою, різницею принципів викладання у порівнянні з принципами викладання предметів наукового циклу.

Під психолого-педагогічними компетенціями вчителя музики розуміються узгодженість (рівність) між його знаннями, практичними вміннями (уміння застосовувати різноманітні форми та методи роботи з урахуванням вікових особливостей дітей і т. д.) і реальною поведінкою, що демонструється в процесі педагогічної взаємодії.

Методико-технологічні компетенції близькі до педагогічних. Вони полягають у проблемно-тематичному плануванні індивідуальної та групової форм методичної роботи, застосуванні на уроках інноваційних технологій педагогіки мистецтва, посиленні методологічної складової змісту освіти.

Мотиваційно-дослідні компетенції є показниками самоосвіти та дослідження діяльності. У цьому блоці знаходить місце стратегія професійного саморозвитку. Готовність до інновацій у теорії та практиці організації і проведення уроків музичного мистецтва мимоволі призводить до осмислення та оцінки своєї діяльності в дослідженнях та публікаціях.

Професійно-музичні компетенції. У цьому блоці об'єднані компетенції, однаково притаманні як спеціальним (музичним) вмінням і навичкам вчителя музики, так і його педагогічним установкам та особистісним якостям.

Реалізуючись у практичній діяльності, компетенції складають основу його професійної компетентності.

Художньо-творчі компетенції, які є самостійним компонентом музично-педагогічної діяльності вчителя музики, пронизують всі інші вищезазначені, оскільки їх «особливістю є наявність у її складових художньо-творчого компонента» (Л. Г. Арчажнікова). Унікальність такої діяльності у тому, що складові її компоненти, за М. З. Каганом, (пізнавальний, перетворювальний, ціннісно-орієнтаційний і комунікативний), утворюють єдине нерозривне художнє ціле [3, с. 15].

Одним з ефективних та актуальних способів розвитку професійної компетентності педагога мистецьких дисциплін є інтерактивні технології. Відповідно до вимог компетентнісного підходу освоєння інтерактивних технологій стало однією з основних умов викладання предметів мистецтва. Інтерактивні технології є одним з ефективних способів розвитку професійних спеціальних компетенцій вчителя музики в системі підвищення кваліфікації, оскільки їх використання дозволяє ліквідувати розрив між вимогами, які висувають до фахівця в процесі навчання, та вимогами сучасної реальної освітньої практики.

Навчальний процес, зумовлений використанням інтерактивних методів, організують з урахуванням залучення у процес всіх учасників освітнього процесу. Спільна діяльність означає, що кожен робить свій особливий індивідуальний внесок, під час заняття йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Організують індивідуальну, парну та групову роботу, використовують проєктну діяльність, рольові ігри, здійснюють роботу з документами та різними джерелами інформації. Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності, опорі на груповий досвід, обов'язкового зворотного зв'язку. Створюють середовище освітнього спілкування, яке характеризується відкритістю, взаємодією учасників, рівністю їх аргументів, накопиченням спільного знання, можливістю взаємної оцінки та контролю.

Такий підхід є єдиним для всіх освітніх систем. Відмінними ознаками інтерактивного навчання є:

- ініціатива (спрямованість дій);
- активність (фізична, соціальна, пізнавальна);
- взаємодія з досвідом (пряма взаємодія з областю досвіду, що освоюється);
- зворотний зв'язок;
- вирішення проблем;
- набуття навичок командоутворення.

Цільові орієнтації інтерактивних технологій:

- активізація індивідуальних розумових процесів;
- спонукання до внутрішнього діалогу;
- забезпечення розуміння інформації, що є предметом обміну;
- індивідуалізації педагогічної взаємодії;
- виведення здобувача освіти на позицію суб'єкта навчання;
- досягненні двостороннього зв'язку під час обміну інформацією між учасниками освітнього процесу.

Найбільш загальними завданнями педагога як учасника інтерактивної технології є фасилітація (підтримка, полегшення) – направлення та допомога у процесі обміну інформацією, які укладаються:

- у виявленні різноманіття точок зору;
- звернення до особистого досвіду учасників;
- підтримці активності учасників;
- поєднанні теорії та практики;
- взаємозбагачення досвіду учасників;
- полегшення сприйняття, засвоєння, взаєморозуміння учасників;
- заохочення творчості учасників.

До методів інтерактивного навчання відносяться ті, які сприяють залученню здобувачів освіти до активного процесу отримання та перероблення знань: «мозковий штурм» (атака), міні-лекція, робота в групах, контрольний лист або тест, рольова гра, ігрові вправи, розробка проекту,

розв'язання ситуаційних задач, запрошення візитера, дискусія групи експертів, інтерв'ю, інсценування, програвання ситуацій, виступ у ролі вчителя, обговорення сюжетних малюнків та інше.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що інтерактивні технології мають наступні функції: виховна, соціально-орієнтуюча, навчальна, розвиваюча, рефлексивна, комунікативна, спонукально-стимулююча, психокорекційна, організаційно-діяльнісна, функція саморозвитку та самоствердження. Як показує практика, використання інтерактивних завдань та прийомів роботи дозволяє вирішувати проблему розвитку професійної компетентності комплексно та всебічно.

Застосування подібних прийомів та завдань актуалізує необхідність створення практико-орієнтованої моделі формування професійних компетентностей педагога-музиканта на основі інтерактивних технологій у системі підвищення кваліфікації.

До цієї моделі можуть увійти:

- цикл навчальних семінарів для педагогів мистецтва, присвячених освоєнню компетентнісного підходу;
- реалізація модуля «Інтерактивні технології на уроках мистецтва» в процесі курсової підготовки вчителів;
- комплекс дидактичних та навчально-методичних матеріалів, методичних рекомендацій щодо формування професійних компетенцій педагога мистецтва на основі інтерактивних технологій у системі підвищення кваліфікації;
- використання інтернет-ресурсів та ін.

Таким чином, в основі інтерактивних технологій лежать принципи взаємодії, активності, опори на груповий досвід, обов'язкового зворотного зв'язку, такі, що володіють широким спектром розвивальних, виховних, рефлексивних функцій. Використання інтерактивних технологій дозволяють стимулювати творчо-пошукову, когнітивну активність особистості педагога-

музиканта, орієнтувати педагога на саморозвиток та самоствердження, тим самим розвиваючи його професійну компетентність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Введенський В. В. Моделювання професійної компетентності педагога. *Педагогіка*. 2003. № 10. С. 51-55.
2. Маркова А. К. Психологічні критерії та ступені професіоналізму вчителя. *Педагогіка*. 1995. № 6 С. 55-63.
3. Кармазіна Ж. Б. Художня самоосвіта вчителя музики як умова розвитку його професійної компетентності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. М., 2009. 25 с.
4. Гребенюк Є. В. Становлення професійної компетентності майбутнього вчителя музики у процесі вивчення педагогічних дисциплін: автореф. дис. канд. пед. наук. СПб., 2005. 30 с.
5. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної ради України. 2019. №2657-VIII. 2661 VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Хекало Леся,

викладач I кваліфікаційної категорії

КЗ «Уманський гуманітарно-

педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка

Черкаської обласної ради»

ІДЕЇ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПРАКТИЦІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В сучасних соціокультурних умовах загальнонавчальною стала орієнтація не стільки на засвоєння студентами певної суми знань, умінь та навичок, скільки на самостійний досвід діяльності, ініціативи. Сьогодні більше цінують не стільки володіння великим обсягом інформації, скільки вміння продуктивно діяти, практичні здібності людини, яка може оптимально взаємодіяти з природою, іншими людьми, з усім соціумом, вміння розвивати свій досвід, переучуватися, за потреби. В останні десятиліття у педагогічній науці і частково практиці спостерігається поява та обґрунтування низки нових тенденцій освіти, зокрема «компетентнісний підхід», «продуктивне навчання», «метод проєктів», «співробітництво у навчанні» тощо. Нові

підходи в освіті необхідні не тільки «в принципі» — на рівні управління школою чи вузом, а й у викладанні окремих предметів, зокрема музики.

Однією з ідей «нової освіти» та інтенсифікації теоретичних і практичних наукових досліджень може бути розробка та впровадження продуктивного навчання, яке активно розвивається у світовому освітньому просторі.

Термін продуктивне навчання (*productive learning*) було введено в обіг більше 20 років тому німецькими вченими та педагогами Інґрід Бемом та Єнсеном Шнайдером. Завдяки роботам Л. С. Вигодського, В. В. Давидова, Н. А. Рєзніка, З. І. Калмикової, А. Н. Леонтьєва, М. А. Холодного термін «продуктивність» використовують давно. Насамперед, у поєднаннях «продуктивність мислення», «продуктивність інтелекту». Дослідники Н. Б. Крилова та О. М. Леонтьєва у своїй книзі характеризують продуктивне навчання так: «У продуктивному навчанні основна орієнтація всієї педагогічної діяльності не розвиток сфери знань учня, а здобуття навчального та предметного продукту самостійної діяльності» [3. с. 41].

Доводячи ефективність продуктивної освіти в різносторонньому розвитку особистості, професійному самовизначенні та соціальної адаптації учнів за допомогою самореалізації в реальних практичних ситуаціях, формування навичок самонавчання, самооцінки результатів своєї діяльності і т.д., більшість авторів відзначають потребу у вчителі, здатному здійснювати продуктивне навчання.

Важливими цілями освіти при реалізації продуктивного навчання стає розвиток у майбутніх вчителів здатності діяти і бути успішними, формування таких якостей, як професійний універсалізм, здатність змінювати види та способи діяльності на досить високому рівні. Затребуваними стають такі якості особистості, як мобільність, рішучість, відповідальність, здатність засвоювати і застосовувати знання в незнайомих ситуаціях, здатність вибудовувати комунікацію з іншими людьми.

Продуктивне навчання відрізняється від розвиваючого якісно новим завданням: не тільки розвиток учня, а й змісту його освіти, яка утворюється під час активної діяльності самого студента. Він стає суб'єктом, конструктором та продуктом своєї власної освіти. Він організатор своїх знань, проєктувальник етапів саморозвитку. Він так само важливий як викладач. Однак завдання продуктивного навчання не виключають значення знань. Просто глобальна мета (вчитися взагалі) перетворена на допоміжну, пріоритет відданий досвіду, що базується на безпосередньому практичному інтересі учня. Як пише М. І. Башмаков, «продуктивне навчання являє собою особистісно орієнтовану педагогічну систему, що забезпечує здобуття освіти на основі створюваної мережі освітніх маршрутів, що представляють послідовність навчальних і виробничих модулів, що самостійно обираються індивідуумом» [1. с. 4-11].

Головна особливість подібного навчання в умовах музичної освіти — створення студентами особистісної освітньої творчої продукції: вигадана мелодія, музичний твір, комп'ютерна програма, поставлений спектакль, реферат чи дослідження на обрану тему. Важливо, щоб діяльність та її результат — «продукт» — не нав'язані студенту педагогом, а виникли з його волі.

Дидактичним забезпеченням стають проєкти продуктивної освіти, які й забезпечують результати як внутрішньої динаміки студента (його умінь, здібностей, знань), так і дисциплін, що вивчаються, різного рівня (творчі роботи студентів). Таким чином, продуктивне навчання — це така особисто значуща для студента діяльність (у найширшому сенсі), внаслідок якої виникає щось нове.

Проте варто пам'ятати, що творча природа музичного мистецтва відкриває великі можливості для мистецько-творчої діяльності учня. Результатом її можуть бути як відтворення образу музичного твору в процесі виконання, так і творче сприйняття образної сфери під час прослуховування музики, створення якісно нового продукту художньо-мистецької діяльності.

Для педагога-музиканта важливе значення мають синтетичні (художні) методи навчання та спілкування з дітьми, за допомогою яких відбувається збагачення музичних вражень, розвивається музично-творче мислення учнів, зростає інтерес до музики і, як наслідок, потреба у творчому сприйнятті музичних образів, в індивідуальному та колективному самовираженні через художньо-комунікативну діяльність. Синтетичні методи дають можливість вчителю музики розвивати в учнях комунікативну направленість: емпатію до почуттів та настроїв іншої людини: композитора, виконавця, героя музичного твору; відчуття причетності до загальної художньої культури; вміння творити.

Основи продуктивної діяльності майбутніх учителів музики, повинні закладатися вже на першому курсі, саме тоді відбувається посилення самостійної складової отримання знань студентом, а також оптимальне поєднання колективного та індивідуального навчання. Своєрідність, відмінна особливість продуктивної діяльності полягає в тому, що вона завжди пов'язана з «входженням» студента нову творчу дійсність, опанування кожного з її компонентів, вчиненням переходів від одного компонента до іншого. Саме це збагачує студента, перетворює його психіку, формує свідомість.

Продуктивну діяльність розглядають як системний об'єкт, а відомо, що дослідження системи невіддільне від дослідження умов її існування. Оскільки продуктивна діяльність формується не одномоментно, а проходить у своєму розвитку ряд етапів з характерними для них умовами, то й програма її формування має складатися з кількох етапів з відповідними цілями та завданнями.

У програму продуктивної діяльності студентів можуть входити різні творчі завдання: скласти невеликі музичні твори, які можна використовувати при розспівуванні з дітьми, або придумати ребуси, загадки про музику. Студенти таким чином освоюють основи професійної діяльності, що включає вивчення різних програм з музики, їх аналіз та критичне осмислення,

складання планів-конспектів. На заняттях зі студентами старших курсів слід проводити серії лабораторних та практичних робіт, залікові роботи, контрольні тести, спрямовані на відтворення педагогічних ситуацій, котрі можуть виникнути на уроці музичного мистецтва. Однією з обов'язкових вимог до майбутнього вчителям музики є створення творчих проєктів, які студенти виконують під час навчання. У будь-якій з перерахованих форм присутні момент творчості кожного студента.

Таким чином, в учителі нового типу має органічно поєднуватися багатий духовно-ціннісний світ, розвинена музично-естетична культура, та здатність до продуктивності. Для цього сьогодні створюються певні передумови — насамперед суттєва переорієнтація навчально-виховного процесу в сучасному педагогічному вузі на формування спеціаліста, здатного до продуктивної діяльності в музичній освіті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башмаков М. І. Що таке продуктивне навчання. *Шкільні технології*. 2000. №4.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій /Автор-укладач Н. П. Наволокова. Х.: Основа, 2009. 172 с.
3. Крилова Н. Б., Леонтьєва О. М. Школи без стін: перспективи розвитку та організація продуктивних шкіл. М., 2002.
4. Парахіна С. В. Продуктивне навчання – особливий вид діяльності. *Управління школою*. 2008. № 11-12.
5. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Х.: Основа, 2010. 158 с.
6. Поліщук О., Гавриленко С. Сучасний урок. *Завуч*. 2008. №33.
7. Удовиченко О. О. Внутрішкільна система формування і розвитку навчально-пізнавальної компетенції учнів. Миколаїв, 2008. с. 48

РОЗДІЛ VII

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Авраменко Оксана
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується швидкою зміною технологій, що передбачає кардинальні зміни в системі освіти. Успішність реалізації безперервної освіти залежить від педагогів нового покоління: активних, ініціативних, здатних творчо мислити, знаходити нестандартні рішення, оптимістично налаштованих до інновацій.

Тому одним із перспективних напрямів розвитку сучасної вищої освіти в нашій державі стає підготовка компетентних, конкурентоспроможних, професійно мобільних, мотивованих фахівців, готових до постійного підвищення професійної майстерності та створення інноваційного освітнього середовища.

Здійснюючи професійну підготовку вихователів дітей дошкільного віку, необхідно враховувати специфіку, характер педагогічної діяльності у галузі дошкілля та наукові підходи до проблеми вироблення певної життєвої позиції дошкільника, розвитку його елементарної життєвої компетенції (інтелектуальної та поведінкової самостійності), закладені у Базовому компоненті дошкільної освіти (Л. Артемова, А. Богуш, О. Кононко, М. Лисенко та ін.). Компетентний вихователь закладу дошкільної освіти виступає запорукою виховання компетентного дошкільника, який є новою генерацією української нації, особистості, яка зможе успішно реалізовувати себе в майбутньому. Науковці (І. Жаровцева, Т. Котик, Н. Ковальова, О. Кучерявий,

С. Петренко та ін.) зазначають, що метою і результатом професійної підготовки фахівців дошкільної освіти у закладі вищої освіти є готовність до педагогічної діяльності.

З огляду на такі вимоги професійна підготовка вихователя закладу дошкільної освіти повинна бути цілісною у всій системі навчання для формування визначеного обсягу компетенцій, які необхідні для подальшої професійної діяльності.

Поняття компетентності не є новим, проте в умовах безперервних змін у сфері вищої освіти набуває нових характеристик і визначення. У зв'язку із цим існує необхідність принципового оновлення процесу формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), за матеріалами словника іншомовних слів, означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [7, с. 282].

У словнику професійної освіти подано таке тлумачення поняття «компетентність», як сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [4].

У Базовому компоненті дошкільної освіти компетентність розуміється як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність [1].

На думку А. Богущ, компетентність – комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність (здатність творчо вирішувати завдання, складати творчі розповіді, малюнки й конструкції за задумом), ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль [3].

Дослідниця О. Марущак визначає компетентність, як інтегровану якість особистості, здатність продуктивно виконувати діяльність у певних соціально-значущих сферах, на основі здобутих знань, умінь, навичок, досвіду,

ставлень та цінностей [6]. Тобто можна стверджувати, що компетентність є еталонною метою розвитку, досягнення якої забезпечує успішність якісної продуктивної діяльності майбутнього фахівця в певній предметній галузі.

Питання формування окремих складових професійної компетентності педагога досліджували Г. Беленька, А. Богуш, О. Богініч, Н. Гавриш, Л. Завгородня, О. Кононко, Ю. Косенко, М. Машовець, Т. Поніманська та ін.

Професійна компетентність визначається В. Контимировою, як складне багатовимірне утворення, що формується в процесі набуття професійної освіти, розвивається та вдосконалюється в процесі професійної діяльності та скеровує сприйняття цілей, цінностей, змісту, результатів та особливостей цієї діяльності.

У праці Т. Танько професійна компетентність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти трактується як динамічна, процесуальна сторона його професійної підготовки, характеристика професійного росту, професійних змін, як явище поступової професіоналізації майбутнього вихователя [8].

У своєму дослідженні Г. Беленька зазначає, що в процесі професійної освіти фахівців дошкільного профілю важливого значення набуває формування професійної компетентності як реалізованої здатності особи вирішувати задачі професійної діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатією та комунікативністю [2, с. 92-98].

У професійному стандарті вихователя зазначається комплекс компетентностей якими має володіти фахівець закладу дошкільної освіти, а саме: прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, предметно-методична, здоров'язбережувальна, проєктувальна, психо-емоційна, морально-етична та інформаційно-комунікаційна компетентності, кожна з яких вимагає від вихователя, окрім професійних знань і умінь, ще й наявність позитивних світоглядних установок і розвитку певних особистісних професійно значущих якостей характеру.

Особливостями формування професійної компетентності майбутніх вихователів у період їхнього навчання у закладі вищої освіти є: залежність ставлення до навчання, якості засвоєння предметних знань та сформованості професійних умінь від мотивації навчальної діяльності; залежність типу взаємин майбутнього фахівця із суб'єктами професійної діяльності від реальних взаємин, що склалися у нього з усіма учасниками навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; залежність процесу управління розвитком особистості під час навчання, що здійснюється у напрямі від зовнішньої форми до внутрішньої, від якості взаємодії з учасниками навчально-виховного процесу; залежність ефективності навчання від домінуючих психічних станів. [2, с. 92-98].

Отже, проблема формування професійної компетентності розглядається як одна з центральних у психолого-педагогічних дослідженнях. Компетентність - є якісною характеристикою володіння людиною відповідною компетенцією, яка необхідна для ефективного виконання конкретної дії в певній ситуації. Бути компетентним – значить мати набір специфічних компетентностей різного рівня. Педагогічна компетентність вихователя, на нашу думку, включає в себе знання, уміння та навички, які забезпечують організацію навчально-виховної роботи в закладі дошкільної освіти, контроль та оцінку власної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 01.12.2021 URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 05.04.2023).
2. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки: дис... д-ра пед.наук: 13.00.08. К., 2012. 493 с.
3. Богуш А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації. Одеса: Маяк, 1999. 88 с.
4. Гончаренко С.У. Професійна освіта: Словник: Навч. пос. К.: Вища школа, 2000. с. 149.
5. Контимирова В. Професійна компетентність як чинник формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019, №. 6 (98). С.157–170.

6. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка*. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97–108.
7. Морозов С.М., Шкарапута Л.М. Словник іншомовних слів. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
8. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис... д-ра пед.наук: 13.00.04. Х., 2004. 503 с.

Андрющенко Тетяна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів КНЗ
«Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської
обласної ради»

ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Вступ. Глобальні зміни, які відбуваються на сучасному історичному етапі у світовій економіці, науці, техніці, ставлять перед вищою освітою важливі завдання: навчити майбутніх вихователів жити та ефективно діяти в умовах змінних координат, спрямовувати свої зусилля на постійне самовдосконалення, вибудовувати оптимальну траєкторію власного розвитку та професійного вдосконалення, здійснювати інноваційну діяльність в умовах динамічного розвитку суспільства.

Модернізаційні процеси в освіті вимагають від педагогів креативного і, в той же час, критичного мислення, побудови педагогічного процесу, спрямованого на розкриття здібностей і можливостей вихованців, задоволення їхніх різноманітних освітніх потреб, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей, усвідомлення зростаючої ролі інноваційних процесів, а також формування власних якостей, що дозволять педагогам бути готовими до внутрішніх змін, продукування і впровадження інновацій.

Зазначене актуалізує необхідність активізації інноваційного потенціалу суб'єктів освітнього процесу через формування і розвиток інноваційної культури майбутніх вихователів. На нашу думку, формування інноваційної

культури педагога активізується в площині прагнення особистості до постійного самовдосконалення в різних аспектах життя і професійної діяльності, моделювання поведінки відповідно до викликів суспільства, розвитку креативного потенціалу.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових джерел з окресленої проблеми свідчить про активізацію уваги сучасних науковців до феномену «інноваційна культура педагога». Окремі аспекти інноваційної культури педагога та умови її розвитку обґрунтовуються в роботах Є. Афанасьєвої, Л.Борисової, О. Братківа, Н. Гавриш, П. Друкера, О. Єфросініної, А. Кальянова, О. Козлової, В. Кременя, В. Леонтєва, Р. Миленкової, А. Ніколаєва, В. Носкова, Ю. Ситник та ін.

Виклад основного матеріалу. Вагомою складовою інноваційної діяльності є особистісний зміст, через який відображається інноваційна культура педагога, його дійсне ставлення до суб'єктів освітнього процесу, заради яких розгортається зазначена діяльність; усвідомлюване як значення «для мене» засвоєваних безособових знань про педагогічні інновації, що включають у себе поняття, вміння, дії соціальні норми, ролі, ідеали і цінності.

Конкретизуємо **три групи властивостей особистості**, які необхідні для формування інноваційної культури педагога:

- 1) ставлення до дітей як до суб'єктів, що розвиваються;
- 2) культура людської взаємодії;
- 3) ставлення до себе як до суб'єкту, що розвивається.

Якщо перші дві властивості необхідні для будь-якої успішної педагогічної практики, то інноваційність вихователя можлива лише за умов розуміння себе як особистості, здатної до постійного розвитку, зацікавленої у ціложиттєвому навчанні, самовихованні, самовдосконаленні. Тільки така людина може перенести інноваційну культуру на професійний рівень і втілити її у конкретних формах, методах, прийомах та підходах до власної діяльності.

Особистість педагога є системоутворюючим чинником для успішного проведення інноваційної діяльності. На працездатність, креативність, рівень відповідальності за результати інноваційної діяльності безпосередній вплив

мають особистісні якості педагога. На нашу думку, формування інноваційної культури вихователя активізується в площині прагнення особистості до постійного самовдосконалення в різних аспектах життя і професійної діяльності, моделювання поведінки відповідно до викликів суспільства, розвитку креативного потенціалу. Важливість урахування особистісних якостей педагога підтверджується й психологічними дослідженнями. Зокрема, С. Максименко зауважував, що «особистість є складною системою, що саморозвивається... ми повинні дати змогу особистості вільно функціонувати і розвиватися за власними законами, але, водночас, надавати їй керовано такі можливості (природні і соціальні), які підлягають емпіричній фіксації і верифікації» [3, с. 12].

Ми впевнені, що акцентуацію варто робити на розвиток відповідних особистісних якостей майбутнього педагога, які становитимуть внутрішній стрижень носія інноваційної культури і в подальшому проявлятися у професійній інноваційній діяльності. На думку К. Гораш, «інноваційні риси особистості педагога забезпечують повноцінне здійснення педагогічної діяльності в умовах інноваційного розвитку навчального закладу та сприятимуть формуванню здатності в учнів шкіл до навчання та виконання професійної діяльності (у майбутньому) в інноваційному середовищі» [1, с. 178].

Вважаємо, що інноваційна культура педагога це – *суб'єктивна категорія, що включає вмотивованість педагога до інноваційної діяльності, комплекс особистісних якостей, систему цінностей, знань, умінь та навичок, які уможливають процеси оцінювання, продукування і впровадження нових ідей в умовах динамічного розвитку суспільства* (Т. Андрющенко). Вбачаємо, що заявлений комплекс особистісних якостей, притаманний носію інноваційної культури педагога, має включати: *асертивність, мобільність особистості, емоційну врівноваженість, креативність, відповідальність, гуманність, оптимістичне прогнозування, рефлексивність*.

Охарактеризуємо виокремлені особистісні якості:

- **асертивність** – усвідомлення педагогом своєї індивідуальності, розуміння власних достоїнств і недоліків; відстоювання власної точки зору, без порушення моральних прав і приниження гідності іншої людини, самостійний аналіз ситуацій, що виникають, без покладання на думку більшості; гідна реакція на критику і похвалу;
- **мобільність особистості** – вміння позитивно сприймати нові ідеї, проявляти ініціативу щодо впровадження інновацій, бути гнучким під час подолання різного роду перешкод в процесі інноваційної діяльності, враховувати зміни, що відбуваються в конкретній ситуації при плануванні нових стратегій інноваційних впливів;
- **емоційна врівноваженість** – збереження самоконтролю в будь-якій ситуації, адекватна реакція на зовнішні чинники, що провокують емоційний зрив. Педагог, який розпочинає інноваційну діяльність, має усвідомлювати, що освітні інновації, як і будь-які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних освітніх програм із державними, забезпечення співіснування різних педагогічних концепцій. Він має бути психологічно готовим до перешкод різного характеру, які виникатимуть у процесі роботи. Однак саме наявність інноваційної культури забезпечить збереження педагогом самоконтролю в будь-якій ситуації, прояв адекватної реакція на зовнішні чинники, що провокують емоційний зрив. Дослідженнями І. Матійківа підтверджено, що «психологічна готовність до усвідомленого емоційного реагування змінює процес переживання і управління емоціями, дозволяє зберігати емоційну врівноваженість і стійкість у різних життєвих ситуаціях, ухвалювати емоційно розумні рішення і діяти адекватно у конкретній ситуації» [4, с. 144].
- **креативність** – продукування оригінальних ідей з виходом за межі стереотипів педагогічного мислення і побудови стратегії їх впровадження в освітній процес; здатність до критичного мислення, висловлювання оціночних суджень; розв'язання педагогічних завдань нестандартним

способом, творче мислення конструктивного спрямування, імпровізації, експромту, творчої уяви; готовність до створення нових цінностей;

- **відповідальність** – усвідомлення певних ризиків інноваційної діяльності, здатність передбачати наслідки інноваційних впливів, готовність до перепроектування заявленої інновації;
- **гуманність** – інноваційна культура вихователя акумулює в собі інноваційне мислення педагога, яке апріорі має відбуватися паралельно з гуманним педагогічним мисленням. У такому випадку інновації, що впроваджуються в освітній процес, будуть ґрунтуватися на визнанні самоцінності дитинства особистості і повазі до неї, вірі педагога у здібності і можливості кожної дитини, будуть спрямовані на розкриття її самобутньої природи, розуміння внутрішнього світу, інтересів, прагнень дитини. У результаті гуманна, дитиноцентрична інноваційна діяльність педагога сприятиме становленню гармонійно розвинених, щасливих, успішних особистостей;
- **оптимістичне прогнозування** – вміння прогнозувати висхідний рівень розвитку особистості дитини через вплив на її позитивні якості, формуючи у вихованця впевненість у собі, своїх силах і знаннях. Педагог має передбачати розвиток освітніх ситуацій з опорою на їх позитивні засади. І вважаємо найвищим рівнем оптимістичного прогнозування – прогнозування самовдосконалення педагога на основі самопізнання.
- **рефлексивність** – усвідомлення педагогом того, що сучасні діти потребують нових підходів до забезпечення освітнього процесу, організації взаємодії на засадах співробітництва з дитиною. Рефлексивність дозволяє особистості в процесі інноваційної діяльності керувати власним розвитком, розуміти і оцінювати себе, займати суб'єктну позицію; фіксувати проблеми, помилки, ускладнення; аналізувати причини, співвідносити власні дії із проблемною ситуацією, знаходити ефективні способи їх усунення. За дослідженнями психологів, «рефлексивність – загальна здатність особистості якісно здійснювати

окремі акти рефлексії (з урахуванням поточних завдань і влучним ініціюванням різних конкретних її формовиявів), котра на відміну від самої рефлексії характеризується інтегрованістю, системністю, континуальністю. Вона органічно пов'язана з процесом саморозвитку (саморуку, самоздійснення, самостворення, самоконструювання) людини як особистості» [2, с. 95].

Отже, сформованість особистісного компоненту інноваційної культури педагога забезпечить ефективність інноваційної діяльності, оскільки, усвідомлення вихователем практичної цінності створених або обраних для впровадження інновацій, доповниться розумінням їх значущості для особистісного зростання і як результат – включенням до інноваційного процесу потужного особистісного потенціалу педагога.

Список використаних джерел:

1. Гораш К. Інноваційні складові особистості сучасного педагога. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 10 (Ч. 1), 2014 с. 171–179, с. 178.
2. Заїка Є, Зімовін О. Рефлексивність особистості як предмет психологічного пізнання. *Психологія і суспільство*, 2014. № 2. С. 90–97.
3. Максименко С. Д. Генетико-моделюючий метод дослідження особистості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки, 2014. Вип. 2.13. С. 8–16.
4. Матійків І. М. Емоційні уміння майбутнього фахівця професій типу «людина – людина»: результати експериментального дослідження. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Психологічна*. № 1, 2014, с. 141–148.

Гагаріна Наталія,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри дошкільної та початкової освіти
комунального закладу «Кіровоградський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ STREAM-ПРОЕКТІВ

Вступ. Дошкільна освіта в Україні переживає своє відродження. Варто відмитити, що за останні роки світ неспізнано змінився. Важливим є підвищення самосвідомості населення. Вирішальну роль повинні відігравати заклади дошкільної освіти. Тому науковцям та кращим практикам довелося

напрацювати якісно нові стандарти дошкільної освіти. Доступність до якісної освіти започатковується з дошкільних років, оскільки вони є базою цілісного розвитку майбутніх громадян України, фундаментом творення нового освітнього процесу.

Нагальною потребою сьогодення є перехід до інтегрованого освітнього процесу, який обумовлений модернізацією дошкільної освіти та психофізіологічними особливостями сучасних дошкільників, їхніми соціокультурними запитами, майбутнього нашої держави.

Тези. Інтегрований освітній процес у ЗДО – це цілеспрямований і систематичний процес об'єднання освітніх напрямів під час спеціально організованої взаємодії педагогів і вихованців, спрямований на вирішення освітніх завдань на основі інтеграції змісту освіти та видів дитячої діяльності.

Міжпредметна інтеграція є провідним принципом STREAM-освіти, в якій взаємопов'язуються різні наукові галузі, види діяльності. Водночас процес навчання організовувати за темами, а не за предметами. Міжпредметний підхід виступає дидактичним інструментом керованого зближення привласнених дітьми знань під час формування міжпредметних понять, суджень, складних умінь.

Перехід до інноваційної освіти європейського рівня передбачає підготовку фахівців нової генерації, здатних до сучасних умов соціальної мобільності, засвоєння передових технологій. За нинішніх умов в Україні затребуваними стають: ІТ-фахівці, програмісти, інженери, професіонали високотехнологічних виробництв, фахівці біо- і нанотехнологій. Здобуття сучасних професій потребує всебічної підготовки із різних освітніх областей природничих наук, інженерії, технологій та програмування, напрямів, які охоплює STEM-освіта. Тому вкрай важливим є забезпечення розвитку напрямів STEM-освіти в закладах освіти [2].

Важливо з дошкільного дитинства зосередити увагу на розвитку продуктивного, критичного мислення дітей, формуванні в них цілісної картини світу, вміння досліджувати, моделювати, творити, і головне – спрямовувати

свою діяльність на благо людей і природи. Саме на це націлена STREAM-освіта – новий інтеграційний підхід до розвитку, виховання й навчання дітей.

STREAM це – інтеграційний підхід до освіти, який передбачає формування уявлень та вмінь дітей у галузях природничих наук, технологій, читання та письма (опрацювання змісту тексту, його розуміння, підготовка руки до письма), інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивчення точних наук, виховує культуру інженерного мислення [2].

Отже, під STREAM-освітою дітей дошкільного віку варто розуміти спеціально організований процес цілеспрямованого формування особистості, становлення і розвиток духовної сутності в єдності з оволодінням науковими знаннями та вміннями з метою формування культури інженерного мислення.

Саме компоненти STREAM-освіти спрямовані на всебічне, глибоке дослідження світу, розвиток мислення і мовлення, сенсорної сфери, навчання дітей використовувати здобуті знання у повсякденні. Напрями STREAM-освіти взаємодіють, допомагають пізнавати довкілля в усій повноті, розглядати явища з різних боків, шукати їхні плюси і мінуси, розмірковувати, як збільшити переваги і зменшити недоліки.

Колективи закладів дошкільної освіти поступово напрацьовують досвід використання напрямлення STREAM-освіти в контексті створення розвиваючого освітнього середовища.

Що таке середовище? Всі ми знаємо, що це і групове приміщення, і сходи по яких діти спускаються на прогулянку і музичний зал, майданчики. Все це повинно мати певну атмосферу. Що ж створює атмосферність дошкільного закладу? Це і зовнішній вигляд вихователя, атмосфера музичної зали, свят і батьківської участі. Важливе значення у створення атмосфери групового приміщення має новизна і змінюваність.

Не завжди задовольняють пізнавальні потреби сучасних дітей традиційні осередки «Магазини», «Перукарні». А принцип орієнтації на пізнавальні інтереси дитини- є одним з перших принципів STREAM-освіти дошкільників.

В «Магазинах» у нас, зазвичай, традиційно продуктове направлення: крупи, муляжі овочів. Такі ігрові матеріали вносять у сюжетно-рольові ігри штампи, одноманітність, перешкоджають прояву самостійної ігрової творчості дитини. Тому потрібно періодично змінювати направленість. Наприклад, магазин може бути іграшковим супермаркетом, театр розширюємо до балету, куточок ігор з водою – автодромом.

Поповнювати можна різноманітним начинням, яке не обов'язково повинно бути фабричним. Швейна майстерня «Модна Оксана» розміщена у звичайній шафі, надовго зацікавить дітей. Забезпечуємо наявність шаблонів, з яких діти можуть вирізати різноманітний одяг. Банки, з власноруч виготовленими банкоматами. Діти, ознайомлені з діяльністю банку, можуть виконувати банківські операції: знімання грошей з картки, оплата послуг, за дитячий садок. Діти розподіляють ролі між собою: декілька дітей стають касирами, інші – відвідувачами банку. Гра може повторюватися декілька разів зі зміною ролей.

У сучасних умовах розвитку нашої держави вкрай важливим є усвідомлення педагогом потреби в інтеграції дітей у сучасне суспільство, засвоєні ними системи загальнолюдських цінностей, побудови ціннісного ставлення до світу, до себе та інших, формування повноцінної, національно-свідомої особистості – майбутнього громадянина України. [1] Надання дітям знань про історію України, про рідний край, про особливості природи, державного устрою, видатних діячів, які прославили Батьківщину рекомендуємо оформити саме у вигляді STREAM-проекту. Наведемо приклад STREAM-проекту для дітей старшого дошкільного віку «Всюди добре, а вдома найкраще» (додаток 1).[3]

Висновки. Отже, ми дійшли до висновку, що використання STREAM напрямку в освітньому процесі, як досягнення педагогічної науки, забезпечує розвиток продуктивного, критичного мислення дітей, формує у них цілісну картину світу, вміння досліджувати, моделювати, творити, спрямовувати свою діяльність на благо людей і природи. Саме STREAM-проект дозволяє повно та

всебічно поглиблювати знання дітей про пам'ятки українського народу, українську кухню, одяг, звичаї та традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку/ О.М.Каплуновська, І.І.Кичата, Ю.М.Палець, за наук. ред. О.Д.Рейпольської. – Тернопіль: Мандрівець, 2016. – 72с.
2. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив; наук. керівник К.Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ ЛПС ЛТД, 2018. 146с.
3. STREAM-проекти в роботі з дошкільниками: [навчально-методичний посібник] / авт.-уклад.: Ганна Скрипка, Наталія Гагаріна; за заг. ред. Наталії Тарапаки. – Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2022. – 92 с.

Додаток 1

Всюди добре, а вдома найкраще.

Напрямок	Ранок	Заняття	Прогулянка	II половина дня
1 день ПРИРОДНИЧІ НАУКИ+МИСТЕЦТВО	Обговорення прислів'я «Без верби та калини – нема України» Розгляд символів України. Розпізнавання на слух гімну України (підспівування)	Освітня ситуація «Екскурсія відомими місцями України. Столиця Київ» Поширити знання дітей про заповідники, цінність чорнозему, виділяти на карті річки та гори України (Дніпро, Карпати). Створити карту України, додати силуети/фігурки тварин, рослин. Слухання та вивчення українських пісень.	Спостереження за красою рідного краю. Обговорити: що навколо спільне і як ми можемо допомогти рідному місту. Рух.народні ігри за вибором.	Перегляд уривку із серії мультфільму «Це наше і це твоє. Зрошувальна система». Обговорити: чому зрошувальна система йде від річки, а не від моря. Що звідки починається? На що схожа така система поливу? (лійка, душ, дош). Спробувати створити водні канали із пластикових пляшок.
2 день ЧИТАННЯ + ПИСЬМО	Мовна гра «Він-вона-воно», утворювати форми слів: військо, воїн. Поповнити бібліотеку в групі новими книжками українських письменників та поетів, закріпити прізвища.	Освітня ситуація «Видатні українці»- Усик, Кличко, Шевченко, Леонтович (Щедрик, Сухомлинський). Обговорити , в яких видах діяльності ці люди є видатними. Визначати на слух місце звука у слові. Вивчити прислів'я про Україну її символи (Будь великий, як верба...Людина без сім'ї, що дерево без плодів..)	Трудова діяльність - прибирання на майданчику. Екскурсія до книжкового магазину.	Робота з текстом. Знаходити та виділяти знайомі букви у тексті. Створення «Книжкової майстерні»-виготовлення власної книжечки. Слухання сучасної української музики та підспівування.

3 день ТЕХНОЛОГІЇ+ МИСТЕЦТВО	Бесіда про козаків, звичаї та традиції (їзда на конях). Перегляд уривку мультфільму «Як козаки...»	Освітня ситуація «Українські страви» Ліплення вареників-дві команди (змагання). Бесіда про створення та споживання продуктів харчування (хто виготовляє, з яких продуктів, на які свята?). Перегляд національних страв. Робота з коректурною таблицею.	Спостереження за одягом сучасних українців, порівняти з національним. Народна гра «Ой, Василе товаришу...»	Обговорення особливостей зовнішнього вигляду козаків (чуб, шаровари), характерні риси, силу та витривалість (бойові мистецтва). Ввести у словник дітей слово «гетьман». Розглянути його одяг. Провести спортивні змагання. Слухати «Козацький марш» та імітувати рух козаків.
4 день МАТЕМАТИКА. ЛОГІКА	Створення «Родинного дерева», принести фото родини. Роздум: як поселити родину в будинку? Кому де зручно? Конструювання LEGO-будівлі.	Освітня ситуація «Рід, родина» Розширити уявлення про сім'ю, рахувати членів родини. На скільки більше? На скільки менше? Закріплювати склад числа. Порівнюючи з минулим закріпити поняття сьогодні, вчора, позавчора. Робота в зошитах.	Спостереження за математикою навколо. Скільки дерев? Скільки куців? Де квадрат заховався? Рух.ігри за вибором.	Вправа «Оживлення цифри». Викладання цифри (кількість років, кількість членів родини) із природного матеріалу, паличок, малювати в повітрі, робити тілом, ліпити з пластиліну. Вчити приказки та прислів'я про родину.
5 день ІНЖИНІРИНГ+ МИСТЕЦТВО	Учити дітей аналізувати схему, фотографію, пояснювати зображене. Робота в зошиті – графічний диктант. Гра з блоками Дьєнеша: створити орнамент за схемою.	Освітня ситуація «Плетіння» Поширити знання дітей про ремесла: килимарство, лозоплетіння, плетіння коси, вінка і т.д. Зробити дерев'яні рамки та вчити дітей елементам килимарства. Розглянути візерунки, їх значення та символізм (продовжувати процес за бажанням у повсякденні).	Пригадати назви пташок. Які відлітають, які залишаються? Який птах символізує Україну? (лелека). Спостерігати за поведінкою птахів. Рух.ігри за вибором.	Аплікація +дизайн «Український віночок»- створити віночок із квітів та стрічок, закріпити значення кожного елемента (знаходити закономірності). Розгляд картини К.Трутовського «Одягають вінок», М.Пітчук «Перемога». Переглянути відео про значення та красу українського національного одягу.

*Гарбар Світлана,
викладач кафедри дошкільної освіти
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ У РОБОТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти гостро стоїть питання забезпечення закладів дошкільної освіти професійними педагогічними кадрами, які здатні ефективно вирішувати освітні завдання. Активна взаємодія учасників освітнього процесу в сучасному інформаційному середовищі, яке характеризується швидким розвитком новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій – це основна умова, яка визначає успішне функціонування освітньої системи. Отже, результатом професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти постає готовність до використання мультимедійного контенту у професійній діяльності, що визначається актуальною проблемою педагогічної науки і практики.

Сутність мультиплікаційних фільмів досліджуються у працях вітчизняних дослідників Н. Капельгородської, Б. Крижанівського та О. Шупик. Психологічні особливості сприйняття дітьми кіно- і телевізійної продукції аналізуються у працях Л. Баженової, Є. Захарової, Б. Степанцева. Прикладні аспекти застосування мультиплікаційного мистецтва у роботі з дітьми описано у спільних дослідженнях Ю. Красного і Л. Курдюкової. Специфіка мультиплікації як виду кіномистецтва розкривається у працях провідних режисерів вітчизняної мультиплікації: Р. Качанова, В. Старевича, Ф. Хитрука.

Науковці звертають увагу на те, що дошкільники, як найбільш чуттєва частина соціуму, виявляються незахищеними від різноманітних негативних впливів (О. Бодальов, В. Мухіна, Т. Рєпіна та ін.), адже мультимедіа веде до формування роздратованості та агресивної поведінки, примітивних почуттів та емоцій (М. Бойко, О. Петрунько). Водночас позитивним є те, що під час

перегляду мультфільмів діти можуть засвоювати різні способи взаємодії з довкіллям (В. Бондаровська, О. Квашук), навчатися позитивно сприймати себе, проявляти повагу, розуміння до інших (Н. Ларіна, Л. Міхеєва) [6, с. 188]. Звідси, виникає необхідність визначення педагогічних умов використання мультиплікаційних фільмів, для того, щоб вони позитивно впливали на формування особистості дошкільника.

Основний виклад. Мультфільм – це специфічний засіб виховання та соціалізації дітей, надання їм необхідної інформації про навколишній світ. Мультиплікація за своїм походженням є твором візуального (анімаційного) мистецтва, проте має ряд вагомих педагогічних можливостей: розширює уявлення дітей про навколишній світ, ознайомлює із новими для них об'єктами.

Науковці Н. Гавриш, М. Корепанова, В. Кушнір, Р. Сопівник, І. Пижик та ін. переважно визначають потенціал мультфільмів як засобу морального виховання. Основою ідеєю здійснених наукових розробок є така, що у ньому визначено протиставлення двох моральних категорій – добра та зла [3, с.8].

Дослідниця Л. Рябоконт надає наступне визначення «світ мультиплікації – особливий світ культурної спадщини, який наділений педагогічним потенціалом» [5, с. 15].

Інформацію з навколишнього світу дитина здатна сприймати переважно лише у вигляді образів, з яких надалі формується її власна модель навколишнього світу. Саме завдяки наявності образної передачі сюжету мультиплікація слугує провідним засобом формування у дитини картини навколишнього світу, на основі чого будується орієнтовна модель поведінки у соціумі [3, с. 67].

Сприйняття дитиною навколишнього світу не досконале, тому дитина ще не може самостійно усвідомити трансльований сюжет. Відсутність дорослого як посередника у тлумаченні змісту мультиплікаційних фільмів спричинює хаотичне сприйняття інформації. Відбувається сліпе копіювання поведінки та висловлювань мультиплікаційних персонажів без розуміння сутності та значення сприйнятої інформації. Як результат, засвоєння трансльованої

інформації значно ускладнюється, а подекуди і деформується. Адже у зв'язку з недостатнім розвитком самосвідомості, малим життєвим досвідом діти можуть наслідувати з мультфільмів як схвальні, так і небажані форми поведінки: грубість, хвалькуватість, недисциплінованість тощо. Тому, якщо який-небудь персонаж робить негідний вчинок, він повинен отримати осуд з боку інших персонажів або авторів мультиплікаційного фільму. Дуже важливо, щоб персонажі демонстрували конструктивні способи вирішення конфліктів, давали дітям приклад толерантності і поваги до інших [1, с. 83].

Нам прийнятна думка М. Городиської стосовно того, що для сучасної практики закладів дошкільної освіти практично не прийнятні окремі елементи роботи за використання творів мультиплікації. Дослідниця вказує, що метод показу, який може базуватися на основі мультфільмів та супроводжуватися поясненнями педагога, на сьогодні використовується фрагментарно [2, с. 147].

Вивчення педагогічних умов використання мультиплікаційних фільмів у роботі вихователя закладу дошкільної освіти потребує розгляду та аналізу таких понять: «умова» та «педагогічні умови». Поняття «умова» в науковій теорії розглядається як вимога, необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь; обставина, за якої відбувається або здійснюється що-небудь. В контексті нашого дослідження, педагогічні умови трактуємо, як усвідомлено, цілеспрямовано створені обставини, за наявності яких стає можливим досягнення певного якісного результату педагогічної діяльності [1, с. 84].

О. Лущинська, аналізуючи вплив мультиплікації, визначає ряд важливих аспектів щодо використання дитячої мультиплікації, зокрема: фільми не мають суперечити усталеним суспільним уявленням; вони не мають формувати такі стереотипи, які є нехарактерними для нашої ментальності; сюжет фільмів має підтверджувати вимоги до поведінки дитини, які прийнятні у її сім'ї; слід звернути увагу на мовлення героїв фільму, його словниковий запас, уміння відповідати, спілкуватися тощо [4, с. 190]. Варто використовувати мультиплікації, які сприяють вирішенню навчально-освітніх завдань та мають

мотиваційний характер впливу на дітей. Позитивний ефект має перегляд різноманітних проблемних ситуацій з фрагментів мультфільму (2-3 хв.), обов'язковий аналіз побаченого та його обговорення; показ фрагментів пізнавальних телепередач, а також ефектними є сюрпризні моменти заняття: відео-лист від мультиплікаційного героя тощо.

Використання мультиплікаційної продукції буде ефективним за умови роз'яснення маленькому глядачеві демонстрованих ситуацій. Так, можемо виділити основні характеристики мультиплікаційних фільмів, які мають позитивний вплив на дітей дошкільного віку: казковий сюжет, доступний для розуміння, відповідно віку дитини; насиченість яскравими образами, кольорова виразність; лаконічність подачі та динамічність розгортання сюжету; простота та легкість сприйняття дитиною тощо. Пропонуємо умовно поділяти перегляд мультфільму з дітьми дошкільного віку на кілька етапів. На першому етапі – перегляд мультфільму (до 15 хвилин), на другому доцільно провести короткий словесний опис змісту (бесіда) – близько 5 хвилин. На третьому етапі – робота з мікро-сюжетами мультфільму з використанням стоп-кадру.

Організація педагогічного супроводу перегляду мультфільмів сприятиме розвитку здатності виділяти, диференціювати й усвідомлювати найтипівіші риси поведінки героїв та зіставляти й переносити моральні ситуації мультфільму у власну життєдіяльність. Ставлячи за мету формування цілісної гармонійної особистості, що має міцні світоглядні, моральні орієнтири та культуру поведінки, слід ретельно контролювати мультиплікаційні вподобання малюка, створюючи сприятливе середовище для становлення розвиненої особистості. Цілеспрямоване та організоване застосування засобів мультиплікації призводить до більш якісного засвоєння дитиною трансльованої інформації: орієнтирів, цінностей та норм культури поведінки. Тому необхідно ретельно підбирати мультфільми для перегляду дошкільниками, що позитивно впливатимуть на дитину. Не допускати цілодобового перегляду мультиплікаційних фільмів, а спрямовувати роботу на всебічний розвиток дітей.

Висновки з перспективами подальшої наукової роботи. Таким чином, мультиплікаційні фільми призначені для дитячої глядацької аудиторії та є одним із засобів впливу на процес виховання та навчання дітей дошкільного віку. Зокрема, якість та спрямованість цього впливу залежить від мультиплікаційної продукції, що «споживає» дитина. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в обґрунтуванні педагогічних умов застосування мультимедійних засобів навчання у фаховій підготовці вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарбар С.В. Педагогічні умови використання мультиплікаційних фільмів у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. Випуск 1 (48). С. 83-88.
2. Городиська В. В. Використання мультфільмів для реалізації морального виховання старших дошкільників. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Вип. 4. 2015. С. 146-150.
3. Кушнір В.М. Моральне виховання старших дошкільників засобами мультфільмів. *Проблеми освіти: збірник наукових праць ВДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»*. 2018. Вип. 88. С.7–8.
4. Луцинська О. Мультиплікації як один із засобів впливу на свідомість та поведінку молодших школярів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. №15. С. 190-193.
5. Рябоконт Л. М. Педагогічні умови використання мультиплікаційних фільмів у засвоєнні дітьми старшого дошкільного віку моральних форм поведінки. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя. 2021. 77 с.
6. Силко Р.М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія. *Вісник ЧНПУ. Серія: Педагогічні науки*. 2014. № 120. С. 188.

*Ищенко Людмила,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКТУАЛІЗАЦІЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Глибше зрозуміти феномен педагогічних цінностей, дозволяють нам дослідження здійснені у галузі сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Бех, Г. Ващенко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Максимчук, В. Огнев'юк, С. Сисоєва та ін), які спрямовують нас на

опанування способів ставлення до дитини, взаємодії з нею в освітньому процесі та професійного становлення.

Науковці зазначають (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк), що освіта в добу глобалізації та високих технологій – це чинник сталого розвитку, формування демократичного суспільства, її конкурентоспроможності. Щоб особистість не втратила своєї сутності, на думку В. Кременя, потрібна філософія людиноцентризму як адекватного знання про людину, яке всебічно обґрунтовує необхідність безумовної переваги її вищості, духовності [3, с. 88].

Дослідники (І. Бех [1], А. Богуш [2], І. Луценко [4] та ін.) виокремлюють найбільш значущі цінності, які характеризують стан любові й прихильності до дітей, потреби у взаємодії з ними.

Так, І. Луценко, у своєму дослідженні розкриває аксіологічний підхід у підготовці майбутніх вихователів до комунікативної діяльності старших дошкільників, де розглядає цінності, які пов'язані з утвердженням педагога у професійному середовищі: задоволення потреби у спілкуванні з дітьми, їхньої прихильності, обмін цінностями, захопленість педагогічною професією [4, с. 62].

Здійснений аналіз сучасного стану теорії цінностей дає підстави обґрунтувати аксіологічний підхід як методологічний орієнтир підготовки майбутніх вихователів до розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку, що передбачає трансформацію мети, змісту і педагогічних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спостереження та аналіз педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти показали, що вихователі мають значні труднощі при виявленні особливостей мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Для оцінювання стану сформованості у студентів позитивної мотивації до педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, визначено мотиваційно-ціннісний критерій з показниками (наявність

позитивної мотивації до проблеми педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку; інтерес до педагогічної діяльності з мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку; ціннісне ставлення до дитини як до суб'єкта мовленнєвої взаємодії).

Визначення рівнів підготовленості студентів здійснювалося згідно з виділеними критеріями і показниками. До кожного показника розроблено діагностичні методики і критерії оцінювання [2].

Високий рівень підготовленості до діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Студенти, які виявляють інтерес до цієї проблеми, розуміють її як пріоритетний вид професійної діяльності. За несприятливих умов ціннісне ставлення до дитини як до суб'єкта творчої взаємодії залишається поза їхньою увагою (44–47 бали).

Достатній рівень підготовленості до діагностики мовленнєвого розвитку дітей демонструють ті студенти, які виявляють інтерес до цієї проблеми, розуміють її як пріоритетний вид діяльності. За несприятливих умов ставлення до дитини як до суб'єкта спілкування залишається поза їхньою увагою (26–43 бали).

Середній рівень підготовленості до професійної діяльності мають ті майбутні вихователі, які виявляють несуттєве зацікавлення до проблеми здійснення діагностики мовленнєвого розвитку дошкільників, не завжди обирають її як важливий напрям професійної діяльності. У певних навчально-виховних ситуаціях помітна зміна характеру взаємин на суб'єкт-об'єктні (12–25 балів).

Низький рівень підготовленості до діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку властивий тим майбутнім вихователям, які не виявляють інтересу до цієї проблеми, не обирають її як пріоритетний напрям професійної діяльності (11 балів).

Оцінювання стану сформованості у студентів мотиваційно-ціннісної сфери до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку здійснювалося за допомогою діагностувальних завдань, що передбачали

виявлення: позитивної мотивації, інтересу до проблеми діагностики мовленнєвого розвитку дітей; ціннісного ставлення до дитини як до суб'єкта мовленнєвої взаємодії.

Формування у студентів педагогічних цінностей стало предметом цілеспрямованих впливів з боку викладачів суміжних дисциплін таких, як: «Дошкільна лінгводидактика», «Психологія дитяча», «Педагогіка дошкільна», «Методика навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО», «Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників», спец курс «Діагностика мовленнєвого розвитку дітей».

З метою формування мотивації у майбутніх вихователів до здійснення мовленнєвої діагностики дітей дошкільного віку використовували навчальні завдання, моделювання педагогічних ситуацій мовленнєвої взаємодії з дітьми.

Формування позитивного ставлення у здобувачів освіти до проведення мовленнєвої діагностики дітей дошкільного віку, здійснювалося під час оволодіння навчальним змістом виокремлених дисциплін. Так, на практичних заняттях моделювали педагогічні мовленнєві ситуації, наближені до реальної взаємодії з дітьми дошкільного віку. Обговорювали дії вихователя та способи корекції цих дій. Це дало можливість показати студентам значущість професійних умінь педагога, спрямованих на здійснення діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Процес формування ціннісно-мотиваційної сфери майбутніх фахівців до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку передбачав використання комплексу методів і прийомів, форм та засобів навчання.

З метою розвитку у студентів ціннісних установок щодо здійснення діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку використано метод спостереження за спілкуванням практичного психолога й вихователів з дітьми на заняттях та в повсякденному житті.

Під час педагогічної практики з майбутніми вихователями активно використовували такий метод діагностики розвитку мовлення дітей, як

бесіда, метою якої було встановлення позитивного емоційного контакту, вміння дитини слухати, розуміти запитання, давати повні, розгорнуті відповіді адекватно сприймати питання, давати на них відповіді.

Висновки. Відтак, у ході експериментального навчання використовувалися: бесіди, навчальні ситуації, моделювання педагогічних ситуацій з дітьми, ділові ігри, тренінги, вправи, навчальні, індивідуальні завдання, спостереження за дітьми, бесіди з дітьми

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розширення спектру методів та засобів реалізації аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості. Педагогіка і психологія : вісн. НАПН України. Київ : «Педагогічна преса», 2011. № 3 (72). С. 5–16.

2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвої підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського : педагогічні науки : зб. наук. Праць*, Одеса. 2010. С. 35–42.

3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ : Тов. «Знання» України, 2011. 520 с.

4. Луценко І. О. Аксіологічний підхід до підготовки майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 22. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : (збірник наукових праць)*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. С. 92–99.

Коврова Євгенія,
вихователь-методист
Уманської початкової школи №3
Уманської міської ради Черкаської області

МАЙСТЕР - КЛАС «Я – КРЕАТИВНИЙ ПЕДАГОГ»

Мета : визначити цінності дошкільної освіти, активізувати знання педагогів з інноваційних підходів, розвивати практичні навички підвищення рівнів креативної командної та індивідуальної роботи у нестандартних умовах, залучити педагогів до ініціатив, які спрямовані на застосування прийомів

креативного мислення, стимулювати до впровадження інновацій в практику дошкілля, викликати бажання стати провідниками у нових відкриттях, підвищити професійний рівень учасників.

Педагог : Доброго дня, шановні колеги! Рада Вас бачити! Для того, щоб креативно привітатися та включитися в роботу, пропоную лише рухами відповісти на мої запитання: Вітаю Вас, колеги, як справи? Як життя?

Нашу зустріч з вами проводитиму я.

З гарним настроєм хто прийшов – махніть,

Хто чує мене, головою кивніть.

Хто бачить мене, прошу оком моргнути,

Хто любить дітей, обома руками до серця приторкнутись.

Щось дізнатися хто любить з вас свою роботу?

Головою похитайте, в гору руки піднімайте .

Хто креативний, уміє творити?

Хто щось вивчає, хоче дружити?

Щоб мені все осягнути, потрібно оплески почути!

Сьогодні у нас присутні найактивніші педагоги, ті, хто любить дітей, креативні і творчі. Отже, розпочинаємо роботу нашого майстер - класу.

1. Вправа-умова «Правила роботи»

Правила роботи:

1. Активність!
2. Відвертість!
3. Толерантність!
4. Взаємодопомога!
5. Позитив!

- Чи згодні ви працювати сьогодні за такими правилами?

2. Вправа «Долоні».

Мета: визначення емоційного стану учасників, готовності до активної роботи.

Хід вправи: учасники, сидячи на своїх місцях, кладуть долоні на стіл, обираючи один з варіантів: 1) якщо людина перебуває в позитивному емоційному стані, готова до активної роботи - долоні кистей рук повернуті в гору; 2) якщо в неї поганий настрій, самопочуття, відсутність бажання до активної роботи – долоні кистей рук повернуті донизу; 3) якщо людина переживає різні емоції, має середній рівень готовності до праці, вона одну кисть повертає долонею догори, іншу – донизу.

3. Вправа «Креативність в кожному з нас».

Мета: вчити педагогів знаходити нові оригінальні ідеї, розвивати практичні навички, формувати базису для умінь управління креативним процесом.

У наш час важливі не тільки освіченість та інтелект, а й уміння генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні шляхи вирішення проблем. Цей навик допомагає досягти високих результатів у будь якій сфері діяльності. Креативність, або творчі здібності – це здібність створювати нові підходи до розв’язання задач, генерувати велику кількість оригінальних ідей. І сьогодні ми протягом майстер-класу будемо проявляти саме креативність. Отже, розпочинаємо:

1. Візьміть будь - який предмет і придумайте 3 варіанти його використання.
2. Станьмо в коло. Уявіть, що ви вирушаєте в подорож на іншу планету. Оберіть із запропонованих предметів речі, які ви покладете у валізу і аргументуйте, для чого вони вам там будуть потрібні.
3. Оберіть геометричну фігуру з трьох запропонованих (поділ учасників на три групи). Уявіть, що в місті відкрилося три нових креативних кафе. І ви працівники кафе. Кожна команда має придумати креативну назву кафе, та три нових креативних блюда, яких ще не існувало.

4. Вправа «Розвантаження»

Мета: визначення рівня комфортного стану педагогів.

Хід вправи: Успішності роботи педагога сприяє психологічний комфорт. Тож ми спробуємо виявити, в якому стані зараз він у вас знаходиться, або чого

саме потребує взагалі. Прошу назвати своє ім'я, та продовжити речення: Мені комфортно, коли... А зараз мені (комфортно – не комфортно). Дякую. Дуже добре.

5. Вправа «Цікаве про Вас»

Мета: ближче познайомити учасників, сприяти згуртованості групи та створенню комфортної атмосфери для успішної роботи.

Хід проведення

Тренер пропонує підводитися тих людей які вважають, що це стосується їх:

- встаньте ті, у кого чорне волосся;
- встаньте ті, хто має гарну посмішку;
- встаньте ті, хто має доньку;
- встаньте ті, хто має сина;
- встаньте ті, хто вважає себе гарною.
- встаньте ті, хто прийшов сьогодні на нашу зустріч з гарним настроєм, і хоче отримати безліч позитивних вражень і корисних порад.
- привітайте всі один одного, радісно помахавши рукою!

6. Розбір поняття «Педагог» Педагог - це професіонал своєї справи, фахівець галузі освіти. Давайте зараз спробуємо розібрати слово педагог по буквам, та визначити, які саме якості є в кожній з них.

П – пунктуальний, працьовитий, професіонал, практик, поважний

Е – емоційний, енергійний, ерудований, ентузіаст, етичний

Д – добрий, демократичний, душевний, довірливий, делікатний

А – активний, артистичний, адекватний, альтруїст

Г – грамотний, гуманіст, гнучкий, громадянин

О – оптиміст, обдарований, особистість, охайний

Г – геніальний, гармонійний, гідний

Отже, педагог – це всебічно розвинена особистість з високими моральними якостями.

7. Вправа «Без маски»

Мета: виявити уміння педагогів вирішити різні проблемні ситуації.

Бажаючі учасники (8 осіб) беруть картку з ситуацією і розповідають, як з неї б вони вийшли.

1. Якщо дитина в групі не слухається (не бажає йти мити руки перед обідом) ваші дії...

2. Якщо дитина вперлася (не бажає віддати іграшку іншої дитини), ви

3. Якщо двоє дітей б'ються...

4. Якщо дитина в їдальні навмисно виливає суп з тарілки....

5. Якщо керівник свариться, бо не виконала вимоги карантину...

6. Якщо погано вдалося провести заняття, а на ньому була присутня методист...

7. Якщо виник сильний конфлікт з батьками дитини....

8. Якщо постійно виникає конфлікт з колегою на групі....

Коли учасник пояснює, як би він вчинив, то з вас вчинив би так само, показує зелену карточку, хто по іншому – червону.

8. Гра «Імідж сучасного вихователя».

Мета: виявити та конкретизувати складові іміджу вихователя, розвивати вміння аналізувати, вчитися наводити чітку аргументацію.

Педагог: Сучасні умови, в яких ми живемо і працюємо, принципово відрізняються від тих, які були раніше. А в нових умовах нам слід поводитися і жити по-іншому, пропорційно іншим моделям поведінки. Отже, зараз я пропоную вам пограти у гру «Імідж сучасного вихователя», де і з'ясуємо, яким же він має бути в новому українському садочку. Кожен вихователь передаючи сонечко іншому, називає одну ознаку іміджу сучасного вихователя.

Прошу на листах А3 намалювати образ креативного українського вихователя, який би на вашу думку має певні якості вище сказаного.

9. Вправа – роздум «Закінчи речення»

Мета: визначити позитивні та негативні сторони своєї професії.

Педагоги по черзі закінчують речення:

- Бути вихователем добре, тому що...
- Бути вихователем складно, тому що...

- Бути вихователем весело, тому що...
- Бути вихователем сумно, коли ...
- Бути вихователем престижно, тому що...
- Бути вихователем не престижно, тому що...
- Бути вихователем приємно, тому що...
- Бути вихователем хочеться, тому що...

10. Вправа «Педагогічний менеджмент»

Мета : спонукати педагогів до організованого процесу, необхідного для виконання завдання.

Зараз в сучасному світі прогресує реклама. Чим більше про рекламований продукт знають люди, тим моднішим він стає. Зараз ми спробуємо щось розрекламувати. Отже, хто бажає надати рекламу людині, яку ви знаєте, серед присутніх? Добре. А тепер спробуйте зробити рекламу собі. Яку рекламу було простіше робити, комусь, чи собі?

11. Вправа «Моя професія»

Мета : розвиток внутрішньої мотивації педагогів.

Тренер: ваша професія – це не тільки диплом, робоче місце, зарплата. Вона – це ви, з усією кількістю психологічної енергії, яку ви вкладаєте. Можна витратити десятиліття на свою професійну діяльність, але якщо працювати без вогника, без «душі», без інтересу, то і результати діяльності будуть не втішні. А якщо працювати творчо, «з вогником», вкладаючи всю душу в роботу, в дітей, результат, як правило, виправдає себе.

Зараз перед вами буде таке завдання: на 3 столах лежить аркуш А3. Напишіть на ньому,

- за що б ви подякували своїй професії;
- що вдалося за цей час, яких досягти позитивних зрушень;
- що би ви хотіли попросити в своїй професії на майбутнє.

І один представник від вашої команди озвучить ваші думки.

12. Вправа «Куля мрій»

Мета: вчити педагогів працювати творчо, в групі, набувати практики колективної діяльності у виробленні спільної мети.

Ми всі любимо мріяти, незважаючи ні на що, і всі ми хочемо, щоб наші мрії здійснювалися (тренер розкидає жовто-блакитні кульки). Коли ми з дітьми проводимо роботу в мирний час, у всіх мрії різні, тому ми пропонуємо дітям намалювати кожного свою мрію. В умовах сьогодення, мрія у нас всіх одна. Яка ж? Тож оберіть кожен свою кульку та напишіть на ній цю мрію, користуючись маркерами. А тепер, давайте об'єднаємо всі кульки мрій в одне єдине велике українське серце, нехай наше спільне бажання здійсниться. Вперед до перемоги!

Шановні учасники! Прошу стати в коло, візьміться за руки і промовте: «Хай сьогодні нам щастить, хай нам завтра пощастить, хай усім завжди щастить!» «Тож бажаємо віднині перемогу Україні!» Що ж, а зараз поаплодуйте один одному і самим собі. Дякую всім за участь!

Кравчук В. В.

магістрант спеціальності 012 Дошкільна освіта

науковий керівник Кравчук Н.П.

к. пед. н., доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО

Вступ. Вимоги сучасності потребують переорієнтації змісту виховання підростаючого покоління, зміщення акцентів на створення умов для поступального, повноцінного, всебічного розвитку особистості. Для того, щоб навчити дітей жити, успішно діяти у світі, самовизначитися у ньому, необхідно сформувати у них, починаючи з дошкільного віку, ціннісне ставлення до себе, свого образу «Я», одним із компонентів якого є «Я – здоровий» [1, с. 11].

Світовою спільнотою виховання здоров'язбережувальної поведінки визначається як процес цілеспрямованих зусиль для створення умов, що сприяють поліпшенню здоров'я і благополуччя загалом, зокрема ефективній політиці, розробці доцільних програм, наданню відповідних послуг, які можуть підтримати та поліпшити наявні рівні здоров'я, дати людям змогу посилити контроль над власним здоров'ям і покращити його [1].

Основний виклад. Розробка теорії здоров'язбережувальної поведінки є невід'ємною частиною теорії здоров'я. Ця категорія слугує точкою перетинання об'єктивних і суб'єктивних факторів здоров'я.

І. Олендер, В. Грушко, Т. Бережна та ін. обґрунтовують, що «Сьогодні необхідна нова філософія освіти, що закладає випереджальні можливості, моделюючи бажане майбутнє, в якому духовно-моральні цінності, життя і здоров'я людини будуть найвищою метою» [5, с. 5].

У розумінні поняття «здоров'язбережувальна поведінка» подекуди спостерігаються дві крайності, що умовно називають «методом виключення» і «методом доповнення». У першому випадку, йдеться про усунення шкідливих звичок, у другому – про «введення у спосіб життя» окремих видів діяльності, пов'язаних з охороною здоров'я (зарядка, фізкультура та ін.). Саме це можна спостерігати на прикладі аналізу програм конференцій та інших заходів, в яких під назвою «здоров'язбережувальна поведінка» розглядаються окремі елементи життєдіяльності людини, що, власне кажучи, самі по собі становлять елементи здоров'язбережувальної поведінки, але перебувають у відриві, а часом і у протиріччі з іншими його елементами, а в найкращому випадку – дають лише мінімальний ефект. Наприклад, фізкультурна активність, що здійснюється поза зв'язком із демографічними, соціальними, психологічними характеристиками чи з іншими сторонами життєдіяльності, не завжди дає позитивні результати у збереженні здоров'я і продовженні життя [3, с. 73].

Людина – єдина цілісна система, відтак, вона не може мати водночас здоров'язбережувальну і нездоров'язбережувальну поведінку. Здоров'язбережувальна поведінка – це не тільки спеціальна усвідомлена

діяльність, спрямована на збереження, поліпшення свого здоров'я, але й організація всієї життєдіяльності людини, організація нею свого способу життя, що забезпечує збереження здоров'я. Ми виходимо з того, що здоров'язбережувальна поведінка неодмінно передбачає наявність усіх трьох означених компонентів водночас. Здоров'язбережувальна поведінка служить об'єктивною підставою здоров'я людини, що створюється і дотримується нею самостійно, суб'єктивно, за власною ініціативою і на підставі власних уявлень і цінностей.

Отже, здоров'я та здоров'язбережувальна поведінка потребують особливого інтегрованого підходу на сучасному етапі розвитку суспільства. Вчені різних професійних напрямів по-різному визначають означенні поняття. Спільною ідеєю для вчених виступає соціально-філософський підхід до проблем здоров'я, необхідність формування свідомості людей щодо дотримання норм здоров'язбережувальної поведінки, розуміння інтеграції складових здоров'я людини: фізичної, психічної, духовної, соціальної. Зважаючи на це, здоров'язбережувальна поведінка доцільно розглядати як сукупність зовнішніх і внутрішніх умов життєдіяльності людського організму, за яких усі його системи працюють довговічно, а також сукупність раціональних методів, що сприяють зміцненню здоров'я, гармонійному розвитку особистості, праці і відпочинку.

Загально визнано, що рівень здоров'я особистості залежить від способу життя, навчання, праці, соціального та особистого життя. Іншими словами, рівень здоров'я обумовлений якістю життя людини, а чим краща його якість, тим більше можливостей для реалізації людини. Існує три аспекти власного здоров'язбереження: *освітній* – засвоєння інформації про здоров'я, *виховний* – формування мотивації до здоров'язбереження і *практичний* – психологічний клімат у сім'ї та педагогічному закладі, фізичне виховання, харчування тощо [2, с. 75].

Поняття «рівень здоров'я» Л. Іващук, С. Онишкевич характеризують як «інтенсивність прояву життя в нормальних умовах середовища, що визначається тренуваністю структур клітин» [2, с. 49]. До основних факторів

здоров'я науковці відносять ендогенні (генетичні, конституція людини) – морфофункціональна конституція, тип вищої нервової діяльності, вроджений імунітет – та екзогенні (навколишнє середовище) – соціально-економічні та екологічні фактори. До наукового обігу автори вводять термін «потенціал здоров'я», який позначає «сукупність властивостей індивіда й особливостей його поведінки, за якими можна будувати прогноз, визначати схильність до тієї чи іншої хвороби» [2, с. 50]. Вони також розробили пам'ятку-настанову «Кодекс здоров'я» для молоді й особливу увагу звернули на науку «нормологію», яка вивчає закономірності оптимальної життєдіяльності людини. «Норма для кожної людини – явище об'єктивне, строго індивідуальне, реально їй властиве. Зона оптимального функціонування системи. Під оптимальним функціонуванням слід розуміти роботу системи з максимально можливою погодженістю, надійністю. Оптимальний режим роботи організму і є його нормативним режимом» [2, с. 30].

Фізичний розвиток особистості також тісно пов'язаний з інституційним процесом соціалізації. Зокрема, це помітно тоді, коли добре поставлена робота на заняттях із фізкультури простежується в активній участі дітей у рухливих іграх, змаганнях тощо. Вплив системи дошкільного виховання відбувається завдяки набуттю дитиною відповідних знань і досвіду соціально позитивної поведінки.

Дослідниці Андрющенко Т., Лохвицька Л. зазначають, що умовою для формування ціннісного ставлення є здобуття особистістю знань з певної галузі, емоційне усвідомлення мотивів важливості цієї цінності і вміння регулювати поведінкову реакцію. Тобто «ціннісне ставлення» є складним новоутворенням особистості, у якому в органічній єдності взаємодіють інтелектуальні, емоційні, мотиваційні і вольові процеси, що відіграють важливу роль у формуванні ціннісного ставлення [4].

Слід зазначити, що від того, яка загальна атмосфера панує в дошкільному закладі, які цінності в ньому набувають підтримки і які знешкоджуються, наскільки затишно та впевнено почувають себе вихованці, – усе це впливає на

формування їхньої здоров'язбережувальної поведінки.

Висновки. Отже, проблема формування здоров'язбережувальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку є недостатньо розробленою в педагогічній теорії і практиці. У освітній роботі педагоги обмежуються ознайомленням дітей з фізичною сферою здоров'я, не розкриваючи шляхи формування психічного, духовного і соціального здоров'я. Наявна науково-методична література з означеної проблеми не забезпечує на необхідному рівні здійснення роботи з формування здоров'язбережувальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Основною причиною малоефективної організації означеного процесу є недостатнє використання вихователями здоров'язбережувальних технологій, ефективних для формування здоров'язбережувальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку та низький рівень співпраці ЗДО з родинами вихованців з даної проблеми. Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дало змогу встановити взаємозв'язок понять «здоров'я», «здоров'язбережувальні технології», «власне здоров'я». Це стало підґрунтям для уточнення сутності поняття «здоров'язбережувальна поведінка» в контексті його формування в дітей старшого дошкільного віку. З'ясовано, що формування здоров'язбережувальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку є можливим, оскільки розвивається здатність до розуміння соціальних і моральних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрющенко Т. К. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку: дис. ... д-ра пед. наук. Умань, 2015. 503 с.
2. Іващук Л. Ю., Онишкевич С. М. Валеологія: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 400 с.
3. Кравчук Н. П. Формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вихователів ДНЗ у процесі фахової підготовки: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Уманський державний педагогічний ун-т імені Павла Тичини. У., 2017. 207 с.
4. Лохвицька Л. В., Андрющенко Т. К. Дошкільникам про основи здоров'я: Навч.-метод. посіб. Черкаси: Відлуння – плюс, 2004. 208 с.
5. Олендер І. О., Грушко В. С., Бережна Т. І. та ін. Культура здоров'я особистості. Курс лекцій. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 196 с.

Лохвицька Любов
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Вступ. Ключовим завданням сучасних змін в освітній політиці нашої держави є входження до стандартів Європейського простору. Своєю чергою це відображається на трансформаційних процесах у системі вищої освіти, зокрема формуванні в студентів низки ключових компетентностей, з-поміж яких окрему групу складають м'які навички [6; 7]. Саме м'які навички у становленні майбутнього фахівця забезпечують високий рівень конкурентоспроможності, що сприяє успішному входженню у трудовий колектив і досягненню ефективних результатів у професійній діяльності. Важливим є формування м'яких навичок у здобувачів освіти спеціальності Дошкільна освіта, які у своїй подальшій педагогічній роботі будуть взаємодіяти з різними суб'єктами освітнього процесу: дітьми та їхніми батьками, колегами, громадськістю. У зв'язку із зазначеним актуальним вбачається питання окреслення головних орієнтирів формування м'яких навичок у студентів-дошкільників, зважаючи на сучасні соціальні потреби, обумовлені в законопроекті України «Про дошкільну освіту» [4].

Тези. У вітчизняній науково-джерельній базі (К. Коваль; Г. Корнюш; О. Лободинська і О. Гриджук; А. Тютюнник; L. Lokhvytska, N. Martovytska, O. Kolomiiets та ін.) маємо суттєві докази значення формування м'яких навичок у підготовці майбутніх фахівців та встановлення їх впливу на змістове наповнення професійної діяльності [1; 2; 3; 5; 9]. Формування м'яких навичок (з-поміж яких якості особистісного розвитку, відкритість до спілкування, ерудованість, толерантність, креативність, вміння керувати власним часом, працювати в команді, здатність до лідерства тощо) у системі університетської

освіти визнано значущим і обов'язковим складником ефективної підготовки майбутніх фахівців до їх професійної діяльності у різних сферах виробництва.

Дослідження процесу формування м'яких навичок у студентів педагогічних спеціальностей займає чільне місце в зарубіжній науці. У полі зору науковців (S. Guerra-Báez; I. Ruokonen, A. Sepp) знаходилися питання з'ясування результативності реалізації м'яких навичок у власній професійній діяльності у педагогів (випускників університетів), а також вивчення рівня сформованості відповідних до фаху м'яких навичок (навички критичного аналізу та вирішення проблем, навички командної роботи, навички етики, моральності та професійні навички, лідерські навички, інноваційні навички / винахідництва та особистісного розвитку) [8; 10]. Формування зазначених навичок є доречним і для здобувачів освіти спеціальності Дошкільна освіта.

Зупинимось конкретніше на окресленні головних орієнтирів процесу формування м'яких навичок у майбутніх фахівців дошкільної освіти. Зауважимо, що в освітніх програмах зазначається перелік компетентностей та результати, з-поміж яких і ті м'які навички, якими мають опанувати студенти-дошкільники під час навчання. Формування м'яких навичок безпосередньо залежить від розвитку особистісних особливостей. Набуваються вони паралельно зі збагаченням як особистісного, так і професійного досвіду (особливо цінним є досвід, здобутий під час проходження педагогічної практики здобувачами освіти в закладах дошкільної освіти). До таких навичок належать: доброчесність, творчість, навички колективної роботи, навички толерантного спілкування з колегами, навички міжособистісного спілкування, соціальні навички, гнучкість, позитивне ставлення, навички лідерства, моральні навички, чуйність, навички материнської турботи про дітей [9]. Послуговуючись дослідженням А. Тютюнник, умовно їх можна згрупувати у такі чотири блоки: особиста ефективність, комунікативні навички, управлінські навички, стратегічні навички [5]. В унаочненому вигляді зазначене подано у

вигляді схеми (див. Рис. 1. М'які навички, якими опановують здобувачі освіти спеціальності Дошкільна освіта).

Рис. 1. М'які навички, якими опановують здобувачі освіти спеціальності Дошкільна освіта

Отже, як репрезентовано на рис. 1., сутність формування м'яких навичок полягає в забезпеченні особистісного розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти, зокрема, їх особистісних якостей, навичок міжособистісної взаємодії з найближчим оточенням, навичок спілкування, навичок налагодження соціальних контактів, здатності працювати в команді та ін. Зазначені навички складають фундаментальну основу для подальшого саморозвитку особистості і здобуття професійної підготовки. Саме м'які навички сприяють становленню тих важливих якостей майбутнього професіонала-дошкільника, що ведуть до усвідомленого вивчення ним освітніх компонентів освітньої програми.

Отже, завдяки сформованості м'яких навичок у здобувачів освіти створюються перспективи самозростання та з'являються можливості для самовдосконалення й самореалізації. Для того, щоб бути здатним сприймати виклики сьогодення майбутньому фахівцеві дошкільної освіти потрібно

оволодіти широким спектром компетентностей, складниками яких є різні види м'яких навичок.

Висновки з перспективами подальшої наукової роботи. Таким чином, у становленні особистості конкурентноздатного фахівця на ринку праці чільне місце відіграють м'які навички, формування яких відбувається у процесі професійної підготовки і продовжується протягом життя. Оволодіння м'якими навичками сприяє швидкій адаптації на робочому місці, налагодженню контактів з різними суб'єктами освітнього процесу, зростанню педагогічної майстерності тощо, що в кінцевому результаті забезпечує успішний кар'єрний ріст і особистісне зростання загалом.

Перспективи дослідження порушеної наукової проблеми полягатимуть у здійсненні аналізу формування м'яких навичок у майбутніх фахівців дошкільної освіти під час їх навчання в університеті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваль К. О. Розвиток «м'яких навичок» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167. Отримано з http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvpi_2015_2_26
2. Корнюш Г. (2020). Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2020. № 36. С. 99–110. <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-36-08>
3. Лободинська О. М., Гриджук, О. Є. (2020). Формування соціальних навичок студентів: проблеми й перспективи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 30(3). С. 116–121. <https://doi.org/10.36930/40300320>
4. *Проект Закону «Про дошкільну освіту»* №8030 від 21.03.2023. Отримано з https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/234567.html
5. Тютюнник А. В. Використання хмарних технологій та soft skills в освітній діяльності студентів та викладачів. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*. 2015. Вип. 1. Отримано з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeemu_2015_1_15
6. *Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for LifeLong Learning* (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). Official Journal of the European Union. 2018. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
7. European Union. *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning*. 2006. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>
8. Guerra-Báez S. P. A panoramic review of soft skills training in university students. *Psicologia Escolar e Educacional*. 2019. № 23, P. 1–10. <http://dx.doi.org/10.1590/2175-35392019016464>
9. Lohvytska L., Martovytska N., Kolomiets, O. Soft Skills Formation through the Prism of University Students' View: Analysis of Survey Results. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28th-29th, 2021. Vol. I (pp. 406–419). <https://doi.org/10.17770/sie2021vol1.6173>

10. Ruokonen I. M., Sepp A. Finnish Primary and Preschool Teachers Reflecting on Generic Skills: Helsinki University Graduates' Perceptions. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. May 22th-23th, 2020. Vol. II (pp. 292–304). <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol2.4993>

Мельникова Ольга

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент, в.о. завідувача кафедри дошкільної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ДО ПРОБЛЕМИ ВАЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ. Модернізація української освіти потребує погодження якості освіти з потребами соціального розвитку, а посилення динамічності соціальних процесів зумовлює наявність висококваліфікованих педагогів, готових до життєдіяльності, як у соціальних, так і професійних умовах, які інтенсивно змінюються.

Проведення реформ у нашій країні спричинило зміну характеру взаємовідносин у професійному середовищі; розширення спектру професійних і особистісних мотивацій, які відіграють важливу роль у конкурентоспроможності на ринку праці; зміні цінностей і ціннісних орієнтацій фахівців дошкільної освіти. Сучасний вихователь має володіти професійними компетентностями, педагогічною майстерністю, різними видами творчої діяльності, креативно підходити до розв'язання різних освітніх завдань.

Проблемам оновлення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах неперервної освіти, присвячено наукові дослідження Л. Артемової, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голоти, Л. Завгородньої, Л. Іщенко, Л. Зданевич, Е. Карпової, І. Луценко, М. Машовець, В. Нестеренко, Г. Підкурғанної, Т. Поніманської, С. Семчук, Т. Степанової та ін. Зокрема, питання неформальної освіти розкрито у наукових розвідках В. Андрущенко, Н. Василенко, А. Гончарук, Н. Горук, В. Давидової, Т. Десятова, С. Закревської, О. Лазоренко, М. Лещенко, В. Лугового, Л. Лук'янової, Н. Махия Н. Ничкало та ін.; особливості формування неформальної складової освіти студентської

молоді висвітлено у працях О. Бондаренка, Ю. Деркач, П. Кряжева, Дж. Малком, Н. Павлик, Н. Терьохіної, Т. Ткач, П. Ходкінс, Л. Шаповалової та ін.

Основний виклад. Провідним вектором дошкільної освіти є створення необхідних умов не тільки для повноцінного розвитку дитини, а й для виховання яскравих особистостей за умови досягнення високого професіоналізму та постійного фахового самовдосконалення вихователів.

Відтак, особистісний ресурс дошкільного педагога є одним із головних чинників, що безпосередньо впливають розвиток дітей. Чим молодші діти, тим вплив особистості педагога, зазвичай, вищий. Вихователь виступає для дитини певною моделлю світу. Важливо розуміти, який образ дорослого транслюється вихованцям, і в якому середовищі вони зростатимуть.

Отож, вагомим складником професійного профілю та іміджу сучасного фахівця дошкільної освіти, крім професійних навичок, є *soft skills* (м'які навички), формування яких є об'єктивною вимогою сучасного ринку праці і важливим завданням формування конкурентоспроможного фахівця. З огляду на це, педагог має бути креативним, відповідальним, здатним публічно виступати, відстоювати свою точку зору, тобто набувати «*soft-skills*» (м'які або гнучкі навички). Володіння педагогом цими навичками є передумовою для їх формування й у власне вихованців закладу дошкільної освіти. Водночас, значущим чинником є узгодженість вимог вихователів ЗДО та батьків щодо виховання та розвитку дітей. Передбачається, що вони мають транслювати схожий образ дорослого, який діти будуть наслідувати.

Soft skills (м'які, гнучкі навички) - комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у професійній діяльності, високу продуктивність праці та є наскрізними, тобто не пов'язаними з конкретною предметною галуззю.

Варто зауважити, що в науковій літературі немає однозначного трактування сутності «*soft skills*» та переліку цих навичок. *Soft skills* визначають як поняття, що належить до емоційного інтелекту людини, свого роду це перелік особистих характеристик, які так чи інакше пов'язані з

ефективною взаємодією з іншими людьми [3]. Дослідники у визначенні «soft skills» акцентують увагу на здатності людини до міжособистісної взаємодії та її особистісних характеристиках, соціальних навичках, комунікативних здібностях, особистих звичках, дружелюбності й оптимізмі. З іншого боку, поняття «soft skills» трактують як риси характеру, що поліпшують здатність людини успішно взаємодіяти з оточенням, працездатність і перспективи її кар'єрного росту.

Заслуговує на увагу підхід, згідно з яким soft skills – це особисті якості, особливості, таланти чи ступінь захоплення професійною діяльністю, які відрізняють певного фахівця від інших з подібними вміннями і компетентністю [5].

До переліку soft skills належать вміння ефективно здійснювати міжособистісне спілкування, працювати в команді, критично мислити, вести переговори, оцінювати та приймати рішення, розв'язувати складні проблеми. Узагальнений перелік soft skills представлено таким чином: комунікативні навички; навички роботи в команді; управління часом (навички тайм-менеджменту); гнучкість, адаптивність та здатність змінюватися; лідерські якості; особистісні якості (навички, пов'язані з міжособистісними взаєминами – здатність планувати й керувати своєю кар'єрою, креативне і критичне мислення, емоційний інтелект, етичність, чесність, терпіння, наполегливість, впевненість в собі, повага до інших, стресостійкість). Цей перелік можна доповнити такими якостями: навички самоорганізації діяльності, вміння працювати з інформацією, пунктуальність, здатність бути дипломатичним, здатність вирішувати складні професійні завдання, дружелюбність, позитивність, ситуаційна обізнаність, відповідальність, резильєнтність.

Учені Ю. Дроздова й О. Дубініна вважають основними методами розвитку soft skills: самонавчання – самостійне вивчення інформації про моделі успішної поведінки; пошук зворотного про успішність своєї поведінки в аспекті розвитку конкретного досвіду; навчання на досвіді інших, робота з наставником; фонові тренінги – вправи, які розвивають певні компетенції; кейс-методи; поєднання навчання та професійної діяльності (дуальна освіта) [2, с. 33].

Зазначимо, що ресурсом формування «м'яких» навичок у фахівця дошкільної освіти є неформальна освіта.

Неформальну освіту доцільно розглядати з декількох позицій: як сферу наукового пізнання; як спосіб педагогічної і соціальної практики; як навчальну дисципліну для студентів психолого-педагогічних спеціальностей. Наразі площина наших дослідницьких інтересів передбачає вивчення основних характеристик неформальної освіти саме як сфери наукового пізнання майбутніх фахівців дошкільної освіти. Оскільки неформальна освіта володіє потенціалом до інтеграції особистісного та професійного розвитку дошкільних педагогів, ефективність впливу форм і методів організації неформальної освіти визначається їх опорою на внутрішні потреби особистості у самоактуалізації, саморозвитку, самореалізації.

У контексті вище викладеного, академік В. Андрущенко стверджує, що неформальна освіта в європейському просторі розглядається як самоосвіта вільних особливостей, як «освіта дорослих», «освіта впродовж життя». Він вирізняє особливості цього виду освіти. Зокрема, вказує на те, що неформальна освіта виникла як своєрідна відповідь на інформаційний бум, що посилюється. Відсутність швидкої реакції на цей виклик спричинить деградацію особистості, а відтак і суспільства загалом, призведе до зниження інтелектуального капіталу і конкурентоспроможності національної економіки. Тому, освіта впродовж життя мусить стати важливим об'єктом наукових досліджень, з метою її розвитку і розповсюдження, за сприяння органів державного управління різного рівня та структур громадянського суспільства [1].

Дослідниця Н. Павлик визначає неформальну освіту як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організований поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [4, с. 10–12].

Стрімкий розвиток неформальної освіти як практики освітньої діяльності та сфери наукових педагогічних досліджень зумовлений:

- атрибутивністю (обов'язковістю, невід'ємністю) освіти для людини у сучасному інформаційному суспільстві;
- педагогізацією тих сфер професійної діяльності, які раніше не потребували засвоєння соціально-педагогічних функцій;
- зростанням ролі освіти й освіченості;
- нерівністю доступу до освітніх ресурсів соціально виключених категорій населення;
- усвідомленим прагненням до особистісного зростання, саморозвитку, самореалізації;
- стихійним розвитком досвіду неформальної освіти в суспільстві.

Разом з тим, неформальна освіта базується на певних принципах, найбільш важливими з яких є:

- принцип «навчатися в дії», що означає отримувати різні вміння та навички під час практичної діяльності;
- «вчитися співпраці», який передбачає отримання та розвиток уявлень про відмінності, які існують між людьми, вміння працювати в групі та в команді, а також приймати оточуючих такими, які вони є, і співпрацювати з ними;
- реалізація принципу «навчатися вчитися» дає змогу отримувати навички пошуку інформації та її опрацювання, навички аналізу власного досвіду і виявлення індивідуальних освітніх цілей, а також здатність застосовувати вище викладене в різних життєвих ситуаціях.

Висновки. Можемо дійти висновку про те, що на сучасному етапі розвитку суспільства формування soft skills та здобуття фахівцями неформальної освіти є не лише затребувані роботодавцями, а й необхідні власне дошкільному педагогу для саморозвитку, самовдосконалення тощо.

Таким чином, освіта протягом життя сприяє підвищенню рівня загальних знань, розширенню можливостей участі фахівців дошкільної освіти у культурній, соціальній і політичній діяльності країни. Саме така освіта

сприятиме подальшій демократизації суспільства, посиленню позиції людини у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Вища освіта України*. № 4. 2013. С. 5–9.
2. Дроздова Ю.В., Дубініна О.В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх і професійних моделях. «Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті»: збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару (Київ, 21 лютого 2020 р.). К.: КНТЕУ, 2020. С. 31–34.
3. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
4. Павлик Н. П. Неформальна освіта як інструмент фахового розвитку майбутніх соціальних педагогів. *Основи сценарної роботи соціального педагога: метод. матеріали*. Житомир. Україна: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2016. 88 с.
5. Ясна І. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills>

Ободзінська Лариса,

*Вихователь дошкільного навчального закладу
ясла-садок комбінованого типу №33
м. Умані Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО - ПІЗНАВАЛЬНИХ І МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ «БЛОКИ ДЬЄНЕСА»

Презентація та розповсюдження педагогічного досвіду щодо формування сенсорно-пізнавальних і математичних компетенцій дошкільників засобами інноваційної технології «Блоки Дьєнеша».

Завдання:

- ❖ Надати методичні рекомендації учасникам майстер-класу, щодо завдань і змісту роботи по формуванню елементарних математичних уявлень і понять засобами інноваційної технології «Блоки Дьєнеша».
- ❖ Показати ефективність використання блоків Дьєнеша як знаряддя професійної роботи педагога та інструменту навчально-пізнавальної діяльності дитини.

- ❖ Формувати індивідуальний стиль творчої педагогічної діяльності учасників майстер-класу.

Обладнання:

Набір блоків Дьенеша, магнітна дошка, схеми, картки з зображенням блоків, картки-позначення властивостей, схеми з правилами будування доріг, плоскі геометричні фігури, круг з паперу (скарб), карточки зі знаками кольору, форми, величини, товщини, таблиці-будиночки, картки з зображенням символів і прикладів, картки з зображенням предметів (кольором показана товщина).

Тривалість 25 хвилин

Хід майстер-класу

I. Вступ (2хв.)

Базовим компонентом дошкільної освіти визначено сумарний кінцевий результат дошкільної освіти, однією із складових якого є набуття дитиною сенсорно - пізнавальних і математичних компетенцій.

Для їх формування я поєдную традиційний підхід з інноваційним.

Ефективною інноваційною технологією, яку використовую в роботі є «Блоки Дьенеша», з якою я сьогодні вас ознайомлю.

II. Повідомлення теми та мети майстер-класу (2 хв.)

Тема майстер-класу: *«Формування сенсорно - пізнавальних і математичних компетенцій дошкільників засобами інноваційної технології «Блоки Дьенеша».*

Мета: сформувати уявлення педагогів про зміст інноваційної технології «Блоки Дьенеша», її можливості в інтелектуальному та особистісному розвитку дошкільників; ознайомити з практичним використанням дидактичного матеріалу «блоки».

III. Теоретична частина (5хв.)

Шановні колеги! В нашому закладі математичний розвиток дитини не зводиться лише до навчання розв'язувати арифметичні задачі та вимірювати. Вихователі розвивають у дітей здатність бачити властивості предметів та

об'єктів, відкривати зв'язки між ними в довкіллі, вміння оперувати предметами, поняттями, знаками тощо.

Аби «загострювати» розум та розвивати гнучкість мислення дитини, вихователі використовують різні засоби, зокрема блоки Дьенеша, всесвітньо відомого угорського професора, математика, фахівця з психології, творця прогресивної авторської методики навчання дітей - «Нова математика». Найголовніше в цих блоках - це відмінність по чотирьом властивостям: розміром, товщиною, формою та кольором.

Чому я взяла для роботи саме ці блоки? Тому що в процесі різноманітних дій з логічними блоками діти опановують різними розумовими операціями з точки зору загального інтелектуального розвитку. До їх числа відносяться вміння аналізу, порівняння, класифікації, абстрагування, узагальнення, кодування - декодування, а також логічні операції «не», «і», «або». За допомогою логічних блоків діти тренують пам'ять, увагу, сприйняття.

Поруч із логічними блоками використовують картки-властивості Семадені. 11 карток вказують на наявність у фігури тієї чи іншої властивості, ще 11 карток - на заперечення тієї чи іншої властивості. Використання карток дозволяє розвивати в дітей спроможність до заміщення та моделювання властивостей, вміння кодувати і декодувати інформацію.

Картки-властивості допомагають дітям перейти від наочно-образного до наочно-схематичного мислення, а картки із запереченням властивостей стають містком до логічно-словесного мислення.

До блоків розроблено альбоми (для кожного віку свої). Перший з альбомів так і називається – Блоки Дьенеша для самих маленьких. Накладаючи кольорові блоки на кольорові зображення в альбомі, діти будуть у захваті від того, як в їхніх руках плоскі зображення перетворюються на об'ємні.

Починати роботу з блоками слід з раннього віку. Перш за все потрібно дати можливість дітям самостійно познайомитись з ними. В процесі маніпулювання з блоками діти встановлюють, що блоки мають різний колір, розмір, форму, що з ними можна грати: будувати доріжки, башточки і таке

інше. Блоки являють собою еталон форми, кольору і допомагають дітям запам'ятовувати програмовий матеріал щодо кольору, форми, знаходження спільного і відмінного між предметами.

IV. Практична частина (15 хв.)

Повправляємось у практичному використанні універсального дидактичного матеріалу блоки Дьенеша.

1. Вправа «Знайди всі фігуру, таку як ця... (по формі і кольору, по формі і розміру, по розміру і кольору)».

Завдання: сформувати поняття «такий як», знайомити з предметами різної форми, кольору, розміру, вчити порівнювати, виділяти спільні та відмінні ознаки, виконання дій за зразком вихователя на основі його вказівок.

Матеріал: блоки Дьенеша.

Хід: - В мене в руках фігура, уважно роздивіться її і знайдіть таку ж як в мене по формі і кольору, а зараз по розміру і кольору, по формі і розміру.

2. Вправа «Ланцюжок».

Завдання: розвивати здібність декодувати інформацію, зображену на картинці. Розвивати вміння вибирати блоки по заданим якостям.

Матеріал: картинки з зображенням блоків.

Хід: - Викладіть картинку з блоків, враховуючи форму, колір, величину.

3. Вправа «Що зайве?».

Завдання: продовжувати вчити дітей групувати фігури за формою, кольором, розміром, накопичувати сенсорний досвід, пропонуючи їм діяти з блоками різних кольорів, форм, розміру орієнтуючись на слова «такий», «не такий».

Матеріал: блоки різного кольору, форми, схеми.

Хід: розкладіть перед малюком 4-5 блоків.

- Подивіться, будь ласка, на картинку, на яких зображенні геометричні фігури, в ряду одна фігура зайва. Ви повинні знайти її і пояснити, чому ви думаєте, що ця фігура зайва.

4. Вправа «Знайди потрібний блок».

Завдання: розвивати логічне мислення дітей з картками зображеними властивостями блоків, вміння кодувати і декодувати інформацію.

Матеріал: комплект логічних блоків Дьенеша, картки - позначення властивостей.

Хід: - Розгляньте, будь ласка, картки, на яких умовно позначені властивості блоків (колір, форма, розмір, товщина), та знайдіть відповідний блок.

Аналогічно проводяться ігрові вправи з трьома і більше картками.

5. Вправа «Побудуй доріжку».

Завдання: розвивати уміння виділяти властивості в предметах, абстрагувати ці властивості від інших.

Матеріал: схеми з правилами будування доріг, логічні блоки.

Хід: Вам потрібно побудувати доріжку для пішоходів. Правила будування доріжок записані у схемах. У ній стрілки показують, який за яким за кольором чи за величиною чи за формою блок повинен йти. Спочатку розберіть правило: за червоним блоком стоїть жовтий, за жовтим-синій, за синім-знову червоний. І вирішіть з якого блоку ви починаєте будувати доріжку. Блоки викладають по черзі.

6. Дайте описову характеристику даного блоку.

Завдання: розвивати вміння описувати властивості будь-якого блоку з протилежного боку.

Матеріал: блоки Дьенеша.

Хід: *Наприклад:* Що можна розповісти про жовтий прямокутник? *(відповіді присутніх).*

Правильна відповідь: він не червоний, некруглий, нетрикутний, неквадратний, тонкий, немаленький.

7. Вправа «Знайди скарб».

Завдання: розвивати уміння виявляти в предметах, абстрагувати та називати колір, форму, величину, товщину.

Матеріал: 8 квадратних логічних блоків, круг із паперу («скарби»), карточки зі знаками кольору, форми, величини, товщини.

Хід: Перед вами лежать 8 квадратних блоків (фігур): 4 синіх (великий тонкий, маленький тонкий, великий товстий, маленький товстий) та 4 червоних (великий тонкий, великий товстий, маленький тонкий, маленький товстий). Ви шукачі «скарб» повинні задавати навідні запитання на властивості (ознаки) блоків, а я можу відповідати тільки «так» або «ні».

8. Гра «Засели будиночок».

Завдання: розвивати уміння дітей класифікувати фігури за їх ознаками (колір, форма, величина, товщина). Розвивати логічне мислення, увагу.

Матеріал: таблиці – будиночки, блоки Дьенеша.

Хід: - Вам потрібно розселити мешканців будиночка (геометричні фігури) по їх кімнатах.

9. Гра «Мозаїка цифр».

Завдання: розвиток здатності декодувати (розшифровувати) інформацію, зображену на картці, уміння вибирати блоки по заданих властивостях, закріплення навичок обчислювальної діяльності.

Матеріал: картки з зображенням символів і прикладів, картки з зображенням предметів (кольором показана товщина), блоки Дьенеша.

Хід: Перед вами картки з зображенням прикладів і символів . Ви повинні вирішити приклади на своїй картці, «розшифрувати» її і вибрати блок, відповідний шифру і знайти місце для нього на зображенні предметів.

Наприклад, дитина вибрала картку: (червоний, коло, не великий, не гладкий, 6-4), отже блок він повинен взяти червоний, круглий, маленький, тонкий і покласти його на фігуру чоловічка, на деталь, позначену цифрою 2.

V. Рефлексія (2хв.)

Учасники по черзі висловлюють думки, закінчуючи речення:

- «Я вперше дізналася...»
- «Мене зацікавило...»
- «Мене надихнуло на втілення нових задумів...»
- «Для мене було корисним...»
- «Мене мотивувало до вдосконалення...»

Онофрійчук Лілія,
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
м. Хмельницький, Україна*

МЕТОДИКА ECERS-3 ЯК УМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ЯКІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Невід’ємною частиною особистісного розвитку людини є дошкільна освіта. З 2010 року листом МОН України «Про організацію роботи з дітьми дошкільного віку» № 1/9-570 було прийнято рішення про обов’язкову дошкільну освіту дітей п’ятого року життя [9].

В Законі України «Про дошкільну освіту» ст. 4 зазначено, що обов’язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні є дошкільна освіта, яка забезпечує всебічний розвиток дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб [2].

Зміни, які відбуваються в дошкільній освіті коригуються відповідними нормативно-законодавчими документами, висуваючи високі вимоги до пошуку ефективних підходів до оцінки якості дошкільної освіти.

У Законі України «Про освіту» якість освіти розглядається як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідно до стандарту про надання освітніх послуг [3].

Оскільки якість дошкільної освіти – це узагальнене поняття, яке передбачає з’ясування (оцінювання) як рівня загального розвитку дітей – випускників ЗДО (дошкільну зрілість), так і рівень якості освітнього процесу, освітнього середовища, виникає необхідність розглянути наявні методики оцінювання у хронологічному порядку. Упродовж багатьох років практики ЗДО України використовували для вимірювання й оцінювання рівня загального розвитку дітей та якості дошкільної освіти різні види аналізу і контролю у процесі цілеспрямованої аналітико-контрольної діяльності вихователів,

вихователів-методистів та управлінців системи дошкільної освіти.

Важливими показниками, які визначають якість дошкільної освіти є: доступність освітніх послуг; кваліфікація та вмотивованість педагогічних кадрів; інноваційне та багатофункціональне розвивальне середовище; робота в команді та співпраця з батьками; зміст та організація освітнього процесу; якісне та змістовне планування освітньої діяльності; моніторинг та оцінка якості дошкільної освіти [5].

Враховуючи які, відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України, 12 червня 2020 року спільно з Українським інститутом розвитку освіти, командою підтримки реформ МОН, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» та за підтримки представництва ЮНІСЕФ в Україні у 2020-2021 н.р. проведено експериментальне дослідження щодо оцінки якості дошкільної освіти за шкалою ECERS.

Методика ECERS була розроблена Р. Кліфардом та Т. Гармс у 1980 р. та використовується у більше ніж 20 країнах для оцінювання освітнього середовища. ECERS – це міжнародна методика з оцінювання дошкільного освітнього середовища, описана у форматі шкали, яка містить: 6 підшкал (простір і вмеблювання, повсякденні практики особистого догляду, мовлення та грамотність, види навчально-пізнавальної діяльності, взаємодія, структурування програми), 35 параметрів, 468 індикаторів.

ECERS – методика, зосереджена на умовах для розвитку дитини, навколо інтересів якої побудоване оцінювання. Саме по собі оцінювання не впливає на освітнє середовище, але шкала може бути орієнтиром для забезпечення якісного дошкілля. Орієнтуючись на представлені індикатори якісного дошкільного освітнього середовища, педагогічні працівники та директори закладів дошкільної освіти можуть підвищити якість освітнього процесу [4].

Як стверджує О. Косенчук, метою дослідження за методикою ECERS є дослідження освітнього середовища українського дошкілля в контексті світової практики та стандартів. Це дасть змогу зрозуміти, що в українських дитсадках уже є та відбувається добре, а що варто покращити чи змінити. Відповідно,

кожен заклад, що візьме участь у дослідженні отримає конкретні відповіді щодо своїх сильних сторін та напрямів подальшої роботи [8, с. 4].

Використання шкали ECERS-3 як орієнтира дасть змогу:

- сприяти індивідуалізації освіти: індикатори зосереджені на конкретній дитині, яка має можливість обрати активності, висловити чи сформулювати свою думку незалежно від думки дорослих, встановити межі чи допомогти собі, усамітнівшись у куточку усамітнення;

- урізноманітнити види діяльності дітей у дитсадку: вільну гру, математику, мистецтво, мовлення, читання книжок, розвиток великої та дрібної моторики, музику, фізичну активність, науку та природознавство тощо;

- наголосити на важливості комунікації вихователів з дитиною, зокрема чи дитина формулює запитання до кінця, а вихователь не перебиває її з відповіддю, чи персонал ставить відкриті запитання, чи вихователь відчуває динаміку групи і змінює активності, чи наявний фізичний контакт за емоційної потреби дитини, чи педагог залучає дітей до вирішення проблем;

- підвищити значення середовища, в якому розвивається дитина: простору, взаємодії з однолітками та дорослими і організації дня дитини [4].

Як стверджують О. Косенчук та І. Новик універсальність методики ECERS-3 в тому, що її можна застосовувати у групах дітей віком 3–5 років. Ця методика містить шкали, що дають змогу оцінити психолого-педагогічні, організаційні та матеріально-технічні умови, створені в закладі дошкільної освіти. Відтак визначити, чи відповідають вони потребам дітей, чи сприяють їхньому розвитку [8, с. 4].

Головна перевага методики в тому, що експерти оцінюють не досягнення дітей, а освітнє середовище, яке їх оточує, характер взаємодії педагогів із дітьми та дітей між собою. Також шкали ECERS-3 дають змогу: акцентувати увагу не на перевірці, а на дослідженні умов, створених для розвитку дитини; удосконалювати освітнє середовище відповідно до міжнародних стандартів; визначати сильні й слабкі сторони в освітньому процесі закладу дошкільної

освіти; підвищувати професійну компетентність педагогів [10].

Оцінювання якості освітнього процесу в ЗДО за допомогою шкали ECERS-3 може проводитися як самим педагогічним працівником для самоаналізу своєї професійної діяльності та директором ЗДО для підвищення якості освітнього процесу. Самооцінювання можна проводити щорічно за визначеним планом роботи ЗДО на рік та літній період або за визначеними напрямками діяльності.

Важливим є те, що дана методика враховує закони розвитку дитини, а критерії оцінки концентруються на освітньому середовищі. За результатами самооцінювання директор ЗДО приймає управлінське рішення для вдосконалення внутрішньої системи якості освіти, визначає пріоритетні напрями покращення освітніх та управлінських процесів, передбачає зміни у стратегії розвитку закладу на рік.

Таким чином, інформацію, яку отримують під час спостереження, опитування, вивчення документації узагальнюють та враховують при розробці внутрішнього плану розвитку ЗДО. Директор та вихователь-методист мають змогу простежити сильні та слабкі сторони забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО, передбачити резервний потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А.М. Вимірюємо якість дошкільної освіти: методична спрямованість Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky. Issue 1 (138). Odesa, 2022. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/14137/1/Bogush.pdf>
2. Закон України «Про дошкільну освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
3. Закон України «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. ECERS – міжнародна методика з оцінювання дошкільного освітнього середовища, описана у форматі шкали. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/ecers-shkala-ocinyuvannya-seredovisha-rannogo-ditinstva>
5. Ключові показники якості дошкільної освіти. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/14.01/numo/pokazniki-yakostivikhovately.pdf>
6. Крутій К., Попович О. ECERS – R для оцінки сенсорно збагаченого середовища груп раннього віку. Вихователь-методист дошкільного закладу. №10. 2020. С. 12-18.
7. Критерії якості дошкільної освіти. Звіт за результатами досліджень в межах міжнародного проекту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм». Київ: Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». 2019. 83 с.
8. Косенчук О., Новик І. ECERS-3: оцінюємо якість освітнього процесу по-новому. Вихователь-методист дошкільного закладу. №12. 2020. С. 4–9. <https://uied.org.ua/wp->

content/uploads/2021/02/vmdz_12_2020-4-9.pdf

9. Листом МОН України «Про організацію роботи з дітьми дошкільного віку» № 1/9-570. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0570290-10#Text>

10. ECERS-3. Методика оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Чому, як, навіщо? <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/ECERS-3/2021/11/29/ECERS-3>. Metod.otsin.Chomu-Yak-Navishcho-29.11.pdf

Павліченко Наталія Петрівна

*вихователь дошкільного навчального закладу
(ясла - садок) комбінованого типу № 43 «Морська хвиля»
Черкаської міської ради*

ВИКОРИСТАННЯ ЧАРІВНИХ КРУГІВ ЛУЛЛІЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ВІКУ

*Ким би ви не стали в житті, вам
завжди будуть потрібні знання,
пам'ять, вимогливість і
акуратність, терпіння, вміння
логічно мислити, аналізувати,
зіставляти і узагальнювати.*

Г.С.Альтшуллер

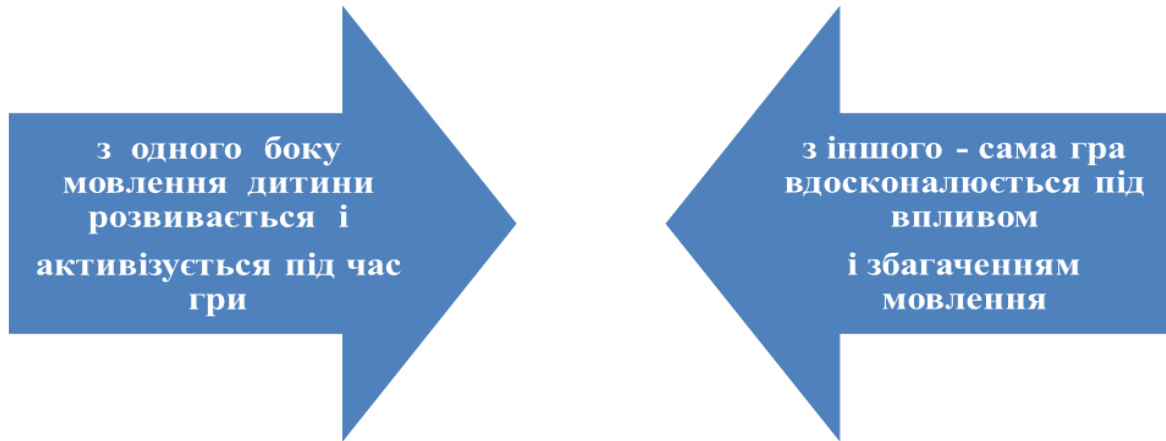
Перші роки життя – це не лише час, коли організм дитини росте найшвидше, а й період розвитку нервово-психічної діяльності маленької людини.

Саме у цей час відбувається становлення і розвиток усіх психічних процесів особистості – пам'яті, мислення, сприймання, уваги, уяви, мовлення тощо. Малюки набувають знання про навколишні предмети, починають розрізняти їх за формою, кольором, величиною. На мою думку, особливе значення у психічному розвитку малюків має опанування мовлення.

Проблема розвитку мовлення в усьому її розмаїтті є актуальною наш час, особливо в дошкільному віці. Сьогодні існує безліч методик, технологій, за допомогою яких можна коригувати процес розвитку мовлення у дітей. Найважливішою умовою вдосконалення мовної діяльності дошкільнят є створення емоційно сприятливої ситуації, мовного середовища,

яке сприяє виникненню бажання активно розвивати своє мовлення і брати участь у спілкуванні.

Для дошкільнят найближчою, доступною і захоплюючою діяльністю є гра. Між грою і мовленням існує двосторонній зв'язок:

Ігри на основі чарівних кругів Луллія – цікаві та захоплюючі. Вони допомагають розвивати розумову активність дошкільника через творчість, яка дає дитині:

- ↪ можливість виявити себе;
- ↪ прагнення отримувати нову інформацію про навколишній світ;
- ↪ розвиває потребу в пізнавальній діяльності;
- ↪ дає можливість творити;
- ↪ сприяє розвитку аналітичних здібностей та формуванню вміння розвивати і доводити свою точку зору.

Використовуючи дані ігри вихователь може корегувати різні аспекти мовної діяльності, а саме:

- розвивати фонематичні процеси,
- уточнювати і активізувати словниковий запас,
- удосконалювати складову структуру слова,
- автоматизувати звуки рідної мови,
- формувати структуру речень,
- сприяти розвитку зв'язного мовлення.

Не менш важливим є і сенсорний розвиток дітей раннього дошкільного віку. Одним із завдань в цьому напрямку для педагогів є вправління малюків у групуванні предметів за певними сенсорними ознаками: кольором, величиною, формою. Потрібно створювати ситуації, які спонукатимуть дітей до визначення та виділення цих ознак у предметів. В цьому віці дошкільнята вже можуть розрізняти і кількість предметів.

Працюючи з найменшими дошкільниками, вирішила використовувати технологію ТРВЗ, а саме ігри на основі чарівних кругів Луллія, адаптувала їх відповідно до вікових особливостей малюків. Мої вихованці з задоволенням розповідають казки за кругами Луллія, сортують предмети за формою, кольором, групують їх за ознакою «один – багато», вправляються у звуконаслідуванні тощо.

Ми маємо навчити наших дітей думати, уявляти та найголовніше – вирішувати свої проблеми. Хоч це й непросто, але цікаво, адже скільки всього цікавого та невідомого приховують відомі нам речі. І тут теж в нагоді стануть чарівні круги Луллія.

Круги Луллія – це освітній засіб багатофункціонального характеру, який можна застосовувати для формування ключових компетентностей дітей дошкільного віку, в тому числі і раннього. За допомогою ігор на основі чарівних кругів збагачуються умови для зростання ролі інтелектуального розвитку дитини та її пізнавальних інтересів.

Ігри «Чарівні круги Луллія» – інтерактивні, бо забезпечують спосіб взаємодії і з іншими дітьми та з іншими предметами. Вони вільні, спонтанні, невимушені. У них завжди присутня інтрига – адже ти ніколи не знаєш, на який сектор ляже стрілка. Це дуже приваблює дітей, заохочує їх до висловлювань.

У цих іграх немає неправильних відповідей, кількість «мовчунів» знижується, або взагалі відсутні вихованці, які мовленнево пасивні під час занять чи гри, бо всім цікаво та хочеться прийняти участь; за кругом Луллія

легко можна розповісти по будь-що чи будь-кого та ще й можна пофантазувати і скласти казку, якої раніше не існувало.

Змістове наповнення ігор на основі кругів Луллія формує адекватність ставлення малюків до природи, явищ суспільного життя, предметів довкілля; поглиблює і систематизує їх знання. Діти вчаться мислити самостійно, отримані знання використовувати в різноманітних умовах відповідно до поставлених завдань. Таким чином реалізується головна передумова свідомого ставлення дитини до здобуття знань, партнерської взаємодії у грі – активність мислення, що, у свою чергу, сприяє удосконаленню навичок мовленнєвої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні.
2. Дитина. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Наук. керівник В.О.Огнев'юк; МОН, Київський університет ім.Б.Грінченка – К.: Київський університет ім.Б.Грінченка, 2020.
3. Богуш А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. –Одеса: Маяк, 2013.
4. Ладивір С.О., Долинна О.П., Котирло В.В., Кулачківська С.Є., Тищенко С.П., Вовчик-Блакитна О.О., Приходько Ю.О. Виховання гуманних почуттів у дітей. – Тернопіль: Мандрівець, 2010.
5. Литвиненко І. Круги Луллія як інноваційна методика мовленнєвого розвитку дошкільнят // Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, 26 досвід, перспективи розвитку" (23 жовтня 2020 року) / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020.
6. Марінушкіна О.Є. Порадник практичного психолога. – Х.: Видавнича група «Основа», 2007.
7. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія. – К.: Академвидав, 2010.
8. Пілюгіна Е.Г. Сенсорні здібності малюка. Розвиток сприйняття кольору, форми та розміру в дітей від народження до трьох років. – Х.: Видавництво «Ранок», 2007.
9. Сухар В.Л. Пограйся зі мною. 2-3 роки: Розвивальні ігри та вправи. – Х.: Видавництво «Ранок», 2009
10. Сухар В.Л. Розвиток і навчання дітей раннього віку. – Х.: Видавництво «Ранок», 2012.
11. Тарасова О.С. Сенсорний розвиток дітей раннього віку. – Х.: Видавнича група «Основа», 2014.
12. Тонковид Л.Л. Планування навчально-виховної роботи з дітьми раннього віку. – К.: Шкільний світ, 2011.

ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗАСОБАМИ LEGO КОНСТРОРА

Перебуваючи у суспільстві інформаційної епохи, на сьогодні сучасній людині, безперечно, складно обійтися без математичних знань. Щоб дитина успішно змогла впоратись із новими вимогами шкільного життя, у неї має бути сформований набір тісно переплетених якостей, зокрема й з математики. Саме математика дозволяє розвинути важливі розумові здібності: аналітичні, дедуктивні та індуктивні (здатність до узагальнення), евристичні і критичні, прогностичні (уміння прогнозувати, мислити на кілька кроків вперед).

Формування логіко – математичної компетентності є важливим етапом у пізнавальному розвитку дітей дошкільного віку, адже саме у цей період відбувається збільшення їх уявлень, йде перебудова розумової діяльності.

Перед вихователями постає складне завдання – не тільки дати вихованцям теоретичні уявлення про математичні категорії, але й навчити дітей застосовувати набуті знання на практиці.

Так, використання Lego на заняттях із математики дозволить вихователю краще ознайомити дітей із арифметичними діями, геометричними фігурами; розвивати логіку, мислення, пізнавальні процеси та комунікативні навички, дрібну моторику рук, орієнтування в просторі та на площині; дати поняття про склад числа, базові математичні терміни та категорії; виховувати акуратність та чіткість у роботі.

Систематичне, методично правильне використання Lego конструктора у роботі з дошкільнятами впливає на всі органи чуття дитини і поєднує в собі можливості впливу як на емоційну, так і на логічну сфери. Це сприяє утворенню міцних взаємозв'язків між тими вміннями і навичками, якими повинна опанувати дитина дошкільного віку.

Нами було розроблено дидактичний матеріал та методичний інструментарій для впровадження у практику роботи з дітьми Lego конструктора. Дібрані дидактичні ігри для формування та розвитку логіко-математичних компетентностей дітей дошкільного віку. Даний матеріал може використовуватись під час освітнього процесу та індивідуальної роботи з малятами.

З розділу сенсорні еталони та сходинки до математики. Дидактичні ігри: «Повтори візерунок» «Мозаїка», «Виклади малюнок по клітинкам», «Якого кольору не вистачає», «Виклади фігуру», «Що зайве», «Дзеркало».

З розділу формування уявлень про множину. Дидактичні ігри: «Порівняй башточки», «Побудуй місто», «Мозковий штурм».

З розділу формування уявлень про число. Дидактичні ігри: «Побудуй башточку», «Порахуй», «Веселі цифри», «Lego цифри», «Сходинки», «Різнокольорові башточки», «Поїзд з вагончиками», «Весела гра», «Весела подорож», «Пряма та зворотна лічба», «Підрахунок чисел», «Скарбничка».

З розділу додавання та віднімання. Дидактичні ігри: «Математичний лабіринт», «Приклади», «Lego приклади», «Приклади з цеглинками», «Вікторина», «Математична галявина».

З розділу ознайомлення з величиною предметів. Дидактичні ігри: «Цікаві заміри», «Башточки Lego», «Башточки Lego», «Порівняй башточки Lego», «Вимірюємо відрізки за допомогою цеглинок».

З розділу ознайомлення з формою. Дидактичні ігри: «Lego-перетворення» «Веселі геометричні фігури».

З розділу орієнтування в просторі. Дидактичні ігри: «Побудуй логічний ряд», «Хто перший», «Графічний диктант», «Пори року», «Годинник».

За допомогою Lego конструктора вирішуються завдання освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку за такими напрямками.

1. Поглиблення знань про сенсорні еталони, уміння порівнювати предмети за різними параметрами, вміння класифікувати за ознаками.

2. Ознайомлення з цифрами натурального ряду чисел. Закріплення навичок прямого і зворотного рахунку, порівняння чисел, знання складу числа; вправлення в розв'язуванні прикладів на додавання та віднімання.

3. Формування математичних знань про висоту, ширину, товщину, довжину пропорції, симетрії. Цеглинки можна використовувати, як умовну мірку при порівнянні предметів.

4. Вправлення у класифікації та серіації геометричних фігур.

5. Навчання орієнтуванню в просторі. Дидактичні ігри-вправи з цеглинками допомагають дошкільникам легко опанувати основні просторові поняття.

6. Розвиток уваги, пам'яті, мислення. Одночасно у роботі задіяні зорові рецептори та координуються рухи. Так, відбувається розвиток мозкової діяльності, що поступово розділяється на конструктивне й образне мислення; формує здатність до порівняння, аналізу, синтезу і класифікації.

7. Навчання спілкуванню один з одним, повага до своєї та чужої праці. Педагог організовує і керує практичною діяльністю дітей дошкільного віку, сприяє розвитку дружніх стосунків, орієнтує на толерантне ставлення один до одного у процесі.

Методичні рекомендації використання

Lego конструктора з дітьми дошкільного віку

1. Увесь необхідний дидактичний матеріал потрібно підготувати заздалегідь, вихователь має чітко визначити для себе мету та конкретні цілі, задля яких у навчальний процес буде введено Lego конструктор; доцільність такого виду діяльності, зважаючи на потреби та вікові особливості вихованців.

2. Роботу з вихованцями варто починати із найпростішого – співвіднесення завдання із конкретним зразком, пояснення правил гри. Рекомендовано заздалегідь зазначити форму проведення (групова, колективна, індивідуальна).

3. Варто наперед зазначити послідовність виконання дій.

4. Доцільно підготувати наочність (картки із завданням), що дозволить не тільки пришвидшити та спростити роботу, але й дасть змогу розвивати у дітей старшого дошкільного віку уяву враження та уяву.

5. Кожен етап роботи повинен, коментуватись та обговорюватись. Окрім того, в обговоренні повинні брати участь як вихователі, так і вихованці. У такому разі, використовуючи конструктор Lego, вихованці вступатимуть у ділове і мовне спілкування з однолітками і дорослими. Це сприятиме розвитку діалогічної форми мовлення.

6. Важливо дати дітям зрозуміти, що відбувається не просто гра з іграшками, а за цим схована певна дидактична мета. Заздалегідь створити потрібну атмосферу.

7. Ті цеглинки Lego, що містять цифри, відносяться до навчальних.

Використання поверхні кубика в навчальних цілях дає ефект, тому що таким чином у цеглинках поєднується відразу ж кілька функцій, корисних для розвитку всіх видів мислення.

8. Поспіх може тільки нашкодити ефективності при використанні Lego конструктора на заняттях із математики. Саме тому вводити у процес навчання цей специфічний метод роботи варто поступово, зважати на здібності та особливості, як колективу вихованців загалом, так і окремої дитини.

9. Використання Lego конструктора має свої переваги, адже роботу над вивченням нового математичного матеріалу можна зробити не лише корисною з теоретичного боку, але й з практичного.

10. У процесі всіх видів діяльності з Lego конструктором велика увага також приділяється вихованню у дітей навичок культурної поведінки і позитивних взаємин. Діти повинні вчитися дякувати за надану послугу, висловлювати прохання словами. Все це сприяє вихованню культури спілкування, ввічливості, доброзичливості в спільній діяльності.

Висновки. Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку на основі використання Lego конструктора може забезпечити механізм стійкого математичного розвитку дитини; створення освітнього

простору ДНЗ, як основи процесу реалізації математичного змісту шляхом організації проникнення дитини у сутність відношень між об'єктами навколишнього світу, активного освоєння їх дошкільниками на різних рівнях розуміння та інтерпретації з використанням «відкритих» дітьми інструментів пізнання, логічного відображення світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Дитина» освітня програма для дітей від 2 до 7 років науковий керівник Огнев'юк В.О., Лист ІМЗО від 14.07.2020 № 22.1/12-Г-572, Лист МОН від 23.07.2020 № 1/11-4960.
2. Брежнєва О. Жива математика, або технологія інтегрованих дидактичних модулів для логіко-математичного розвитку дітей. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. №9–11. С.15, 24–31, 58–65.
3. Волощенко Н. В., Коваль Ю. О. Освітньо-розвивальний LEGO-технологій у розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Освітній дискурс : збірник наукових праць. 2019. Вип. 11 (3). С. 88–98.
4. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник/ Упорядник О. Рома – The LEGO Foundation. 2018. 44с.
5. Рома О. Ю., Близнюк В. Ю., Боруєк О. П. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з LEGO®», The LEGO® Foundation, 2016. 140 с.
6. Рожок Т. Л., Костецька О. А. Від маленької цеглинки – до розумної дитинки: дидактично-ігровий посібник. Вінниця : КУ «ММК», 2018. 15 с.
7. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник/ Упорядник О. Рома – The LEGO Foundation. 2018 с. 32

Степанова Наталія,

*доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
кандидат філософських наук, доцент*

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Вступ. Світовий розвиток у XXI столітті настільки є динамічним, що зміни стосуються всіх, без виключення, сфер життя. Обираючи професію, молода людина має орієнтуватися на ті запити, які є не стільки актуальними на час обрання, скільки будуть у фокусі уваги через 4 роки. Кожних 5-ть років на Всесвітньому економічному форумі в Давосі традиційно оголошують перелік професій, які будуть найзатребуванішими протягом обраного часу («Майбутнє робочих місць 2020») [5]. Відповідаючи на песимістичні запитання: чи

потрібним буде вихователь / учитель на ці роки, ми маємо стверджувальну відповідь: «Так, безперечно».

Незалежно від того, що дуже стрімко розвивається лінія «штучного інтелекту», надзвичайно багато роботи може виконуватися керованими машинами, все ж таки догляд за дітьми, людьми похилого віку залишається в сфері «людського капіталу», а не комп'ютерів.

Саме тому підготовка майбутніх вихователів залишається питанням актуальним і таким, яке відповідає найважливішим світовим стратегічним цілям розвитку.

Тези. Професійна підготовка майбутніх вихователів має кілька етапів, рівнів та здійснюється за різними навчально-освітніми програмами. Проте окрім знань та вмінь навчати інших, сучасний вихователь має володіти цілим набором soft skills («м'яких» навичок), які за підрахунками різних наукових шкіл мають становити від 75 до 90% його професійного рівня [1]. Вміння комунікувати та налагоджувати комунікацію в колективі, вміння розширювати соціалізацію та розвивати соціалізовані зв'язки, креативність та критичне мислення, ініціативність та лідерство, уміння керувати емоціями, медіаграмотність – і це не повний перелік soft skills, якими має володіти вихователь.

У своїх попередніх розвідках ми вже зупинялися на визначенні soft skills, їхній актуальності та значущості для професії педагога [3; 4]. Єдине, на чому ще раз зацентруємо увагу, то це на тому, що професія педагога, а особливо вихователя є однією із найважливіших у кожному суспільстві. Від їхніх професійних здібностей та умінь залежить успішність кожної людини в житті, яку би професію вона не обрала: інженера чи менеджера, лікаря, політика, продавця чи комбайнера.

Орієнтуючись на перелік топ-10 навичок для роботи й успішної кар'єри [5] зауважимо, що такі навички як вміння комунікувати та активно слухати, критичне мислення, вміння керувати емоціями, вирішувати проблеми,

працювати на результат, бути авторитетом та лідером є затребуваними і важливими у професійній підготовці вихователя.

Як можна розвивати вказані навички? На наше глибоке переконання, єдиною теорією тут не обійдешся [2, с. 5]. Враховуючи особливості організації навчально-освітніх програм для майбутніх вихователів у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, більша половина часу навчальних занять є практичні та лабораторні. Саме під час таких занять можна познайомити здобувачів із різними методиками, а головне, показати, як вони діють на практиці. Завершальним процесом у такій підготовці є навчальна практика студентів безпосередньо в закладах дошкільної освіти, по закінченню якої можна провести обговорення: що вдалося / не вдалося / які виникли проблеми / чому та ін.

Для прикладу, візьмемо такий методичний прийом як «Читання з зупинками». Його «методичний потенціал» налічує багато методик, які взаємодоповнюють одна одну та розвивають soft skills. Серед них уміння слухати, збагачення словникового запасу в дітей, що стосується комунікації; уміння аналізувати, прогнозувати, фантазувати, що є елементами критичного мислення; можливість самостійно додавати героїв чи закінчувати «по-своєму» історію розвиває креативність. Ознайомлення здобувачів освіти із вказаним методичним прийомом має рівень зацікавленості й серед дорослих. Як показує практика, дорослі мислять за певними стандартами, натомість використання прийому «Читання із зупинками» дозволяє їм поринути в світ аналізу та фантазії, сприяє розвитку підприємливості.

Як продовження прийому «Читання із зупинками», можна запропонувати методику ретроальтернативістики, суть якої зводиться до бесіди, що розпочинається питанням: *а що було б якби...* Ми знаємо, що багатьом дітям вдома батьки чи бабуся, дідусь читають казки. Проте є діти, яким не читають. Вихователю інколи важко визначитися, відома чи невідома казка. Для того, щоб зацікавити всіх у групі, він / вона має мати в педагогічному арсеналі кілька подібних прийомів, які звичайну казку чи історію можуть повністю змінити.

Наприклад, відома казка про Котигорошка, сміливого хлопчика, який визволив від Змія рідну землю, врятував братів та сестру, *а що було б якби*, у діда з бабою не з'явився Котигорошок / або він був хворобливим і несміливим.

Сьогодні українське суспільство зіткнулося із надзвичайно важким викликом – війна. Емоційні тиски впливають на всі категорії населення, проте особливо вразливими є діти дошкільного віку. Вихователь має як сам / сама володіти техніками емоційного заспокоєння, так і вміти допомогти дитині вийти зі стану напруги, зняти стрес, навчитися керувати власними емоціями. Арт-, музико-терапія, ігри із різними сипучими матеріалами (пісок, дрібні крупи) – все це спрацьовує позитивно. Але у цій ситуації на допомогу можуть прийти й дитячі історії, які також навчають: що таке добро, а що зло; як із злого героя можна перевтілитися в доброго. Наприклад, перегляд мультиплікаційних фільмів «Крихітка Єнот», «Капітошка» є чудовими навчальними засобами, за допомогою яких можна розвивати вміння керувати власними емоціями, чим формувати емоційний інтелект.

Не можемо оминати такий факт, що сьогодні мова дітей дуже «бідна». Це є проблема не тільки дітей дошкільного віку, це є проблема суспільна. Мало часу приділяється читанню, натомість повна діджиталізація, повне онлайн навчання мають швидше регрес для розвитку особистості, ніж прогрес. Читання вголос, розучування віршів на пам'ять, навіть невеликих, читання казок та історій, обговорення в колі вчинків героїв тощо – все це розвиває комунікацію. Навчитися висловлювати власну думку й переконувати, слухати й чути, вживати ввічливі слова – все це є складовими не тільки вдалої комунікації, а й умінь вирішувати проблеми, бути цікавим співрозмовником, бути лідером.

Висновки. Майбутні вихователі мають здобути не лише професійні знання та вміння, їхнє найактуальніше завдання: навчитися навчати наймолодших. Саме тому для них досить актуальними є *soft skills*. З одного боку, такі навички сприятимуть можливостям підвищення власних рівнів компетентностей, а з іншого – даватимуть основу для навчання й розвитку

умінь наших вихованців, їхніх потенційних можливостей, формування в них громадянських цінностей та ставлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академія розвитку soft skills URL : <https://www.facebook.com/stepanovaksenia7> (дата звернення: 29.03.2023).
2. Зоря Ю., Степанова Н. (2021). Soft skills для розвитку дитини: емоційний інтелект, комунікація та медіаграмотність. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2021. 42 с.
3. Степанова Н. М. (2023). Розвиток soft skills майбутніх педагогів під час викладання громадянознавчих курсів у закладі вищої освіти. *Імідж педагога*. Вип. 1 (208). С. 35–39.
4. Степанова Н. М. (2022). Підготовка майбутніх вихователів: громадянознавчий аспект. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія «Педагогічні науки». № 4. С. 57–62.
5. The World Economic Forum. URL : <https://www.weforum.org/> (дата звернення: 27.03.2023)

Тіщенко Світлана,
музичний керівник
Золотоніський заклад
дошкільної освіти (ясла-садок) «Берізка»
Золотоніської міської ради Черкаської області

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (НА ПРИКЛАДІ МУЗИЧНОЇ РОЗВАГИ «ЩЕДРИЙ КОЛОСОК»)

Вступ. Сучасний суспільний розвиток характеризується стрімкістю, динамічністю та інноваційними змінами. Інновації стосуються всіх сфер життя людини, в тому числі й освіти. Активні, діяльні, креативні, здатні до саморозвитку – всі ці характеристики стосуються здобувачів освіти, які здобувають освіту на різних етапах життя. Й першим із таких є дошкільний вік.

Останнім часом відбулися кардинальні зміни в оцінюванні результатів навчання. Й замість «освіченої», «вихованої» особи, ми хочемо бачити особу компетентну, тобто таку, яка окрім знань та умінь, ще матиме досвід та сформовані цінності й ставлення. Іншими словами, освіта має виконувати

надактуальне завдання: забезпечення всебічного розвитку людини, починаючи із наймолодшого віку, різними методами, засобами та в різних формах.

Ми дозволимо собі уточнити одну із провідних ідей концепції «Нова українська школа» у тій її частині: що сучасний випускник школи має бути компетентною особою, всебічно розвинутою, патріотом, інноватором [1]. Компетентним має бути не тільки випускник школи, а й випускник закладу дошкільної освіти. Й таке твердження має основу в нормативно-правових документах, які стосуються дошкільної освіти: Законі України «Про дошкільну освіту» (2001) [4] та Базовому компоненті дошкільної освіти (2021) [5]. Додатково зазначимо, що саме в Базовому компоненті відбулися оновлення в частині педагогічних підходів і тепер ми маємо єдину стратегічну освітню лінію із Державним стандартом початкової освіти – компетентнісну.

Тези. Серед базових або ключових компетентностей, які формуються в дитини дошкільного віку є соціальна та громадянська. У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні зазначено, що, починаючи із наймолодшого віку, ми «формуємо й розвиваємо в громадян України громадянські компетентності» [2]. Але на що потрібно звернути увагу, то це, напевне, на вік та форми роботи із дітьми дошкільного віку.

Звичайно, дитині можна пояснити все, але доступними для неї словами та використовуючи цікаві, мотиваційні вправи, ігри, методики. Не забуваємо, що діти дошкільного віку досить непосидючі, тому на кожному етапі їхнього розвитку мають бути підібрані такі вправи, аби їм було не лише цікаво, а й розвиваюче. Увага дітей постійно переключається, тому форми роботи також мають бути динамічними.

Опрацювавши теоретичний матеріал: що має знати дитина дошкільного віку із громадянської освіти, якими навичками соціалізації, колективної співпраці вона має володіти, які цінності мають формуватися із наймолодшого віку, ми обрали форму роботи – музична розвага. По перше, це вдале поєднання багатьох методичних прийомів: наочних, словесних, колективної діяльності. По друге, будь-які розваги в ігровій формі навчають дітей певним знанням та

вмінням. По третє, діти отримують задоволення від спільної праці й головне, вони мають визнання від своєї власної частки, яку вони вклали в спільне свято.

Музичні розваги проходять невимушено, весело, під музику. Хоча варто звернути увагу, що попередня робота все ж таки є: дітей навчають виразно читати вголос невеликі вірші, розучують танки, ігри, знайомлять із сценарієм заходу.

Для прикладу, ми обрали музичну розвагу «Щедрий колосок» для дітей старшого дошкільного віку. Даємо сценарій заходу.

Щедрий колосок

Мета музичної розваги:

- *розширити* знання дітей про добро, взаємодопомогу, порядність, їх значення в житті;
- *формувати* ціннісне ставлення до оточуючих, почуття чуйності, доброзичливості, відповідальності;
- *виховувати* потребу дітей у здійсненні добрих вчинків, у вияві милосердя, людяності, гуманізму, самовдосконалення та самовиховання. Шанобливе ставлення до праці та хліба. Морально-етичні норми життя. *Розвивати* у дітей моральні чесноти, шляхетність, почуття милосердя, вдячність та внутрішній світ дитини, утверджуючи моральні основи дитячої особистості засобами казки.

Підготовчий матеріал: артистичні костюми, атрибути: колосся пшениці, коси для косарів, краплинки дощичку, пшеничні зернята, повітряні кульки. Українські рушники. Пиріжки, ватрушки, бублики, український коровай.

Попередня робота з дітьми: розучування таночків, пісень, ігор.

Ведуча: Рано в ранці пішов дід в поле та й посіяв пшеничку. Дощик пшеничку поливав, а сонечко зігрівало. Виростала пшеничка всім на радість.

Таночок «Колосочки»

Ось прийшов час збирати урожай.

Дід: Хто ж мені допоможе урожай зібрати?

Косарі: Ми допоможемо.

Танок «Косарі»

Ведуча: Всі колосочки косарі покосили. У сніп зав'язали, лише один колосок, залишився й не схотів з усіма бути.

Колосок: Привіт малята. Я – Колосок! Пшеничний Колосок! Я веселий мандрівник. Люблю світом мандрувати танцювати і співати.

Ведуча: От і помандрував наш колосок по стежинці, та дійшов до лісу. А на зустріч йому зайчик.

Колосок: Привіт, Зайчику.

Зайчик: Привіт, Колосок. Дай мені, будь ласка, зернинку, бо я так їсти хочу.

Колосок: Так у мене їх не багато, зовсім трішки.

Зайчик: Ну, будь ласка. А я з тобою пограюсь.

Гра із зайчиком

(естафета – перенеси зернятко (повітряна кулька – зернинка))

Колосок: Ну добре, візьми, поділюсь із тобою.

Зайчик: Дякую, тобі. Я тобі також у пригоді стану.

Ведуча: помандрував наш колосок далі. Коли бачить на зустріч йому ведмедик.

Ведмедик: Привіт, Колосок, дай мені будь ласка, зернинку. Так вже мені їсти хочеться.

Колосок: Та у мене і в самого їх не багато.

Ведмедик: Ну будь ласка, а я з тобою потанцюю.

Таночок з ведмедиком

Ведмедик: Дякую тобі, Колосок. Я тобі також у пригоді стану.

Ведуча: помандрував наш колосок далі. Іде по стежинці та все роздивляється. Коли це на зустріч йому Лисичка.

Лисичка: Привіт, Колосочку, дай мені будь ласка, свою зернинку, так їсти хочеться.

Колосок: Та в мене вже їх зовсім не залишилось, я коли тобі віддам то буду зовсім пустий.

Лисичка: Колосочку, у мене вдома маленькі лисинята, вони їсточки дуже хочуть, порятуй нас, будь ласка. А щоб ти не журився я тобі подарую пісеньку.

Весела пісенька.

Колосок: Ну що ж поробиш, дам я тобі останні свої зернинки.

Лисичка: Дякую тобі, колосок. Не журись, я тобі також у пригоді стану.

Ведуча: Так наш колосок поділився своїми зернятами із звірятами, а сам залишився пустий. Зажурився колосок, аж раптом бачить, Зайчик до нього поспішає і несе пиріжки з капустою.

Зайчик: Привіт, Колосок. За твою щедрість пригощаю тебе ось цими пиріжками. Щиро дякуємо тобі за твою доброту. Ти справжній друг.

Ведуча: Не встиг Зайчик відійти, як на зустріч Ведмедик поспішає.

Ведмедик: Привіт, Колосок, радий тебе бачити, за твою доброту пригощаю тебе медовими ватрушками.

Колосок: О!!! Мені так приємно. Дякую тобі, Ведмедику.

Ведуча: Не встиг Ведмедик відійти, як на зустріч йому Лисичка.

Лисичка: Привіт, Колосок. Рада тебе бачити. За твою щедрість прийми від мене гостинець, Бублики солодкі та запашні.

Колосок: Дякую, Лисичко, мені дуже приємно. Оце так мандрівка, справжнє диво, я і друзів знайшов, і смаколики маю. Запрошую вас, друзі до веселого таночку.

Весела руханка із звірятами.

Колосок: Піду тепер подивлюся до своєї родини- пшеничних колосків, як у них справи, що вони там поробляють.

Ведуча: Тай пішов Колосок по стежинці. Коли бачить справжнє диво. Колосочки також віддали свої зернинки, а з них змололи борошно, а з борошна спекли духмяний коровай. І тоді наш колосок згадав Дідуся, який посіяв пшеничку, його працьовиті мозолясті руки, добре серце та щирю посмішку.

Колосок: Дякуємо, дідусю, за вашу працю, старання та невтомні, золоті руки. Бо як говорить народна мудрість: «Хліборобські мозолі – хліб у домі на столі»

Танок з рушниками

Пісня «Український коровай»

Ведуча: А зараз наш Колосок пригостить всіх смаколиками, які виготовлені з маленьких зернинок щедрого колоска. Пригощайтесь, смакуйте та будьте здорові!!!

Висновки. Формування соціальної та громадянської компетентностей дітей дошкільного віку є важливим та актуальним завданням сучасного освітнього процесу. Таку роботу можна проводити в різний спосіб та за різними формами, однією із яких є музична розвага. Обрана форма роботи формує громадянську та соціальну компетентності дітей: збагачує знання про український хліборобський край, звичаї та традиції; активізує пізнавальну діяльність, навчає дітей новим соціальним ролям, формує вміння співпрацювати, бути активним учасником подій, почуватись вільно, бути ініціативним. Окрім цього, урізноманітнює форми музичної діяльності дітей, розвиваючи їх музичні здібності та творчість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 29.03.2023)
2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> URL : (дата звернення 29.03.2023)
3. Косенчук О. (2021). Дитина в соціумі. *Дошкільне виховання*. № 4. С. 3–8.
4. Про дошкільну освіту. Закон України від 11.07.2001 № 2628-III URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення 22.03.2023)
5. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 року № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 22.03.2023)
6. Українські народні казки. URL : <https://svit-kazok.info/> (дата звернення 29.03.2023)

Харченко Алла,
*старший викладач кафедри теорії та
методики початкової і дошкільної освіти
Хмельницький ОІППО*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливим завданням дошкільної освіти є консолідація зусиль влади, закладів освіти, громадськості з метою забезпечення необхідних умов для розвитку, освіти, повноцінної соціалізації дітей і створення безпечного освітнього середовища. В умовах воєнного стану зазнала змін й організація роботи з кадрами, зокрема підвищення кваліфікації, інформаційна та методична підтримка педагогів. На основі аналізу науково-педагогічної літератури розкривається сутність поняття " професійна компетентність вихователя та її структурні складові; даний термін розглядається як інтегрована особистісна якість, що полягає в здатності педагога акумулювати методичні знання, уміння й досвід задля реалізації на практиці актуальних психолого-педагогічних завдань розвитку і виховання дошкільників.

Необхідність безперервного підвищення кваліфікації педагогів в умовах модернізації вітчизняної системи освіти, післядипломної зокрема, актуалізувала проблему розвитку професійної компетентності педагогів. Ця актуалізація обумовлена наступними обставинами: [2,с.7]

- в умовах плюралізму важливо, щоб фахівець у галузі дошкільної в сучасних науково-педагогічних підходах, принципах, функціях щодо організації процесу навчання; міг не тільки використовувати й адаптувати готові методичні рішення, але й самостійно виконувати експериментальну, дослідницьку науково-методичну роботу;
- саме професійна компетентність педагога забезпечує результативність процесу виховання та навчання дітей, оскільки дозволяє з наукової та практичної точки зору визначати й реалізовувати принципи, зміст, форми, методи і засоби інноваційної діяльності;

- тільки в процесі розвитку професійної компетентності можна сформувати стійкий інтерес педагога до плідної роботи з дітьми, зробити її ефективною, творчою, доцільною.

Сучасні діти дошкільного віку живуть у динамічному середовищі, яке постійно розвивається. Їхніми характерними рисами стають – висока емоційна чутливість, розумова активність і обізнаність у більшості доступних сфер оточуючої дійсності; неврівноваженість нервової системи; незадовільний стан здоров'я, відмінності у ціннісних орієнтаціях. Тому сьогодні вкрай необхідно привести у відповідність до нових стандартів розвитку дитини професійну діяльність вихователів дошкільних закладів, сформувати їхню готовність до реалізації завдань креативного, творчого розвитку сучасного дошкільника. За свідченням сучасних психологів (І. Бех, О. Л. Кононко, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін.) відбулися суттєві зміни у особистості нинішньої дитини-дошкільника. Сучасні діти не схожі на дітей середини ХХ століття: розширився діапазон відмінностей дітей у мисленні, мовленні, процесах запам'ятовування і переробки інформації. Все це вимагає від вихователів-практиків вміння знаходити нові шляхи щодо стимулювання розвитку дошкільників, індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу, тобто бути професійно компетентними.

Професійна компетентність педагога - система професійних знань, умінь і навичок - забезпечення мобільності (рухливості) та поповнення професійних особистісних знань - гнучкість застосовуваних методів теоретичної та способів практичної діяльності ПК - критичність мислення - саморефлексія; прагнення до безперервного професійного зростання. Основна мета професійної діяльності вихователя окреслена в. Вона полягає в організації освітнього процесу, спрямованого на виховання й навчання вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти, формування ключових компетентностей відповідно до Державного стандарту та визначає напрямки діяльності вихователя.». Професійний стандарт [4.с.3] складено з урахуванням нової редакції Базового компонента дошкільної освіти. Цей документ розкриває

зміст професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти в межах певного виду економічної діяльності й вимоги до його кваліфікації. Професійний стандарт містить перелік професійних компетентностей вихователя закладів дошкільної освіти, на основі яких оновлюються посадова інструкція, освітні програми й стандарти вищої та фахової передвищої освіти. У професійному стандарті окреслено загальні компетентності вихователя закладу дошкільної освіти, якими він має володіти, а саме: громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька, етична. Розкрито зміст цих компетентностей. Основні напрями впровадження Професійного стандарту вихователями ЗДО:

- самооцінювання власної професійної діяльності;
- планування та реалізація індивідуального професійного розвитку;
- підвищення кваліфікації й атестація.

При самооцінюванні власної професійної діяльності вихователі можуть проаналізувати відповідність своїх професійних компетентностей, знань, умінь і навичок до тих, які представлено в Професійному стандарті.

Самооцінювання може відбуватися у довільній формі, шляхом самоаналізу, що дозволить визначити сильні та слабкі сторони власної професійної діяльності та спрогнозувати індивідуальну траєкторію подальшого розвитку.

Професійний розвиток відбувається як процес взаємного підсилення особистісних і професійних якостей вихователя та стає потужною рушійною силою для його професійного зростання. Ефективним інструментом поширення кращих практик є участь педагогів у фахових конкурсах, виставках, створенні та популяризації власних сайтів, телеграм-каналів, тощо. Професійне моделювання та прогнозування очікуваних результатів сприяє індивідуальному професійному розвитку з урахуванням вимог Професійного стандарту [4.с.12].

В сучасних умовах самоосвіти педагогів відводиться важливе місце. Роль самоосвіти, на наш погляд, важлива не тільки тому, що в межах різних

форм роботи з кадрами не можливо дати (і засвоїти) масу знань, яка постійно збільшується, та змінюється. Є й інші та більш вагомні причини.

- будь-яка навчальна діяльність включає елемент самостійної роботи в тому розумінні, що засвоює людина навчальний матеріал завжди сама;
- самоосвіта передбачає найбільше різноманіття форм діяльності тих, хто навчається, отже, забезпечує найбільш високий рівень засвоєння матеріалу;
- лише самостійна робота сприяє виникненню та засвоєнню знань. Тому є всі підстави стверджувати, що самоосвіта не тільки допомагає педагогу успішно набувати навичок та вмінь професійної діяльності, вона формує потребу до постійного самовдосконалення, розширення кругозору.

Основними завданнями у підвищенні професійної компетентності педагогів є:

- формування методичного середовища або професійна взаємодія з колегами, тобто участь у колективних та групових інноваційних формах методичної роботи;
- формування гнучкої системи безперервної освіти педагога;
- створення інформаційно-освітнього простору з рівноправним доступом всіх педагогів до інформаційно-освітніх ресурсів;
- готовність до інноваційної діяльності, пріоритет освітніх технологій.
- Педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію не рідше одного разу на п'ять років відповідно до спеціальних законів [3.с.11]. Підвищувати кваліфікацію можна за різними формами, видами. Педагоги самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації. Напрями підвищення кваліфікації:
- розвиток професійних компетентностей — знання фахових методик, технологій;
- формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей, вмінь;

- психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки;
- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій
- в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку;
- мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність.

Компетентнісний підхід у системі післядипломної освіти переміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь, навичок на формування й розвиток в педагогів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різних професійних ситуаціях. Це вимагає від професорсько-викладацького складу змістити акценти з інформаційної на організаційно - управлінську діяльність. Змінюється і функція слухачів - педагогів від пасивного засвоєння знань до активного, самостійного та самоосвітнього. З огляду вимог до професійного зростання педагога, ключові компетентності мають забезпечити комплексне досягнення цілей діяльнісного навчання, сприяти становленню цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманно-орієнтованого вибору і інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями [1,с.13]. Перехід системи післядипломної освіти на компетентнісно орієнтовану освіту передбачає відбір змісту і структурування його з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу - набуття слухачами компетенцій та вміння цілеспрямовано формувати ключові та предметні компетентності.

Організація дистанційного навчання педагогів ЗДО на курсах підвищення кваліфікації здійснюється за затвердженим графіком із запланованим початком і реєстрацією та подовженням терміну завершення, що дає змогу здобувачам

освіти у пролонгованому режимі виконати навчальний план з урахуванням реальних подій в професійній діяльності; гнучкий розклад, цілодобовий доступ до освітньої платформи, вільний вибір часу роботи з матеріалами на дистанційному курсі та порядку виконання залікових робіт; доступність консультування здобувачів викладачами інституту протягом пролонгованого періоду; навчання за освітніми програмами за другою спеціалізацією (фаховий модуль), для роботи за сумісництвом на посаді вихователя і керівника гуртка; організація постійно-діючого консультаційного пункту з питань надання психологічної допомоги педагогам і батькам у роботі з дітьми щодо особливостей в освітній діяльності і взаємодії в існуючій ситуації та стресовому стані.

Висновки. Розвиток особистості педагога нерозривно пов'язано з його прагненням до самостійного поповнення своїх знань, підвищення професійної компетентності. Рівень кваліфікації та педагогічної майстерності у кожного педагога свій, тому кожен самостійно обирає форму методичної роботи, засіб удосконалення педагогічної техніки і технології, при цьому використовувались інтерактивні форми роботи з педагогами, що значно підвищило їх зацікавленість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція).-К. 2021.с.38
2. Артемова Л. Зберегти дітей-гуманітарна місія сьогодення.Дошкільне виховання. 2022.- №3-4.с.6-8
3. Лист МОН від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні»;
4. «Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»» від 19.10.2021 № 755-21
5. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800, із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 року № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Tex>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОВІТИ

В сучасному світі професійна компетентність є важливим фактором успішної кар'єри та особистісного розвитку. Особливо важливою є розвиток професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти, які відповідають за формування майбутнього покоління. У зв'язку зі зміною підходів до навчання та виховання дітей, розвиток професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти стає все більш актуальним та вимагає нових підходів. Дослідження інших науковців підтверджують актуальність теми розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти.

Наприклад, згідно з дослідженнями Л. Янус, професійна компетентність вчителя-дошкільника має значний вплив на якість навчання та виховання дітей у дошкільних закладах. Це вказує на те, що розвиток компетентностей фахівців дошкільної освіти є необхідним для забезпечення якісної освіти та розвитку малюків. Дослідження Ю. Кузьменко також свідчать про актуальність теми, оскільки сучасний світ ставить перед фахівцями дошкільної освіти нові виклики, які вимагають від них постійної самоосвіти та розвитку. [1]. **Метою** цієї статті теоретичний розгляд сучасних підходів до розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти

До професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти належать знання, вміння, досвід та особистісні якості, необхідні для успішного виконання роботи в дошкільному навчальному закладі. Одним із теоретичних підходів до розвитку професійних компетентностей є підхід, який акцентує увагу на вмінні застосовувати знання та вміння у практичній діяльності. Згідно з цим підходом, фахівці дошкільної освіти повинні мати знання з різних наукових дисциплін, а також вміти застосовувати ці знання в роботі з дітьми.

Інший підхід - особистісно-орієнтований підхід, фокусується на розвитку особистісних якостей фахівців дошкільної освіти, таких як емпатія, толерантність, творчість, самоаналіз тощо. За цим підходом, розвиток професійних компетентностей повинен враховувати не лише знання та вміння, але й особистісні риси, які допоможуть фахівцям ефективно працювати з дітьми та розвивати їх особистість.

Також важливим елементом розвитку професійних компетентностей є використання інновацій технологій у навчальному процесі та роботі з дітьми. Інноваційні технології можуть допомогти фахівцям дошкільної освіти ефективніше працювати з дітьми та забезпечити більш якісну та ефективну освіту.

Однією з важливих складових розвитку професійних компетентностей є також розвиток міжособистісних відносин з дітьми, їхніми батьками та колегами. За сучасними підходами, фахівці дошкільної освіти повинні мати високу комунікативну компетентність та бути в змозі ефективно співпрацювати з іншими особами у навколишньому середовищі.

Сучасні методики та практики, що використовуються для розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти, мають декілька спільних рис, які дозволяють досягати ефективних результатів. [2]. Один з найбільш поширених підходів полягає у створенні умов для саморозвитку та навчання. Фахівці дошкільної освіти можуть брати участь у тренінгах, семінарах, конференціях та інших заходах, що дозволяють оновлювати свої знання та розширювати свій професійний досвід.

Також важливим елементом є використання різноманітних методик та прийомів навчання, які допомагають фахівцям дошкільної освіти розширювати свої знання та навички. [6]. До таких методик можна віднести ігрові технології, інтерактивні методики, проблемне навчання та інші. Також на сучасному етапі використовуються інноваційні підходи до розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти, які включають в себе використання сучасних технологій та методик. До таких підходів можна

віднести використання онлайн-курсів та вебінарів, використання віртуальної реальності та інших технологій, що дозволяють розвивати компетентності в новому форматі. Окрім того, значну роль у розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти відіграє підвищення статусу цієї професії та забезпечення фахівців належними матеріальними та соціальними умовами праці.

Розвиток професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти залежить від багатьох факторів. Деякі з них описані нижче:

1. Освітній рівень та кваліфікація фахівців. Від знань та навичок, які мають педагоги дошкільної освіти, залежить їхній рівень компетентності. Тому, підвищення рівня освіти та професійної кваліфікації фахівців дошкільної освіти є важливим фактором в розвитку їхніх компетентностей.

2. Система професійного розвитку. Наявність належної системи підвищення кваліфікації та професійного розвитку для фахівців дошкільної освіти є важливим фактором в їхньому розвитку та забезпеченні їхньої професійної конкурентоспроможності.

3. Методична підтримка. Наявність методичної підтримки та консультацій з питань розвитку професійних компетентностей є важливим фактором в успішному розвитку фахівців дошкільної освіти.

4. Навчально-виховна практика. Наявність можливості для фахівців дошкільної освіти отримувати практичні навички та досвід є важливим фактором в їхньому розвитку та підвищенні їхньої компетентності.

5. Співпраця з колегами та батьками дітей. Наявність позитивної співпраці з колегами та батьками дітей може сприяти розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти.

Одним із важливих факторів, який впливає на розвиток професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти, є доступність актуальної інформації та можливості її отримання. [4]. Зокрема, фахівці повинні мати можливість постійного професійного розвитку через участь у семінарах,

тренінгах, майстер-класах, конференціях та інших подіях, що організуються на різних рівнях (місцевому, регіональному, національному, міжнародному).

Сьогоднішня глобалізація та швидкий розвиток технологій вимагають від фахівців дошкільної освіти постійного підвищення рівня своїх професійних компетентностей. [5]. Однією з головних тенденцій у галузі навчання та виховання дітей є перехід від традиційної до інноваційної освіти. Інноваційні методи та підходи в навчанні та вихованні дітей передбачають не тільки збільшення кількості знань, але й розвиток компетенцій, які дають змогу ефективно застосовувати знання в різних сферах життя. Окрім того, зростання кількості дітей з різними особливостями розвитку та вимог до інклюзивної освіти також вимагає від фахівців дошкільної освіти розвитку нових професійних компетентностей, зокрема у сфері інклюзивної освіти.

Іншою тенденцією є зміна ролі вихователя з дисциплінарного контролера до активного співробітника, який підтримує розвиток кожної дитини відповідно до її потреб та індивідуальних особливостей. Це передбачає необхідність розвитку професійних компетентностей у сфері індивідуалізації навчання та виховання. Однією з найбільш важливих тенденцій є також зміна підходів до оцінювання навчальних досягнень дітей, що вимагає від фахівців дошкільної освіти розвитку компетентностей у сфері оцінювання та управління якістю освіти.

У сучасному світі все більше зростає значення міжкультурної комунікації, що також впливає на професійну діяльність фахівців дошкільної освіти. [3]. Тому ще однією перспективою розвитку їхніх компетентностей є розширення знань у галузі міжкультурної комунікації та вивчення культур різних народів. Це дозволить педагогам краще розуміти потреби дітей з різних культур та націй, а також ефективніше взаємодіяти з їхніми батьками та родинами.

Основаючись на проведеному дослідженні, можна запропонувати наступні рекомендації щодо подальшого розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти:

1. Посилення практичної складової під час підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, орієнтованої на забезпечення практичних навичок та знань, необхідних для роботи з дітьми та їх батьками.

2. Використання інноваційних методик та технологій у навчанні та розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти, зокрема, використання електронних ресурсів, онлайн-курсів, інтерактивних програм та ігор.

3. Проведення систематичного моніторингу та оцінки рівня професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти з метою виявлення потреб у додатковій підготовці та підвищенні кваліфікації.

4. Забезпечення можливості стажування та практичної роботи фахівців дошкільної освіти з метою розвитку їх професійних компетентностей.

5. Посилення співпраці між закладами дошкільної освіти та вищими навчальними закладами з метою підвищення якості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти та розвитку їх професійних компетентностей.

6. Розвиток системи мотивації фахівців дошкільної освіти, включаючи забезпечення можливості професійного зростання, підвищення заробітної плати.

Висновки.

1. Розвиток професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти є надзвичайно важливим завданням в сучасному світі, де змінюються вимоги до якості навчання та виховання дітей.

2. У сучасному світі, де змінюються вимоги до якості навчання та виховання дітей, викликом є розвиток нових технологій. Для подальшого розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти варто використовувати сучасні методики та практики, зокрема, впроваджувати дистанційні та онлайн-форми навчання.

3. Фактори, які впливають на розвиток професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти, включають такі аспекти, як індивідуальні особливості фахівців, якість підготовки в університетах, підтримка соціального

та професійного розвитку, а також організаційна культура в дошкільних закладах.

4. Для подальшого розвитку професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти варто використовувати сучасні методики та практики, зокрема, впроваджувати дистанційні та онлайн-форми навчання.

5. Необхідно підтримувати ініціативи заохочення до самоосвіти та професійного розвитку фахівців дошкільної освіти, організувати майстер-класи та тренінги з педагогічних тем, залучати до роботи експертів з педагогічного досвіду. Крім того, важливо забезпечувати дошкільні заклади сучасним обладнанням та ресурсами, що дозволяє використовувати інноваційні методи та підходи до навчання та виховання дітей.

СПИСОК ВОКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лебедева Т.А. Професійна компетентність вихователя дошкільного закладу: теоретичний аспект // Вісник Чернівецького університету. Педагогіка. Психологія. - 2016. - Вип. 1. - С. 75-80.
2. Назаренко А.І. Сучасні технології професійного розвитку вчителів // Педагогічна освіта в Україні. - 2019. - № 2. - С. 22-26.
3. Одарченко І.І. Розвиток професійних компетентностей вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах інноваційного розвитку освіти // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. - 2019. - № 15. - С. 67-73.
4. Рогова Г.В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вихователів дошкільної освіти // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка і психологія. - 2017. - Вип. 28. - С. 137-139.
5. Семенова С.В. Розвиток професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах реалізації Державного стандарту дошкільної освіти // Професійна освіта: проблеми і перспективи. - 2018. - № 2. - С. 49-55.
6. Супрун Н.І. Розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти: теорія і практика. - К.: Видавничий дім «Слово», 2020. - 272 с.

Шульга Є. В.

магістрант спеціальності 012 Дошкільна освіта

*науковий керівник **Кравчук Н.П.***

к. пед. н., доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАНТАЗІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ЗДО

Вступ. Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні, проголошених у низці нормативно-правових освітніх документів, зокрема Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа» та ін. є забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку особистості і творчої самореалізації підростаючого покоління.

Реалізація цього завдання у ЗДО може бути здійснена за умови продуктивного використання у освітньому процесі тих психологічних надбань дошкільного віку, які утворюють внутрішні ресурси подальшого особистісного розвитку дітей дошкільного віку. Одним із таких ключових новоутворень дітей дошкільного віку виступає фантазія, яка є основною характеристикою творчої особистості, її діяльності (Л. Божович, В. Давидов, В. Клименко, Г. Костюк, В. Моляко, В. Рибалка та ін.).

Основний виклад. Сензитивним періодом для розвитку фантазії, за визначенням психологів (Г. Костюк та ін.), є дошкільний, а також молодший шкільний вік. Тому завдання ЗДО полягає у необхідності використати сприятливий для розвитку цієї психічної функції період [3].

Залежність фантазії дитини від зміни провідної діяльності призводить до переважного розвитку в старшому дошкільному віці відтворювальної уяви, а те, що творча уява, вже достатньо розвинена грою, не знаходить належного місця в освітньому процесі, на наш погляд, є серйозною психолого-педагогічною проблемою. Для виправлення цієї ситуації стає необхідним розвиток фантазії у дітей старшого дошкільного віку, поряд із засвоєнням ними стандартних елементів навчальної діяльності. У зв'язку з цим, необхідність вивчення

психологічних особливостей розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку набуває особливого значення.

Свого часу фантазія як психічна функція представляла значний інтерес для представників асоціативної психології, в рамках якої з'явилися наукові праці (В. Вундт, Т. Рібо), присвячені опису творчої діяльності, винахідництва. В будь-якій із цих праць є посилання на фантазію як необхідний компонент творчої діяльності. Разом із тим, діяльність творчої уяви полягала у створенні нових творчих образів шляхом випадкового комбінування незмінних елементів, наявних у досвіді людини. Таким чином, фантазія, на їх думку, здатна створювати численні нові комбінації елементів, але не здатна створити жодного нового елемента.

Узагальнюючи погляди науковців, зазначимо, що фантазію розглядають як: пізнавальний психічний процес, що виникає в умовах дефіциту інформації; здатність бачити ціле раніше частин; специфічну діяльність, засновану на комбінувальній здатності мозку людини; фактор поведінки, установочну дію, що активізує діяльність людини; процес реалізації особливих особистісних потреб; породжувальна функція свідомості, щось, що функціонує недіяльнісно.

За словами Г. Костюка, уява в дитини виникає на певному етапі її розвитку і проходить довгий шлях свого формування. Так перші прояви уяви спостерігаються у дитини наприкінці другого і початку третього року життя, коли в неї є вже певні фізіологічні та психологічні передумови для створення образів об'єктів, яких вона сама не сприймала. У процесі активної взаємодії з навколишнім світом і дорослими людьми дитина на цей час вже набуває деякого життєвого досвіду, засвоює початки мови, у неї з'являються нові потреби, завдяки чому стає можливим такий аналіз і синтез попередніх вражень, які дають перші образи уяви [1].

Однією з основних характеристик фантазії дітей дошкільного віку є її спрямованість на створення чогось нового. І дійсно, в дітей у результаті фантазування постійно виникає щось таке, з чим вони не зустрічались у житті. Проте образи, створені фантазією дітей, спочатку ситуативні і суб'єктивні, у

більшій мірі цінні лише для самого творця, і, якщо реалізуються у зовнішньому продукті, то зазвичай недосконало, неуміло. Фантазуючи, дитина ще не орієнтується на результат, її приваблює сам процес, а тому вона рідко доводить задумане до завершення. Крім того, образи фантазії дітей ще дуже нестійкі і надзвичайно рухливі. Усе це пов'язано з тим, що уява дитини мимовільна [2].

Прояви фантазії дошкільників найкраще відображені в їхніх іграх (створення уявної ситуації, символічний характер ігрових дій та їх результатів, використання предметів-замінників, виконання різноманітних ролей, побудова власного сюжету). Згодом, окрім ігрової діяльності, фантазія дітей дошкільного віку проявляється в елементарній словесній (складання віршиків, дражнилок, вигадування продовження почутих казок, а також створення власних казок, пригодницьких оповідань) і художній (малювання, ліплення, конструювання, аплікація) творчості. Це стає можливим завдяки розвитку довільності уяви дітей [3].

Варто зазначити, що фантазія, формуючись у грі в дошкільному віці, згодом проявляється і в інших видах творчої діяльності, зокрема в образотворчій (М. Кириченко, Т. Козакова), літературній (А. Богуш, С. Вербицька, Н. Гавриш, О. Дьяченко) музичній (К. Тарасова та ін.), конструкторській (В. Моляко) хореографічній (Т. Чурпіта та ін.).

Яценко відзначає, «формування уяви в дітей передбачає відому свободу використання нормативів і зразків діяльності. Жорстко задані та некритично засвоєні дитиною системи зразків перешкоджають творчому вирішенню завдань ведуть до одноманітних, стереотипних дій, перешкоджають вияву індивідуальності. Тому, описуючи розвиток уяви в дошкільному віці, можна використовувати ще один показник, а саме, подивитися, як дитина застосовує на практиці засвоєні зразки і еталони, тобто чи є ці зразки «шорами», що обмежують її діяльність і які перешкоджають розвитку її уяви та фантазії, вони є необхідною основою, на якій згодом будується творчість дитини [4, с. 82].

Фантазії належить важлива роль у засвоєнні дітьми суспільного досвіду. Саме за допомогою неї вони намагаються знайти пояснення усьому тому невідомому, незрозумілому, з чим зустрічаються в житті. Таким чином,

цінність фантазії полягає у тому, що вона дозволяє прийняти рішення і знайти вихід у проблемній ситуації навіть за відсутності необхідної повноти знань. У продуктах фантазії проектується особистість дитини, і передусім її потребнісно-мотиваційна сфера. Як відомо, людина мріє про те і марить саме тим, у чому вона в цей час відчуває потребу. Так, коли в людини з'являється важлива і необхідна для неї потреба, то її творча уява працює з надзвичайною інтенсивністю. Потреби становлять основу мотиваційної сфери особистості, виявляють себе у формі мотивів поведінки і діяльності людини. Серед основних мотивів, що спонукають старших дошкільників фантазувати, можна виділити пізнавальний – мотив отримання нових вражень, який з'являється у зв'язку з виникненням у дитини потреби пізнавати навколишню дійсність. Нові образи створюються власними діями дитини і радують її не тільки своєю новизною, але й переживанням власного успіху [3].

Висновки. Звідси можна зробити висновок, що цілеспрямовано організовуючи фантазію дітей, можна успішно формувати в них емоційну культуру, а також багатство та різноманітність почуттів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
2. Максименко С. Д., Месрович М. Й., Шрагіна Л. І. Системне мислення: формування і розвиток. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 251 с.
3. Чорна О. М. Особливості розвитку фантазії дітей при переході від ігрової до навчальної діяльності. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія №12. Психологія: Збірник наукових праць*. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. №6 (30). Ч. II. С. 197-207.
4. Яценко Т. В. Психологічні особливості розвитку творчої уяви обдарованих дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2016. 20 с.

